COMMUNITY POWER STRUCTURE IN BITOLA (2011-2014)

Pece Cvetanovski

Abstract

The phenomenon of power, throughout history of all human societies, including our present, is an eternal and inevitable motive for research. In this study, through theoretical analysis of the concept of power and discussion of possible sources and aspects of power, understanding the power as capacity to act, or social relationship, the phenomenon of power was investigated through determining the structure of power in Bitola as local community. In this study was applied the reputational method, initially applied by sociologist Floyd Hunter in Atlanta ("Regional City") in United States in 1956. In evidencing procedure was applied an innovation, because powerful individuals were ranked according to six aspects of power: wealth, connections, influence, authority, political participation and personal ability. Findings showed that the application of reputational method is possible and effective, but in different social, historical and local constellations, especially in different social systems, it determines different power structure. According to findings, it appears that the power structure in Bitola consists of inconsistent powerful group, dominated by two types of powerful individuals, holders of current political power, and holders of current economic power. Between these two types of power holders in Bitola, there wasn't set a single pyramid of power, as in the case of Atlanta, where social life of the community was dominated by the holders of economic power. Because of the fact that power structure at local level in the Republic of Macedonia was not studied previously, it can be said that the findings about power structure in Bitola, obtained in this survey, constitute a favorable starting point for future exploration of power at all levels in the Macedonian society.

Keywords: *power, powerful, power structure, local community, reputational method, informants, inconsistent, decision making.*

COOMUNITY POWER STRUCTURE IN BITOLA (2011 – 2014)

Pece CVETANOVSKI

INTRODUCTION

Democratic societies cannot be fully understood and their functional essence revealed if special attention is not paid to the relations of people in the local community, which, after the family and primary groups, is the basic entity on which social life is based, according to the place of residence.

Bearing that in mind, the study of the relations in the local community, i.e. the study of the power structure in the local community, we consider to be an area that is little researched in the Republic of Macedonia, that is, there is no special study that deals with the power structure at the local level in concrete environment, city, ie municipality. That is why the topic, "The structure of power in Bitola - Application of the Hunter's reputation model", which is the subject of this scientific research, we consider is scientifically relevant and socially necessary.

The city of Bitola represents the local community of average European type in the terms of size, geographical position and functional-economic and political importance. It is a politically rounded unit, a municipality, according to the structure of the political system of the Republic of Macedonia. With it's a thousand-year city tradition, it is undoubtedly a significant city settlement from an economic point of view, and a military-political center during history. With the establishment of the border with Republic of Greece, in the immediate vicinity of the city and the division of the territory of Macedonia with the Balkan Wars, its importance partially declines. Despite that, Bitola today represents an important economic, political-administrative, health, cultural and educational center in the southwestern part of Republic of Macedonia.

Such a position and the preserved old town core, indicate that Bitola, despite all the changes in history and the impact of transitional changes (after period of socialism), is a functional community, not in the classical Tönnies sense of community. In terms of a city, with about 100,000 inhabitants, Bitola existed and has survived industrialization in the period of socialism, urbanization, industrial stagnation, after the change of the social system, although it supposed to achieve greater development and perspective than the previous communist system.

In Bitola as a community, numerous decisions of local importance are made. There has been realized significant changes in the process of decentralization and transfer of central state functions to the level of the local community. Viewed from that aspect, Bitola is a solid research space for determining the structure of power at the local level, because it meets all the preconditions necessary for the functioning of a city of medium size with ordinary sociopolitical and economic functions.

Each person, depending on the place of residence, develops his own worldview. It is not possible to understand political and economic history without understanding the city as deterministic form. For Robert Park, the city is more than just a mix of collective equipment: streets, buildings, electric lighting, trams, telephones, as well as more than just a set of facilities and administration.

What makes the city special is its collective life, because it unites the individuals and their relationships into a whole, that has a life of its own. This life can be observed through the manifestations, ceremonies and various gatherings, that refers to the members of the community. That collective life prefers to have institutions and more or less formal organizations. Some of these institutions have political functions. The collective life associated with political institutions cannot be separated from the collective life of the local community as a whole.

Here, in the dimension of collective life, lies the fundamental source of the different power which characterizes each organisation and can be located in any organized community, because in the local community the various resources available to individuals and groups are unequally distributed.

The collective life of the city, therefore, consists of individuals and groups, unequal in their power, though equal in their ability to act, taken from a general human point of view. Inequality in power is the result of inequality of resources. On the other hand, that inequality indicates the existence of different power structures that have different degrees of power, which have a different impact on making decisions important for the collective life of the community. This means that in the local community, as well as in the whole society, individuals and social groups occupy a certain position based on different stratified meanings and features, and therefore with different predispositions of power.

Based on such knowledge about the life of the local community, the question of power in Bitola inevitably arises: Who makes up the power structure, who are the powerful individuals in it, and what are the basic forms of power, on which relies and builds the power structure in Bitola?

Looking for answers to the above questions, we decided to make the structure of power in Bitola our basic research problem.

There are numerous questions that the citizens of Bitola ask themselves every day in their mutual conversations: Are the mayor and the municipal council (the party that has the majority in it) the center of power in Bitola? Who is the most influential person in Bitola? Who is the richest person from Bitola? Is the richest the most powerful? Who can most quickly and easily, with their connections, help you realize some seemingly unattainable need in Bitola, or at a higher, state instance?

There are numerous questions that the citizens of Bitola ask themselves every day in their mutual conversations: Are the mayor and the municipal council (the party that has the majority in it) the center of power in Bitola? Who is the most influential person in Bitola? Who is the richest person from Bitola? Is the richest the most powerful? Who can most quickly and easily, with their connections, help you realize some seemingly unattainable need in Bitola, or at a higher, state instance?

A large number of researchers have dealt (theoretically and empirically) with the problem of determining the meaning of power as a research problem. In this book, in its first part, entitled "On Power", the theoretical aspects of power, its conceptual definition and its characteristics will be discussed. Special attention will be paid to theoretical concepts of power in sociology, covering different oppinion into different theoretical concepts, or "theoretical threads of power" as we have titled them. The conflictual and consensual thread of power, pluralistic-behavioristic views and contemporary theoretical understandings of power will be considered. In the conflictual thread, the views on power of Weber, Marx, structural-Marxist and instrumentalist understandings of power, and in conflict theory - Dahrendorf's understandings and elitist theories of power (Mosca, Pareto, Michels, Mills and other authors) will be presented.

The consensual thread of power will be represented by the views of Spinoza, Parsons, and Burns, while the pluralistic-behaviorist approach will be represented by the main

proponents in the debate on faces of power, Dahl, Bachrach and Baratz, Lukes, Isaac, and Gaventa. Michael Mann's understanding of networks of power will be presented, as well as rational choice theory, game theory, and exchange theory (Blau, Homans, and Baldwin).

Contemporary theoretical understandings of power include a wide range of authors and their views on power: Foucault, Habermas, Morris, Giddens, Dowding and Haugaard.

In the fifth topic, and until the end of the first part of the book, we will talk about the empirical study of power in the local community and the reputational model of Floyd Hunter. Hunter's research concept, his definition of power and definition of the structure of power in the community will be detailed here. And other two main methods that, in addition to the reputational method, are most often used in power research will be presented: the positional method and the decision-making method.

After the presentation of the basic characteristics of the reputation model, it will be discussed the first phase of recording the powerful persons with the help of the informants (the experts of life in the researched environment), and then, the structure and topics that Hunter used in his interviews. Since the reputational method had opponents, especially in the pluralistic approach and decision-making method, the most serious critics will be pointed out, and then the advantages and number of studies in which the reputational model is applied will be pointed out against them.

The second part of the book is entitled "The structure of power in Bitola" and in it, first of all, Bitola is described as a local community with its basic features, where it is presented: the physical environment - the territorial and communication structure of Bitola, economic entities and educational institutions in the city. Then the political system in the local self-government is presented, which shows the formal political power at the level of the municipality of Bitola and the action of the political institutions represented by the council of the municipality and the mayor with their competences and ways of decision-making.

In addition to the political system, the basic features of the economic system and its influence in the life of the municipality of Bitola are also presented, while a brief overview of the process of transforming social ownership after 1989 is given, as well as the current ownership structure of larger enterprises in Bitola.

This descriptive part is rounded off with a description of the relations between the local government and the central government.

One whole in the second part of the book is dedicated to: the operational definition of power in Bitola as a local community, then to the potential sources of power in Bitola, and a definition of the power structure is given.

After the power and the structure of the power have been defined, a methodological explanation of the way and the procedure how the list of powerful individuals in Bitola was formed is given. A group of informants (knowing the powerful individuals in the city) was previously hired for its establishment. In this section, the role of informants in compiling the list of powerful individuals is presented in detail. The list creation process by informants was rounded off by rankings of powerful individuals based on the characteristics of power: wealth, connections, influence, authority, involve in politics and ability.

Since the majority of the reputation list was formed in 2011, and for objective reasons, interviewing the powerful individuals in Bitola was started in 2014, all the changes that occurred in the structure of the list, which was created by the informants, had to be introduced. The changes were made in consultation with the informants and, after the final list of proposed powerful individuals was prepared, in the first half of 2014 the interviews with Bitola's powerful individuals began.

In the third part of the book, the power of Bitola's powerful is described, by presenting the received answers, attitudes, opinions and statements of the interviewees. The interview list consisted of 40 coded initials and numbers indicating the names of the powerful in alphabetical

order. After a reminder was prepared to conduct an open interview with several groups of questions, the negotiation for the realization of the interviews began, which process did not go easily, due to the busyness of some of the persons who were to be interviewed.

Despite the efforts to interview as many persons from the list as possible, the book presents the results of done 29 interviews out of a total of 40 powerful people, as well as 4 additional interviews with persons who were considered important for a clearer understanding of the problem, and therefore were interviewed: the chairman of the Council, two heads of two departments in the Municipality and the director of the only state enterprise of a large format - REK Bitola.

From the questions asked and through the conversations, data was obtained about: the areas of action of the powerful, their relations with political institutions, local and central government, civil associations and relations with political parties.

As a special topics were processed: the knowledge about the mutual relations of Bitola's powerful people, mutual connections, the ways and forms of mutual cooperation, to with whom they would like to cooperate in the future and how they would be involved in some future significant project in the municipality. As a separate question on which the respondents were asked for their opinion, which was not asked by Floyd Hunter, was what the powerful Bitolians think of the elite and whether they consider themselves elite.

At the end of the interviews, we had foreseen the questions whether, according to the opinion of the powerful people interviewed, there is a hidden form of power in Bitola, and finally we asked them to answer the question: Who is the most powerful man in Bitola?

In the concluding observations of the book, a short comparative analysis of the power structure in Atlanta (according to Hunter's study) and in Bitola, according to the results of our research, is made. At the same time, Hunter's views were explained, according to which Atlanta is dominated by economic power, that is, that Atlanta is dominated by the economic powerhouses there through the mechanisms by which they influence and create politics. For our environment, for Bitola, it was explained and pointed out by us that there is a dominance of political power in formal decision-making, which is characteristic of the socio-political system and the arrangement of the local self-government in our country.

At the end, several conclusions were drawn in terms of the structure of power in Bitola and the possible ways of achieving a balance between economic and political power, because in our conditions political power is predominant. Such a situation requires additional efforts for democratization and changes, in the direction of greater citizen participation in creating of politics and in decision-making. In a democratic direction, there is also a need for greater involvement and influence of economic power in making decisions about the life of the local community of Bitola.

In the concluding observations, it is mentioned that this, in a way, pioneering effort to study the power, and power structure in the local community, can be an impetus for the creation of other scientific works in this area. It was concluded that the application of Hunter's reputation model is possible in different environments and in different historical contexts, but that it can also provide different insights into the power structure. Thus, it turned out that the power structure in Atlanta, USA (which was presented in Floyd Hunter's landmark work, "The Community Power Structure"), in the now distant year 1953, was different from the power structure in Bitola (the period 2011- 2014), which was analyzed and presented in this book.

I need to apologize to the readers that only the Abstract and Introduction of this text are available on English language at the moment.

СТРУКТУРАТА НА МОЌТА ВО БИТОЛА

(2011 – 2014)

Пеце ЦВЕТАНОВСКИ

ВОВЕД 1

I Дел

ЗА МОЌТА 6

1. Моќта како поим 7

2. Теориски концепти за моќта 12
2.1. Конфликтната нишка на моќта 13
2.2. Консенсуалната нишка на моќта - „моќта кон“ 23
2.3. Плуралистичко – бихејвиористички теории за моќта 28
2.4. Современи теориски согледувања за моќта 42

3. Емпириско проучување на моќта во локалната заедница 80

I I Дел

СТРУКТУРАТА НА МОЌТА ВО БИТОЛА 78

1. Битола како локална заедница 79
2. Политичкиот систем на локалната самоуправа 84
3. Економскиот систем и влијанието врз животот 89
4. Односите на локалната со централната власт 93
5. Операционално дефинирање на моќта во Битола 94
6. Формирање на листата на моќни поединци во Битола 98

III Дел

МОЌТА НА МОЌНИЦИТЕ ВО БИТОЛА 115

1. Основни сознанија за битолските моќници 116
2 Релациите со политичките инситутции и граѓанските здруженија 124
3 Меѓусебните односи на битолските моќници 134
4 Кој е елита во Битола - мислења и ставови на моќниците за елитата 142
5 Дали постои скриена форма на моќ во Битола? 144
6 Кој е најмоќен човек во Битола? 147
7 Заклучни согледувања 150

Библиографија 175

ВОВЕД

Демократските општества не можат целосно да се разберат и да се открие нивната функционална суштина доколку не се посвети особено внимание на односите на луѓето во локалната заедница, која после семејството и примарните групи, е основниот ентитет на кој се темели општествениот живот, според местото на живеење.

Имајќи го тоа во вид, проучувањето на односите во локалната заедница, односно проучувањето на структурата на моќта во локалната заедница сметаме дека е област која е малку истражувана во Република Македонија, односно не постои посебна студија во која е обработувана структурата на моќта на локално ниво во конкретна средина, град, односно општина. Токму поради тоа темата, „Структурата на моќта во Битола – Примена на Хантеровиот репутациски модел“, која е предмет на ова научно истражување сметаме дека е научно релевантна и општествено потребна.

Градот Битола, претставува локалната заедница од европски просечен тип во смисла на големина, географска положба и функционално-економско и политичко значење. Тој е политички заокружена единица, општина, според структурата на политичкиот систем на РМ. Со својата илјадагодишна градска традиција таа несомнено е значајна градска населба од стопански аспект, а во историјата и како воено-политички центар. Со поставувањето на границата со Република Грција, во непосредна близина на градот и поделбата на територијата на Македонија со Балканските војни, нејзиното значење делумно опаѓа. И покрај тоа Битола денес претставува значаен стопански, политичко-административен, здравствен, културен и образовен центар во југозападниот дел на Република Македонија.

Таквата нејзина позиција, со зачуваното јадро на староградска архитектура и култура, упатуваат на констатација дека Битола, и покрај сите промени во историјата и влијанието на транзициските промени, е функционална заедница, не во класичната Тенисова смисла на заедница, туку во смисла на град, кој, со околу 100.000 жители ја живеел и преживеал индустријализацијата во периодот на социјализмот, урбанизирањето, а сега индустриската стагнација, по промената на општествениот систем, кој требаше да предизвика поголем развој и перспектива од сегашната.

Во таа заедница се донесуваат бројни одлуки кои се од локално значење, но во неа се остваруваат и прекршуваат и значајни промени во процесот на децентрализација и препуштање на дел од централните државни функции на локалната заедница.

Погледната од тој аспект, Битола претставува солиден истражувачки простор за утврдување на структурата на моќта на локално ниво, бидејќи ги задоволува сите предуслови кои се неопходни за функционирање на град со средна големина и нормални општествено-политички и економски функции.

Секој човек во зависност од местото на живеење, развива сопствен поглед на свет. Не е можно да се разбере политичката и економската историја, ако не се сфати дека градот е детерминистички облик. За Роберт Парк градот е нешто повеќе од мешавина на колективна опрема: улици, згради, електрично осветление, трамвај, телефон, како што е и нешто повеќе од обичен збир на установи и администрација и сл.

Она што градот го прави специфичен е колективниот живот, бидејќи тој ги обединува единките и нивните односи во една целина којашто има свој сопствен живот. Овој живот може да се набљудува преку манифестациите, церемониите и различните собири, а се однесува на членовите на заедницата. Тој колективен живот, претпочитува да има установи и исто така, повеќе или помалку формални организации. Некои од овие институции (установи) имаат политички функции. Колективниот живот, поврзан со политичките установи не може да биде одвоен од колективниот живот на локалните заедница земена во целина.

Токму тука, во димензијата на колективниот живот може да се лоцира и основниот извор на различната моќ која е карактеристика на секоја организација и организирана заедница, бидејќи во локалната заедница различните ресурси со кои располагаат поединците и групите се нееднакво дистрибуирани.

Според тоа, колективниот живот во градот го сочинуваат поединци и групи, кои се нееднакви во нивната моќ, иако се еднакви во нивната способност да делуваат, земено од општочовечки аспект. Нееднаквоста во моќта е резултат на нееднаквоста на ресурсите. Од друга страна, таа нееднаквост укажува на постоење различни структури на моќта кои располагаат со различен степен на моќ, што има различно влијание врз донесувањето на одлуки од важност за колективниот живот на заедницата. Тоа значи дека во локалната заедница, како и во целото општество, поединците и општествените групи заземаат некаква положба врз основа на различни стратифицирани значења и белези, а со тоа и со различни предиспозиции на моќ.

Врз основа на таквите сознанија за животот на локалната заедница неодминливо се поставува прашањето за моќта во Битола, односно за тоа кој ја сочинува структурата на моќта, кои се моќните поединци во неа, и кои се базичните форми на моќ, на кои се потпира и гради структурата на моќта во Битола?

Сакајќи да побараме одговори на погоре поставените прашања се определивме структурата на моќта во Битола да биде нашиот основен истражувачки проблем.

Постојат бројни прашања кои во меѓусебните разговори граѓаните на Битола секојдневно си ги поставуваат: Дали градоначалникот и Советот на општината (партијата која има мнозинство во него) се центарот на моќта во Битола? Која е највлијателната личност во Битола? Кој е најбогатиот битолчанец? Дали најбогатиот е најмоќен? Кој може најбрзо и најлесно со своите врски да ви помогне да остварите некоја навидум неостварлива потреба во Битола, или кај некоја повисока, државна инстанца?

Токму поради овие прашања, проучувањето на моќта во локалната заедница, односно градот е актуелна тема, бидејќи го засега секојдневниот живот на граѓаните, во нашиот случај, граѓаните на градот Битола, а преку тоа го отвора и вечно актуелното прашање: кој е надреден, кој донесува одлуки, како тие ги засегаат подредените и какви последици предизвикуваат врз нивните животи и положба, односно станува збор за феноменот на моќта, нејзината поставеност низ структурите на моќта во локалната заедница и оттаму за чинителите на моќта и односите кои од неа произлегуваат во еден град, како локална заедница.

Со проблемот на утврдување на значењето на моќта како истражувачки проблем се занимавале (теоретски и емпириски) голем број на истражувачи. Во оваа книга, во нејзиниот прв дел, насловен „За моќта“, ќе бидат разгледани теориските аспекти за

моќта, нејзиното поимно определување и нејзините карактеристики. Посебно внимание ќе се посвети на теориските концепти за моќта во социологијата, опфаќајќи различни мислења во различните теориски концепти, или „теориските нишки на моќта“ како што ние ги насловивме. Ќе биде разгледана конфликтната и консензуалната нишка на моќта, плуралистичко-бихевиористичките видувања и современите теориски согледувања за моќта. Кај конфликтната нишка, ќе бидат претставени ставовите за моќта на Вебер, Маркс, структурно-марксистичките и инструменталистичките сфаќања за моќта, теоријата на конфликтот - сфаќањата на Дарендорф и елитистичките теории за моќта (Моска, Парето, Михелс, Милс и други автори).

Консензуалната нишка на моќта ќе биде претставена со видувањата на Спиноза, Парсонс и Барнс, додека плуралистичко-бихевиористичкиот пристап ќе биде претставен со главните застапници во дебатата за лицата на моќта, Дал, Бакрач и Барац, Лукс, Ајзак и Гавента. Ќе бидат претставени сфаќањата на Мајкл Ман за мрежите на моќта, како и теоријата на рационалниот избор, теоријата на игри и теоријата на размена (Блау, Хоманс и Балдвин).

Современите теориски согледувања за моќта опфаќаат доста широк круг на автори и нивните гледишта за моќта: Фуко, Хабермас, Морис, Гиденс, Даудинг и Хаугаард.

Во петтата тема, и до крајот на првиот дел на книгата ќе стане збор за емпириското проучување на моќта во локалната заедница и за репутацискиот модел на Флојд Хантер. Тука детално ќе биде прикажан истражувачкиот концепт на Хантер, неговото дефинирање на моќта и на структурата на моќта во заедницата. Ќе бидат претставени и другите два главни методи кои покрај репутацискиот најчесто се користат во истражувањата на моќта: позицискиот и методот на донесување на одлуки.

По претставувањето на основните карактеристики на репутацискиот модел ќе стане збор за првата фаза на евидентирањето на моќните личности со помош на информантите (познавачите на животот во средината која се истражува), потоа структурата и темите кои Хантер ги користел во неговите интервјуа. Бидејќи репутацискиот метод имал противници, особено во плуралистичкиот пристап и методот на донесување на одлуки, ќе бидат посочени најсериозните критики и критичари, за потоа да бидат посочени, наспроти нив, предностите и бројноста на студиите во кои е применуван репутацискиот модел.

Вториот дел од книгата носи наслов „Структурата на моќта во Битола“ и во него најнапред сè опишува Битола како локална заедница со нејзините основни белези, каде е презентирано: физичкото опкружување - територијално - комуникациската структура на Битола, стопанските субјекти и образовните институции во градот. Потоа е претставен политичкиот систем во локалната самоуправа, кој ја прикажува формалната политичка моќ на ниво на општина Битола и делувањето на политичките институции претставени со Советот на општината и градоначалникот и нивните надлежности и начини на одлучување.

Покрај политичкиот систем, претставени се и основните карактеристики на економскиот систем и неговото влијание во животот на општина Битола, но притоа е даден кус осврт на процесот на трансформирањето на општествената сопственост по 1989 година, како и денешната сопственичка структурата на поголемите претпријатија во Битола.

Овој описен дел е заокружен со опис на односите на локалната со централната власт.

Една целина во вториот дел од книгата е посветена на: операционалното дефинирање на моќта во Битола како локална заедница, потоа на потенцијалните извори на моќта во Битола, а дадена е и дефиниција за структурата на моќта.

Откако се дефинирани моќта и структурата на моќта, дадено е методолошко образложение на начинот и постапката како беше формирана листата на моќни поединци во Битола. За нејзиното формирање беше претходно ангажирана една група на информанти (познавачи на моќните поединци во градот). Во овој дел детално е претставена улогата на информантите во составувањето на листата со моќни поединци. Процесот на создавање на листа од страна на информантите беше заокружен со рангирања на моќните поединци, а врз основа на карактеристиките на моќта: богатство, врски, влијание, авторитет, политика и способност.

Бидејќи поголемиот дел од репутациската листа беше оформен во 2011 година, а од објективни причини, со интервјуирање на моќните поединци во Битола, се стартуваше во 2014 година, требаше да се внесат сите настанати промени во структурата на листата, која ја беа креирале информантите. Промените беа направени во консултација со информантите и, откако беше подготвена конечната листа на предложени моќни поединци, во првата половина на 2014 година се почна со спроведување на интервјуата со битолските моќници.

Во третиот дел на книгата е опишана моќта на битолските моќници, преку презентирање на добиените одговори, ставови, мислења и искази на интервјуираните. Листата за интервјуирање се состоеше од 40 кодирани иницијали и броеви кои ги означуваат имињата на моќниците по азбучен ред. Откако беше подготвен потсетник за спроведување на отворено интервју со неколку групи на прашања, се отпочна договарањето за реализација на интервјуата, кој процес не одеше лесно, заради презафатеноста на дел од личностите кои требаше да бидат интервјуирани.

И покрај напорите да се интервјуира што поголем број, во книгата се претставени резултатите од остварени 29 интервјуа од вкупно 40 моќници, како и 4 дополнителни интервјуа со личности за кои се сметаше дека се битни за појасно согледување на проблематиката, па затоа беа интервјуирани: претседавачот на Советот, двајца раководители од два сектори во Општината и директорот на единственото државно претпријатие од голем формат - РЕК Битола.

Од поставените прашања и низ разговорите се добија податоци за: областите на дејствување на моќниците, нивните релации со политичките институции, локалната и централната власт, граѓанските здруженија и релациите со политичките партии.

Како посебна тема се обработени сознанијата за меѓусебните односи на битолските моќници, меѓусебното познанство, начините и формите на меѓусебната соработка, со кого би сакале да соработуваат во иднина и како би се вклучиле во некој иден значаен проект во општината. Како посебно прашање за кое се побара мислење од испитаниците, а кое не беше поставено од страна на Флојд Хантер, беше, што мислат моќните битолчани за елитата и дали себеси се сметаат за елита.

За крај на интервјуата ги имавме предвидено прашањата дали според мислењето на интервјуираните моќници, во Битола постои скриена форма на моќ, а најнакрај баравме да одговорат на прашањето: Кој е најмоќен човек во Битола?

Во заклучните согледувања на книгата е направена куса споредбена анализа на структурата на моќта во Атланта (според студијата на Хантер) и во Битола, според резултатите од нашето истражување. Притоа беа образложени ставовите на Хантер според кои во Атланта е доминантна економската моќ, односно дека со Атланта доминираат тамошните економските моќници преку механизмите со кои влијаат и ја креираат политиката. За нашата средина, за Битола, беше објаснето и посочено од наша страна дека постои доминација на политичката моќ во формалното одлучување, кое е

карактеристично за општествено-политички систем и поставеноста на локалната самоуправа кај нас.

На крајот беа изведени неколку заклучоци во смисла на структурата на моќта во Битола и можните начини на постигнување на рамнотежа на економската со политичката моќ, бидејќи во нашите услови е предоминантна политичката моќ. Таквата состојба бара дополнителни напори за демократизација и промени, во правец на поголема граѓанска партиципација во креирањето на политиката и во одлучувањето. Во демократски правец, исто така, постои потреба од поголема вклученост и влијание на економската моќ во донесувањето на одлуките за животот на локалната заедница на Битола.

Во заклучните согледувања е споменато дека овој, на некој начин пионерски напор да се проучува моќта и структурата на моќта во локалната заедница, може да биде потстрек за изработка и на други научни трудови во оваа област. Притоа беше заклучено дека примената на Хантеровиот репутациски модел е можна во различни средини и во различни историски контексти, но дека таа, може да дава и различни сознанија за структурата на моќта. Така, се покажа дека структурата на моќта во Атланта во САД (која беше претставена во значајното дело на Флојд Хантер, „Структурата на моќта во заедницата“), во сега веќе далечната 1953 година е различна од структурата на моќта во Битола (периодот 2011-2014 година), анализирана и претставена во оваа книга.

I

Дел

ЗА МОЌТА

1. ПОИМОТ - МОЌ

Што е моќта? На ова прашање сè уште не е даден задоволувачки одговор од научен аспект, во смисла на постоење на една општо-прифатена дефиниција. Веројатно до таква дефиниција не е можно да се дојде, ако се знае дека дефинициите кои се даваат на определени поими се најчесто засновани на теоретската, а понекогаш и идеолошката определба на авторите. Оваа констатација е слична како и констатацијата која Роберт Дал ја дал во својот есеј за „Концептот на моќта“ (1957), каде текстот го започнал со истото прашање: „Што е моќта?“, и каде констатирал дека поголемиот дел од луѓето имаат само интуитивно чувство за тоа, што значи поимот моќ, но, дека научниците сè уште немаат формулирано (состојбата сега, цели 60 години после тој објавен текст е идентична - н.з.) посебна дефиниција за концептот на моќта, доволно строга за да биде употреблива во систематското проучување на оваа значајна општествена појава (Dahl, 1957:1).

Ако се анализира јазичното значење на поимот моќ и неговата употреба во општествените науки, во поимното определување произлегува следнава разлика: во латинскиот јазик, моќта се изразува со два термини, првиот “potentia”- моќ, сила, а вториот “potestas” во смисла на власт и авторитет. И во францускиот јазик поимот на моќта се изразува со два термини, од кои првиот - “puissance” значи моќ, сила, јачина, авторитет, а вториот - “pouvoir”, укажува на некаков чин, или дејствие. Во англискиот јазик моќта се преведува и се означува само со поимот “power”. Може да се каже дека значењето на англискиот збор “power” соодветствува на зборот “macht”. со кој моќта се означува во германскиот јазик.[1] Најчестата, или, општата употреба на зборот „моќ“ одговара на нејзиното значење во англискиот јазик - некаков капацитет, т.е. некаква способност, односно некаков потенцијал, способност, сила - во германскиот јазик. Секако, дефинициите кои ги даваат различни автори ставаат и различен акцент врз својствата кои тие ги подразбираат со поимот на моќта.

Може да се каже дека поимот моќ е еден од почесто употребуваните поими во социологијата и особено во политикологијата (неретко и во филозофијата, економијата, психологијата...). Тој поим бил повод научниците да дадат стотици, можеби илјадници, различни дефиниции за моќта. Повеќето автори се согласни дека, пред да се проучува моќта како општествена појава, треба прецизно да се утврди нејзиното значење како поим, за да може истата прецизно да се истражува.

Самото прашање - Што е моќта? - води до неколку општи констатации, дека моќта е централен концепт во политикологијата и социологијата (и не само во нив), дека означува некаков атрибут или квалитет на поединците, општествените групи и организациите (според некои автори - и на класите, но, и на државите, особено во меѓународните односи). Со оглед на тоа што поимот моќ обединува поголем број на значења, со сигурност може да се каже дека не постои дефиниција која на задоволителен начин би ги прикажала сите аспекти на можните значења на поимот моќ.

[1] “Зборот моќ и неговите синоними се вградени насекаде во јазикот на цивилизираните народи, често на суптилно различни начини: моќ, влијание, контрола, pouvoir, puissance, Macht, Herrschaft, Gewalt, imperium, potestas, auctoritas, potentia, итн.” (Dahl, ibid.)

Иван Грдешиќ споменува три насоки во кои моќта го привлекувала вниманието за дефинирање: пристапот/те кој/и се однесува/ат на субјектите на моќта, пристапите во кои се нагласува акцискиот/дејствениот аспект на моќта (односи, процеси, дејствувања – (не/дејствувања), и пристапот кој се однесува на објектот на моќта, односно врз кого таа се спроведува (Grdešić, 1995:43-44).

Во историски контекст може да се каже дека концептот на моќта ги преокупира филозофите уште од времето на Платон и Аристотел. Речиси сите поголеми филозофи со текот на вековите, како и повеќето од посовремените плодотворни теоретичари, на пример: Макијавели, Хобс, Хјум, Русо, Ниче, Парето и Вебер посветиле добар дел од вниманието на моќта и појавите поврзани со неа (Dahl, 1957:ibid.). Од почетокот на 20 век, научниците во општествените науки, особено во социологијата и политичките науки, го истражуваат концептот на моќта многу подетално и во поголем број на студии. Сепак, и покрај огромната бројка на мислители и научни работници кои ја третирале оваа тема, забележливо е дека до ден денес нема консензус за тоа што се подразбира под моќ, ниту пак за една општа дефиниција на моќта, иако има совпаѓања или согласност за некои од најосновните аспекти на моќта.

Заради потребата на овој труд, пред да дадеме операционална дефиниција за моќта, ќе се обидеме да дадеме еден, колку што е можно посеопфатен, преглед на значењата и определбите на поодделни автори за поимот на моќта, погледнат и од аспектот на можното групирање во приодите и теориските гледањата на моќта како општествена појава. Во овој дел најнапред, ќе бидат објасните две групи на дефиниции за моќта - како способност, односно капацитет и за моќта - како општествен (социјален) однос.

Моќта како способност - капацитет

Општо земено, концептот на моќта се поврзува со нечија способност за постигнување на посакувани резултати, но, во најголем број случаи, моќта се сфаќа како општествен однос, или како процес на остварување на контрола на едно лице над друго лице, или како моќ над, т.е. како надмоќ.

Всушност моќта е општествен однос, или однос на остварување, или поточно, на наметнување на волја. Ова обележје на моќта го прифаќаат голем број на теоретичари, бидејќи наметнувањето на волјата е можно, затоа што односите на моќ се смета дека се и односи на надреденост (надмоќност) и подреденост.

Согласно појавата на првите форми на моќ и генезата на моќта како појава присутна во општественото живеење, некои научници нејзините корени ги бараат во најстарите општествени феномени: магијата, матријархатот, патријархатот[2], а подоцна во апаратот на државата, како општествена организација. Може да се смета дека модерниот пристап во проучувањето на моќта започнува со „Владетелот“ на Макијавели.

Од современ научен аспект, се смета дека поимот моќ (англиски: power) во теоријата го вовел англискиот филозоф Томас Хобс, и под „моќ“ тој подразбирал физичка или имотна способност на поединецот, односно „моќта“ ја дефинира како „сегашните средства на еден човек за која било определена придобивка во иднина“ (Wrong, 2009:2). Хобсовата дефиниција повеќето социолози и политиколози ја сметаат за диспозициска, бидејќи зборува за моќта како предуслов со кој располага определен поединец.

[2] Vukašin Pavlović, Diskursi moći, http://documents.tips/documents/teorije-moci-vukasin-pavlovic.html

За разлика од Хобсовиот теоретски импулс за научната употреба на поимот моќ, поголемиот дел од современите сознанија за моќта се врзуваат главно за двајца други автори, првиот е британскиот филозоф Бертранд Расел, а вториот е германскиот социолог Макс Вебер, чија дефиниција на моќта многумина ја сметаат за најдоминантна во социологијата и особено во политикологијата, односно во политичката социологија.

Според Бертранд Расел, моќта е основен концепт на општествените науки, исто како што енергијата е основен концепт за физиката. Законите на социјалната динамика, според него, постојат само во однос на различните форми на моќ. Расел, во своето дело „Моќ: Нова општествена анализа“ (Russell, 2004), разгледува четири општи теми, од кои првата се однесува на природата на моќта, при што нагласува дека страста за моќ всушност претставува елемент на човечката природа. Расел е заинтересиран за класифицирање на различните начини на кои едно човечко суштество може да има моќ над друго – или за она што тој го нарекува форми на моќ. Формите можат да бидат поделени на две: влијание над лицата, и на психолошки видови на влијание. (Russell, 2004: 24,27).

Според Расел, за да се разбере како дејствуваат организациите, ние прво мора да ги сфатиме основните методи преку кои тие можат да ја спроведуваат моќта во целост – затоа, ние мораме да го сфатиме начинот на кој поединците се убедени за да следат некој авторитет. Расел ги раскршува формите на влијание во три, многу општи категории: моќта на силата и принудата; моќта на поттикнувањето, како што е спонтаната условеност и групната сообразеност; и моќта на пропагандата и /или навиката (Russell, 2004:24). Првата уште ја нарекува економска или „разголена“ моќ, втората, моќ на (и над) мислењето и третата, револуционерна наспроти традиционалната моќ.

Желбата да се поттикне некој на моќност е уникатна на човековата природа. Нема други животни, освен Homo sapiens, кои се способни да бидат толку незадоволни со она што го поседуваат, и кои се обидуваат да акумулираат повеќе добра за да ги задоволат своите потреби. "Импулсот" на моќта, како што Расел го нарекува, не се јавува сè додека една основна желба не се потхрани. Потоа се буди имагинацијата, мотивирањето на актерот за да стекне повеќе моќ. Љубовта кон моќта е речиси универзална меѓу луѓето, иако добива различни облици од личност до личност (Russell, 2004:3).

Расел моќта ја дефинира како „производство на наменети ефекти“ (Russell, 2004:23), односно како нечија способност да постигне определени цели (Russell, 2004:20), при што тој ја има предвид социјалната моќ, односно моќта над луѓето. Теоретичарите сметаат дека според неговата дефиниција моќта претставува квантитативен концепт: ...А има повеќе моќ отколку Б, ако тој постигнува повеќе посакувани ефекти, а Б само неколку… Моќта над човечките суштества може да се класифицира преку начинот на кој се влијае над поединците, или според видот на организацијата која е вклучена во остварувањето на моќта. Некој поединец може да биде под влијание: А. Со директна физичка сила над неговото тело, на пример, кога е затворен или убиен; Б. Со награди и казни, како влијанија, на пример, во давање на можност за вработување или, В. Со влијание врз неговото мислење, односно со пропаганда во нејзината најширока смисла (Russell, 2004:24).

Иако дефиницијата на Расел („производство на наменети ефекти“) е многу општа, односно премногу едноставна, според Џорџ В. Домоф, сепак таа е многу длабока, па многу автори, се навраќаат на неа (Domhoff, 2006:1). Дефиницијата на Расел ја дополнил Ронг, според кого „Моќта е капацитет на некои лица да произведат наменети и предвидени ефекти над другите“ (Wrong, 2009:2). Ронг ја дополнил дефиницијата на Расел, бидејќи таа му делувала повеќе како „епизодна“ отколку како диспозициска. Според Ронг, она што е карактеристично и за Хобсовата и за Раселовата дефиниција е

идентификувањето на моќта како потенцијал или мајсторство, и заради тоа и двете се многу воопштени дефиниции за оној кој се интересира за моќта како општествен однос. Може да се каже дека социологијата и политикологијата бараат една потесна дефиниција, затоа што моќта над природата се разликува од моќта над човекот.

Во својата дефиниција на моќта Ронг посочува пет проблеми кои би требале да се разјаснат за да се избегнат можните концептуални конфузии во самиот поим на моќта. Според него моќта е намерна, ефективна, латентна (диспозициска), асиметрична и истата произведува ефекти кои можат да бидат објективно видливи, или пак, се чисто субјективни (Wrong, 2009:2-3). Според ова разликување, латентната функција на моќта значи - „да се има моќ“, а интенционалната и ефективната функција значат - „да се спроведува моќ“, па така станува сосема јасна разликата помеѓу Хобсовата и Раселовата дефиниција за моќта, според која моќта за Хобс е диспозициска, а за Расел е епизодна појава. Понекогаш се вели дека моќта е повеќе потенцијална отколку актуелна, и дека таа се „поседува“ и без да се „употреби“. Според тоа, за Ронг овде е најбитно да се нагласи, дека „латентната“ или „потенцијалната“ моќ, е различна од „манифестната“ или „актуелната“ моќ (Wrong, 2009:7).

Кога моќта е дефинирана како „капацитет“ или способност да се контролираат другите, таа може да биде потенцијална или актуелна. Диспозициското концепт е вгнезден во капацитетот, што значи дека тоа е капацитет за контрола над други лица или групи. Но, за моќта на еден актер, на А над Б, да биде реална, и кога тој всушност и не ја остварува, Б мора да биде убеден во капацитетот на А дека тој може да го контролира него, па заради тоа, Б мора да го промени своето однесување соодветно на А. Кога моќта се смета за капацитет, неопходно е во самата дефиниција на моќта да се определи разликата помеѓу нејзината потенцијална и актуелна компонента. За оваа разлика да биде поочигледна можеби е најдобро да се посочи разликувањето кое во значењето на поимот моќ постои во францускиот јазик, па puissance ќе го означува генералниот концепт, или капацитетот – потенцијалот, а pouvoir би го означувал самиот акт (чин) на дејствување, односно би означувал определена форма на актуелното дејствување на моќта. Така, според Рејмонд Арон во англискиот и германскиот поим (Power и Macht) на моќта, таа ги опфаќа и се однесува истовремено: и на капацитетот – капацитет нешто да се направи, и на самото актуелно остварување на капацитетот, па во тој правец Ронг, за допрецизирање на поимот на моќта го додава и поимот „латентна“, како модификатор – објаснување, со што, според него, појасниот поим - „латентен“, ќе може да ја направи повидлива разликата помеѓу потенцијалната моќ, како еден аспект на целата моќ и можната моќ. Според него „потенцијалот“ значи чувство кое ја нагласува хипотетичката можност за контрола над другите, но не ја содржи проценатa од страна на другите (контролираните) за веројатноста на ваквата контрола (Wrong, 1968:679).

Моќта како општествен однос

Дефиницијата за моќта на Макс Вебер, објавена во „Стопанство и друштво“ (1976), според голем број на автори, сè уште се смета за една од највлијателните дефиниции на моќта во општествените науки. „Моќта ги претставува изгледите дека во рамките на еден социјален однос ќе се спроведе сопствената волја и покрај отпорот, без обзир на што ќе се засновуваат тие изгледи“ (Veber, 1976, I:37).

Макс Вебер содржински го определува поимот моќ како социјален однос во кој постои можноста за спроведување на волјата на еден субјект „А” и покрај противењето

на другиот субјект „Б”, иако отпорот не мора да биде актуелен. Тоа значи дека моќта е веројатност дека волјата ќе се спроведе независно од големината на отпорот. Може да се посочат и следните важни моменти во анализата на дефиницијата на Вебер. Прво, дека моќта се одредува на плаузибилен начин, како збир на изгледи или веројатности, а не како строга причинско - последична врска; Второ, дека моќта се воспоставува и се одвива во рамките на некој социјален однос, а не во социјален вакуум или во случајот на изолиран поединец; Трето, дека главната содржина или целта на моќта е да се наметне и спроведе сопствената волја; Четврто, дека спроведувањето на сопствената волја се одвива и покрај отпорот; И петто, дека моќта се воспоставува без оглед на што се засновуваат изгледите за нејзино реализирање (Pavlović, 2009:14).

Ваквото разработување на самата дефиниција на Вебер повеќе од јасно ги сугерира сите нејзини значења, но е добро тука да се нагласи дека Вебер под социјален однос подразбира „однесување на поголем број на луѓе кое според својата смисловна содржина, е заемно усогласено и со тоа е ориентирано однесување. Социјалниот однос се состои потполно и исклучиво од изгледите социјално да се дејствува на некој (смисловно) можен начин, без обзир на што се засновуваат тие изгледи“ (Veber, 1976, I:18).

Не навлегувајќи подлабоко во дополнително образложување на дефиницијата на Вебер, бидејќи е повеќе од јасно дека за него моќта постои таму каде што постои определен социјален однос, би можеле да нагласиме дека од поставувањето на овие две, на некој начин дефиниции – меѓници, Раселовата и Веберовата, потоа произлегуваат бројните надоградувања, дополнувања, или обиди за поинакво дефинирање на поимот на моќта од голем број на автори од различна теориска провениенција. Особено бројни се трудовите и расправите кои се појавуваат во педесеттите години на 20 век во САД, кога во рамките на емпирицистичките истражувања, многумина понудиле свои дефиниции за поимот – моќ.

2. ТЕОРИСКИ КОНЦЕПТИ ЗА МОЌТА

Кога се прави обид да се класифицираат теориите за моќта во општествените науки, поодделни научници тоа најчесто го поврзуваат со општите теоретски правци во социологијата, а оние кои ја проучуваат политичката моќ, со општите теориски правци во политикологијата и политичката социологија. Така, според социологијата, по прашањето на концептот на моќта можат да се разликуваат неколку теориски пристапи кои, покрај другите појави, се занимаваат и со моќта како појава: функционалистичкиот, односно функционалниот-структурализам, конфликтната теорија (марксистичката и теоријата на елитата - и во постарите и во поновите пристапи), интерпретативната и феноменолошката социологија, утилитаризмот (со теориите за рационалниот избор и теоријата на размена), како и дел од следниве посовремени пристапи: постмодернизмот, феминизмот, теоријата на мрежите и др.

Од аспект на социолошката продлабоченост и издржаност би ја споменале како интересна, и според нас навистина издржана, генералната типологија на Марк Хаугаард, според која, тој ги класифицира феномените од кои моќта произлегува или е креирана, заедно со авторите кои го сметаат тоа за извор на социјалната моќ. Моќта се рефлектира на седум начини, тврди Хаугаард и тоа од: општествениот поредок (Парсонс, Лухман, Барнс, Хаугаард, Клег и Гиденс); попречувањата (Бакрач и Барац); системите на мислење (Фуко); „погрешната свест“ (Лукс); моќта/знаењето, точката на обврзано поминување (Фуко и Клег); дисциплината (Фуко) и принудата (Вебер, Дал, Бакрач и Барац, Ман и Поџи), (Haugaard, 2003:89).

Покрај значењето на концептот на моќта за социологијата, според Марк Хаугаард и Рајан Кевин „моќта е централниот концепт што го обединува проучувањето на политиката“, па како последица на тоа, проучувањето на моќта се одвива во рамките на сите под-дисциплини на политичките науки. Затоа, Рајан и Хаугаард ги делат различните пристапи кон моќта на моќ во: “социолошката и политичката теорија; политичката антропологија; организациските студии; феминистичките истражувања; политичката социологија и меѓународните односи“ (Haugaard and Ryan, 2012:11).

Според нив, тоа е мулти-перспективен пристап, кој ја одразува ширината на дисциплините во кои се појавува моќта, и кој одговара на самата природа на концептот на моќта. Комплексната природа на концептот е особено евидентна во дебатите во социолошката и политичката теорија, кои се занимаваат со дефинирањето на моќта. На пример, различни се тврдењата дека моќта треба да се идентификува со: нејзиното спроведување, на пример - Дал (1957), диспозициите на субјектот - Фуко (1982), со доминацијата - Лукс (2005), со слободата - Морис (1989) и со омоќнувањето, - Арент (1970).

Во обид да ја објаснат оваа разновидност на примената на концептот на моќта, и Лукс (1974) и Конели (1974) тврдат дека моќта претставува еден суштински спорен концепт. До 1974 година, доминантен пристап во мноштвото на примени на концептот беше, секој теоретичар да тврди дека неговиот концепт на моќ е единствено точен. Резултатот на тоа беа неброени јазични игри, или дискусии за моќта, со тенденција авторите да се негираат едни со други (Haugaard and Ryan, ibid.).

Во суштина, според Ило Трајковски, „теориите за социјалната моќ решаваат две основни прашања: природата и карактерот, односно начинот на остварување или практикување на моќничките односи, па во таа смисла, можеме да зборуваме за (две) главни социолошки теории за моќничките односи: *конфликтуалистичката и консенсуалнистичката* (Трајковски, 2005:48). Конфликтната теорија за социјалната моќ, Трајковски споменува дека може да „се именува со изразот модел на *константен збир* на моќи, додека пак консензуалната понекогаш е наречена и интеграциска теорија за моќта, која се препознава и под името „променлив збир на моќи“ (Трајковски, 2005:49).

Но, во општествената и политичката моќ, Рајан и Хаугард, сепак сметаат дека покрај *конфликтната* и *консензуалната*, постои, според нив, и *конститутивна* теорија на моќта. Тоа го темелат на тврдењето дека во анализата на моќта, кај секоја од овие теории фокусот на моќта е различен и во поглед на емпириската супстанција и во нормативната процена. Кај *конфликтната теорија* („нишка“) - моќта претставува доминација и моќ над, спротивно на тоа, во *консензуалната теорија* (нишка), или во тој „мета јазик“, моќта е моќ кон. Според *третиот* теориски пристап, во конститутивниот „мета јазик“, *конститутивната теорија („нишка“),* моќта постои и како моќ над и како моќ кон, и главниот фокус тука е ставен на тоа како моќта е креирана преку конституирањето на општествените субјекти (Haugaard and Kevin, 2012:23).

2.1. КОНФЛИКТНАТА НИШКА НА МОЌТА

Конфликтниот мета-јазик[3] се потпира врз Хобсовиот поглед на свет, во кој „суверенот“ спроведува моќ над поединците. Во модерните политички науки и социологијата најрепрезентативен претставник на конфликтната теорија е Макс Вебер со неговата често цитирана дефиниција за моќта во однос на способноста на еден чинител да надвладее над другиот и покрај отпорот (Veber, 1976, I:37). Спроведувањето на волјата е атрибут, или способност на индивидуите, или на групите како такви. Во еден социјален однос секогаш некој, или некои од учесниците имаат моќ, а други немаат, односно едни се надмоќни над другите. Овој пристап претпоставува константност на количината на моќта.

Марксистичкиот пристап

За разлика од Вебер, за чие сфаќање и значење за поимот на моќта беше кажано и претходно, овде ќе се осврнеме на тоа како Карл Маркс го користи концептот на моќ. Маркс, моќта ја поврзува со општествените класи и општествените системи, а не непосредно во односот помеѓу поединците. Тој тврди дека моќта лежи во позицијата на општествената класа, пред сè во односите на производство, кои, во капиталистичкото, како класно општество се базирани на доминацијата и потчинувањето на едната од другата општествена класа. Маркс се концентрира на „класната улога како основна детерминанта“ и човечкото однесување го гледа како класно однесување, па општеството

[3] мета-јазик е јазик кој се користи кога се зборува за јазикот (meta-language is a language used to talk about language): (http://www.merriam-webster.com/dictionary/meta-language)

и класата, за него не се дел на индивидуалните актери, со оглед на тоа што индивидуата за него е општествено суштество. Човекот е вмешан во мрежата на општествените односи, кои ги ограничуваат неговите акции, бидејќи луѓето не се слободни во изборот на општествениот облик (Ташева, 1999:52).

Потпирајќи се на Марксовите теоретски постулати марксизмот како теоретски правец, општеството го толкува врз основа на доминантната улога на класата и владејачката партија, кои државата ја користат како предуслов за остварување на класните интереси. Основната функција на државата е да се заштитат интересите на владејачката капиталистичка класа и на сопствениците на капиталот. Тоа се остварува преку идеологијата за општото добро, со која се оправдуваат класните нееднаквости во економската структура, а врз основа на тоа и во политичката структура на општеството. Општеството, кое е поделено на класи, според оваа теорија треба да биде променето со бескласно општество, во кое идеолошката или класната држава би почнала да одумира, кога ќе дојде до поопштествување на средствата за производство и распределбата на моќта во економската и политичката структура на општеството. Главниот предуслов за тоа е потчинетата класа да се стекне со класна свест за себе, како класа, и за својата класна положба, за да може да успее во класната борба, да дојде на власт (според Маркс и со мирни средства – низ парламентарна борба, според Ленин – и со насилни средства – револуција), за потоа, како владејачка класа, да ја елиминира општествената нееднаквост со поопштествување на функциите на државата.

Во правец на објаснување на конфликтната теоретска нишка, ние ќе се осврнеме, од една страна на некои посовремени гледишта на структурно-марксистичките теории за моќта, претставени преку согледувањата на Луј Алтисер, Никос Пуланsac и инструменталистичкиот пристап на Ралф Милибанд, за образлагањето на конфликтната нишка на моќта да го заокружиме со согледувањето на Ралф Дарендорф и неговата теорија на конфликтот и секако со согледувањата и основните ставови за моќта на Гаетано Моска, Вилфредо Парето, Роберт Михелс и Рајт Ц. Милс во теоријата на елитата.

Структурно-марксистичките теории за моќта

Како посебен обид за придонес во надоградувањето на марксистичките пристапи за теоријата на моќта може да се споменат структурно-марксистичките пристапи, кои ја проучуваат политичката моќ и нејзиното практикување, во политичките и другите општествени структури.

Според структурно-марксистичките теории за моќта, таа се создава во општествените структури и практиките. Со помош на концептот на идеологијата се објаснува репродукцијата и кохезијата на класно-поделеното општество. Концептот на практиката служи само за да се опише човековата активност, која подлежи на ограничувања воспоставени од општествените структури. „Во структурниот модел практиката се дефинира независно од перцепциите на чинителите, па оттаму, свеста, социјалното дејствување и случајноста се поими за кои нема место во овој пристап“ (Joseph, 2004:64). За најеминентниот претставник на структурно-марксистичката струја, Луј Алтисер, како и за Никос Пуланsac, практиката претставува класна практика. Моќта е поим кој се однесува само на сферата на класната борба, а не и на структурите, и заради

тоа, моќта лежи надвор од директниот фокус на интересот на Пуланѕас (Poulantzas, 1976, 63-83).

Моќта и улогата на класната борба

Алтисер смета дека основната функција на идеолошките структури е да придонесат во репродукцијата на моќта на трудот, на кој почива системот, па затоа, концептите поврзани со проблемот на моќта, која, во неговата теорија е концепт на интересите, или експлоатацијата, кои повеќе се однесуваат на аспектите на објективните структури, отколку што се атрибут на поединците (Joseph, 2004:72).

Според Алтисер, суштината на марксистичката теорија на државата е во тоа што државата (и нејзиното постоење во нејзините апарати) нема никакво значење освен како функција на државната моќ. Целокупната политичка класна борба се врти околу државата - смета Алтисер, односно, околу сопственоста, т.е. до стекнувањето со државна моќ (pouvoir) на определена класа, или сојуз на класи, или класни фракции, и до зачувувањето на таа моќ. Тука, едната страна на медалот е зачувувањето на државната моќ, или нејзиното освојување, а другата страна на медалот е дејствувањето на државниот апарат чија цел е остварувањето на политичката класна борба (Altiser, 2009:24).

Пуланѕас се обиде да ја прошири теоријата на Алтисер, со тоа што посебно внимание посвети на класната борба. Бидејќи, рамката на општеството, според Пуланѕас, е поставена од структурите, релативната моќ на различните класи во него ќе зависи од економската, политичката и идеолошката организација на секоја класа. Оттука, Пуланѕас смета дека концептот на моќта може да се употреби само во однос на односите меѓу класите. Според него структурите немаат инхерентна моќ, иако структурите одговараат на моќта на различните класи. „Јас правам разлика помеѓу државната моќ и државниот апарат и одбивам да го применам концептот на моќта на државата и на нејзините специфични структури. Она што се обидов да покажам – нагласува тој - е дека државна моќ може да значи само моќ на одредени класи, на чии интереси државата одговара“ (Poulantzas, 1976:72 n.13).

Природата и политиката на државата според Пуланѕас, може да се разбере само во однос на преовладувачката класна борба. „Јас тврдев дека општествените класи, иако објективно утврдени (структури), не се онтолошки и номиналистички ентитети, туку постојат само во рамките и низ класната борба (практики). Класната поделба на општеството нужно значи класна борба, бидејќи ние не можеме да зборуваме за класи без да зборуваме за класната борба. Ова е спротивно на официјалната модерна социологија, кој е подготвена да зборува за класи, но никогаш за класната борба“ (Poulantzas, 1976:82).

Според Сара Џозеф, придонесот на Пуланѕас е во тоа што покажува дека функционирањето на капитализмот произведува нови форми на класна борба и нови форми на моќ и лишување, кои се запоставени од некои од другите пристапи, кои ја проучуваат моќта (Joseph, 2004:80).

„Иструменталистичкиот“ пристап на Ралф Милибанд

За разлика од Пуланsac, кој припаѓа на т.н. „структуралистичко“ крило, Милибанд припаѓа на „инструменталистичкото“ крило на марксистичката теорија.

Книгата на Ралф Милибанд „Државата во капиталистичкото општество“ (1969), се занимава со улогата на државата во „развиените капиталистички општества", во кои, и покрај историско-културните разлики, тие се валидна „единица за анализа“. Според Милибанд тие се високо индустријализирани „општества во кои главниот дел од економската активност се врши врз основа на приватната сопственост и контролата на средствата за таква активност“ (Miliband,1969:8).

Државата, според Милибанд, ја претставува "државен систем, кој се состои од пет клучни елементи“, кои се во постојана интеракција едни со други, кои располагаат со моќ, и спроведуваат моќ: „факт е дека владата зборува во името на државата и дека формално располага со државната власт, но не значи дека таа ефективно ја контролира таа моќ. Колку владите навистина ја контролираат моќта е едно од главните прашања што треба да се утврдат“ (Miliband,1969:50). Оттука, смета Милибанд, „една теорија за државата е, исто така и теорија за општеството, и за дистрибуцијата на моќта во тоа општество“ (Miliband, 1969:2).

Милибанд тврдеше дека е потребно да се направи разлика помеѓу владејачката класа во граѓанското општество и управувачката класа, која држа одредени позиции во институциите на државата (Miliband,1969:51). Но, иако тој ја иницира таа поделба на персоналот на државата и капиталистичката класа (класата која владее), и двете, смета тој, се во основа подредени на ограничувањата од страна на приватна сопственост и идеолошките процеси, кои ја создаваат согласноста со класно-базираното владеење на капиталот. Всушност, институциите на државата во капиталистичкото општество ги пресретнуваат инструменталните потреби на капиталот, тврди Милибанд.

Ваквото гледиште на Милибанд предизвика повеќегодишна дебата помеѓу него и Пуланsac, која се однесуваше на природата, формата, како и функциите на капиталистичката држава. Едни теоретичари сметаат дека Милибанд застапува инструментализам (државата е инструмент, кој може да се користи од страна на разни општествени сили, за различни цели), наспроти структуралистичкиот пристап на Пуланsac, кој сметаше дека тие, кои се во служба на државата, се структурно ограничени и не можат да ги унапредуваат интересите на капиталот (Dowding, 2011:417).

Милибанд сепак инсистира на ставот дека државните елити дејствуваат во служба на капиталистичкиот систем и дека државата нема интереси кои се одвоени од класно-базираните општествени сили, туку дека помеѓу класата и државата постои однос на "партнерство" .

Теоријата на конфликтот

Теоријата на конфликтот се појавува како критика на функционалистичката теорија и е воведена од социолозите кои имаат радикална ориентација, кои како клучен проблем во социологијата сметаат дека е општествената промена, па настојуваат да изградат една општа теорија на промената базирана на конфликтот. За општествениот систем да биде објективно прикажан тој не може да биде прикажан само преку кохезијата и стабилноста, како што тврдат функционалистите, туку тој нужно треба да биде прикажан и со

неизбежното постоење и дејствување на присилата, несогласноста, конфликтот и промената, кои му се исто така иманентни.

Својот интелектуален корен теоријата на конфликтот го влече од Карл Маркс и Георг Зимел. Додека Маркс, како што претходно беше споменато ја развива теоријата на класниот конфликт, кој има суштествена улога во генералната општествена промена, Зимел смета дека конфликтот е инхерентен на човечката природа, во нејзините две противречни сили: за дружење со останатите и за издвојување од нив, кон наметнување на доминација кон нив. Пренесен на општеството како мрежа на интеракции, конфликтот според Зимел, самиот има двојствена природа - преку која општеството се гради и разградува, но опстанува како систем на лабилна рамнотежа. И додека Зимер влијае на теориското насочување на Луис Козер и неговиот конфликтен функционализам, Ралф Дарендорф ја развива својата дијалектичка конфликтна теорија врз основите на класната теорија на Маркс (Ташева,1999:475-478).

Сфаќањата за моќта кај Ралф Дарендорф

Дијалектичката теорија на конфликтот на Ралф Дарендоф во основа е базирана на поимите на промената, конфликтот и присилата. Промената во општествениот систем е сеприсутна и од просторен и од временски аспект, при што Дарендорф разликува „промена во“, која е макроскопска и „промена од“, која е микроскопска. Кај Дарендорф конфликтот е основна креативна сила, кој е неуништлив, иако може да биде потиснат, канализиран или регулиран, тој не може да биде укинат. За Дарендорф, присилата е неразделна од општествената организација, која е резултат на дејствувањето на присилата, која едни ја спроведуваат над други.

Според Дарендорф, во секое општество постојат *„императивно координирани асоцијации“* (ICA), кои ги карактеризираат односи на моќ. Во рамките на овие асоцијации, едни имаат моќ да ги принудуваат останатите да се однесуваат конформистички, па историски земено, моќта која во општествата во раната фаза на човештвото се манифестирала со принуда, во посовремените општества се трансформирала во односи на авторитет, во кои рамки, едни се здобиваат со нормативно право да доминираат со другите. За Дарендорф моќта и авторитетот се истовремено извори на поредокот и извори на конфликтот и промената во рамките на овие асоцијации. Конфликтот во нив, својот извор го има во хиерархиската поставеност на комплексот улоги коишто ја компонираат асоцијацијата (Ташева, 1999:481).

Може да се каже дека Дарендорф „конструира нова теорија на класната структура и воопшто на општествените промени врз Марксовиот поим за класата, како конфликтна општествена група, врз Веберовото сфаќање на категориите моќ и власт и врз елитистичкото сфаќање за ‘политичката класа’ (Ацески, 1998:144). Ацески, за разлика од Ташева, во објаснувањето на теориските погледи на Дарендорф, го употребува поимот „власт“ наместо поимот „авторитет“. Според Ацески, Дарендорф власта ја ослободил од поврзаноста со економската моќ и ја поставил на прво место, како универзална категорија. Дарендорф сите општествени положби, во однос на вршењето на власта ги дели на две групи, едните кои припаѓаат на владејачките, и другите, на подредените положби (привилегирани и непривилегирани групи). За Дарендорф класите се „елементи на општествената структура и фактор кој предизвикува универзални промени, како и нивната карактеристика, односно власта и нејзината распределба“ (Ацески, 1998:ibid.).

Елитистичките сфаќања за моќта

Претставниците на елитистичкиот пристап сметаат дека во која било општествена форма на владеење или управување, управувачките функции во општеството ги спроведува една помала општествена група или клика, како дел од која било општествена форма на групирање, класно, партиско и сл. Теорија на моќта, ако не според друго, тогаш барем според историскиот корен на објаснување на појавите, повторно и повторно, го појавува концептот на елитата како феномен преку кој се објаснуваат политичките теории на моќта. Елитата се стекнува со моќ по разни основи (позиција, авторитет, богатство, традиција...) врз основа на нееднаквоста во располагање со ресурсите, што е највидливо во организациите, каде улогите и позициите доведуваат до појава на олигархија во однос на располагањето и дистрибуцијата на моќта, што исто така може да се смета за гледиште кое припаѓа на конфликтната теоретска парадигма.

Прегледот на конфликтните теории за моќта ќе го заокружиме со елитната теорија на моќта со презентирање на сфаќањата за Гаетано Моска, Вилфредо Парето и Роберт Михелс, кои можат да се сметаат за претставници на класичната елитистичка интерпретација, и Рајт Ц. Милс, како претставник на поновата генерација. Во рамките на современата елитистичка перспектива Валери Ледјаев ги посочува: Рајт Милс, Вилијам Г. Домоф, Харолд Ласвел и Роберт Патнам (Ledyaev, 2002:4). За разлика од него, Клаудио Мартинели и покрај разликите во пристапот, како класици на теоријата на елитизмот ги посочува само Моска, Парето, Михелс и Вебер (Martinelli, 2009:1-44).

Елитната теорија на моќта, според повеќето теоретичари, се појавува како противречност на Марксовата теорија на моќта, бидејќи смета дека моќта не произлегува само од сопственоста врз имотот, или средствата за производство, туку од позицијата и улогата на поединците во политичките и бирократските организации. Според елитистите, политиката не може правилно да се проучува без идентификување на владејачката класа, или разликата помеѓу управувачките и не-управувачките елити, и без процена и мерење на нивните улоги во општеството (Johari, 2011:532).

Во овој дел, делумно ќе ги посочиме ставовите на Моска заради реалното влијание кое Моска го имал за развојот на политичката теорија на моќта.

Политичката класа и политичката формула – Гаетано Моска

Гаетано Моска, смета дека "Во сите општества... се појавуваат - две класи на луѓе - класа која владее и класа со која се владее. Првата класа, секогаш е помалубројна, ги извршува сите политички функции, има монопол на моќта и ги ужива предностите што ги носи моќта, додека втората, побројната класа, е управувана и контролирана од страна на првата“ (Mosca, 1939:50). Според тоа, организираното малцинство, кое располага со средства, во некое определено време, секогаш може да воспостави моќ над неорганизираното мнозинство.

Според дефиницијата на Моска, „политичката класа, е група на луѓе, кои всушност директно учествуваат во владеењето, или влијаат над него“ (Mosca, 1939:xli). Политичката класа е класата која ужива правна и фактичка моќ и власт, и таа, како организирано малцинство е појава, својствена на сите општества, бидејќи „политичката моќ никогаш не била, и никогаш нема да биде, заснована врз недвосмислена согласност на мнозинството“, смета Моска. Политичката моќ „отсекогаш била и секогаш ќе биде, остварувана од страна на организираните малцинства, кои имале, и ќе имаат средства... да ја наметнат својата превласт над масата. Само една мудра организација во општеството и навистина непредвидени, фаворизирачки историски околности, можат да создадат супериорност на владејачката класа“ (Mosca, 1939:326-327).

Во согледувањата на Моска за политичката моќ, централна улога има "политичката класа". Моска, разликува политичка класа[4], или „носителите на институционалните улоги изрично предвидени со јавното право, кои вршат формална моќ, одобрена со уставните и законските правила“ од менаџерската класа (Martineli, 2009:7), која постои „во секоја гранка на општествената активност - во областа на образованието, религијата, социјалните служби, воената организација или администрацијата на правдата – каде секогаш е потребно управување, и раководните функции мораат да бидат доделени на посебна класа, која има способности неопходни за спроведување на тие функции“ (Mosca, 1939:160).

Моска смета дека „владејачките класи не ја оправдуваат нивната моќ исклучиво со нејзиното де факто поседување, туку се обидуваат да најдат морална и правна основа за тоа, претставувајќи го тоа како логична и неопходна последица на доктрините и верувањата кои се општопризнаени и прифатени. Оваа правна и морална основа или принцип, на која се засновува моќта на политичката класа, е тоа што насекаде се нарекува, и ќе продолжи тука да се нарекува - ‘политичка формула’"[5] – вели Моска во својата дефиниција за овој поим (Mosca, 1939:70).

Иако овде, директно не се споменува улогата на идеологијата на владејачката класа[6], односно прикажувањето на класниот интерес како општ интерес за општеството, Моска, во својата книга тоа јасно го потенцира: „Како што веќе е наведено, политичката формула мора да биде базирана на посебни верувања и на најсилните чувства на социјалната група, за која таа е актуелна, или барем, на верувањата и чувствата на одреден дел од таа група, која има нагласена политичка улога“ (Mosca, 1938:72).

Образлагањето за сфаќањата на Моска ќе го завршиме со констатацијата на Мартинели, според која: „Научниот придонес на Москва е... во фактот дека тој даде форма и содржина на некои од концептите, како на пример, за "политичка класа", кои другите автори веќе ги користеле во минатото“ (Martineli, 2009:6).

---

[4] *Круната, републиканскиот претседател, шефовите на влади, членовите на кабинетот, членовите на избраните собранија, покрај највисоките позиции во бирократските и судските системи и оние што се одговорни за јавниот ред и одбраната* (Martineli, 2009:7).

[5] Авторите во филозофијата на правото тоа го нарекуваат "принцип на суверенитетот“, прецизира Моска на истото место.

[6] Ова што Моска го подразбира како политичка формула, според Павловиќ, Русо го нарекувал – општа волја, Маркс, а потоа и Манхајм – идеологија, Парето – базични сентименти, Сорел – владејачки мит, Вебер – легитимна власт, Диркем – колективни претстави, Спенсер расположение на јавноста, Ласвел – симболи на власта, а според Антонио Грамши – идејна хегемонија, во сите тие случаи со тоа се подразбира оправдувањето за доаѓање на власт, опстанок на власт, со согласност кон власта - да се биде владеен (Pavlović, 2009:17).

Циркулацијата на елитите - Вилфредо Парето

Иако е неблагодарно и многу тешко да се прикаже поедноставено сфаќањето на Вилфредо Парето[7] за елитите и нивната циркулација, ќе се обидеме со помош на наше сублимирање да ја покажеме релацијата на елитата и моќта во видувањата на Парето. "Со поимот елита - Парето подразбира - мала бројка на поединци кои, во секоја сфера од нивната дејност, успеале да достигнат до повисокиот ешалон во нивната професионалната хиерархија."[8] На пример, успешни стопанственици, уметници, успешни писатели, професори, итн. Парето елитната класа ја дели на две категории: владејачката елита - лица кои директно или индиректно имаат значителен удел во власта и не-владејачка елита - останатите поединци. Владејачката елита е директно, или индиректно поврзана со администрирањето. Тие поединци играат важна улога и имаат престижно место во општеството (Wrong, 2009:100-103). Елитата манипулира отворено или тајно со политичката моќ. Оние кои имаат моќ се елита, а оние што немаат, се не-елита. Во историјата на секое човечко општество постојат односи меѓу елитата - која владее и не-елитата – оние над кои се владее. Циркулација на елитите настанува меѓу елитата и не-елитата, како и помеѓу владејачката елита и не-владејачката елита. Парето, циркулацијата на елитите ја објаснува со помош на психолошки карактеристики - резидуи - неопходни за одржување на власт. Елитата регрутира нови елементи од пониските слоеви на општеството и со тоа ја обновува својата виталност, или бидува заменета од пониските класи, кои располагаат со потребните резидуи, неопходни за доаѓање или останување на власт. Според Парето, само во идеално слободно општество може да има постојана и слободна циркулација на елитите.

Железниот закон на олигархијата - Роберт Михелс

Општествените прилики во Германија пред Првата светска војна, и несовршенството на парламентарната демократија, во која, преку Социјалдемократската партија е вклучено работничкото движење на Германија, е подлогата на која Роберт Михелс ги базира своите сознанија и заклучоци за улогата на организацијата (партијата) во демократската парламентарна борба. Тој во своите првични сфаќања бил близок до марксистичките погледи и критички ја анализира класната борба на самата работничка партија.

Михелс набрзо доаѓа до заклучок дека „парламентаризмот го убива социјализмот во неговата најдлабока форма“, а од друга страна, дека „демократијата не може да постои без организацијата, бидејќи би се распрснала во неконзистентната маса“ (Pavlović,

[7] 5. Circulation of Elites by Vilfredo Pareto in: Parsons Talcott, Shils Edward, Naegele D. Kaspar, Pitts R. Jesse, Theories of Society, Foundations of Modern Sociological Theory, Volume I, Free Press of Glencoe, Inc., 1961, pp. 551-557

[8] Priya Rashmi, Pareto's Circulation of Elites: Characteristics and Criticisms, (http://www.yourarticlelibrary.com/sociology/paretos-circulation-of-elites-characteristics-and-criticisms/43779/)

2009:24). Улогата на организацијата е иманентна за создавањето на определена издвоена управувачка група во самата организација, која Михелс ја нарекува олигархија, на чие истражување го посветува своето најпознато дело „Политичките партии: Социолошка студија за олигархиските тенденции на модерната демократија“ (Michels, 1911). Во тоа дело Михелс го промовира „железниот закон на олигархијата“, каде тврди дека олигархијата (односно елитата во политичките партии), неизбежно се појавува во која било демократска организација, како потреба за организациско, техничко и тактичко дејствување на таа организација.

Бирократизацијата на политичките партии, до која доаѓа со нивното омасовување и парламентарно дејствување, наметнува и потреба од едукација и техничко оспособување на кадар и во редовите на работничките партии кои учествуваат во парламентарниот живот, што според Михелс води „кон вештачко создавање на елита на работничката класа“ (Michels, 1911:31). „Во секоја организација, без разлика дали тоа е политичка партија, професионална унија, или кој било друг вид на асоцијација... механизмот на организацијата, ја пренесува цврстината на структурата... и целосно ја пресвртува соодветната позиција на лидерите и на водените... како резултат на што организацијата... станува поделена на малцинство на управувачи и мнозинство на управувани“ (Michels, 1911:32).

Михелс, како заклучок на своите сознанија и ставови ја посочува констатацијата за неговиот ‘железен закон на олигархијата’: „Организацијата е мајка на доминацијата на избраните над избирачите, на ополномоштените над ополномоштувачите, на делегатите над оние кои ги делегирале. Кој вели организација, вели олигархија“ (Michels, 1911:401)[9].

Песимизмот кој во поглед на демократските процеси го обзел Михелс, подоцна влијаел врз него, особено по неговото преселување во Италија, да се придружи на фашистичката партија на Бенито Мусолини. Тој во Мусолини гледа харизматичен лидер за кого и ќе напише: „се чини дека е вистина, кога зборува Мусолини, а тоа може да се преведе, како чиста и брилијантна форма на целите на мнозинството" (Michels, 1949:126).

Понови елитистички тенденции во теорија на моќта

Делот, посветен на елитната теорија за политичката моќ, ќе се обидеме да го заокружиме со претставувањето на основните ставови на Рајт Ц. Милс и, за потребите на нашиот труд, со сфаќањето на моќта од страна на Флојд Хантер, со мало попатно образлагање на некои поинакви или понови тенденции во елитистичката теорија за политичката моќ. Кога е во прашање бирократскиот елитизам, Вукашин Павловиќ го потенцира значењето на согледувањата на Макс Вебер за улогата на бирократијата во модерната држава, што нема посебно да го образложуваме затоа што Вебер беше спомнат и во претходните објаснувања за поимот и значењето на моќта. Ќе ја посочиме само констатацијата на Павловиќ дека “Вебер не верувал дека моќта на бирократијата може да се ограничи со политички авторитет, дури ни во демократскиот систем“[10], за да посочи

[9] Кај Павловиќ, оваа последната реченица на Михелс е преведена на следниот начин: „Кој вели организација, тој вели и тенденција кон олигархија“ (Pavlović, 2009:25), додека во реченицата пред неа, поимот ‘доминација’ е преведен со поимот ‘владеење’.

[10] Цитирано според: Tomas Botomor, Elite i drustvo, Mediterran Publishing, Novi Sad, 2008, s.85

дека во делото „Политиката како професија“[11], Вебер покажува „дека поседувањето на средствата за управување, може да претставува замена за поседувањето на средствата за производство, како најважна основа на политичката моќ“ (Павловиќ, 2009:30-31).

Покрај значењето на Вебер, за елитистичката теорија на политичката моќ, Павловиќ, Ледјаев, Клаус фон Бејм[12], Липсет[13], секако и многу други автори, го посочуваат и значењето на Џозеф Шумпетер и неговиот „демократски елитизам“. „Во неговата теза за плуралитетот и компетицијата на елитите во демократијата, изложена во неговата книга „Капитализмот, социјализмот и демократијата“, посочува дека демократијата, според него, е конкурентско натпреварување за политичко водство од страна на најспособната елитна група“ (Павловиќ, 2009:43).

Елитата на моќта - Рајт Ц. Милс

Една од најсугестивните книги кои се занимавале со моќта, но била и најмногу напаѓана, пред сè, од страна на плуралистичката теорија на моќта, е „Елитата на моќта“ (според некои преводи: „Елитата на власта“) на Рајт Ц. Милс (1999). Милс е застапник на критичката теорија на елитите, дело, со кое Милс настојува да се оддалечи од класичните теоретичари на елитата. Основната теза на Милс, е дека во тогашната САД, моќта и влијанието се поврзани со заземањето, или држењето на позициите во државните институции, бидејќи институциите се врската, или орудието преку кое се стекнува моќта.

Тој посебно ја критикува организацијата на власта во САД, посветувајќи внимание на трите, според него, цврсто испреплетени врски на моќта: „Елитата на моќта е составена од поединци, чии позиции им овозможуваат да ги надминат опкружувањата на обичните луѓе; тие се на позиции да донесуваат одлуки, што предизвикуваат сериозни последици... Тие владеат со големите корпорации. Тие ја водат државната машинерија. Тие ја насочуваат воената структура. Тие ги заземаат стратешките командни позиции во социјалната структура, во која сега се сконцентрирани ефективните средства на моќта, богатството и славата, која тие ја уживаат“ (Mills, 1999:3-4). „Бидејќи секој од овие домени се преклопува со другите, како што и одлуките се стремат да станат заеднички во нивните последици, водечките луѓе во секој од трите домени на моќта - воените лидери, водачите на корпорациите, политичкиот директорат - имаат тенденција да се здружат, и да ја формираат моќната елита на Америка“ - потенцира Милс (Mills, 1999:9).

За поседување или стекнување со моќ, секако, покрај богатството и престижот, според Милс е неопходно некој да има и пристап, односно да зазема функција во институциите „бидејќи институционалните позиции во добар дел и ги условуваат

[11] Цитирано според: Maks Veber, Politika kao poziv (1919), u: Maks Veber, politicki spisi, Filip Visnjic i Sluzbeni glasnik, Beograd, 2006.

[12] фон Бејм го смета Шумпетер за „претставник на немарксистичката класна теорија,... на теоријата за демократскиот елитизам: кој ја редуцира демократијата на слободен натпревар на водечките кандидати за гласовите на бирачите, ... неговата хипотеза за неучествувањето на масите во политиката,... и неговата теза дека демократската процедура создава конкуренција меѓу елитите, која пак, влијае и на односите меѓу елитите и неелитите“ (стр. 47, 51-52, според: klaus von beyme – suvremene političke teorije, http://boo.mi2.hr/~domes/fx/sis_pol_znan/beyme.rtf)

[13] Во воведот на Липсет за книгата на Михелс „Политичките партии“, во поднасловот: Елитистичката теорија и демократијата, Липсет наведува: „Макс Вебер и Џозеф Шумпетер, меѓу многумина други, нагласуваат дека дистинктивниот и највреден елемент на демократијата е формирањето на една политичка елита во компетитивната борба за гласови во еден, главно пасивен електорат“ (Michels, 2009:33).

нивните изгледи да ги стекнат и зачуваат вредностите како што се, моќта, богатството или престижот“ (Mills, 1999:11).

Како најважни елементи на социолошката анализа на Милс во ‘Елитата на моќта’, se сознанијата дека 400 најбогати семејства во главните градски јадра, функционерите во најголемите корпорации и функционерите во воените врвови, произлегуваат од делот на највиоката третина на општествената пирамида во САД (Mills,1999:69). Висината на позицијата во владејачката елита е правопропорционална со оние кои потекнуваат од повисоките класи, и нивната подвижност на висока позиција од една во друга сфера е лесно остварлива.

Според Павловиќ, Милс во својата книга нуди и две посебно важни констатации, од кои првата може да се означи како „тенденција на кумулирање“, а втората како „можност за транспонирање“ (Pavlović, 2009:39). Првата значи, колку повеќе поседувате моќ, богатство или престиж, тие можат уште повеќе да се зголемуваат, а втората, е тенденцијата ресурсите да се прелеваат (претвораат) од еден во друг вид, за да се остварува повисок или поповолен општествен статус.

Токму од таквата поставеност на односите се оцртува концепцијата на владејачката елита, или елитата на моќта во САД, која, се потпира на два клучни факти: развојот и усогласеноста на нивните меѓусебни интереси (економски, политички и воени) и сличноста на општествените погледи, потеклото, и пред сè, меѓусебните врски и личните контакти, како припадници на високите општествени кругови (Pavlović, ibid.). Но, ќе појасни Милс, „елитата на моќта не е аристократија, што значи дека не е владејачка политичка група заснована на благороднички наследно потекло“ (Mills, 1999:279).

2.2. КОНСЕНЗУАЛНАТА НИШКА НА МОЌТА - „МОЌТА КОН“

Паралелно со појавата на бихевиористичкиот пристап, видлива е тенденцијата за сведување на моќта на „нулта сума“, односно моќта да се сфаќа како количество на определен потенцијал, со чие стекнување од страна на едниот носител, истовремено доаѓа до нејзино губење од страна на другиот носител. Но, таквиот пристап на сведување на моќта на класичен општествен однос на доминација не е доволна сатисфакција за добар дел од теоретичарите на моќта, што предизвикало да се појават и претставниците на т.н. консензуална нишка на моќта. Првиот, *конфликтниот пристап*, според некои автори премногу се потпира на секојдневниот или рутинскиот поглед кон моќта, во која е видлив односот на принуда, а според еден добар дел од теоретичарите и односот на закана со насилство, односно доминација. Тогаш, сето тоа заедно се сведува на сфаќањето дека моќта всушност е „моќ над“. Највлијателни претставници на тој пристап, како што веќе беа споменати и анализирани, се: Макс Вебер, Роберт Дал, Стивен Лукс и Мајкл Ман.

Добар дел други автори сметаат дека поголемо значење во анализата на моќта треба да се стави на идејата за „моќта кон“, што е еден од условите за постоење на човечкото чинодејство? - акцијата. Така, се доаѓа до појавата на другиот пол во анализата на моќта, односно до *консензуалниот пристап* во сфаќањата на моќта, каде ќе ги појасниме ставовите на Талкот Парсонс и Бери Барнс.

Секако дека меѓу овие *два пола: конфликт – консензус*, постои една скала на автори кои се обидуваат да ги премостат разликите во двата пристапи и да покажат дека моќта има елементи, и како општествен однос, односно е олицетворение на постоењето на *моќта над,* и елементи на активната улога на субјектот, или актерот, односно агенцијата, кој трпи значително влијание од општествените структури, но тој актер истовремено има својата активна улога, успева донекаде и самиот да влијае врз структурите, и да врши квалитативно реструктурирање, со што ја спроведува и остварува и *моќта кон*. Во тој комплекс на различни видувања, подоцна посебно ќе бидат образложени ставовите на Мишел Фуко, Ентони Гиденс, Стјуарт Клег, Кит Даудинг, Марк Хаугаард и Питер Морис, кои би можеле да се подведат под *конститутивниот пристап* во анализата на моќта, или т.н. конститутивна нишка на моќта, која исто така беше претходно спомената, а ќе биде подоцна и анализирана.

Моќта како чинодејство – предуслов на консензусот

Ако се побараат корените во филозофијата од каде би можело да произлезе политичкото чинодејство, или творечкото значење на моќта на *чинодејството*, тогаш, според Мартин Саар треба да се појде прво од Аристотел, а потоа од Спиноза, кои изворот на моќта на чинодејството, го осознаваат, првиот во дејствувањето и вториот во колективното дејствување на мноштвото.

Аристотеловиот концепт на dynamis[14] ја означува способноста на постоечкото нешто да "врши промена" на некоја друга постоечка работа.[15] Со ова Аристотел веќе дава дејствена можност и основа за подоцнежната диференцијација на поимот на моќта (како општа способност = капацитет) во концептите кои, поаѓаат од разликата на поимите: *potentia* и *potestas*, дополнети со *auctoritas* и *violentia* (Saar, 2010:11).

Во претходно споменатиот пристап во конфликтната теориска нишка, и Хобсовиот пристап за институционализираната моќ на „суверенот“ и теориските согледувања за моќта кај Макс Вебер, акцијата е насочена и се потпира на намерната поединечна акција за реализација на волјата. На ваквата, конфликтна употреба на концептот на моќта Аристотеловиот *dynamis* и *potentia*, се поставени како алтернатива од која „оживува“ теоријата на моќта на Спиноза. Во *Политичката расправа* на Спиноза од 1677, моќта на поединецот се однесува како да е само-евидентна, инхерентна "моќ на природните нешта со средствата во кои тие постојат и дејствуваат" (Spinoza, 2002:683). За Спиноза, поединецот се стреми да истрае во сопственото битие на онтолошкиот принцип (Saar,

[14]Dynamis (δύναμις=моќ, би можело да), (http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=dunamis&la=greek&prior=) е обичен грчки збор за *можност* или *способност*. Во зависност од контекстот може да се преведе со "потенција", "потенцијал", "капацитет", "моќ", "способност", "снага", "можност", "сила".

[15] Во неговата филозофија, Аристотел разликува две значења на зборот dynamis: едното - слаба смисла на потенцијал, што значи едноставно дека нешто "би имало шанса да се случи, или да не се случи", и другото - посилно чувство, да се укаже како нештото може да биде направено добро. На пример, "понекогаш велиме дека оние кои само можат да се прошетаат, или само да зборуваат, без да го прават тоа, тие имаат интенција, но не можат да зборуваат или да одат". Посилното чувство, се вели дека се однесува главно на потенцијалот на живите суштества (Saar, 2010: 9-11)... а слични објаснувања дава и Quigley Peter, Aristotle and Real Possibility, статијата е објавена под: http://dspace.flinders.edu.au/xmlui/bitstream/handle/2328/35502/Quigley%20Aristotle%202015.pdf?sequence=1

ibid.). Зачувувањето себеси во нешто што секој човек и секое нешто го прави според природата и способноста, односно според моќта, Спиноза го формулира преку природното право ("правото на природата"), кое одговара на "самата моќ на природата" (Spinoza, ibid).

За Спиноза, *potentia* претставува онтолошката конститутивна сила од која произлегуваат сите капацитети и способности на поединецот, бидејќи *potentia* е таа, што во извесна смисла го прави човекот или нештото она што тоа е - ефекти и активности во однос на другите лица и предмети. Сфатена на овој начин, моќта е дел од конституирањето на поединците, а преку нив и на мноштвото, односно, заедницата.

Теоријата на Спиноза отстапува од Хобсовата конструкција во однос на моќта, затоа што кај Хобс, нерешливата конкуренција води до откажување на поединецот од моќта, во интерес на суверенот, но Спиноза ја гледа можноста за колективна акумулација на моќта во правата на поединците кои се трансформираат и се здобиваат со нов, колективен квалитет. Моќта на државата кај Спиноза, која на прв поглед се чини дека наликува на моќта на *суверенот* на Хобс[16], не е сопственост изолирана на врвот на политичката хиерархија (*суверенот*). Моќта на државата кај Спиноза останува "моќ на многумина", на *multitudinis potentia*. Така „моќта на народот“ секогаш останува - во крајна линија – како основа на политичката структура (Spinoza, ibid.). Според Спиноза моќта не е карактеристика или способност на поединците да дејствуваат сами, ниту пак ограничен ресурс за кој би постоел натпревар за присвојување, туку е основа за акција и предуслов за интеракција на поединците, во остварувањето на потребите кои не се индивидуални. Бидејќи поредокот ја црпи основата на својата моќ во граѓаните на државата (или во "мноштвото"), според Спиноза демократијата е "најприродна" форма на државата, или единствената форма на организација на власта која на сите луѓе им дава можност за учество, па оттаму таа моќ е "целосно апсолутна“ (Spinoza, 2002:752).

Кажано поедноставно, разликата помеѓу теоријата на Хобс и теоријата на Спиноза, се состои во тоа што кај првиот, моќта се сфаќа како доминација, а кај вториот, моќта се сфаќа како консензус на колективното.

Консензусот во системската теорија на Талкот Парсонс

Меѓу теоретичарите кои го застапуваат гледиштето на општествениот консензус видно место има и Талкот Парсонс, кој смета дека во социјалните односи целта на моќта е да ги поттикнува поединците или групите на колективно дејствување. Талкот Парсонс смета дека моќта претставува капацитет за дејствување, која чинителите ја добиваат преку нивната припадност на социјалните системи. Сфаќањето на Парсонс, како дел од структурно - функционалниот пристап во крајна инстанца се базира на аналогијата со биолошките системи. За да преживее системот како целина и за да се остварат неговите

[16] „Хобс е тој, кој, во контекст на неговата филозофија на државата... го редуцира концептот на моќта од претходно поширокатa употреба на поимот: на "моќта на човекот“ ...во создавањето една нова моќ, имено "најголема од хуманите сили", која "е дополнета со силите на повеќето луѓе, обединети со согласност, во една личност, природно или граѓански", ...олицетворена во лицето на *суверенот*. Моќта на *суверенот* е суштинска моќ на потчинување кон *суверената цел*, која Хобс ја сфаќа како правен поредок (Цитирано според: (Saar, 2010:9-10), кои се делови што Саар ги цитира од Хобсовиот „Левијатан“, Hobbes, T., 1991. Leviathan. Ed. R. Tuck. Cambridge: Cambridge University Press.

функционални потреби, самиот општествен систем и неговите потсистеми мораат да бидат усогласени.

Талкот Парсонс во својата статија „За концептот на политичката моќ“ (1963) се обидува концептот на моќта да го образложи во контекст на анализата на големите и комплексни социјални системи. При анализата на моќта, социолошкиот и политиколошкиот аспект, Парсонс ги поврзува со економскиот аспект, бидејќи смета дека сите три се многу блиски, кога станува збор за општата теорија на општеството како целина. Парсонс смета дека моќта треба да се третира „како *посебен* механизам, кој дејствува за да доведе до промени во дејствувањето на другите единици, индивидуални или колективни, во процесите на социјалната интеракција“ (Parsons, 1963:232).

„Моќта, Парсонс ја замислува како прометно средство кое е аналогно на парите во економијата, иако таа е елемент на политичкиот систем. Парсонс моќта ја дефинира како „обопштувачки капацитет, кој треба да обезбеди вршење на неопходните обврски од страна на единиците на еден систем во колективната организација, кога обврските се дозволени во врска со нивните влијанија врз колективните цели, и каде, во случај на непослушност, постои претпоставка за извршување со негативни ситуациони санкции - без оглед кое е реалното чинителство за тоа спроведување“ (Parsons, 1963:237).

Од тој аспект моќта не е атрибут на индивидуите, туку е атрибут на социјалните структури, која почива врз „институционалното право на водачот да очекува поддршка од припадниците на заедницата”. Некои од консензуалистите, каде припаѓа и Парсонс, во основа ги прифаќаат првите два елементи на Веберовата дефиниција на моќта, т.е. дека станува збор за способност, и за спроведување на волја, независно од отпорот. Но, тие нагласуваат дека оваа способност не се врзува за личноста на индивидуите или групите, бидејќи секое социјално дејствување е внатрешно структурирано. Во социјалниот однос индивидуите заземаат одредени положби и играат одредени улоги, односно, се дел од заедницата.

Парсонс става посебен акцент на мобилизацијата, која произлегува од консензусот за извршување на колективните цели: "Јас ја дефинирам моќта како капацитет на општествениот систем за мобилизирање на ресурсите за реализација на колективните цели" (Parsons, 1967b: 193), потенцира Парсонс и понатаму, директно се надоврзува на дистрибутивната перспектива во следнава негова изјава: "моќта на А над Б, во својата легитимна форма, е "право" на А како единица за донесување на одлуки во колективниот процес, да донесува одлуки кои имаат предност, пред оние на Б, во интерес на колективната работа како целина" (Stewart, 2001:13).

Парсонс во своите подоцнежни согледувања ќе почне да го промовира ставот дека моќта може да придонесе во процесот на интеграција и ефикасност на системот. Оттука, спроведувањето на моќта би можело да биде поволно и за имателите на моќта и за субјектите над кои таа се спроведува. Парсонс и понатаму ја промовира неговата теорија на политичкиот систем како функционален потсистем на општеството, каде ефикасноста на системот зависи и од природата на влезните елементи (inputs). Луѓето ги посакуваат политичките добра, како што се лидерството, или стабилноста, и се подготвени да ја разменат својата поддршка за политичките добра на ист начин на кој тие се подготвени да разменат пари за материјалните добра (Parsons, 1963:236). Слично на парите, моќта е во можност да функционира како медиум на размена само ако е легитимирана со постоење на систем на власт и водство кои ја имаат поддршката.

Наместо заклучок, би можело да се каже дека некои автори за Парсонс сметаат оти, освен иновативноста за аналогијата со парите, тој не понудил многу нови сознанија за моќта, и ценат дека неговите ставови одговараат на познатите либерални ставови за легитимниот политички авторитет (Joseph, 2004:46-47). Кај Парсонс, поимите како моќ,

стабилност, легитимност и консензус се поддржуваат едни со други во неговата теорија, при што, консензусот го исклучува конфликтот, а стабилноста го исклучува нарушувањето на редот.

Општественото знаење како моќ – Бери Барнс

Во контекст на консензуалната нишка на моќта сметавме дека е потребно да се спомене и образложи и теоријата за општествено појавеното знаење на Бери Барнс, кој го објаснува концептот на општествената и политичката моќ како функција на дистрибуираното знаење во општеството. Тој се фокусира на знаењето како клучен фактор во оформувањето на односите на моќ меѓу чинителите.

За Бери Барнс општеството е сè она што неговите членови го знаат, вклучувајќи го и сето тоа што тие го знаат еден за друг. Таквото знаење е општествено конституирано знаење и е колективен феномен, бидејќи е прашање на договор во верувањето (Haugaard, 2002:129). Поединците во рамките на едно општество конституираат една дадена мисла како "знаење" и акт на кохерентно заедништво со употребата на знаењето, како нивна основа. Знаењето кое го конституира општеството е знаење за самооднесување на членовите на општеството. Тоа е колективно прифатено верување, вообичаено одржано верување, верување рутински вмешано во општественото дејствување (Haugaard, 2002:126).

Според Барнс, она што општеството го знае ја одредува природата на општествената моќ над чинителот, па оттука сите во едно општество го сочинуваат заедничкото знаење. Моќта во општеството се состои од "она што луѓето го знаат, и знаењето не е приватна ментална состојба, туку е колективен феномен" (Yildırım, 2012:145), бидејќи, заедничките сознанија се основата на консензуалната база на моќта. Оттаму Барнс се фокусира на знаењето како клучен фактор во оформувањето на односите на моќ меѓу чинителите. Капацитетот за дејствување врз основа на знаењето ја претставува нивната социјална моќ, или моќта на општеството (Haugaard, 2002:123).

Во делото, „Природата на моќта“ (1988) Барнс тврди дека односите на моќ се базирани на заедничката интерпретацијата на стварноста, како основа за колективното однесување. Неговата анализа за моќта почнува со тврдењето дека моќта означува капацитет. „Поседувањето на моќ - за Барнс - е поседување на дискреciско право: да се здобие со моќ, значи да се добие дискреciско право; а да ја изгуби моќта значи да се изгуби дискрециското право" (Barnes, 1988:58).

Повеќето лица не спроведуваат активно дискреција во текот на активностите, туку само неколку од нив се здобиваат со ефективна дискреција во однос на дејствувањето. Оние кои добиваат дискреција во насока на капацитет за дејствување во едно општество, односно дискреција за употреба на моќта, се оние поединци, кои во конвенционалната употреба на јазикот се нарекуваат „моќни“ поединци. Барнс нив ги нарекува "моќници" или "поседници на моќ“. Некои поединци се премногу доминантни во конституирањето на општествениот систем на рутини, а други лица доминираат во насочувањето на нивните извршувања. Оттаму, капацитетот за дејствување во општеството на некои поединци им дава поголема можност, отколку на други (Haugaard, 2002:124-125).

Еден клучен момент во оваа линија на резонирање е дека исчекувањата и очекувањата кои произлегуваат од односот на моќта се заеднички и се однесуваат и на

двата чинители во нивната меѓусебна релација на моќ. "Моќта над" е само подмножество на "моќта кон" - моќта, која актерот ја има над другите е дел од неговиот општ капацитет да дејствува (Haugaard, 1997:31).

За Барнс може да се каже дека се обидува да обезбеди општа теорија на моќта, но она што го понудил е од поограничен обем. Всушност Марк Хаугаард тврди дека Барнс нуди еден модел кој, како идеален вид, објаснува и нагласува голем број на аспекти на моќта (Haugaard, 1997:39).

2.3. ПЛУРАЛИСТИЧКО – БИХЕВИОРИСТИЧКИ ТЕОРИИ ЗА МОЌТА

И денес се смета дека погледот на моќта на Роберт Дал има најголемо влијание во бихевиористичкиот пристап во проучувањето на моќта. Неговата дефиниција за моќта е најчесто цитирана дефиниција, после онаа на Макс Вебер. Дал тврди дека "А има моќ над Б до тој степен до кој тој може да го натера Б да направи нешто што инаку не би го направил" (Dahl, 1957). Оваа концепција за моќта, за разлика од дефиницијата на Вебер, се фокусира исклучиво на моќта на А *над* некој друг, а не на моќта на А *за да постигне* нешто посакувано (Kramer, 2010:3). Дал е на став дека единствениот начин да се измери политичката моќ на поединците и групите е, доколку може, да се утврди нивната "способност да влијаат врз донесувањето на одлуките." Тој ги истражувал политичките одлуки за три "клучни прашања - области" (повторниот развој на градот, јавното образование и номинациите за јавни функции) во државата Конектикат, во градот Њу Хејвн, па утврдил дека ниту еден поединец или група од елитите во градот не се исклучени целосно од донесувањето одлуки, но исто така не се вклучени во одлучувањето за повеќе од едно од овие три прашања. Истражувањето за тоа како се донесени клучните одлуки се базира на концепцијата на моќ во која е доминантен пристапот за „моќта кон“, а е запоставен пристапот на „моќта над“. Оттаму овој методолошки пристап е наречен „пристап на донесување на одлуки“ или „метод на одлучување.“ Формулата на Дал за моќта во која А донесува одлуки кои влијаат на Б, или кога една група донесува одлуки кои влијаат врз другата група, стана позната како *првото лице на моќта.* Со оглед на тоа што моќта за Дал не е сконцентрирана само во една група, туку во поголем број на групи, од кои секоја во определена област има некаква надмоќ, но не и општо во сите прашања за кои се одлучува во една заедница (локална, но и национална), тој смета дека моќта е плурална, па од таму подоцна неговиот пристап и сличните согледувања на неговото се нарекуваат плуралистички пристап.

Карактеристично за плуралистичкиот пристап, според Стивен Лукс, е што овој пристап на моќта гледа како на можност за проодност на секоја незадоволна група, до процесот на одлучување. Дал ги анализира случаите на успешно навлегување на електоратот во контрола над лидерите, занемарувајќи ја можноста влијанието да биде узурпирано од страна на некоја група, која во одлучувањето може да ги потисне интересите на електоратот. Според Лукс, „едно-димензионалниот поглед на моќта не може да ги открие помалку видливите начини на кои плуралистичкиот систем може да стане пристрасен во полза на едни групи, против други групи“ (Lukes, 2005:39).

Дебатата за лицата на моќта

Флојд Хантер (1953) ја анализираше политиката на ниво на локалната заедница и, врз основа на интервјуа со лица кои имаат познавања за локалните состојби, заклучува дека големиот бизнис дејствува зад сцената. Рајт Ц. Милс (1956) беше многу критичен во однос на функционирањето на американската демократија, тврдејќи дека релативно кохерентна елита управува со САД преку нивниот доминантен пристап до економските, политичките и воените ресурси.

Роберт Дал се спротивстави на овие сфаќања на Милс и Хантер сметајќи ги за левичарска критика, со тоа што нив "научно" ги толкуваше со ригорозно емпирицистички пристап, фокусирајќи се на реалното донесување на одлуки, користејќи ја својата строга дефиниција на моќта, на А наспроти Б. Дал тврдеше дека во САД постои усогласен плуралистички модел на демократија, каде што не постои единствена елита, туку многу елити кои се во меѓусебна конкуренција. Според него, клучна е перцепцијата дека моќта не е еквивалентна на моќните ресурси, туку е само потенцијална моќ.

Дебатата за моќта која ја наметна Дал и другите бихевиористички ориентирани теоретичари доминираше во политикологијата на САД во поголемиот дел од 1950-тите, и траеше се до 1970-тите години на минатиот век. Оваа дебата се совпаѓа со влијанието на доминантниот позитивистички пристап во политичките науки и економските модели на политичката рационалност. Оние кои ја поддржуваа позитивната политичка наука - Роберт Дал, Питер Бакрач и Мортон Барац, и Стивен Лукс – ја анализираат моќта преку својот методолошки пристап и дел од нив, подоцна ги нарекуваат „трите лица на моќта“. Добар дел од поновите теоретичари сметаат дека, главно, тие студии за моќта биле оптоварени со детали за тоа како се остварува моќта, без разбирање за тоа како моќта се стекнува, или како таа се одржува.

Првото лице на моќта - процесот на донесување на одлуки

Првото лице на моќта, или првата нејзина димензија *базичната моќ на донесувањето на одлуки,* е најнедвосмислената и исто така е највидливото лице на моќта, кое е споредливо, во однос на нејзините *три лица.* Таа се фокусира на актуелното однесување и на специфичните резултати од процесот на донесување на одлуки. Во овој поглед, моќта е во рацете на оние кои преовладуваат во донесувањето на одлуките. Првата димензија на моќта ги зема предвид само видливите конфликти меѓу интересите, кои се набљудувани преку искажувањето на политичките преференции, кои се откриваат во процесот на политичкото учество во одлучувањето. Поборници на варијантата на првото лице на моќта се секако, Роберт Дал, но и неговите најверни поддржувачи, Нелсон Полсби и Рејмонд Е. Волфингер (Dowding, 2011:666).

Второто лице на моќта - не-донесувањето на одлуки

И покрај бихевиористичката популарност во 1960-70-тите, методот на донесување на одлуки набрзо претрпува критика одвнатре, како во поглед на произволноста на изборот на прашањата кои се истражуваат (зошто токму тие, а не некои други), така и во поглед на прашањето за можната скриена суштина на моќта. Тоа е случајот кога моќниот може да влијае врз процесот на одлучување на таков начин, што нема да дозволи некое

прашање да биде поставено на дневен ред, па за истото нема да се одлучува. Оваа моќ за неодлучување беше наречена: скриено или „второ лице на моќта“.

Бакрач и Барац утврдија дека моќта не се остварува само кога А донесува одлуки, кои влијаат над Б, туку исто така и кога А донесува одлуки со кои се спречуваат преференциите на Б. Како што истакнуваат тие: "моќта се спроведува и кога А ја посветува својата енергија на создавање или зајакнување на општествените и политичките вредности и институционалните практики со кои се ограничува обемот на политичкиот процес на јавно земање предвид само на оние прашања кои се релативно безопасни за А. До степенот до кој А успева да го прави тоа, Б е спречен во сите практични цели да ги доведе во преден план оние прашања, чие решавање сериозно би му наштетиле на сетот на преференции на А" (Bachrach and Baratz, 1962:948).

Природата на двете лица на моќта на Бакрач и Барац произлезе од сознанието дека моќта ги вклучува и двете активности: донесувањето и недонесувањето на одлуки. Иако некои одлуки се потенцијално потиснати, а други се сметаат за невидливи, конфликтот сам по себе може да се набљудува, и ова, за Бакрач и Барац, е особено важно за набљудување. Ова препознавање на второто лице на моќта се чинеше дека претставува подобрување на пристапот на Дал, па затоа Бакрач и Барац целосно не го отфрлаат емпириските пристап. Тие само ги изоструваат своите методолошки леќи, за да ги вклучат настаните кои „не се измерени" а се поврзани со моќта. Но, според нив, ако еднаш се земе предвид улогата на неодлучувањето, тогаш лесно се руши демократскиот идеал демонстриран преку процесот на донесување на одлуки.

Третото лице на моќта - моќта како интерес

Стивен Лукс влезе во дебата за моќта во 1974 година, посочувајќи го својот радикален поглед. Тој сметаше дека дефинирањето на второто лице на моќта беше значаен исчекор во изучувањето на моќта. Неговиот пристап претставуваше темелна критика на бихевиоризмот од емпириски аспект. Лукс се обиде да објасни дека моќта може да дејствува, иако "доминацијата не е присилна“, бидејќи чинителите стануваат учесници во обликувањето на свеста на своите потчинети. Лукс тврдеше дека моќта можат да ја обликуваат "перцепциите на луѓето, сознанијата и преференциите, на таков начин што тие сами ја прифаќаат сопствената улога (подреденоста – н.з.) во постојниот поредок на нештата" (Luks, 2005:28). Според Рајан и Хаугаард, Лукс беше сосема јасен дека дебатата за моќта беше истовремено нормативна и аналитичка, тврдејќи дека концептот на моќта конституира суштински спорен концепт, па првата димензија се темели врз релативно конзервативна нормативна позиција, а втората и третата димензија се движат прогресивно кон лево (Ryan and Haugaard, 2012:26).

Третата димензија на моќта - "радикалната критика" или моќта преку доминација - го опфаќа размислувањето според кое ефектите на моќта не се исцрпени со донесување на одлуките (Дал) и со формулирањето на дневниот ред (Бакрач и Барац), туку можат да дејствуваат и од едно подлабоко, невидливо ниво. Под влијание на поимот "хегемонија" на Антонио Грамши, Лукс тврди дека „третата димензија на моќта“ е под длабоко влијание на политичката социјализација на поединецот, затоа што чинителите несвесно го следат диктатот на моќта, понекогаш и против сопствените интереси (Swartz, 2007:2). Лукс тврди дека асиметричните односи на моќта не се покажуваат директно, па затоа не се фокусира на моќта како капацитет, способност, или средство. Според него

спротивставените интереси и доминацијата треба да бидат од "централен интерес во изучувањето на односите на моќта" (1974:34).

Лукс го дефинира концептот на моќта на следниот начин: „А спроведува моќ над Б и А влијае на Б на начин спротивно на интересите на Б. Ако кажам дека нешто не е во ваш интерес, јас подразбирам дека имате prima facie барање за тоа, и ако кажам дека "политиката x е во интерес на А" тоа го продолжува prima facie оправдувањето за таквата политика. Во принцип, зборувањето за интересите обезбедува лиценца за донесување на нормативни судови од морален и политички карактер. Затоа не е изненадувачко што различните концепции за тоа што се интересите, се поврзани со различните морални политички позиции (Lukes, 1974:37). Според Лукс едно - димензионалниот поглед на моќта ја претпоставува либералната концепција, две - димензионалниот поглед - реформистичката концепција, а три - димензионалниот поглед претставува една радикална концепција. Лукс тврди дека секој поглед на моќта се потпира на специфична нормативна концепција на интереси. (Lukes, 1974: 38).

Иако ставовите на Лукс беа остро напаѓани, бидејќи третото лице на моќта не можеше да биде искажано ниту преку поставување на дневен ред, како кај Бакрач и Барац, еден од неговите студенти, Џон Гавента, објави студија за политичката моќ во Апалачката Долина, со која покажа на кој начин доминантните локални актери биле во можност да влијаат и врз донесувањето на политички одлуки и врз утврдувањето на дневниот ред, но исто така, потпирајќи се на идеолошки принципи, митови и симболи, тие успевале да ги обликуваат и преобликуваат преференциите на локалните жители.

Подоцна, во две нови поглавја во неговата книга за моќта, Лукс наведува дека треба да се размислува за моќта и како *капацитет* или *способност, која* може, или не може, да биде недвосмислено активирана во дадени ситуации. Моќта ги вклучува и "ресурсите" и "спроведувањето", нагласува Лукс, односно и двете точки на "потенцијалот, а не самодејствувањето." Лукс тука, уште понагласено наведува дека моќта е "диспозициски концепт" во што некои теоретичари го препознава концептуалниот јазик на Бурдије.[17]

Во своето ново издание Лукс смета дека дефиницијата на моќта не треба да се ограничи само на *асиметричните* односи на моќ, или на "моќта над." Таа, исто така, треба да се справува и со "моќта кон." Додека во првото издание неговите сознанија се фокусирани на моќта како доминација, или „моќта над“, сега Лукс е подготвен да признае дека нé целата моќ е негативна и целата не дава нулта позиција. Некои форми на моќ, вклучувајќи ги формите спроведени во односите на зависност, според него можат да бидат и позитивни, продуктивни и да доведат до трансформација. Овде Лукс покажува елементи од влијанието на Мишел Фуко, затоа што моќта повеќе не е претставена само како нулта сума, т.е. моќта не е само репресивна, туку исто така, таа создава нови значајни ефекти (Swartz, ibid.).

Четвртото лице на моќта – влијанието на структурата

Дебатата за моќта не престануваше цели дваесет години, а со тоа не престануваше и, како што смета Џефри Ајзак, заблудата дека целите на општествената наука се да се

[17] Според Шварц, „Мишел Фуко и Пјер Бурдије се двајцата мислители во кои Лукс гледа придонес кон подлабокото разбирање на неговата Третата димензија на моќта. Но, Лукс навистина не се спротивставува на Фуко и Бурдије, туку само користи аспекти на нивното размислување за да ја наметне својата дефиниција“ (Swartz, 2007:2).

документираат емпириските закономерности, при што тој сметаше дека емпиристичките политички науки ги набљудуваа деталите за *извршувањето* на моќта, но не објаснуваат како таа се стекнува, или како таа опстојува. Тој на свој начин ги предизвикува авторите на „трите лица на моќта“, односно „емпирицистичката“ перспектива и од своја страна нуди една „реалистичка“ теорија на моќта, како општествено структуриран и траен капацитет за дејствување (Isaac, 1987:4).

Ајзак укажува дека моќта не претставува каузалност помеѓу чинителите А и Б, дека А донесува одлуки кои влијаат на Б, туку смета дека „механизмот на каузалност“, функционира на непредвидлив и неодреден начин (Isaac, 1987:17). Реалистите, според Ајзак ги разбираат одредени закони, обичаи и структури, кои влијаат врз односот на А кон Б и така создаваат различни резултати. Примарниот објект на теоретската анализа според него, не се бихевиористичките закономерности, односно, во кои одлуки и во колкав број на одлуки А успеал да ја наметне својата волја кон или над Б. Според Ајзак примарен објект на анализа се „трајните социјални односи кои нив ги структурираат“ (Isaac, 1987:20). Ајзак поаѓа од структурата и ги расчистува претходните заблуди кои ги имал емпирицизмот. Структурата за која Ајзак зборува, не е иста со структурата за која зборува детерминистичкиот марксизам.

„Јас ќе ја дефинирам социјалната моќ како капацитети за да се дејствува, поседувани од социјалните чинители, кои се во основата на трајните односи во кои тие учествуваат.“ (Isaac, 1987:22). Според Ајзак, социјалните чинители ја одржуваат моќта само врз основа на односите во кои тие партиципираат, значи моќта постои како релација, бидејќи овие односи се односи на структурална интеракција на однесувањето. Меѓутоа, Ајзак забележува дека самиот однос може да се прекине, а тоа се случува кога еден од социјалните чинители го губи својот авторитет или улога. Ајзак нагласува дека не мора, како што инсистирале бихевиористите, моќта да е резултат на капацитетот и доминацијата, и единствено така да биде евидентирана. За Ајзак е битен трајниот карактер на моќта, па тој смета дека треба истражувањата да се насочат кон законите, обичаите и ритуалите, кои ја зајакнуваат структурата на односите, преку што се влијае и на донесувањето одлуки.

„Социјалната моќ, нагласува Ајзак го вклучува и она што Гиденс го нарекува односи на меѓузависност (inter-dependence). Моќта на учителот подразбира присуство на ученикот и бара однесување на ученикот на одреден начин. Ова релационо разбирање на моќта ја појаснува разликата меѓу "моќта кон" ("power to") и "моќта над" ("power over"), или она што јас би го нарекол односи на доминација (domination) и субординација (subordination), разликата која била игнорирана во дебата за трите лица на моќта. Јас сугерирав дека социјалните односи дистрибуираат моќ што дејствува на одредени начини на оние кои учествуваат во тие односи“. (Isaac, 1987:23).

Ајзак смета дека структурното определување на моќта е токму она за што „Бакрач и Барац, и Лукс, гестикулираат, но не успеаја да го артикулираат... Да се предложи ова не значи да се оддели концептот на моќта од човечкото чинодејствие. Како што ја дефинирам јас - вели Ајзак - социјалната моќ се однесува на капацитетите да се дејствува, кои се поседувани од страна на чинителите во остварувањето на нивните социјални односи“ (Isaac, 1987:ibid.).

Дефиницијата за моќта на Ајзак, сепак е нормативна, па се смета дека тој, иако ги напуштил бихевиористите, кои сознанијата ги базираа на дијадичките односи на моќ меѓу А и Б, тој сепак, не се приклонил кон структурниот детерминизам на Мишел Фуко и Пјер Бурдије, па ниту во целост, кон структурните марксисти. Овде останува можноста одлуките на А, покрај постоењето на неговите лични карактеристики и неговата општествена моќ, односно неговата слободна волја, да бидат и под влијание на

структурните фактори, кои понекогаш, а некогаш многу често, ги ограничуваат неговите постапки.

Пасивната свест и омоќнувањето - Џон Гавента

Џон Гавента, во својата студија за политичката моќ во Апалачката Долина[18] дава еден специфичен пример на примена во практиката на механизмите со кои моќта може да влијае врз потиснувањето на определени прашања кои, помалку моќните иако заинтересирани, не можат да ги наметнат во процесот на донесување на одлуки. Тој покажува како претпоставката на Лукс во третата димензија на моќта, може, со помош на идеолошки принципи, митови, или симболи, со кои моќните ги обликуваат и преобликуваат преференциите на локалните жители, да се примени во процесот на одлучување на штета на помалку моќните, иако постои латентен конфликт, заради видливата доминација и нееднаквост.

Моќните, кои ги наметнуваат и донесуваат одлуките ја користат својата моќ за да ја спречат појавата на конфликти, а со тоа ја остваруваат својата цел: да нема општествена подвижност. Ситуацијата на немање на конфликти е знак дека постои спречување на групите да учествуваат во процесот на донесување на одлуки. Преку ефективноста на моќта се остварува еден премолчен, пасивен договор, со кој помалку моќните искажуваат согласност со постоечката ситуација на доминација. Така моќта создала елементи на помирување со бунтот и незадоволството, иако потчинетите се свесни за сопствената неповолна позиција, со што Гавента успева да покаже како дејствува претходно споменуваното „трето лице на моќта“ на Лукс.

Додека „првото лице на моќта“, го покажува отвореният конфликт за моќ во процесот на одлучување, а „второто лице на моќта“ е можно кога моќните се мобилизирани да го спречат донесувањето на одлуки кои ја засегаат нивната моќ – моќта е евидентна во недонесувањето одлуки за кои се залагаат помалку моќните аспиранти, преку „третата димензија на моќта“, се спроведува влијание врз свеста и перцепциите на оние кои се борат за моќ, за тие да не го прават тоа, или да не го прават тоа во дадениот момент.

Во ситуациите на општествената нееднаквост, според Гавента бунтот на помалку моќните, може да се случи само ако постои промена во односите на моќта: ако А, кој бил моќен ја загуби моќта, а Б, кој бил помалку моќен се здобие со моќ. За да може да настане промена во позицијата на Б, тој треба да ги надмине и директните и индиректните ефекти на третата димензија: тој мора да помине низ процес на поставување и формулирање на акцијата, и тој мора да го спроведе процесот на мобилизирање во акцијата, за постапување на прашањата на дневен ред. Со помош на овие процеси Б ќе ги развие своите сопствени ресурси - и реални и симболички – за да може да се вклучи во манифестирањето на конфликтот. Со други зборови, Б, всушност, може да учествува во конфликтот во првата, отворена димензија на моќта, само откако успешно ќе ги надмине пречките од втората и третата димензија.

Иако неговите теоретски размислувања можат да се сметаат за блиски до сфаќањата за класната свест кај марксистите и нејзината улога во општествениот

[18]John Gaventa, *Power and Powerlessness: Quiescence and Rebellion in an Appalachian Valley* (Urbana: University of Illinois Press, 1980).

преврат, кај Гавента, не станува збор за општествен конфликт на ниво на целото општество, во кој помалку моќните низ бунт - конфликт го остваруваат своето омоќнување, или го менуваат општествениот систем, туку конфликтот се задржува само на нивото на процесот на донесување одлуки. Тој смета дека свеста на помалку моќните, или индиректните механизми на пасивната свест, имаат силно влијание врз создавањето на немоќноста на помалку моќните.

Мрежите на моќта и создавање ефикасен отпор - Мајкл Ман

Слично на Гавента, и Мајкл Ман во „Изворите на општествената моќ“ (1986) се обидува да ги лоцира предусловите за спротивставување на моќта од страна на оние кои ја немаат, или ја имаат недоволно. Концептот на Ман е базиран на организациското спротивставување преку обезбедување на неопходните организациски ресурси и алатките за нивно активирање, за да може да се создаде ефикасен отпор против моќта во самата организација. Оние кои поседуваат организациски ресурси (предност) секогаш успеваат да надвладеат над оние кои немаат ресурси. За да можат да се спротивстават и да го променат редот на нештата во организацијата, оние кои се спротивставуваат мораат да предизвикаат редефинирање на мрежите и сојузите на моќ, на кои се потпира организацијата.

Ефикасниот отпор, според Ман, зависи од знаењето и познавањето на правилата на играта во организацијата. Знаењето подразбира знаење да се развие стратегија, да се проценат неопходните ресурси, истите да се обезбедат, за да можат опонентите да станат носители на моќта во организацијата. Ако организациското спротивставување е квалификувано, оние кои ја губат моќта или оние кои се „заобиколени“, стануваат свесни, не само за сопствената неповолна ситуација, туку и за цената што би ја платиле со отпорот кон спротивставувањето.

Структурата на моќта во социолошката теорија на Мајкл Ман најдобро може да се разбере преку утврдување на односите на испреплетеност и релативната важност на организацијата, базирана на четири видови на "преклопување и вкрстување на просторните мрежи на моќта... Нивниот примат доаѓа до израз не според јачината на човековите потреби за идеолошка, економска, воена, или политичка сатисфакција, туку од посебните организациски средства со кои секоја располага во остварувањето на човековите цели, какви и да се тие" (Mann, 1986:1-2). Мајкл Ман тврди дека "општеството... е целина на повеќе преклопувани и пресекувани мрежи на моќ" (Mann, 1986: 2).

Ман нагласува дека централните проблеми на анализата на моќта се однесуваат на „организацијата, логистиката, комуникациите - капацитетот за организирање и контрола на луѓето, материјалите, и територииите, како и развојот на тој капацитет во текот на историјата. Четирите извори на општествената моќ нудат алтернативни организациски средства на социјалната контрола“ (Mann, 1986: 2-3). Овде, равенката на односите на моќ, со хиерархиските односи на субординација е многу јасна.

Според Ман моќта не е ресурс. Ресурсите на моќта, или медиумите преку кои моќта се спроведува Ман ги нарекува извори на моќта. Според него моќта е „способност да се бори и да остварува цели преку владеењето со едно опкружување“ (Mann, 1986:6). Тој посочува два форми на социјалната моќ: дистрибутивната и колективната. Во случајот на дистрибутивната моќ, Ман подразбира "владеење, кое се остварува во однос на другите луѓе", додека под колективната моќ, следејќи го Парсонс, тој ја подразбира

функционалната моќ, која се однесува на оние случаи "каде што лицата со соработка можат да ја подобрат нивната заедничка моќна позиција во однос на трети лица или врз природата“ (Mann, ibid.). Ман дава различни карактеристики на „колективната моќ“ во двата тома од неговата книга, со што предизвикува конфузност околу прецизното значење на тој поим (Stewart, 2001:24).

Кога е во прашање организациската моќ Ман, во својот централен концепт, при примената на колективните цели во организацијата ја потенцира нејзината "вродена тенденција" кон дистрибутивна моќ, особено, односот на моќта на врвот на организацијата врз целината, односно членството на организацијата. Стјуарт смета дека овде Ман се потпира на Гаетано Моска и Роберт Михелс, на класичната елитистичка теорија и нејзиниот социолошки детерминизам (Stewart, 2001:24-25).

Ман постојано гледа на односите на моќ како на променливи форми на доминација, *Политичката моќ* за него значи *државна* моќ. Таа е суштински авторитативна, заповедничка и спроведувана од еден центар - државната организација. Зајакнувајќи го својот предлог, дека *референтна,* и единствено референтна политичка моќ е државната моќ, остварувањето на тоа Ман го поврзува со подобрена административна координација / регулација и со процесите на политичкото претставување (Mann, 1993:9).

Недостатокот на отпор, не е причина за да нема бунтување, туку причина е отсуството на средства за да се спроведе таквиот отпор, оттука согласноста на потчинетиот се сфаќа како неспособност да се претвори "моќта кон“ во заеднички отпор, или општествено ефикасно средство против организираната "моќ над“. „Поврзаноста на моќта кон и моќта над ја исклучува можноста за зачнување на концепцијата за здружената моќ, концепција која може да генерира критична процена за начините со кои процесите на социјална диференцијација се претвораат во односи на социјалната стратификација“ (Stewart, 2001:30).

Теоријата на рационалниот избор и моќта

„Теоријата на рационалниот избор смета дека општеството е составено од рационални поединци, кои прават избор, за кој тие веруваат дека најдобро ќе ги промовира нивните интереси и преференции,... користејќи ги притоа формалните модели во општествените процеси, во обид да се решат проблемите во јавната политика и колективното дејствување“ (Joseph, 2004:40).

Повеќето автори сметаат дека рационалноста е спорен концепт во општествените науки, кој може да се користи за објаснување не само на моќта, туку и за интересите на луѓето, а преку теоријата на зависност и за поимот на слободата (Dowding, 2011:551). Според Милош Крстиќ, како и според Френк Ловет, намената на теоријата на рационалниот избор е да објасни како општествените феномени настануваат со промислено или интенционално тежнеење на поединецот кон личниот интерес, но истовремено и во функционалното објаснување на корисноста во решавањето на проблемите, кои произлегуваат од тоа тежнеење на поединецот (Krstić, 2015:167).

Според Шавн Гримсли[19], теоријата на рационалниот избор тврди дека човековото однесување, и социјалниот живот во целина, можат да се објаснат според рационалниот

[19] Shawn Grimsley, http://study.com/academy/lesson/rational-choice-theory-definition-principles.html

избор на поединците. Луѓето прават избор врз основа на збирот на индивидуалните преференции, на рационален начин. Поединецот дејствува рационално во остварувањето на своите сопствени интереси, а не во интерес на другите.

Ловет, теоријата на рационалниот избор ја дефинира како пристап во изучувањето на социјалните појави, кој се карактеризира со три клучни методолошки претпоставки: дискретните целисходни чинители - луѓето, кои се способни да дејствуваат рационално, да определат неколку цели и промислено да одберат и да реализираат една или повеќе од нив, потоа корисноста, и третата претпоставка, е рационалноста, според која дискретните целисходни чинители се обидуваат да ја максимираат корисноста во условите, каде постојат определени ограничувања (Lovett, 2006:240).

Според Кејт Даудинг, може да се разликува инструментална рационалност, што се користи во теоријата на рационален избор, и суштинска рационалност, која се користи во супстанцијалната филозофија (Dowding, 2011:551). Инструменталната рационалност го подразбира рационалниот избор како императив за остварување на определени цели, индивидуални интереси, или интереси на колективите. Притоа, индивидуалната рационалност не мора, и не се поклопува секогаш со колективната рационалност и дејствување.

Рационалноста во самата теорија на рационален избор е нормативен концепт, или формален концепт, кој овозможува предвидување и/или толкување, како се/или ќе се однесуваат чинителите во определна ситуација. Теоријата на рационалниот избор е заснована на три услови (преференции) што го сочинуваат рационалниот избор и од кои може да се открие изборот на однесувањето на чинителите.

Инструменталната концепција на теоријата на рационалниот избор смета дека во однесувањето на некои поединците постои тријада: верување-желба-акција, па ако се знаат нивните желби, или верувањата, може да се предвидат и нивните дејствувања. Според Даудинг, рационалноста во оваа смисла не се користи директно за да се извлекуваат заклучоци за моќта, туку таа, може да се користи за да се направи обид, за да објасни како функционираат моќните структури (Dowding, ibid.). Според Даудинг, другиот вид на рационалност - суштинската, е поврзана со вредностите, се однесува на етичките норми и е предмет на парадигмата на супстанцијалната филозофија.

Постојат и теоретичари, како Бент Флајвбјерг, кои укажуваат на тоа дека рационалноста е форма на моќ, која може да биде, т.н., ослабнувачка моќ (која ослабнува под дејство на разни форми на манипулација). Во својата студија на случај за градот Алборг, Флајвбјер анализира и појаснува како планерите на градот, преку нивната техничка експертиза, манипулираат со информации и го користат својот авторитет, за да ги ‘истуркаат’ планските одлуки кои им се од корист. Флајвберг смета дека тие не се само неутрални арбитри, кои ја советуваат владата и граѓаните, туку имаат и свои интереси, и дека, и самите се предмет на политички притисоци, манипулации или корупција, што упатува на поврзување на рационалноста со моќта, структурата на моќта, борбата за моќ и слободата во однос на манипулацијата (Flyvbjerg, 1998:9-38).

Овде би го заокружиле делот на теоријата на рационалниот избор со констатацијата дека таа „не е изедначена, монолитна, универзална теорија на општествените појави, туку повеќе претставува збир на алатки кои понекогаш можат да помогнат на социолозите во нивните напори да ги разберат и објаснат општествените појави“ (Lovett, 2006:240). Затоа, „теоријата на рационалниот избор е најчесто ангажирана како сет на алатки кои се корисни во развојот на едноставните каузални објаснувања“ (Krstić, 2015:182).

Теоријата на играта/игрите и моќта

Даудинг смета дека методологијата на теоријата на рационалниот избор е базирана на теоријата на играта[20], па оттука, накусо ќе се осврнеме и на некои битни елементи на теоријата на играта/игрите, која може да биде користена во теориите за политичката моќ. При користењето на теоријата на играта за проучувањето на моќта, Даудинг ги истражува предностите и недостатоците на кооперативната и не-кооперативната теорија на играта. „Најочигледната употреба на теоријата на игра за да се разбере моќта, е во контекст на играта со гласањето. Кооперативна теорија на игра се користи за изучувањето на моќта на индивидуалните гласачи во ситуациите на гласање. Квантифицирањето на моќта на чинителите во пошироките социјални ситуации, е многу потешко, ако не и невозможно“, тврди Даудинг. Тој наведува дека: „Некооперативни теоријата на играта е пофундаментална. Таа бара целосен опис на правилата на играта, така што индивидуалните стратегии кои се на располагање на играчите може да се изучуваат во детали. Целта е да се најде рамнотежа на стратегиите за да се открие решението за играта. Кооперативната теоријата на играта се занимава со ситуации каде што играчите можат да преговараат, пред да почне да се игра играта, за тоа што да направат во самата игра.“ (Nash & Scott, 2004:29).

Ние нема повеќе да навлегуваме во суштината за теоријата на игра, туку ќе го заокружиме овој дел со една констатација на Даудинг за теоријата на рационалниот избор и теоријата на игрите. Според него, овие две теории „вршат анализирање на односот помеѓу чинителите чии преференции се претпоставува дека се детерминирани (или "предложени") од страна на позициите што тие чинители ги заземаат во општеството... назначени на позиција од страна на институционалните и општествените структури“, при што се согледува нивната комуникација и однесување, што овозможува „да разбереме зошто чинителите не секогаш дејствуваат во одреден правец, дури и кога нивните интереси се под закани, да разбереме зошто се чини дека некои актери го добиваат она што го сакаат почесто, отколку што претскажуваат нивните ресурси, зошто ги следат коалициските формирања и политичкото пазарење на стратешки наклонетите, за да се покаже зошто некои групи победуваат во тие политички битки, поради нивната клучна позиција во различните видови на игри“ (Nash & Scott, 2004:38).

Теоријата на размена и моќта

Современите економски размислувања во објаснувањето на политичкиот избор и размената, влечат корени во италијанската школа за економијата и јавните финансии, од

[20] Авторот Иван Шиљаковиќ, смета дека теоријата на рационалниот избор се засновува на неокласичната економија и теоријата на игри, затоа што користа е главен став во неокласичната (и класичната) економија, личната корист која се остварува од изборот и учеството на пазарот... Теоријата на игри се користи затоа што теоријата на рационалниот избор бара идеални стратегии и тактики во кои ќе се оствари економската добивка. (Šijaković Ivan, Savremena sociologija, Prolegomena za individualističku teoriju u sociologiji, Radna verzija, str. 22)
http://www.sijakovic.com/wp-content/uploads/2012/02/savremena-sociologija-1-1-1-1-1.doc

крајот на 19 век, во која, свои видувања дава и Вилфредо Парето. По Втората светска војна датираат и обидите, особено кај американските научници, да развијат теории за донесување на политички одлуки со помош на економски модели, сметајќи дека така ќе можат да го објаснат растот на расходите во јавниот сектор. Импулс на таквите видувања даваат Роберт Дал и Чарлс Е. Линдблом во текстот „Политиката, економијата, и социјалното осигурување “ (1953) и Ентони Даунс во својата книга „Економска теорија на демократијата“ (1957), (Gregg, 1970:339).

Теоријата на размена - е социолошко и психолошко гледиште, кое ги објаснува социјалните промени и стабилноста како процес на преговарачка размена меѓу страните. Оваа теорија претпоставува дека сите човечки односи се формираат преку анализата на трошоците и добивките, преку споредба на алтернативите што ги прават поединци, а односите на размена ги анализира како економски модел на трговија, или преговарање. Луѓето тргуваат со претходно креирана вредност на определен производ, па вршат размена за да остварат заемна корист. Како форми на реципрочна размена, материјалните користи не се секогаш пресудни, односно, давањето подарок, не подразбира секогаш добивање подарок за возврат, туку може да подразбира добивање благодарност, продлабочено пријателството, и сл.

Размената не е секогаш праволиниска, односно не го добива секој она што го замислил да го истргува, бидејќи чинителите можат да имаат различни интереси. Тие можат различно да ја ценат вредноста на производот со кој тргуваат, односно да даваат различни процени за стоката со која се тргува. Разликата во вреднувањето е потенцијалниот вишок создаден преку трговија, и тоа им дава на двајцата мотиви за размена (Dowding, 2011:223).

Во стандардните економски дискусии за трговијата, според Даудинг, моќта нема речиси никаква улога, бидејќи таму постојат два партнери, кои може да тргуваат за заемна корист. Но, размената во социјалната размена, речиси никогаш не е размена на односи од симетричен вид, „колку даваш, толку земаш.“ Теоријата на размена, всушност се занимава со асиметрични односи, бидејќи двете страни немаат секогаш слични ставови, а и верувањата на страните во врска со релативниот профит најчесто се разликуваат. Степенот на моќта на партнерите произлегува од вреднувањето на добивката во размената, или пак, од степенот на зависност на едната од другата страна. Поради ова второто, теоријата на размена од некои теоретичари беше додадена на теоријата на зависноста во политичката мрежна анализа. Таму се смета дека организациите разменуваат ресурси (пари, влијание, информации, итн.) од меѓусебна корист, па помоќни се оние организации, кои се помалку зависни од размената (Dowding, 2011:224).

Моќта во микро и макро структурите - Питер Блау

Еден од авторите кои посветуваат посебно внимание на размена е Питер М. Блау, кој, проучувајќи ја социјалната интеракција, смета дека "главните социолошки цели на проучувањето на процесите на интеракцијата лице-в-лице е да се постават темелите за разбирање на социјалните структури." Блау е заинтересиран за поставување на теоретски мост што ќе ги поврзува истражувањата на секојдневните интеракции помеѓу поединците и оние кои ги истражуваат колективните, или структурните димензии на општеството.

Покрај тоа, во својата книга „Размената и моќта во општествениот живот“ (2009), Блау, ја анализира „социјалната размена“, под која тој подразбира "доброволни акции на поединците кои се мотивирани од корист, која очекуваат да им се врати, и обично очекуваат да им се врати од другите лица" (Blau, 2009:91). Меѓутоа, Блау не се занимава само со теоријата на размената од мал обем (микроструктурите), туку се обидел таа теорија да ја примени истовремено и на општествено ниво (макроструктурите). Блау објаснува дека социјалното привлекување е она што доведува до формирање на социјалните односи, а со тоа и до процесот на социјалната размена. Но, според Блау, "процесите на размена доведуваат до диференцијација на моќта" (Blau, 2009:22) и затоа постои "нерамнотежа на моќта при воспоставувањето реципроцитет во размената" (Blau, 2009:28). "Едно лице, од кое другите се зависни заради витална корист, има моќ да ги спроведува сопствените барања" (Blau, 2009:22).

Преку објаснување на макроструктурите, Блау го опишува создавањето на трајните институции и формализираните процедури кои ја прават една организација независна од кој било поединечен член. Тој тврди дека "постојат фундаментални разлики помеѓу динамиката на моќта во колективната ситуација и во моќта на една индивидуа кон друга"... при што, „колективното одобрување ја легитимира моќта" (Blau, 2009:23).

Блау препознава два концепти на моќта, поширок, кој ја вклучува размената и другиот, потесен, кој ја исклучува. Размената (базирана на позитивни санкции) и моќта (базирана на негативни санкции) се одделни и различни сфери за Блау, па тој, наместо синтетизирање на концептите на размена и моќ, само ја нагласува спротивноста меѓу нив (Baldwin, 1978:1231).

Широко дефинираната моќ на Блау, се однесува на сите видови на влијание меѓу поединците или групите, вклучувајќи ги и оние кои се остваруваат во трансакциите на размената, каде еден ги поттикнува другите да пристапат кон неговите желби со давање награда, за потоа да нагласи дека „редовните награди го прават примателот на истите зависен од давателот и се предмет на неговата моќ“ (Blau, 1964:115-116).

Дејвид А. Балдвин, врз основа на тоа извлекува заклучок дека, и покрај тоа што, „односите на размена можат да се сметаат за подгрупа на односите на моќ, теоретичарите на социјалната размена немаат обезбедено задоволително објаснување за тоа како функционираат односите на моќ. Постојат некои ситуации на моќ, кои тешко може да се опишат со концептите на размена“ (Baldwin, ibid.).

Моќта како контрола и корист - Џорџ Ц. Хоманс

Покрај Блау, значајна улога во елаборацијата на теоријата на размената има и Џорџ Ц. Хоманс. Кај Хоманс, зборот "моќ" речиси не се споменува во оригиналното издание на неговата значајна студија за социјалната размена „Социјалното однесување: неговите елементарни форми“ (Homans, 1974:v). Во неа, доминантна тема е индивидуалното однесување на чинителите во нивната меѓусебна интеракција, преку која, тој ги објаснува основните процеси на социјалното однесување, почнувајќи од базичните, дијадните односи, нагоре. Хоманс верувал дека преку интеракцијата на поединците може да се објаснат односите во социјалните групи, за што, некои автори го обвинуваат за редукционизам (DeLamater & Ward, 2013:61-62).

Хоманс ја дефинира социјалната размена како „размена на дејствување, материјално или нематеријално, и повеќе или помалку со награди или трошоци, меѓу најмалку две лица“ (Wallace, 2009:252). Тој на трошоците гледа првенствено како на

однос со алтернативни активности, или запоставени можности, од страна на чинителите. Принципите на „засилување“ во односите на интеракција произлегуваат од бихевиористичките ставови, популарни во почетокот на шеесеттите години, користени од страна на Хоманс, за да се објасни постојаноста на односите на размената. Однесувањето е функција на исплатата, без разлика дали исплатите се обезбедени од страна на природната средина или од страна на други луѓе. Хоманс го објаснува социјалното однесување и облиците на социјалните организации, создадени преку социјалната интеракција, со покажување колку, однесувањето на А го засилува однесувањето на Б (во односот помеѓу две лица - чинителите А и Б), и како однесувањето на Б го засилува, за возврат, однесувањето на А (DeLamater & Ward, 2013:62).

За Хоманс, „моќта е контрола и никогаш не е корист“... таа е производ на "принципот на најмал интерес" (Homans, 1974:73). Дефиницијата на Хоманс за моќта гласи: „Кога нето наградата на А - споредена, со нејзината алтернатива - во преземањето дејствие кое ќе го награди Б, е помала, барем според согледувањата на Б, тогаш нето наградата на Б во неговото преземање дејствие кое ќе го награди А, е резултат на промените во однесувањето на Б, на начин кој е од полза за А, тогаш А спроведува моќ над Б (Homans, 1974:83). За оваа, навидум доста комплицирана дефиниција на Хоманс, Валтер Л. Валас дава свое појаснување: „Смислата на оваа чудно наведена дефиниција е сосема едноставна: А го контролира Б, бидејќи Б има повеќе корист од А - како што во тоа верува самиот Б“ (Wallace, 2009:252). Валас смета дека Хоманс е сосема јасен за релацијата помеѓу користа и контролата: "тој што ќе има поголема моќ во односот со друго лице, е оној кој добива најмногу од размената, земена како целина" (Homans, 1974:83).

Во второто издание на „Социјалното однесување: неговите основни форми“, преработено и објавено во 1974 г. (првото издание е од 1961 г.), Хоманс посветува цела глава на "моќта и авторитетот" (Homans, 1974:70-93.). За Хоманс, односите на моќ се подмножество на односите на размената. Хоманс, сепак, моќта ја дефинира пошироко од Блау, со вклучување и на позитивните и на негативните санкции, па заканите и казните, според него, можат да бидат, или заменети за награди, или со други закани и казни. Хоманс ги истакнува сличностите и разликите меѓу принудната и непринудната размена (Homans, 1974:79-81). Иако, според Балдвин, постојат недостатоци во концептот на моќта на Хоманс, неговиот поширок концепт на моќта е обид за интегрирање на концептите на моќта и на размената, па може тој напор да се смета како еден чекор кон синтеза на тие два концепти (Baldwin, 1978:1231).

Во книгата „Човечката група“ (2009), Хоманс дава поголем простор на значењето на поимот - авторитет, од поимот моќ, поврзувајќи го авторитетот со давање на наредба. „Но, што е авторитет? - прашува на едно место Хоманс и ја дава следната дефиниција - Ако една наредба која е издадена од страна на лидерот над член на неговата група и ако таа е прифатена од страна на членот... за таа наредба се вели дека има авторитет. Оваа дефиниција значи дека авторитетот на една наредба секогаш се потпира на волјата на лицата на кои таа се однесува, за да ѝ се покоруваат. Авторитетот, како и контролата, е секогаш прашање на индивидуална одлука“ (Homans, 2009:408).

За една наредбата да има авторитет, лицето на кое таа се однесува мора неа да ја почитува, а го прави тоа поради корист, не заради принуда. Накратко, според Томас J. Фераро, авторитетот значи послушност, која е доброволна. Хоманс, го појаснува тоа со примерот на новиот воен старешина, кога им дава наредби на војниците. Тие првично ги почитуваат, поради заканата од казна за непочитување, но ако нивната послушност ним им носи корист, тоа го менува односот: наредбите сега се почитуваат, бидејќи тие водат кон корист (Fararo, 2001:236).

Моќта како медиум за размена - Дејвид А. Балдвин

Делот за значењето на теоријата за размена за политичката моќ, ќе го заокружиме со неколку согледувања на Дејвид А. Балдвин, кој особено се интересирал за релациите помеѓу моќта и парите, како медиум во теоријата на размената. Во својата статија „Моќта и социјалната размена“ (цитирана претходно во пасус кај Блау) ги испитува базичните концепти во општествени науки: "моќта" и "социјалната размена", како и можноста за нивно интегрирање (Baldwin, 1978:1230).

Самиот Балдвин, „ја дефинира моќта како капацитет да се натера некој друг да го направи она што тој, или таа, инаку не би го направил (премногу слична дефиниција со таа на Роберт Дал - н.з.). Овој ефект не е ограничен само на емпириските промени во однесувањето, туку се однесува и на ставовите, верувањата или склоноста да се дејствува. Балдвин ја ограничува употребата на моќта со три причини: веќе споменатиот проблем на можноста за пренамена, релациониот карактер на моќта, и неизбежната спротивставеност на самиот карактер на анализата на моќта. Концепцијата на Балдвин е обликувана од неговото релационо разбирање на моќта, која „произлегува не (само) од корисноста, поврзана со ресурсите, туку постои, преку вистинските вредносни системи на човечките суштества, во нивните односи едни со други“ (Guzzini, 2013:54).

Балдвин, наоѓа елементи на размена и во дефиницијата за моќта на Роберт Дал, во смисла на остварување, кога А да успева да го натера Б да направат нешто што инаку не би го направил. Бидејќи овде станува збор за обид за влијание, Балдвин смета дека, доколку обидот за влијание успее, тогаш се случила размена, па според тоа, односите на размена едноставно се подмножество на односите на моќта (Baldwin, ibid.).

"Економската размена, според Балдвин, не се разликува многу од социјалната размена освен во паричната економија, бидејќи се врши преку медиумите за размена. Концептуално е можно и емпириски веројатно, во неекономската размена, да нема медиум кој носи таква значајна сличност со парите, но најверојатно, таков би можело да биде пронајден“, смета Балдвин (Baldwin, 1978:1234).

Најважната пречка за анализирање на моќта во однос на размената, според Балдвин, е концептот на моќта како асиметрични човечки односи. Економијата е базирана на размена и симетрија, а политиката, е базирани на моќта и асиметријата, па на тој начин произлегува дека тие се фундаментално различни категории на социјалната интеракција. Таквата разлика ги обесхрабрува обидите да се синтетизираат анализата за моќ и анализата за размена (Baldwin, ibid.).

Врз основа на сето погоре споменато од Балдвин, би можело да се заклучи дека: „Концептот на моќта може да биде повеќе од корист во истражувањето на социјалните односи, од гледна точка на еден чинител, ...а концептот на размената може да биде покорисен кога некој сака да ја истакне интерактивната или реципрочната природа на односот. Така, во зависност од нечија аналитичка цел, релативната пожелност на нагласувањето на моќта или размената можат да варираат“ (Baldwin, 1978:1239).

2.4. СОВРЕМЕНИ ТЕОРИСКИ СОГЛЕДУВАЊА ЗА МОЌТА

Моќта како чин на реализација - Мишел Фуко

Повеќемина од теоретичарите, било социолози, било политиколози, сметаат дека денес е невозможно проучувањето на поимот или предметот на моќта, без да се разгледаат сфаќањата за моќта на Мишел Фуко. Во „Автономниот субјект“, за кој пишува Фуко е видливо влијанието на феноменолошката теорија, но кај него е присутен и силен структурен елемент. Тој секогаш анализира различна општествена институција, движејќи се од микро-политиките на моќта до структурните макро принципи, правејќи комбинацијата на личноста и структурата, за што и се смета за пост-структуралист (Haugaard and Ryan, 2012:34).

Според Фуко, прашањето за моќта било историски попречувано бидејќи моќта се изедначувала со моќта на владетелот, односно суверенот, или/и со државата. Фуко смета дека секое општество има свој режим на вистина, своја општа политика на вистината, т.е., видови на дискурсот кои него го прифаќаат и функционираат како вистински. Моќта според Фуко се конституира преку наметнатата вистина во знаењето, па затоа нема вистина без моќ, бидејќи моќта е вистина. Но, важно е, да се сфати дека вистината не е вон моќта. "Точно е дека вистината е од овој свет, таа е создадена благодарение на повеќебројните ограничувања и содржи задолжителни ефекти на моќта." Оттука, "не се работи за тоа вистината да се ослободи од секој систем на моќ – туку моќта и вистината да се одделени од формите на хегемонија (социјални, економски, културни) во кои сега таа функционира" (Foucault,1994:160-162).

За прашањето за моќта, кај Фуко се важни два акценти. Прво, дека суштината на природата на моќта е во нејзиниот чин, или е во процесот на нејзината реализација, па според тоа моќта не постои како именка, туку само како глагол. И второ, моќта не постои како објективно дадена големина, туку е постојано променлив однос на силите (Pavlović, 2008:8).

Самиот Фуко негира дека понудил своја теорија на моќта, тврдејќи дека моќта е таков концепт, кој прво треба да се појави, па дури тогаш да се анализира, односно дека е невозможно да се направи систематски збир на поврзани концепти моќта. Сепак, тој како рамка ја зема правно-дискурзивната моќ, онаа која потекнува од државата, а која, како и секоја друга моќ, е продуктивна. Таа, според Фуко е плуралистичка и се манифестира во безброј точки што претставува отфрлање на класичниот концепт на моќта од веберовски вид. Таквата моќ е позитивна во однос на создавањето на регулирани социјални односи, и негативна, поради тоа што има тенденција на инхибирање и рестриктивност (Foucault 1994:64-68).

Суштинскиот придонес на Фуко е во неговото јасно разграничување на современите форми на доминација, односно оние на „моќта на дисциплинирањето и био-моќта“ кои ја надминале формата на доминација во моделот на суверенитетот, изразена преку забраната и казнувањето (Stewart, 2001:18). Моќта на дисциплинирањето ја прекрива сопствената индивидуалност на поединецот, го поврзува него со сопствениот идентитет, наметнувајќи го законот на вистината врз него. Таа е еден вид на моќ што ги прави поединците субјекти. Тука постојат две значења на зборот *субјект*: субјект на некој

друг со контрола и зависност, и поврзаност за сопствениот идентитет со совеста или процесот на самоосознавање. И двете значења укажуваат на една форма на моќ која потчинува и поединецот го прави субјект (Foucault, 1982:212).

Моќта не е нешто што се стекнува, одзема или се дели, нешто што се чува или пушта да побегне. Моќта се произведува, поаѓајќи од безброј точки и во играта на нееднакви и подвижни односи (Foucault, 1994: 66-68). Таа не е нешто што може да се поседува, туку нешто што дејствува и се манифестира себе си на одреден начин; таа е повеќе една стратегија отколку поседување: "Моќта мора да се анализира како нешто што циркулира, или како нешто што функционира само во форма на синџир... Моќта дејствува и се остварува преку мрежно организирање... Поединците се преносници на моќта, не и нејзин клуч за примена" (Focault, 1980:98).

Една од битните карактеристики на моќта е нејзината сеприсутност која подразбира случување во секој момент и секоја точка, односно е дел на секој меѓусебен однос. „Моќта е насекаде, тоа не значи дека опфаќа се, туку дека доаѓа од секаде“ (Foucault, 1994: 65). „Моќта доаѓа одоздола“, од општествениот живот, каде дејствуваат односите на силите, кои се формираат и дејствуваат во релациите на производството, семејството, групите и институциите, кои се подлогата на „пообемните ефекти на расцепите, кои се одвиваат во општественото тело како целина“ (Kelly, 2013:67).

„Односите на моќ не се надворешни кон другите видови на односи (економските, спознајните, сексуалните), туку им се иманентни... Односите на моќ немаат положба на надградба со едноставна улога на забрана или обновено дозволување - таму каде што дејствуваат, тие имаат директна творечка улога“ (Pavlović, 2008:18).

„Таму каде што има моќ постои и отпор, и следствено на тоа, тој отпор не е никогаш во позиција на екстериторијалност, туку е содржан во односите на моќ“ (Kelly, 2013:67-68). Односите на моќ се строго релациски, во функција на мноштвото можни точки на отпор, кои се присутни насекаде во мрежата на моќта. „Во стратешкото поле на односите на моќ постојат отпори од различни видови: можен, нужен, неверојатен, спонтан, див, осамен, усогласен, подмолен, насилен, непомирлив, подготвен за преговарање, себичен, општествен... а точките на отпор, како и моќта, се распоредени на неправилен начин: точки, јазли, жаришта на отпор расфрлани во просторот и времето, со различни степени на густина“ (Pavlović, 2008:19).

Според тоа колку и како Фуко посветил место и простор во своите дела за моќта, станува збор за мошне продлабочено третирањето на концептот на моќта, но неговите согледувања ги резимира Кели, наведувајќи што моќта не е, односно што таа е:

• не е централизирана, не е составена од институции, не е форма на, или сместена во физичката сила, не е субјективна и не е поделена на различни нивоа;

• е континуум меѓу војната и политиката, е релациона, е фундаментално локална, "од долу", е иманентна за сите други видови на односи, е насекаде, е во постојан проток, нестабилна, обележана со расцеп, е проткаена со итност, е интенционална и стратешка, секогаш предизвикува отпорот во себе и е двојно условена од заемните врски помеѓу различните нивоа во кои се појавува.

Овие карактеристики на моќта меѓусебно се имплицираат една со друга. Ништо тука не е контингентно. Наместо тоа, Фуко создал еден тотален, кохерентен поглед на моќта, смета Марк Кели (Kelly, 2013:69-70).

Моќта на комуникативното дејствување - Јирген Хабермас

Германскиот филозоф Јирген Хабермас, во обид да го концептуализира процесот на модернизацијата, ја создал неговата теорија на комуникативното дејствување, објаснувајќи ги заканите врз системската колонизација на светот на животот. Со теоријата на комуникативното дејствување, Хабермас се обидува да ја прошири индивидуалната слобода во практиката и да ја трансформира општествената реалност на повисоки демократски принципи. Но, за да се разбере неговата комплексна теорија на комуникативното дејствување, неопходно е да се појаснат некои од неговите основни поими.

Комуникативното дејствување, претставува јазична интеракција на два или повеќе чинители, ориентирана кон нивно меѓусебно разбирање: Концептот на комуникативното дејствување ја развива интуицијата, дека разбирањето е својствениот телос на човековиот говор (Hendley, 2000:17). Таа ја вклучува јазичната интеракција на меѓусебното разбирање и јазичната координација на целно-насоченото дејствување на чинителите, па претставува двоен концепт. Комуникативното дејствување во конкретните ситуации се одвива преку асерторички[21], нормативни и експресивни јазични изрази (Habermas, 2003: 62).

Поимот на комуникацијата кај Хабермас има свое извориште во симболичката интеракција на Џон Херберт Мид. Преку јазикот, поединецот ги предвидува одговорите на другиот, и преку сопствената свест формулира одговор, а сето тоа се случува врз основа на познавањето на правилата на јазичната интеракција (Habermas, 2003:22). Преку социјализацијата и преку јазичната интеракција поединецот ги усвојува елементите на определен контекст и го интериоризира нормативниот поредок на општеството. Сфаќањето за социјалниот развој Хабермас го потпира и на Диркемовата перспектива, за појазичување на светото, при што за темелен принцип ја зема „принудата на подобриот аргумент“ како базична на комуникативното дејствување – па, „авторитетот на светото постепено бидува заменет со авторитетот на постигнатиот консензус“ (Habermas, 2003: 77).

Хабермасовиот модел на општеството е двостепен, бидејќи разликува две форми на интеграција, *системска* и *социјална*. Системската интеграција почива на функционалното координирање на целно-насоченото дејствување на поединците, и како таква се оддалечува од перцепцијата на чинителот во комуникативната ситуација. Според Хабермас, остварувањето на интеграцијата на системот е пренесено од медиумот на јазикот на нејазичките медиуми на парите и моќта, кој сегмент, во суштина, станува самостоен во односот на тоталитетот на репродукцијата на светот на животот, бидејќи не подлежи на нормативните барања на комуникативното дејствување (Habermas, 2003:263). Овој медиум не подлежи на императивот на остварување на јазичниот консензус и ги опфаќа системските домени: стопанството (медиумот на парите), и политичко-административниот домен (медиумот на моќта). Тие се осамостоени домени на системската интеграција, „закотвени“ во светот на животот (Habermas, 2003: 154).

За да се „справи“ со, без норма водените медиуми на парите и административната моќ, Хабермас го воведува поимот и концептот на "комуникативната моќ", како клучен нормативен ресурс за поврзување, на 'комуникацијата' со 'моќта', што укажува на

[21] Асерторичките искази (поимот е според Аристотеловото значење - дека нешто е, или нешто не е) се ориентирани кон фактичкиот свет кој го опкружува говорникот; нормативните искази се ориентирани кон нематеријалната сфера на општествени вредности, а експресивните кон субјективниот свет на говорникот, значи ги артикулираат неговите искуства, афекти и го оневозможуваат наметнувањето на интроспекцијата. (Marjan Ivković, HABERMASOVA KONCEPCIJA SISTEMSKE KOLONIZACIJE SVETA ŽIVOTA Sociology (Sociologija), issue: Vol. 52/1/2010, pages:1-22, www.ceeol.com., http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-0318/2010/0038-03181001001I.pdf)

мешавина на нормативни ресурси во комуникативното дејствување, во „справувањето“ со безличната сила на моќта (Flynn, 2004:434).

Комуникативната моќ е централен поим во демократската теорија на Хабермас, преку која треба да се реализира демократската легитимација на користењето на државната моќ во практиката. Во делото „*Меѓу фактите и нормите*“(1996), Хабермас ја образложува својата теорија на дискурсот и комуникативната рационалност во однос на правната и демократската теорија, и развива еден модел на демократија, во кој, преку т.н. *политика на промислување* (deliberative politics) настојува да ги облагороди процедуралните процеси на постоечкиот демократски легитимитет.

За *демократијата на промислување* (deliberative democracy) главен предизвик е како да се обезбеди отчет за реалностите на парите и моќта во рамките на политичкиот систем, кои го нарушуваат светот на животот на граѓаните и ја потиснуваат комуникативната моќ на јавната сфера на цивилното општество. Токму тука се посочува и на значењето на два дополнителни поими: јавната сфера и комуникативната моќ, преку кои треба да биде реализиран консензусот на теоријата на комуникативното дејствување.

Хабермас во својот труд „*Структурната трансформација на јавната сфера“* (1989) ги нарекува "јавни", настаните и околностите кога тие се отворени за сите, за разлика од затворените, или ексклузивни активности" (Habermas, 1989:1) и на неколку места во овој труд наведува елементи кои ја карактеризираат јавната сфера, кои би можеле да се сублимираат во следново: во јавната сфера се формира јавното мислење; до неа имаат пристап сите граѓани, можноста да се конферира е неограничена од аспект на слободата на здружување, слободата на изразување и објавување на мислењата за прашања кои се од општ интерес, за што постои слобода од економска и политичка контрола; дебатите се однесуваат на општите правила со кои се регулираат односите во општеството (Habermas, 1989: 27,136).

Јавната сфера за која станува збор овде е неформалната јавна сфера, која дејствува како 'контекст на откривањето', каде проблемите се актуализираат преку јавна дебата и аргументација, во трагањето по подобри решенија. Со тоа голем дел од нормативниот товар паѓа на квалитетот на комуникацијата во рамките на јавната сфера и на интеракцијата помеѓу неа и официјалниот политички систем. Неформалната јавна сфера е ангажирана со изработка на нормативни аргументи потребни за рационален третман на политичките прашања (Flynn, 2004:440).

„За да бидеме сигурни, со концептот на комуникативната моќ, ние ќе се задржиме само на појавата на политичката моќ, а не и на административната употреба на веќе конституираната моќ, што е, процес на остварување на моќта“, посочува Хабермас и нагласува дека „Комуникативно произведената моќ е ограничен ресурс, за која организациите се натпреваруваат официјално да го менаџираат, но која никој од нив не може да ја произведе“ (Habermas, 1996:149).

Иако Хабермас тврди дека „целата политичка моќ произлегува од комуникативната моќ на граѓаните“ (Habermas,1996:170), тој прави разлика помеѓу комуникативно *генерираната* моќ и административно *применетата* моќ. Тој смета дека административната моќ е скроена за ефикасно спроведување на законот, и затоа предлага, административната, да се разликува од комуникативната моќ, а на самиот закон гледа како на медиум за преведување на комуникативната моќ во административна моќ.

„Трансформацијата на комуникативната моќ во административна има карактер на *омоќнување* во рамките на законските овластувања. Тогаш ние можеме да ја интерпретираме идејата на уставната држава, општо, како барање на административниот систем, кој е управуван преку кодот на моќта, за да биде поврзан со законотворната комуникативна моќ и да се чува подалеку од нелегитимни интервенции на

општествената моќ (т.е. на фактичката сила на привилегираните интереси кои ќе се наметнат)“ (Habermas, 1996:150).

Хабермас смета дека остварувањето на државната власт преку административната моќ е легитимна, само ако е врзана за дискурзивно генерираната комуникативна моќ, во која законот е тој, кој комуникативната моќ ја трансформира во административна моќ. Но, за тоа да се случи "една комуникативна моќ од овој вид може да се развие само во недеформирани јавни сфери; таа може да произлезе само од структурите на неоштетените внатрешни субјективности, најдени во непопречената комуникација“ (Habermas,1996:148).

Со цел да се види, дали и како е тоа можно, Хабермас започнува со примена на теоријата на дискурсот врз политиката. Дискурсот, или идејата на неограничената аргументација, е комбиниран со чинот на постигнување на заемно разбирање, во процесот на кристализирање на нормите на комуникативното дејствување. „Валидни се само тие норми на акцијата за кои сите можни погодени лица можат да се согласат како учесници во рационалните дискурси“ (Habermas,1996:107). Според Хабермас, кога ќе се примени врз одреден закон, принципот на дискурсот прераснува во принцип на демократијата: „Само тие закони можат да бараат легитимитет, што ја добиле согласноста (*Zustimmung*) на сите граѓани во еден дискурзивен процес на законска регулатива, кој за возврат е законски конституиран“ (Habermas,1996:110).

Тука би го додале и мислењето на Патрик О’Махони дека: "Концептот на комуникативната моќ на Хабермас, како еден израз на политичка самостојност на граѓаните, е наведен првпат, и со тоа е трасирано неговото значење, како коректив на тесно стратешките и конфликтните сфаќања на моќта, кои доминираат во општествените науки“ (O’Mahony, 2010:53).

Моќта како диспозиција - Питер Морис

Питер Морис е еден од авторите, кои би можеле да се вбројат во групата која во своето поимање на моќта вклучува карактеристики и на консензуалната, но и на конфликтната нишка на моќта. Во делото „Моќта: една филозофска анализа“ (2002), Морис, меѓу другото, прави и детална анализа на граматичкото значење на поимот моќ, укажувајќи на тоа дека моќта не е глагол, туку е само именка. Бидејќи „глаголите опишуваат случувања, активности, настани, појави и слично; а "моќта" не е глагол, таа има сосема различна логичка категорија. Морис, исто така, настојува детално да ја појасни разликата меѓу поимите "моќ" и „влијание", бидејќи, некои теоретичари ги сметаат за синоними и прават грешка кога моќта ја сведуваат на влијание. „Моќта" не подразбира ни најмалку влијаење, иако моќта е *влијание*.“ [22] - тврди Морис.

[22] "Моќта" доаѓа од латинскиот збор potere, што значи "да се биде во можност"... Поимот „моќ“ како именка, означува: 1. Способност да се направи, или да има ефект на нешто, или да се постапи кон лице или нешто; 2. Способност да се дејствува или да се влијае силно на нешто; физичка или ментална сила; моќ; снага, енергија; сила на карактерот; искажува сила, ефект...; 3. Активна сопственост; капацитет за производство на некој ефект; 4. Поседување на контрола или команда врз другите; доминион, владеење; влада, доминација, влијание, команда; контрола, авторитет... често проследена врз. b. Авторитет даден или извршен; оттука, понекогаш, слобода или дозвола за дејствување. c. Лична или општествена надмоќ, влијание. d. Политичка надмоќ или влијание на владата на една земја или држава. 5. Правна способност, капацитет, или овластување да дејствува; посебно делегирана надлежност: овластување, комисија, оспособеност; конкретно правно овластување дадено на лице или лица со одреден капацитет. 6. Еден кој, или она што е во посед на, или спроведува моќ, влијание или влада; влијателен или владејачко лице, тело

Моќта, појаснува Морис, е многу поинаква идеја од *влијаењето*, бидејќи се занимава со *реализирање*, што е „разликата во глаголите: "влијае" и „постигнува". Можете да влијаете на нешто, значи дека можете да го промените тој шаблон на некој начин; но, можете и да постигнете нешто, но нешто, ќе значи нешто, само ако тоа може да се оствари. Затоа Морис "моќта" ја дефинира како способност за постигнување на нешто (Morriss, 2002:30), односно како капацитет за спроведување на некое дејствие. Овде нагласокот е на остварувањето на некои резултати. Оттука, овој диспозиционен став не ја врзува моќта со ресурсите, ниту пак ја врзува со причинско-последично објаснување на општествените резултати (Dowding, 2011:565).

Покрај разликувањето на поимот моќ од поимот влијание, Морис оди чекор понатаму во дефинирањето на поимот моќ, со разликување на два сегменти на значењето на поимот, и тоа: моќта - како способност и моќта - како можност. Морис ова го прави за дополнително да ја појасни диспозициската природа на концептот на моќта, па го воведува зборот „ableness“, речиси неискористен поим во современиот англиски јазик, што претставува именка од глаголската сложенка - „е во можност“ (ние понатаму ќе го употребуваме поимот „ableness“ со преведениот поим: „можност“ - н.з.).

Моќта како способност (понатаму ќе го користиме само поимот - способност - н.з.) е квалитетот на еден чинител, што го прави него способен да прави нешто. Способноста може да се сведе на ресурсите што му се ставени на располагање на чинителот. Значи, способноста е капацитет за правење на нешто, под одредени хипотетички услови.

Често кога се зборува за моќта на една личност, тоа едноставно се однесува на она што таа личност може да го прави, или има способност да го направи, па способностите се капацитети, или диспозиции, кои постојат во текот на еден подолг период и можат да останат неспроведувани за подолго, или дури и за целото време на постоењето.[23]

Способностите, исто така, се стекнуваат и се губат.[24] Мора да се посочи дека губењето на способноста е многу различно од тоа, способноста да не се спроведува. Кога зборуваме за моќта како способност, важно е кои способности ги поседува чинителот, а не кои способности ги спроведува тој (Dowding, 2011:1).

„Моќта како можност**“**, според Морис, е позицијата во која некој се наоѓа себе си, и во случај на потреба... може да вклучи различни опции. Можноста е капацитет што некој го има, и тој капацитет реално се ефектуира, кога ќе се појават услови за тоа (Haugaard & Clegg, 2009:48**)**. Морис го вовел овој поим за да ја опише рафинираноста на проценатa за способноста на моќта. Идејата е дека постои двосмисленост во тоа како ние нормално зборуваме за способностите. Способностите можат да се однесуваат на она што вие можете да го направите, во принцип: можете, да речеме, да читате на англиски јазик. Но, ние често сме заинтересирани, не толку за *генеричките* способности, туку за тоа што можеме да го направиме сега. Или поопшто земено, ние често сме заинтересирани за утврдување на нечии способности во одредено специфично време, *t*. Она што може да се направи во времето *t* ќе зависи од конкретните околности кои

или нешто; во почетокот на користењето, некој со авторитет, владетел, гувернер. b. Во подоцнежната употреба, држава или нација, сметана од аспект на нејзиниот меѓународен авторитет или влијание (Morris, 2002:10).

[23] Така, (веројатно) вие имате способност да читате на англиски јазик. Ако сте планирале да ја поминете следната година, вршејќи антрополошка теренска работа најдлабоко во Борнео, вие не би можеле да ја остварите ова способност (бидејќи не постои таму ништо на англиски јазик за да го прочитате), но сепак вие ќе ја задржите својата способност за читање на англискиот јазик (Dowding, 2011:1).

[24] Кога сте биле на 3 месечна возраст, немавте способност да читате на англиски јазик; таа способност подоцна сте ја стекнале. Спротивно на тоа, откако сте поминале 30 години со тоа племе во Борнео, можеби и сте ја изгубиле способноста за читање на англиски јазик (Dowding, 2011:1).

постојат во *t*. Значи, иако сте во можност (генерички) да читате на англиски, нема да бидете во можност да го сторите тоа во времето *t*, ако во тоа време, вие ги немате вашите очила за читање со вас, па не сте во можност да прочитате ништо (Dowding, 2011:2)[25].

За да ја означи разликата меѓу способноста и можноста[26], Морис го користи зборот *способност* во генеричката смисла на моќта, а зборот *можност*, во временски-специфична смисла на моќта. Она на што се темели разликата не е дали времето е определено: сиромашните *никогаш* не можат да си дозволат себе си шампањ. Она на што разликата се темели е дека *способностите* се воспоставени во однос на еден сет на *хипотетички*, стандардизирани заднински услови, додека *можноста* се однесува на еден сет на *актуелно постоечки* заднински услови (Morris, 2002:83).

Или како сумирање на разликата на подвидовите на овој поим, може да се каже дека способноста, плус условите, е (приближно) на она, што според Морис се означува како „можност".

Морис признава дека она што вообичаено се подразбира под општествена и политичка моќ е специјалната форма на "можност", бидејќи истражувањето на моќта во општеството се занимава со способностите кои луѓето ги поседуваат во одредено време и место, односно, со моменталната распределба на ресурсите и можностите. Според оваа интерпретација, моќта не се состои во определен социјален однос, како што тоа го потенцираат, да речеме Вебер, Дал и други автори. Оваа точка кај Морис е расчистена уште во неговиот обид да се направи разлика помеѓу концептот на моќта и *влијанието*. Притоа, тој се фокусира на две можни значења на моќта, оние кои се опфатени од страна на концептите за *влијаење (affecting)* и *реализирање (effecting)*. Додека влијаењето се состои во имање ефект врз нешто, реализирањето подразбира да се оствари нешто. Според Морис, моќта не е неопходно однос за влијаење на другите луѓе; влијаењето ја покрива само семантичката област на концептот на влијание. Наместо тоа, значењето на моќта се занимава со реализирање: моќта се состои во способноста да се произведат одредени резултати. Концептот на влијание е тој што укажува на социјален однос, додека моќта подразбира само причинско-последични односи со одредени резултати (Morris, 2002:29-30).

За Морис, тогаш, моќта е - *моќ кон***,** бидејќи употребата на изразот *моќ над* не е честа појава во секојдневниот јазик: ние нормално, се прашуваме кои видови на моќ ги имаат луѓето и што тие имаат моќ да направат; ние многу ретко се прашувам над кои луѓе тие имаат моќ. Во исто време, кога велиме дека "А има моќ над Б", тоа обично значи дека А има моќ да го натера Б да направи повеќе важни работи, а не само една работа или неколку безначајни нешта. Во оваа последна смисла, односот опишан од страна на концептот на *моќ над* паѓа на идејата "да се биде во нечија моќ" (Morris, 2002:39).

---

[25] Ако, во времето кога ги немате очилата, еден истражувач, кој спроведува истражување за вашата писменост ве праша за вашата *способност* за читање, и ако побара да му прочитате нешто токму тогаш, значи дека истражувачот ја бара вашата *можност* за читање. Без вашите очила, вие имате способност да читате, но немаат можност за тоа (Morris, 2002:82).

[26] Постои една суптилна разлика во значењето помеѓу двата збора, опфатени во дефинициите за нив во Оксфордскиот англиски речник. Релевантни делови се (акцентот и во двата случаи, е на Морис):
Способност: Квалитетот *на еден агент* кој ја прави една акција можна; соодветна или доволна моќ (генерално); расположливост, капацитет (да направи или да прави нешто).
Можност: Имање квалификации за, и средства за, правење на нешто: да се има доволно моќ (од кој било потребен вид); *во таква позиција* дека нештото е можно за некој; квалификуван, стручен, способен.
(јас ги користам овие поими во квазитехничка смисла). Јас ќе го воскреснам застарениот збор "ableness" како именската форма на "во можност", и ќе направам разлика помеѓу него и "способност" (Morris, 2002:81) .

Овде би можеле да посочиме дека Питер Морис е еден од најважните современи теоретичари на моќта, кој ги поставува стандардите на внимателен аналитички преглед на концептот на моќта, и дека во својот пристап брани две важни идеи: првата, додека *моќта над* и *моќта кон* се и двете валидни и важни концепции на моќта, и дека *моќта* е таа што е од фундаментално значење, иако времето за кое ние сме заинтересирани кога вршиме социјални истражувања е тоа на постоењето на *моќта над*. Сепак, *моќта над* зависи од нејзиното значење базирано врз логичкиот пред-концепт на *моќта кон*. Логички однос, кој во главните аналитички пристапи за моќта, сега, е во голема мерка прифатен (Dowding, 2011:427).

Моќта во теоријата на структурацијата - Ентони Гиденс

Општествената теорија на Ентони Гиденс е изложена во повеќе негови дела, но подетално теориското образложение за општеството, неговата „теорија на структурацијата“ и социјалната моќ, тој дава во „Главни проблеми на социолошката теорија“ (1979) и во „Конституирањето на општеството“ (1984). Во својата општествена теорија, која ја нарекува „теорија на структурацијата“ тој дава дијалектичка перцепција на структурата, според која, структурата е медиум преку кој е овозможено дејствувањето на чинодејството и репродукцијата на социјалната практика.

Социјалната практика, втемелена во просторот и во времето, за Гиденс е основното врзивно ткиво помеѓу чинодејството и структурата. Социјалната практика се одвива во социјалното опкружување, медиум во кој се конституираат активностите на членовите на општеството, чинителите.

Гиденс го користи поимот *чинодејство*, подразбирајќи го под него општиот капацитет на поединците да учествуваат во социјалните активности. Тој под 'акција' или чинодејство, подразбира вклучување на 'еден поток на актуелни или промислени причинско-последични интервенции на телесните битија во тековниот процес на настаните во светот' (Giddens, 1979:55). Покрај самата дефиниција, Гиденс дава и определени објаснувања дека, идејата за дејствувањето се повикува на активностите на еден чинител, и не може да се истражува одделено од една поширока теорија на себе-чинодејство (Giddens, 1979:55). Неопходна карактеристика на дејствувањето, во која било точка во времето, е, чинителот да може да се однесува поинаку: или позитивно во однос на интервенцијата во процесот на 'настани во светот', или негативно, со воздржаност. Но, дејствијата не можат да бидат целосно разјаснети надвор од контекстот на историски лоцираните начини на дејствување. (Giddens, 1979:56).

Во докажувањето на активната улога и чинодејството, Гиденс централно значење придава на свеста, која е поврзана со конфигурација на индивидуалните дејствувања. Гиденс разликува три видови на свест на чинителот: *дискурзивна свест, практична свест* и *потсвест* (Dowding, 2011:643). Постои посебна релација на флуидност помеѓу практичната и дискурзивната свест. Во дискурзивната свест, која е најразбирлива, чинителите знаат што прават и можат да ги артикулираат причините за нивното однесување. Практичната свест, е нивото во кое чинителите знаат како да се однесуваат, па општествениот живот е регулиран токму со практичната свест, која има клучно место во теорија на структурацијата. Кај потсвеста, што е концепциски позајмено од психоанализата, станува збор за дел кој не е веднаш достапен за чинителот и често се појавува во свеста на дисторзирани начини (Dowding, 2011: 643).

Гиденс прави разлика помеѓу *општествениот систем* и *општествената структура*. Поимот *општествен систем* се однесува на моделирањето на социјалните односи низ просторот и времето. *Општествената структура* пак, опфаќа збир на правила и ресурси кои се рекурзивни (обновливи) и се репродуцираат во општествените системи. Според Гиденс, правилата се *генерализирачки постапки* за социјалните интеракции, со чија помош е овозможена репродукцијата на социјалните практики. Правилата поседуваат форма, и тие овозможуваат чинителите да дејствуваат дури и кога тие не се во можност да ги артикулираат јасно овие правила. Без ресурси, самите правила не се ефикасни. Гиденс разликува распределувачки (allocative) ресурси кои произлегуваат од моќта на човекот над природата и авторитативни (authoritative) ресурси, кои произлегуваат од доминацијата, која чинителите ја остваруваат еден врз друг.

Посебно внимание Гиденс посветува на структурацијата, која е директно поврзана со сфаќањето на човековото чинодејство (Giddens, 1979:61). „Концептот на структурацијата кој би сакал да го развијам, нагласува Гиденс, почива на правењето разлика помеѓу структурата и системот (под претпоставка дека тие треба да бидат тесно поврзани); што, исто така, вклучува разбирање на секој од овие поими, на поинаков начин од нивната карактеристична примена кај структурализмот и кај функционализмот. Сакам да укажам на тоа дека структурата, системот и структурацијата, соодветно конципирани, сите се потребни поими во општествената теорија“ (Giddens, 1979:62).

Кај Гиденс посебно внимание привлекува врската меѓу социјалните дејствувања и моќта, бидејќи моќта - колку и да е "средство кое овозможува да се остварат работите" - таа се подразбира за кое било социјално дејствување. Која е природата на логичката врска помеѓу дејствувањето и моќта - се прашува Гиденс и посочува дека за - „да се биде во можност да се "дејствува поинаку", тоа значи да се биде во можност да се интервенира во светот, или да се воздржи од таква интервенција. За да се биде чинител треба да се биде во можност да се распоредат (хронолошки, во текот на секојдневниот живот) извесен број на причинско-последични моќи. Дејствието зависи од способноста на поединецот да "направи разлика" со една претходно-постоечка состојба на работите или со текот на настаните. Еден чинител престанува да биде тоа што е, ако тој или таа, ја загуби способноста да "направи разлика", односно, да спроведе некој вид на моќ (Giddens, 1984:14). Гиденс верува дека токму овој став за моќта успешно го избегнува проблемот на разликата: субјект-објект.

Во теоријата на Гиденс ресурсите како материјални и нематеријалните медиуми, кои ја произведуваат моќта, имаат централно место, иако самата моќ не е ресурс. Ресурсите се медиуми преку кои се остварува моќта, како рутински елемент на приспособување на однесувањето во општествената репродукција. Моќта, во рамките на општествените системи кои уживаат континуитет со текот на времето и низ просторот, претпоставува регулирани односи на самостојност и зависност помеѓу чинителите или колективите, во контекст на социјалната интеракција. Сите форми на зависност нудат некои ресурси, при што, и оние кои се подредени можат да влијаат на активностите на нивните претпоставени. Оттаму, според Гиденс, моќта не е сопственост која е концентрирана само во рацете на доминантните групи. „Тоа е она што јас го нарекувам *дијалектика на контролата* во општествените системи“, посочува Гиденс (Giddens, 1984:16).

Образложувајќи што е важно во односот помеѓу агенцијата и моќта, во „Главни проблеми на социолошката теорија“, Гиденс посочува дека тој ги конципира односите на моќ во општествените системи како регулирани односи на самостојност и зависност. Според него, односите на моќ се секогаш двонасочни... Со тоа што и подредениот актер

е во социјален однос, самиот факт на вклученоста во тој однос, му дава одредена количина на моќ над другиот (1979:6).

„Во нагласувањето на важноста на ресурсите како структурни својства на општествените системи, сакам да ја истакнам централноста на концептот на моќ во социјалната теорија. Како „правило“, моќта не е опис на една состојба на работите, туку е способност“ – наведува Гиденс (1978:68).

Како и во случајот со другите модалитети на структурирање, моќта може да биде поврзани со интеракцијата во двојна смисла: како институционално вклучена во процесите на интеракција и кога се користи за постигнување резултати во стратешкото однесување. Дури и најслучајните социјални средби имаат елементи од тоталитетот на структурата на доминација; но таквите структурни својства во исто време, се црпат и се репродуцираат преку активностите на учесниците во системите на интеракција.

Односот помеѓу концептите на акцијата и моќта, на ниво на стратешко однесување, Гиденс го објаснува на следниот начин. Акцијата вклучува интервенција во настаните во светот, произведувајќи дефинитивни резултати, при што планираното дејствие е една категорија на постапки на агентот, или негово воздржување. Моќта како трансформативен капацитет, тогаш може да се земе дека се однесува на способностите на агентите за достигнување на таквите исходи (1979:88).

Концептот на моќ и како трансформативен капацитет (карактеристичниот поглед на оние кои ја третираат моќта во условите на однесувањето на агентите), и како доминација (главниот фокус на оние кои е концентрираат на моќта како структурен квалитет), зависи од искористувањето на ресурсите. За Гиденс ресурсите се медиум со кој трансформативниот капацитет се користи како моќ во рутинскиот тек на социјалните интеракција; ... „Моќта“ концептуално интервенира меѓу пошироките поими на трансформативниот капацитет, од една страна, и доминацијата, од друга: моќта е релациски концепт, но функционира само како таков преку искористување на трансформативниот капацитет. И, да се повтори она што е претходно кажано, сфатена како трансформативен капацитетот, моќта е суштински поврзана со човечкото дејствување. (1979:91-92)

„Иако во смисла на 'трансформативен капацитет' се подразбира моќта во самиот поим на дејствието, отсега натаму ќе го употребувам терминот „моќ“ како под-категорија на „трансформативниот капацитет“, - потенцира Гиденс - кој се однесува на интеракцијата, каде трансформативниот капацитет е искористен во обидите на актерите да ги натераат другите да се усогласат со нивните желби. Моќта, релациски, се однесува на способноста на актерите да обезбедат резултати, каде реализацијата на овие резултати зависи од агенцијата на другите. Употребата на моќта во интеракцијата може да се разбере во условите кои постојат во капацитетите што учесниците ги носат и мобилизираат како елементи на производството на таа интеракција, а со тоа влијаат на нејзиниот тек. Социјалните системи се конституирани како регулирани практики: моќта во општествените системи може да се смета дека вклучува репродуцирани односи на самостојност и зависност, присутни во социјалната интеракција (1979:93).

...Моќта е капацитет за постигнување исходи – ќе посочи Гиденс во „Конституирањето на општеството“. Моќта, како таква, не е пречка за слобода или еманципација, но е нивен значаен медиум (1984:257).

Кај Гиденс е интересно и тоа што, слично на Маркс, верува дека целта на општествената теорија не е само да се протолкува општествениот свет, туку таа, исто така треба да биде инструмент за продолжување на трансформативниот капацитет на поединците, а бидејќи тие се носители на практиката, тоа би подразбирало и промени во трансформативниот капацитет на општеството.

Социјалната моќ и системската среќа - Кит Даудинг

Кит Даудинг е уредник, а во добар дел и автор на „Енциклопедијата на моќта“[27]. Неговиот научен опус го карактеризираат два клучни придонеси за разбирање на општествената и политичката моќ: првиот, се однесува на важноста на проблемот на колективното дејствување за разбирање на моќта и вториот, заемната поврзаност на чинодејството и структурата, при што е специфично неговото гледање на концептот на "системската среќа" (Dowding, 1996:x).

Даудинг посветува посебно внимание на чинодејството и структурата, со намера да дообјасни некои интерпретации на односите на моќ, затоа што, според него, една од најкрупните поделби во сфаќањата за општествената и политичката моќ произлегува од тоа дали моќта дејствува преку чинителите, или преку структурата. Според него постои и поделба според која чинителите се делат според односот кон располагањето со моќта, од што произлегуваат и различни дефиниции за самата структура, што исто така влијае врз природата на располагањето со моќта (Dowding, 2008:21).

Да се биде плуралист во сфаќањето на концептот на моќта не значи да се прифати дека сите дефиниции се еднакво валидни, смета Даудинг, па се обидува да креира свој концепт, кој ќе биде „не-нормативен, за да овозможи појасно да излезе на виделина, моралното или политичкото несогласување кое постои помеѓу концептите“ (Dowding, 2008:119).

Дека моќта е спорен концепт за Даудинг нема сомнеж. „Некои неа ја гледаат како својство на чинителите, без разлика дали овие чинители се поединци или колективни субјекти, како што се фирмите, владите или политички партии (Simon 1953, Dahl 1957, Weber 1978, Dowding 1991, Morriss 2002). Други, пак, инсистираат на тоа дека моќта е својство на системите или структурите (Foucault 1980, Ward 1987, Clegg 1989, Hindness 1989). Некои тврдат дека моќта е сеприсутна и нејасна и дека не може да се мери (Lures 2005); други, дека таа може да се измери (Dowding 1991). Некои ја гледаат моќта како нужно конфликтна: дека, таа секогаш вклучува судир на интереси или планови, и она што еден го добива, дека друг го губи (Dahl 1957, Weber 1978, Mann 1986, 1993, Lakes 2005), со други зборови, игрите на моќта секогаш се нулта-сума. Други веруваат дека моќта е консензуална: дека, социјалната моќ подразбира луѓе кои дејствуваат заедно за да ги постигнат целите, кои не можат да ги постигнат сами, а со тоа се зголемува нивната колективна моќ (Parsons 1963, Arendt 1972, 2004, Barnes 1988), со други зборови, игрите на моќта се позитивна сума. Други користат дефиниции на моќта кои ги опфаќаат конфликтните и консензуалните елементи (Foucault 1980, Giddens 1984, Clegg l989, Dowding 1991, 1996, Haugaard 1997, Morriss 2002). Поврзано со поделбата: конфликт наспроти консензус, е тоа дали моќта треба да се дефинира во однос на "моќта над", каде што "вистинското" значењето на моќта, е моќта на еден чинител, во однос на друг (или на системот над чинителите); или дали основната особина е „моќта кон“ (Dowding, 2012:119), која ги подразбира способностите на актерот да оствари одредени резултати.

Од погорната класификација јасно произлегува дека Даудинг моќта ја гледа како својство на чинителите, дека таа може да се измери, и дека моќта опфаќа и конфликтни, но и консензуални елементи истовремено.

Даудинг подразбира двојно значење на поимот моќ, односно тој разликува: „општествена (социјална) моќ“, која може да се дефинира како способност да се

[27] Encyclopedia of Power, edited by Keith Dowding, 2011, SAGE Publication Inc., Thousand Oaks, California

постигнат саканите резултати со *намерното* дејство на имателот на моќта, кое има за *цел да ја поттикне на промени структурата на субјектот на моќта* (Dowding, 1996:5). Затоа, според Даудинг, „социјалната моќ секогаш зависи од коалицијата на заемни или сродни интереси“ (Dowding 1996:53).

Другата форма на моќ, која Даудинг ја посочува е „исходната моќ“ („outcome power“), што може да се дефинира како способност да се постигнат саканите резултати (Dowding, 1996:5). Кога актерот ја извршува исходната моќ, структура на другиот актер би можела да биде повлијаена, но во овој случај, *овој резултат нема да биде намерно избран*.

Социјалната и исходната моќ, според Даудинг, се две можни форми кои се најлесно видливи кај политичката моќ. Првата, социјалната моќ, се состои од *однос помеѓу чинителите*, додека втората, нема потреба да вклучува повеќе од еден чинител: па, исходната моќ станува политичка моќ само во случајот во кој нејзиното спроведување произведува несакани ефекти, кои се во конфликт со другите интереси на чинителот (Dowding, 2011:207).

Разликата меѓу социјалната и исходната моќ може да делува чудно, бидејќи социјалната моќ е всушност една форма на исходна моќ. Карактеристично е што и двата видови на моќ вклучуваат способност да се добие она што некој го сака, а социјалната моќ е само еден одреден начин за да се постигне тоа. Всушност, не постои јасна онтолошка разлика за двата концепти, но разликата сè уште е една корисна аналитичка алатка за проучување на моќта во општеството, смета Кенеди Стјуарт[28] (Dowding, 2011:616).

Памела Пансарди е на мислење дека за Даудинг и социјалната и исходната моќ се поврзани со производството на одредени ефекти (Pansardi, 2010:19-20). Првата мора да вклучува социјален однос меѓу два или повеќе чинители, зашто ако би имало само еден чинител, ќе нема кој да спроведува моќ над некој друг. Од друга страна, пак, исходната моќ се однесува, на способноста на едно изолирано лице, на пример, на пуст остров да собира кокос, значи, тој има моќ да ги собира кокосите (Dowding, 2011:616).

Покрај дефинирањето на моќта, Даудинг во своите трудови посебно внимание посветува на проблемот на *колективното дејствување*. Според Даудинг, колективното дејствување е во срцето на сите аспекти на структурата на моќта, бидејќи ја генерира и распределува моќта меѓу различните социјални групи, во зависност од ресурсите со кои располагаат и условите во кои тие дејствуваат. Групите имаат "диференцијални способности да се мобилизираат, врз основа на својствата на групата, а не врз основа на спротивставувањето на другите групи." Даудинг тоа го поврзува со односот кон потребата на групата - побарувачката и понудата, од кои зависи ефективноста на колективното дејствување. Проблемите на колективното дејствување покажуваат дека една група на чинители може да изгледаат немоќна, дури и ако не постои друга група на чинители, што дејствува против нив. (Dowding 1996:31,32,41).

Кит Даудинг посебно место во своите трудови посветува на „системската среќа“. Тој го проширува концептот на "среќа" на Брајан Бери (1973) „да се добие она што се сака без да се обидува“ со својот став дека некои групи на луѓе имаат „системска среќа“, со тоа што тие стекнуваат некаква предност, поради начинот на кој општеството е структурирано (Dowding, 1996:28). Тие луѓе, според Даудинг, не се моќни во смисла да имаат посебни ресурси, кои би можеле да ги користат во однос на други групи, туку нивната „системска среќа“ е во тоа што тие имаат можност или тенденција, да го добијат

[28] Текстот за Даудинг во „Енциклопедијата за моќта“ е напишан од авторот Кенеди Стјуарт (*Stewart* Kennedy, “*Persistent Losing” and Electoral Fairness in Four World*, *2003*)

она што тие го сакаат, без да прават нешто. Алтернативно на тоа, пак, други групи се системски несреќни (Dowding 1991:154). Овој аргумент предизвикал големи контроверзии и критики, вклучувајќи ги и критиките на Бери, Лукс, Морис и други автори.

„Системската среќа“, според Даудинг, не е случајно распределена, туку таа е често врзана со локацијата на лицето во социјалната структура, или во "системот" во кој лицето е позиционирано. Ваквиот пристап Даудинг го промовираше во трудот „Рационалниот избор и политичката моќ“ (1991), а потоа и во трудот „Моќ“ (1996). Даудинг објаснува дека, иако со системската среќа поединците би можеле да имаат пристап до ресурсите кои нив ги прават моќни, тие често го сакаат она што тие го добиле (спротивно од тоа да го добијат она што тие го сакаат), бидејќи нивните интереси, не се со ист контингент како тие на креаторите на политиката (Dowding 1996:16, 45,71, 79-82).

Даудинг ги применил овие поими во традиционалните дебати на *урбаната теорија*, тврдејќи дека коалициите на растот и режимската теорија можат да бидат просветлени од идејата за системската среќа. Може да се каже дека, оваа идеја е многу блиску до идејата на Кларенс Стоун (1980) за системската моќ. Разликата е во тоа што Даудинг ја става напред моќта на чинителите (поединци, партии, групи, организации), а не, моќта на самата структура, иако смета и на двете, на проблемот на колективното дејствување и на системската среќа, особено во општествата кои се значително структурирани (Dowding 2011:207).

Конвергенција на конфликтот и консензусот - Марк Хугаард

Марк Хаугаард ја образложува својата теорија на моќта директно од теоријата на општествениот поредок. Како основни единици на општествениот поредок, Хаугаард ги смета структурите, кои се создадени во одреден временски контекст[29]. Поврзувајќи ги дискусиите за големите дебати во општествената теорија, Хаугаард, како и Гиденс, го застапува гледиштето дека социјалните структури и овозможуваат и ограничуваат. „За разлика од Гиденс, а повеќе како Фуко, јас тврдам - ќе посочи Хаугаард - дека структурната репродукција вклучува високо ниво на конфликт. Социјалните структури се одраз на нашите верувања, како и кај Барнс и Сеарл, но овие верувања се често искривени преку претворање на побарувањата од апстрактни во вистински, како кај Лукс, Грамши и Фуко“.[30]

Анализирајќи ги дебатите за моќта повеќе години наназад, Марк Хаугаард смета дека централно прашање на социјалната моќ е да се разбере како и зошто релативно помалку моќните, се согласни да бидат доминирани, како и да се одговори на прашањето, на кој начин се омоќнуваат социјалните чинители?

Придонесот на Хаугаард во изучувањето на моќта може да се разгледува во две насоки. Првата, се однесува на неговиот општ теоретски пристап, па за разлика од теоретичарите кои бараат поединечна дефиниција на моќта, Хаугаард тврди дека

[29] Кога партиите А, В и С влезат во политички натпревар, што ѝ овозможува на една партија, или комбинација од партии (коалициска влада) победа (да се спроведува моќ над другите партии), тоа е фактички состојба на подготвеност другите партии - губитниците - да ја потврдат структурата и практиките на структурирање на победниците, така што, во извесна смисла, тие се согласуваат со својот пораз (Haugaard, 1997a: 136-54, 1997b).

[30] Haugaard Mark, Contemporary Social Thought: making sense of power, SP405, http://www.nuigalway.ie/soc/undergraduate/courseoutlines/SP405_Contemporary_Social_Thought_2014-15.doc

концептот на моќта треба да се сфати како објаснувачкиот поим на Лудвиг Витгенштајн - „фамилијарни сличности“[31]. Во зависност од контекстот на употребата на моќта, таа може да се распореди на еден или повеќе „членови“ од „фамилијата“ на моќта, на пример, консензуална моќ, конфликтна моќ, моќ "над", моќ "кон" (Dowding, 2011:305).

Втората насока се однесува на специфичните пристапи кон проучувањето на општествената и политичката моќ. Препознавајќи ја важноста на голем број на теориски системи и начини на анализа (како што се аналитичките и нормативните пристапи), Хаугаард предлага тие да бидат замислени како „јазични игри“, кои се приспособени на специфични задачи.

Хаугаард претежно се занимава со општествената теорија и теоријата на моќта, која, според него е комбинација на консензуалната и конфликтната моќ. Развивајќи ја понатаму теоријата на структурација на Ентони Гиденс, Хаугаард тврди дека е можна целно-насочената дејствување во рамките на постоењето на социјалните структури, и дека тие структури се репродуцираат преку извршувањето на целите (Dowding, 2011:305). Тој исто така го истражува односот помеѓу слободата и нејзиното попречување, во контекст на современиот општествен поредок.

Структурираниот општествен поредок е основата на општествената моќ, бидејќи предвидливиот тек на општествениот живот овозможува да се дејствува усогласено со другите, смета Хаугаард. Голем дел од она што го прават поединците може да се класифицира како целно-насочено дејствување, пример, од одлучувањето за кариера, до купувањето на продукти за оброкот на едно семејство. Знаењето што се бара за остварување на ваквите задачи, во голема мерка е премолчено знаење. Следејќи го Лукс за значењето на третото "лице" на моќта, но одбивајќи ја марксистичката идеја за „лажната свест“, Хаугаард е заинтересиран да утврди како оние кои се доминирани придонесуваат (или се спротивставуваат) да бидат доминирани (Dowding, 2011:305). За Хаугаард, состојбата некој да е доминиран е променлива, што го активира прашањето за тоа како и дали три-димензионалната моќ е „поткопана“, па Хаугаард дава комплексен одговор, што Кевин Рајан (2007) го сумира во четири точки: 1. Субјектот на модерниот општествен поредок е социјализиран на одреден начин, учејќи компетентност во плуралноста на сферите (т.е., како член на семејството, како еден работник, еден потрошувач, еден државјанин), од каде што поединецот се стекнува со спектар на интерпретативни хоризонти; 2. Подигањето на свеста подразбира претворање на премолчената свест на знаењето во дискурзивна свест на знаењето, со што се изложува да биде под удар на ограничувања; 3. За да се постигне општествен ефект, знаењето мора да биде потврдено и од страна на другите, при што ограничувањата можат да бидат изменети; и 4. Структурната трансформација може, или не може, да доведе до резултат, бидејќи ова зависи од длабината на присутниот конфликт во постојниот општествен поредок (Dowding, 2011:306). Тука Хаугаард се повикува на Мишел Фуко, за да направи разлика помеѓу "плиткиот" и "длабокиот" конфликт. Првиот е ситуација каде што конфликтот околу целите ги репродуцира постоечките структури, а вториот претставува, конфликт во однос на самиот општествен поредок (Dowding, 2011:305).

[31] Витгенштајн воведе голем број на специјални поими кои останаа да бидат од висока вредност, и покрај нивниот често затскриен и контроверзен карактер. Такви се поимите "јазикот на играта" (намерно поедноставен модел на говорот на практиката, кој беше воведен заради споредба на поимот "критериум" за употреба, и на поимот "фамилијарни сличности" (што означува модел на преклопување на односите кои ги држат заедно значењата од страна на некој општ поим), види подетално: кај Pitkin Hanna., Wittgenstein and Justice, University of California Press, Berkeley, 1972,
или (http://www.encyclopedia.com/topic/Ludwig_Wittgenstein.aspx),

Во некои од неговите понови трудови Хаугаард тврди дека четирите димензии на моќта (Лукс плус Фуко) не се само ограничување, туку, исто така, се и овозможување.

Хаугаард смета дека моќта има две радикално различни конотации, од една страна, таа подразбира моќ над другите, што укажува на доминација, а од друга страна, таа исто така вклучува способност за дејствување, или *моќ кон*.

Во однос на доминацијата, една од интересните појави е дека чинителите често не се само принудени да постапуваат, преку отворена закана од санкции: туку тие се согласуваат на доминација, како што беше објаснувано погоре. Капацитетот за дејствување не е нешто што поединците го поседуваат одделно, туку е изведен од припадноста на општествениот систем, кој се состои од збирен сет на општествени структури, кои истовремено овозможуваат и ограничуваат.

Трудот на Марк Хаугаард „Конституцијата на моќта“ (1997) е значајна анализата на социјалната и политичката моќ и еден оригинален придонес во современата теорија. Тој го дискутира односот меѓу *моќта, структурата и знаењето*, а самата моќ ја дискутира во однос на следните теми: општественото знаење, значењето, вистината, самостојноста, потоа доминацијата и цивилизацијата, како и, самостојноста и моќта (Haugaard, 1997:1).

„Во *Конституцијата на моќта* јас тврдев дека односите на моќ обично не се ниту целосно конфликтни ниту пак целосно консензуални... понекогаш постои консензус, понекогаш конфликт, најчесто, постојат и двата. Ова не е некоја форма на теоретски компромис, туку, повеќе, аргумент дека конфликтот и консензусот постојат како феномен на низата. На едниот крај на низата постои чист конфликт, како идеален тип. На другиот, постои еден подеднакво идеализиран консензус. За разлика од тоа, секогаш постои некоја социјалната интеракција, која паѓа на едниот крај на спектарот, или на другиот, па најголемиот дел од социјалните односи се случува помеѓу овие екстреми“ (Haugaard, 1997:137).

Според Хаугаард постојат две причини за тоа, едната директна, според која чинителите не се целосно недвосмислени во своите ставови, како што не се и за содржината на резултатите на спроведувањето на моќта. Другата причина е теоретска, и е поврзана со природата на социјалната интеракција, според која, чинителите немаат тенденција да размислуваат јасно за сопствените дејствија, туку сите социјални интеракции имаат и целно-ориентиран и структурен аспект (Goverde & Lentner, 2000:60).

„Структурно консензуалниот елемент, кој е централен за управување со конфликтот на поредокот, е сосема истиот консензуален елемент, кој и Парсонс и Арент го набљудуваат како поврзан со моќта. Двата теоретичари тврдат дека моќта не е исто што и принуда, туку повеќе претпоставуваат дека е некаква форма на консензус“ (Goverde & Lentner, 2000:60). За Хаугаард, консензусот кој тие го набљудуваат како централна политичката моќ, е всушност консензус за структурната репродукција, за кое било спроведување на моќ, кое е општествено структурирано. Примерот на традиционалната власт претставува структурирано практикување на моќта, па Хаугаард ја посочува аналогијата меѓу парите и ефикасноста на моќта кај Парсонс, при што парите се конечен пример за чиста општествена структура, смета Хаугаард (Goverde & Lentner, ibid.).

Во објаснувањето на своите ставови за моќта во однос на конфликтот и консензусот, Хаугаард во делото „Моќта: еден читател“ (2002) наведува дека еден од предизвиците на општествениот поредок е појаснувањето, што се подразбира под структурен и институционален конфликт, кој не е неопходно конфликт со целите, и обратно. Во политиката чинителите често се согласуваат во однос на структурите, но се во конфликт околу целите, па може да се каже дека конфликтот може да биде оставен да постои на едно ниво, а да се надминува со консензус на некое друго ниво на структурата

(Haugaard, 2002:307-310). „Со други зборови, постојат нови точки на конвергенција кои ја конституираат основата. Исто толку, колку што Фуко тврди дека нема бегање од моќта, јас би рекол - тврди Хаугаард - дека нема бегање од структурата“ (Goverde & Lentner, 2000: 74).

3. ЕМПИРИСКО ПРОУЧУВАЊЕ НА МОЌТА ВО ЛОКАЛНАТА ЗАЕДНИЦА

Делот за елитистичките теории за моќта ќе го заокружиме со ставовите на авторот Флојд Хантер, чија книга „Структурата на моќта во заедницата: Студија за оние кои одлучуваат“ предизвика вистинска бура во далечната 1953 година, во анализата на политичката моќ и моќта воопшто, во САД на ниво на локалната заедница. Оваа книга претходеше на книгата на Рајт Ц. Милс „Елитата на моќта“ (1956), која ја проучуваше моќта во САД, на макро ниво.

Валери Г. Ледјаев смета дека во секое поле на општествената наука, а исто така и во социологијата, има имиња кои го симболизираат почетокот на практичното проучување на некој важен социјален феномен, или даваат нови насоки. „Меѓу првите имиња, како икона во емпириско истражување на ‘социологијата на моќта’ традиционално се споменува Флојд Хантер, кој се здобил со слава со издавањето на делото *Структурата на моќта во заедницата*“. Постојат и пред него емпириски студии, како таа на Роберт и Елена Линд, кои го проучувале гратчето Мидлтаун во Индијана, но биле спорадични и не создале методологија и техники за анализа на односите на моќта (Ледяев, 2002:1).

До проучувањето на моќта Хантер дојде врз основа на практичните околности, работејќи во 1940 година на создавање на комитети за собирање и користење на средства во различни урбани заедници. Неговата задача беше во секоја од нив најбрзо што е можно да се најдат поединци кои успешно би ја завршиле работата. Всушност, тој беше принуден да го помине дел од ангажирањето во делумно истражување за да ги утврди највлијателните луѓе во заедницата, кои би имале капацитет да се справат со важни социјални и политички прашања.

Анализирајќи ја соодветната литература, Хантер веројатно сфатил дека моќта во различни општествени заедници сè уште не претставува предмет на самостојно проучување и не се воспоставени посебни истражувачки методи, па веројатно тука настанала и неговата главна мотивација да се позанимава со моќта, со прашањето за структурата на моќта во заедницата, локално, но според неговиот подоцнежен пообемен ангажман, и на државно ниво.

Некои автори кои се занимаваат со проучување на процесот на развој на студиите за структурата на моќта во заедницата, направиле и определени групирања или класификации на периодите на развој на тие проучувања, а други и на методите кои биле применувани во проучувањето на структурата на моќта во заедницата.

Според Рас М. Смит, студиите за моќта во заедницата се групирани во четири периоди. Иако и политичките науки и социологијата, имаа континуиран интерес за изучување на моќта на заедницата, општа (или единствена) теорија за моќта и за структурата на моќта во заедницата не е создадена, а голем е и сомнежот дека ќе биде создадена. Овде мора да се нагласи дека периодиката и пристапите за кои ќе зборуваме се однесуваат за просторот на САД.

Историјата на "студиите за моќта на заедницата", се карактеризира со селективно усвојување на различни теориски елементи, со шареноликост од безброј поими, аксиоми, хипотези, и студии на случаи. „Кумулативно, тие може да имаат некоја евристичка вредност, и тие сигурно опишуваат различни метрополи, градски, приградски и селски милјеа. Меѓутоа - смета Смит - ниту една нишка не тече низ студиите, сугерирајќи ги областите за натамошно истражување, методите за такви истражувања, или правилата за толкување на резултатите од таквите истражувања“ (Smith, 1980:74)[32].

Историјата на студиите за моќта во заедницата, или првиот период, започнал од 1900 и трае до 1945 година, и таа може да се нарече период на "општествено известување“. Според Смит, три студии се карактеристични за овој период, на Линколн Стиффенс, и две стратификациски студии, едната на Роберт и Елена Линд и другата на Лојд В. Ворнер. Тие се базирани на ‘набљудување без учество’, систематски интервјуа, како и користење на јавни документи, а она што го сугерираат е дека клучните актери во структурата на одлучувањето во заедницата не мора да бидат луѓе избрани или именувани на функции (Smith, 1980:ibid.).

Вториот период е најчесто именуван како елитистички период: 1945-1960, кога „истражувачите генерално утврдиле дека една група, обично со заеднички економски и социјални карактеристики, дејствува усогласено во доминирањето со структурата на моќта на локалната заедница“. Улогата на Флојд Хантер во овој период од развојот на научното истражување на моќта во заедницата е пресудна, бидејќи неговиот труд за моќта во Атланта (Регионалниот Град), стана катализатор за истражувањата во овој, втор период во историјата на студиите за моќта во заедницата. Но, неговите наоди и неговата методологија набргу станаа предмет за критички осврт, последователни студии и тестирања на неговата методологијата. Така уследија трудовите на Роберт Шулц и Леонард Блумберг, кои донекаде предложија нови идеи за истражување на структурата на моќта во заедницата. Други големи студии за структурата на моќта во заедницата во овој т.н. елитистички период се: „Студиите за еден американски и еден англиски град“ на Делберт Милер и студијата на Роланд Пелегрин и Чарлс Коутс за Бигтаун, (Батон Руж, Луизијана), „потпирајќи се првенствено на репутацискиот пристап на Хантер, сите овие презентирани студии го развија аргументот дека една тесно поврзана група, составена претежно од стопанственици, ја сочинува структурата на моќта во заедницата“ (Smith,1980:ibid.).

Трудовите кои настанале по 1960 година, во третиот период во историјата на студиите за моќта во заедницата, или т.н. плуралистички период, презентираат поинаков поглед на моќта на заедницата. Почнувајќи со студијата за Њу Хејвн, Конектикат, на Роберт Дал и неговите соработници, која разви иновативна методологија на истражување и идентификување на лидерите во заедницата. Оваа нова методологија стана позната како метод на донесување на одлуки, ‘decisional’, или анализа на определени прашања, ‘issue analyses’. Така, Дал ја разви својата идеја за плурализмот, односно, дека во секоја посебна област во заедницата има група на чинители која управува, одделена од чинителите во другите области, а другите групи, во другите области се релативно самостојни (Smith,1980:76).

Други поголеми студии во овој период се, таа за преиспитувањето на структурата на моќта во Атланта од Кент М. Ценингс, со користење на методологијата на Дал, која

[32] Russ M. Smith, Community Power Studies: The Effects of Research Biases, JSTOR, http://www.jstor.org/stable/4354686

даде резултати поинакви од наодите на Хантер. Студијата на Арон Вилдавски, која откри плуралистичка структура на моќта во Оберлин, Охајо, а го користеше методот на Дал.

Четвртиот период, може да се нарече период на обид за конвергенција, или „нова конвергенција“. Ја опфаќа средината на шеесеттите години од минатиот век, и може да се каже дека трае до денес. Овој период е синтеза на елитистичките и плуралистичките согледувања, и е комбинација од студии „со напори да се оди подалеку од социо-матриците и поединечните прашања во студиите на моќта на заедницата“ кои претходно беа доминантни. Во овој правец е студијата на Роберт Престус за две заедници во државата Њујорк, користејќи го и репутацискиот и методот на донесување на одлуки со цел да ги идентификува лидерите на заедницата (Smith,1980:ibid.).

Во тој дух е и студијата на Роберт Агер и неговите соработници, кои споредувале четири заедници во две држави. Методологијата на студијата вклучувала историски анализи на промените во заедницата со текот на времето, а користела граѓани – мостри, од кои треба да се изведе листата на влијателни личности. Резултат на таа студија беше листата со манифестни (репутациски) и латентни („decisional“) лидери. Агер и неговите соработници создадоа и типологии на структурите на моќта (базирани на разликите: консензус/конкурентност и елита/маса), и на режими (олигархија, и развиени, неразвиени, и водени демократии). За претставник на четвртиот период се смета и Роберт Салсбури, кој направил историски преглед на структурата на моќта во заедницата во определен период, и идентификувал неколку еволутивни фази во развојот на структурата на заедницата во неколку големи американски градови (Smith,1980:ibid.).

По оваа куса историографска секвенца за структурата на моќта во заедницата, ќе се навратиме повторно на Флојд Хантер, за да го опишеме подетално неговиот истражувачки дизајн и спроведеното истражување.

Репутацискиот пристап на Хантер

Флојд Хантер, во своето истражување на структурата на моќта во „Регионалниот град“ (псевдонимот, кој за градот Атланта го користи Хантер, а кој град тогаш броел околу 500.000 жители), го применува репутацискиот истражувачки модел за да дојде до сознанија, кој и како, управува со Атланта. Неговиот истражувачки метод, а особено сознанијата до кои дошол, го предизвикале гневот на плуралистичката струја во проучувањето на политичката моќ, па исто така познатото дело на Роберт Дал, „Кој владее“ (1958), произлегло главно, како критика и одговор на книгите на Хантер („Структурата на моќта во заедницата“ - 1953) и на Милс („Елитата на моќта“ - 1956).

Не навлегувајќи овде во полемиката, која се однесуваше на методолошките прашања (за неа ќе стане збор подоцна), треба да се каже дека всушност се спореше околу тоа, дали со една заедница, зависно со областите со кои се управува (се донесуваат одлуки), управува една компактна општествена група (Хантер), или повеќе општествени групи (Дал). Дека спорот беше длабок може да се констатира по големиот број на студии кои се појавија во следните 20-30 години, во кои авторите во изучувањето на моќта се обидуваа да го определат како приоритетно, едно од двете гледишта: репутацискиот пристап, или плуралистичкиот пристап (методот на донесувањето на одлуки).

Дефинирањето на моќта и структурата на моќта од страна на Хантер

Во „Структурата на моќта во заедницата: Студија за оние кои одлучуваат“, Хантер ја дефинирал „моќта“ - „како однос меѓу луѓето - способност на човекот да командува со услугите на друг човек“ (Hunter, 1953:2) и „способност на службениците да ги придвижат добрата и услугите кон дефинираните цели“ (Hunter, 1953:139). Во ваквото дефинирање на моќта, Мајкл Хаас смета дека Хантер се слага со Харолд Ласвел дека „богатството, социјалниот статус и престижот“ можат да бидат важни ресурси на моќта (Haas, 1992:69).

Самиот Хантер, наведува дека, „поимот “моќ” нема конкретен концепт, туку е еден апстрактен поим, кој го открива структуралниот опис на општествените процеси. Или, поедноставно речено, моќта е зборот кој ќе биде употребуван за да ги опише дејствувањата на тие кои се занимаваат со бизнис, за да ги натераат другите луѓе да дејствуваат во однос на нивното барање, или во однос на органските или неорганските работи“ (Hunter, 1953:2).

За Хантер, моќта е неопходна функција во општеството и заедницата, бидејќи таа го вклучува одлучувањето и спроведувањето на определените политики, како направени работи, кои изгледа дека се неопходни да се направат, а на друга страна, општествените правила кои произлегуваат од функцијата на моќта мораат да бидат делегирани на определени луѓе, за да можат да се остварат определени општествени цели. Според Хантер, разликата меѓу лидерите и другите луѓе е во фактот на општественото групирање, кое им овозможува на определени личности да извршуваат општествени функции, кои се поврзани со моќта.

„Јас ќе го користам концептот на заедница како една референтна рамка за анализа на односите на моќта - нагласува Хантер, бидејќи - заедницата е примарен центар на моќта и бидејќи е место во кое односите на моќта можат најлесно да се набљудуваат“ (Hunter, 1953:2). Покрај операционалната дефиниција за моќта, со која се користел во истражувањето, Хантер наведува дека „постојат елементи на моќта за кои не може да се зборува со сигурност“, кои тој ги нарекува „резидуални категории“ (Hunter, 1953:3).

Тој ги користи резидуите, за да објасни определени тематски прашања, кои според него се битни во дискусијата за „Структурата на моќта во заедницата“. Првата резидуална категорија ја нарекува - историска референца, која го опфаќа огромното историско теоретско наследство за моќта; втората, ги опфаќа економските "интереси", мотивацијата и елементите кои се однесуваат на социјалната психологија, а третата, вредностите и етичките определби. За Хантер овие категории се битни, затоа што тој ја дефинира моќта „како способност на луѓето да командуваат со услуги од другите луѓе“ (Hunter, 1953:4).

Овде ќе ги наведеме и постулатите и хипотезите на Хантер, кои се однесуваат на битните аспекти на моќта во структурата на заедницата:

„1.Моќта вклучува односи помеѓу поединците и групите, и едните и другите се контролирани и контролираат: па бидејќи моќта вклучува такви односи, таа може да биде опишана структурално.

2.Моќта е структурирана општествено, во САД, како двоен однос: меѓу владините и економските авторитети на национално, државно и локално ниво, оттука двата вида на авторитети можат да имаат функционални, социјални, и институционални единици на моќ, кои ним им се подредени;

3.Моќта е релативно константен фактор во социјалните односи, со дејствија како што се варијаблите на: богатството, социјалниот статус, и престижот, и

4.Моќта на поединецот мора да биде структурирана во асоцијации, клики, или институционални форми, за да биде ефективна: организираните односи на моќ во

заедницата и институциите на репрезентативната демократија, нудат најголема можност за обезбедување гласност за поединецот во определувањето и опфатот на политиката“ (Hunter, 1953:5-6).

Сакајќи да ја нагласи улогата на организацијата, која е изворот на можната моќ на поединецот, тој ќе потенцира дека во „дадена единица на моќта (организацијата) еден помал број на индивидуи ќе произлезе дека ја формулираат и определуваат политиката, за разлика од оние кои ја спроведуваат моќта. Притоа, тврди Хантер: „сите креатори на политиката се ‘моќни луѓе’, но сите ‘моќни луѓе’ не се, *per se*, креатори на политиката“ (Hunter, 1953:7).

Според Џозеф Анголано, Хантер утврдил дека „една мала група го контролира најголемиот дел од социјалните структури во „Регионалниот град“, а повеќето граѓани, едноставно се согласуваат со одлуките донесени од страна на оние кои имаат моќ“ (Dowding, 2011:213). Општествените и политичките структури, тврди Хантер, "се контролирани од страна на луѓето кои го користат влијанието на подол начин... за да ги контролираат јавните одлуки по сите прашање, освен оние кои имаат печат на одобрување на моќната група" (Hunter, 1953:249).

Од наведеното, може јасно да се види дека, интересот на Хантер всушност се однесува на скриената страна на моќта, која не може да се сведе само на постоење на моќ кај носителите на јавните функции, и дека таа е присутна во најразличните мрежи на меѓусебна поврзаност на влијателните личности, најчесто, зад сцената на јавното манифестирање на моќта во секојдневниот живот на заедницата.

Сепак, за улогата и значењето на Флојд Хантер, за социологијата и политикологијата, можеби најдобра констатација дава Џон Валтон: „Хантер го воведе поимот ‘структура на моќта’, кој сега нашироко се користи како идиом на општествената наука и практичната политика... разви систематски, повеќеслоен метод за следење на структурата на влијание... иновација, која е наречена ‘репутациски метод’, но Хантер користеше најмалку уште две дополнителни техники за целите на ‘триангулацијата’ - или сумирано - Хантер ја персонифицира и ‘новата социологија’ која отворено се соочува со односите меѓу моралните и интелектуалните вредности, и истражувањето на најважните политички прашања“ (Walton, 1976:293).

Методи за проучување на структурата на моќта во заедницата

Во основа, во проучувањето на моќта, воопшто, но и во структурата на моќта во заедницата се користат трите најпопуларни и нашироко прифатени методи (според некои автори – техники) за утврдување на моќните лица или лидерите во заедницата. Тоа се: позициските метод, репутациските метод и методот на донесување на одлуки или анализа на определени прашања за кои се одлучува во заедницата.

За една студија на моќта вообичаено се резервирани трите главни методи: *Позициските метод* - како предмет на моќта се сметаат лица на одредени статусни позиции во официјалната општествена хиерархија; *Методот на донесување на одлуки* - субјекти на политичката моќ се оние кои имаат најголемо влијание врз политичките одлуки и *Репутациските метод* - предметот на моќ е дефиниран од страна на репутацијата, односно субјективно мислење на луѓето за способноста на определени поединци да влијаат на политиката и физички процеси во заедницата. Тие методи во

различни варијации и комбинации се користат за да се идентификуваат оние кои имаат политичка моќ во заедницата (Ледяев- Ледяева, 2002:164).

Додека првиот го применувале истражувачите во првата, историска фаза на проучувањето на структурата на моќта, а подоцна Рајт Ц. Милс, вториот, или репутацискиот метод, за кој ќе стане збор подолу, го применил Флојд Хантер, и многумина други после него. За првите два методи најчесто се користи како второ име – елитистички метод, додека третиот метод, или методот на донесување на одлуки, односно подоцна наречен и плуралистички метод го применил Роберт Дал, и секако повеќемина негови следбеници.

Позицискиот метод - основни карактеристики

Позицискиот метод најчесто се користи за идентификација на елитата, но поради тоа што најмоќните поединци најчесто се и припадници на определен вид на елита во општеството или локалната средина, овој метод, кој најчесто се користи за проучување на националните елити, може да биде подеднакво добро применет и во помали средини. Тој се засновува на претпоставката дека во современите општества моќта и влијанието се врзани за ресурсите поврзани со позициите на раководството во јавните институции и приватните организации од национално значење (Haas, 1992:65).

Позицискиот метод тргнува од формалната структура на власта. Тој подразбира неколку чекори. Во првиот чекор, треба да бидат дефинирани релевантните сектори. Политиката, јавната администрација, стопанството, групите за притисок, медиумите или академските институции припаѓаат на сектори кои се сметаат дека се од примарно значење. Следниот чекор ја вклучува одлуката за најважните институции / организации во рамките на овие сектори и што ќе се истражува (на пример, политичките органи на одлучување, членството на организацијата, прометот со капитал). Третиот чекор вклучува идентификација на врвните лидерски позиции во рамките на секоја од овие организации, а актуелните службеници на овие позиции, се смета дека ја сочинуваат елитата (Hoffmann-Lange, 2006:4).

Според Хофман-Ланге, примената на позицискиот пристап е високо формализирана и не бара многу претходни истражувања. Неговата сигурност е прилично висока, бидејќи постои висок степен на согласување меѓу научниците за тоа, кои поединци во институциите и организациите се најмоќни. Затоа, студиите на националните елити најчесто го користеле овој метод за идентификување на елитите. Без оглед на изборот на големината на примерокот, позицискиот метод донесува примерок на поединци кои контролираат важни ресурси на моќ. Тоа овозможува да се врши споредба на карактеристиките на различни елитни подгрупи во рамките на примерокот на целокупната елита која се истражува (Hoffmann-Lange, 2006:ibid.).

Методот на донесување одлуки (decisional) - основни карактеристики

Овој пристап во проучувањето на моќта, како што претходно беше споменато во поглавјето за плуралистичко-бихевиористичките сфаќања за моќта, го применил и го развил Роберт Дал во неговата студија „Кој владее? Демократијата и моќта во еден

американски град“ (1961b), реализирана во Њу Хејвн, Конектикат. Дал прашува реторички "Кој владее?", за да одговори во книгата дека тоа се мноштво на групи кои владејат со Њу Хејвн. Додека некои групи имаат одредено ‘директно’ влијание, политичарите на пример, другите, како што се партиските основни организации, имаат ‘индиректно’ влијание. Бидејќи, "само мал број на лица имаат многу ‘директно’ влијание", дури и тоа влијание е ограничено од страна на електоратот.

Преку анализа на документи и интервјуа, со проучувањето на процесот на донесување одлуки за важни политички прашања методот на донесување одлуки идентификуваше моќни луѓе или елити. Важноста на овој метод главно зависи од изборот на прашања што политиката ги користи за определување на влијателните чинители. Ако примерокот на прашања не ги покрива сите значајни области на политиката, се добива слика за елитната структура и се пропуштаат важни чинители со специјализирани влијанија. Овој метод донекаде ги игнорира оние кои не се активно вклучени во креирањето на политиките (Hoffmann-Lange, 2006:4).

Трудот на Роберт Дал, „Кој Владее?“, според Герајант Пери „е извонреден пример за пристапот на донесување на одлуки. Дал смета дека единствениот начин за да се тестираат одредени тврдења на елитистите е да се испитаат детално некои значајни политички одлуки во заедницата“ (Parry, 2005:96).

Дал одбрал три различни области на прашања за анализа, кои ги сметал за „главни проблемски подрачја во Њу Хејвн и тоа: обнова на градските населби, политичката номинација (со посебен осврт врз изборите за градоначалник) и школскиот систем. Дал во своите истражувања дошол до сознание дека власта е распределена во рамките на различни интересовни групи, и дека тој плурализам на елити не создава унифициран збир на заеднички интереси“ (Ацески, 1998:191). Интересовните групи се вклучуваат во локалната политика само кога на дневен ред се прашањата што нив ги интересираат. Повеќе различни интересовни групи се вклучуваат во одлучувањето за различни прашања, а не само една моќна група, па за Дал тоа е доволен доказ за да заклучи дека распределбата на власта во Њу Хејвн е плуралистичка.

Дал, започнал со дистрибутивна анализа на моќта, и забележал голема нееднаквост: "Педесет најголеми сопствениците на имот... во Њу Хејвн, располагале со речиси една третина од вкупната проценета вредност на сиот недвижен имот" (Dahl, 1961:4). Потоа, низ историски осврт за Њу Хејвн утврдува две листи на моќници - 238 друштвени угледници и 238 економски угледници. Но тој не ја спроведува постапката како Хантер туку, интервјуира лица активни во политиката на градот и ги идентификува лицата кои се вклучени во донесувањето на конкретни одлуки за трите области-прашања, кои споменавме дека ги проучувал.

Дал ги идентификува лицата или групите кои иницираат предлози пред членовите на општинскиот совет на Њу Хејвн, утврдувајќи ги процедурално одлуките, потоа, дали и кој се обидувал нив да ги измени или да стави вето на предлозите. Преку оние чии предлози биле прифатени или одбиени тој ја евидентирал фактичка моќ, а нивните (победи или порази) ги сумирал како остварени или неостварени моќи. Преку овој пристап, Дал покажува како еден конкретен интерес, ги натерал другите интереси, да го прифатат неговиот став за она што треба да се направи (Haas, 1992:73).

Дал така открил дека "еден лидер во една област нема веројатност да биде влијателен во друга" и дека "лидерите во различните области на конкретните прашања не можат да се смета дека произлегуваат од еден хомоген слој" (1961b:183). Соодветно на тоа, произлезе неговиот заклучок дека Њу Хејвн илустрира плурализам: дека политичката моќ не е "пирамидална" концентрирана во рацете на неколкумина. „Произлезе за прв пат дека проучувањето на моќта на заедницата се појави без наоѓање

елита на моќта - па според Нелсон Полсби, еден од тогашните студенти на Дал ангажирани на проектот - моќта е емпириски одвоива варијабла од социјалната стратификација" (Haas, 1992:74).

На тој начин Дал утврдил, дека патот кон политичката моќ е отворен во плуралистичкиот систем. "Политичкиот стратум не претставува хомогена класа со добро дефинирани класни интереси" и во неа може "лесно да навлезе секој, чии интереси и грижи го привлекуваат ... бидејќи... конкурентските партии им даваат на политичарите моќен мотив за проширување на нивните коалиции и зголемување на нивните изборни следбеници" (1961b:91). Со избирањето прашања кои, главно, се однесуваа на средната класа, Дал беше уверен дека докажа оти Њу Хејвн е плуралистичка заедница.

Наместо заклучок, за тоа дека самиот метод на донесување на одлуки по својата методолошка природа води кон дисперзирани групи, или елити по определени области и прашања, ќе го наведеме, како потврда и мислењето на Перучи и Пилисук, според кои „Плуралистичкото гледиште, во неговата најчеста појавна форма, ја гледа моќта како дистрибуција меѓу голем број на организирани групи во заедницата со доминација која се менува повеќе според прашањата, отколку да се повторува како доминација на една моќна фракција за сите прашања во заедницата“ (Perrucci & Pilisuk, 1970:1040).

Хантеровиот репутациски метод - основни карактеристики

Како што наведува Хантер, луѓето со моќ во Регионалниот град, беа лоцирани во четири групи за кои се претпоставувало дека имаат моќни врски. Тие групи Хантер ги идентификувал во стопанството, градската управа, здруженијата на граѓани, и во ‘општествените’ активности. Преку селекција, извршена од информанти (‘informants’) со одредување на лидерскиот ранг, и преку натамошна селекција, прилично долгиот список на кандидати за можното лидерство на моќта, од 175 лица беше сведена на податлива големина од четириесет лица во највисоките нивоа на моќта во Регионалниот град. Иако Хантер интервјуирал многу повеќе лица од најбитните четириесет, според него, другите биле интервјуирани во однос на најважните четириесет (Hunter, 1953:11).

Истото го потврдува и Домоф, кој детално се занимавал до проучувањето на сите дела на Хантер и е протежант на неговиот социолошки пристап. Домоф потенцира дека Хантеровиот метод, покасно наречен "репутациски метод", беше нов, бидејќи Хантер започна со прашување на „една група од 14 луѓе, кои добро го познаваа градот, професионалци во високата средна класа, со барање да одберат десет од врвните луѓе од списоците на организациските лидери, кои Хантер ги собра од Стопанската комора (стопанските лидери), Лигата на жени гласачи (владини службеници), Градскиот совет (политички лидери) и новинските известувачи и други јавни личности лидери (‘општествени’ лидери). Од тој список кој содржеше 175 имиња, тој ги одбра оние 40 кои добија најмногу гласови, и потоа со нив спроведе интервју, со тие со кои можеше да го направи тоа“ (Domhoff, 2005:1).

Хантер успеал да интервјуира 27 личности од 40, и интервјуираните, потврдија дека најважните лидери на Атланта, во најголем дел биле опфатени со листата (заради практичност понатаму во текстот помимот „ранг-листа“ ќе биде именуван само со „листа“- н.з.). Дел од лицата кои не биле на листата добиле по неколку номинации, но во суштина таа бројка не била голема, бидејќи само 5 лица кои не биле на листата добиле четири или повеќе номинации, од оние кои биле интервјуирани, па Хантер, сметајќи дека имаат битна улога, ги додал и тие 5 нови лица на листата за интервју.

Студијата на Хантер, значи се состоеше од „неколку фази, а секоја наредна фаза беше проверка на резултатите од претходната. Во првата фаза беа подготвени 4 листи на 175 „лидери“ за урбаната заедница на Атланта. Листите беа составени врз основа на официјалните позиции кои овие лидери ги заземаа во политиката, стопанството, граѓанските и општествените организации во заедницата. Втората фаза го претставуваше изборот од страна на ‘панелот’ од 14 „експерти“ - информантите, кои определуваа по 10 највлијателните луѓе во Атланта од секоја листа (во надолен ред), па бројот на лидери беше скратен на 40 луѓе. Така, одредувањето на највлијателните луѓе во градот се потпре врз угледот (репутацијата) која овие луѓе ја имаат во очите на експертите“. Потоа од овие 40 лица, кои имаат највисока репутација, беа интервјуирани 27 личности (Ледяев- Ледяева, 2002:165).

Улогата на информантите во репутацискиот пристап на Хантер

Во репутацискиот пристап истражувачот ангажира најчесто, една група „информанти“ (на пример, кај Хантер четиринаесет), а според Баха Абу-Лабан, околу петнаесет - ‘познавачи’ (‘knowledgeables’). За разлика од него Хантер ги нарекува: ‘informants’ (Hunter, 1953:51, 64-65, 209, 214, 257, 264) или „судии“ ‘judges’(Hunter, 1953: 11, 258, 260-262, 266, 270), а други автори ги нарекуваат: "експерти", "оценители", „просудувачи“. Тоа се личности кои се претставници на различни институционални сектори во заедницата, или личности кои се инволвирани во средините од кои може да се согледа улогата на лидерите, за да можат да се идентификуваат такви лидери (Abu-Laban,1965:35). Постои и методологија на процена колку информанти би требало да се изберат на определен број на жители, која во своја статија во повеќе списанија во 1965 ја објавил авторот Роланд Ц. Пауерс (Powers, 1965:9), каде има пропорции според кои, на пример за заедница до 10.000 жители, се потребни до 10 информанти, а за заедница до 100.000 жители – 15 информанти. Овие личности, заради потребите на овој труд кој го опфаќа спроведувањето Хантеровиот метод, ние понатаму во текстот наместо со различни имиња, освен во цитираните делови, ќе ги нарекуваме ‘информанти’.

На информантите, им се поднесува прилично долги листи на потенцијални моќни личности и од нив се бара да изберат извесен број, најчесто по 10 најмоќни по листа, или да рангираат имиња на врвните моќници од списоците, или сами да посочат, односно да креираат листа на моќни личности во заедницата. Според Абу-Лабан, некои истражувачи го фокусираат вниманието на ‘информантите’ на „некој хипотетички широк проект во заедницата, барајќи да посочат важни личности кои се, или биле вклучени во таквиот проект, други ги прашуваат за имиња на лидери во посебни институционални сектори, а трети едноставно ги прашуваат своите ‘познавачи’ сами да ги идентификуваат лидерите во заедницата, без повикување на проекти, или на предмет на влијание“ (Abu-Laban,1965:36).

Мнозинството на гласовите на ‘информантите’, земени сумарно, најверојатно, ќе отидат на помал дел од целата група на номинирани моќни личности. Врз основа на бројот на гласови што номинираните кандидати ги добиваат, и преку еден произволен стандард, може да биде идентификувана групата на моќни личности во заедницата. Но додека тече прибирањето на листата од исказите на ‘информантите’ за овие лица, примарната листа може да се модифицира, ако ‘информантите’ вклучат нови личности, преку нови релевантни докази.

Основната точка на интерес тука е занимавањето со карактеристиките на лидерите идентификувани од страна на репутацискатa техника. Кои се овие лидери? Кои се нивните карактеристични лидерски улоги. И, какви позиции тие заземаат во структурата на заедницата? Абу-Лабан, повикувајќи се на повеќе истражувања, посочува дека идентификуваните лидери од страна на репутацискиот приод укажуваат дека овие лица се карактеризираат со три истакнати црти. „Прво, нивните минати дејствија јасно говорат за нивното поранешно лидерство во заедницата. Второ, нивните сегашни однесувања укажуваат на тоа дека тие се активни учесници во работите на заедницата. Трето, бидејќи нивното влијание произлегува главно од нивната 'легитимна' контрола над ресурсите кои се важни за донесувањето одлуки во заедницата, тие се потенцијално способни да влијаат врз идните одлуки во заедницата - можеби до тој степен, до кој нивните надредени позиции во различни институционални сектори опстојуваат" (Abu-Laban,1965:ibid.).

Така, преку информантите, откако ќе изберат од списоците, или ќе посочат имиња на свои кандидати за кои сметаат дека се моќни личности, редуцираната листа која се добива, ја сочинува групата на „општи" лидери во заедницата, кои се регрутирани според високо рангираните позиции во различните институционални сектори во рамките на општествениот систем на заедницата, или се личности за кои се смета дека имаат влијание врз дејностите и активностите на заедницата. Колективно, според Абу-Лабан тие утврдени личности на листата која произлегува од информантите, се претпоставува дека се способни да вршат значително влијание врз одлуките кои се од разновиден карактер и широчина.

Кај Хантер е карактеристично тоа што на сите негови 'информанти' тој им го поставил следното прашање: „Кои се двете главни прашања или проекти кои се исправени денес пред заедницата?", што ги споменува во осмото поглавје на книгата насловено со: „Проектите, прашањата и политиката" (Hunter, 1953:214). Дека улогата на 'информантите' не е за потценување, може да се види токму од совпаѓањето на одговорите помеѓу нив и одговорите на истото прашање, кои во подоцнежните интервјуа ги дале самите моќни лидери. Така, на пример, на врвот на списокот на приоритети кои информантите ги посочиле за Регионалниот град се: „Планот за развој", "домувањето на сиромашните", „прашањето на црнците", „Планот за гласачите" и „контролата на сообраќајот" (Hunter, 1953:215-216). Истите овие пет прашања се рангирани меѓу петте најважни прашања во заедницата и од страна на интервјуираните моќни личности. Ова го посочуваме за да ја нагласиме улогата на 'информантите', за кои во самата книга не успеавме да најдеме повеќе детали, за тоа како Хантер ги избрал токму ние информанти.

Улогата на интервјуата со најмоќните

Иако Хантер, најверојатно од научно изводливи и прагматични причини, се определил за димензионирање на листата на потенцијални моќни личности на 40 имиња, треба да се наведе дека Хантер на лицата кои биле интервјуирани им дава можност да ја дополнат листата со други моќни личности, според субјективното мислење на интервјуираните, кое било овозможено на следниот начин: „Ве молиме да додадете имиња на личности кои вие ги сметате за моќни, или помоќни од луѓето на листата" (Hunter, 1953:65).

Ова барање за евентуално дополнување на листата со моќни личности со мислењата на интервјуираните упатува на уште една истражувачка техника која Хантер

ја применил во своето истражување: техниката на „снежна топка“, која овозможува да се евидентираат и други личности, и да се проширува листата над бројката од 40 моќни поединци.

Инаку, Хантер наведува дека вкупно 64 имиња биле понудени да се додадат на листата, од нив 37 имиња, претходно биле споменати и тоа само по еднаш од страна на информантите, а 16 биле од информантите споменати по два пати (Hunter, 1953:ibid.).

За да се согледа значењето на пристапот на Хантер и обемот на прашањата со кои биле спроведувани интервјуата во прилог ја донесуваме и комплетната листа на прашањата кои Хантер им ги поставувал на лицата од листата со 40 најмоќни. Прашањата кои ги поставувал биле од отворен вид, а она што го наведуваме е дел од неговиот потсетник за разговор. Од разни причини од таа листа со 40 најмоќни, Хантер успеал да интервјуира 27 личности. Потсетникот за интервју се состоеше од 15 прашања[33]. Самите прашања во интервјуто беа дизајнирани не само да помогнат во рангирањето на моќните личности, иако беа најмногу во таа насока. Прашањата, исто така беа насочени и да ги идентификуваат контактите, формалните врски и соработката, неформалните врски меѓу моќните личности, како и да ја утврдат вклученоста на интервјуираните во реализација на определени проекти, кои се од посебна важност за Регионалниот град, што на некој начин е посредно делумно анализирање на она што плуралистите го проверуваа со нивните прашања-области (‘issue areas’).

---

[33] Прашањата кои Хантер ги поставувал (забелешка: после првото прашање, на другите 14 прашања е наведен само бројот на страницата од книгата, бидејќи се однесува на истата книга):

1. Ако пред заедницата се наоѓа еден проект за кој треба да се донесе одлука од една група на лидери - од кои скоро секој би ја прифатил - кои 10 на листата од 40 ќе ги изберете? (Hunter, 1953:63)
2. Ве молиме да додадете имиња на личности кои вие ги сметате за моќни или помоќни од луѓето на листата. (стр. 65),
3. Кој е најмоќен човек во градот? (стр. 63),
4. Колку луѓе би требало да бидат инволвирани во некој важен проект во Регионалниот град за тој проект да биде прифатен? (стр. 65). Вие ги имате луѓето на оваа листа - можеби 10 од нив, или 50-100?
5. Кој може најдобро да одлучува за определен проект? (стр. 67),
6. Утврдете со колку лица (од листата од 40) сте работеле во одбори, во последните пет години? (стр. 71-72),
7. Колку добро ја познавате секоја личност (на листата од 40): 1) имам контакти, 2) ја познавам од јавниот живот, 3) ја знам добро, 4) слабо ја познавам, 5) сум слушнал/а за него/ја, 6) не ја познавам (стр. 72),
8. Со која дејност ги обезбедувате средствата за егзистенција? (стр. 74),
9. Како делуваат групите една кон друга за некој поопшт проблем во заедницата? (стр. 77),
10. Ве молиме да го кажете вашето мислење за селектираната листа на претпоставените највисоко рангирани организации во заедницата (стр. 83). Почетно, за селектираните 30 организации од листите добиени од Комората и локалниот Совет на заедницата.
11. Колку вработени имате под ваша контрола? (стр. 121)
12. Со кого работевте на проектите во заедницата во изминатите пет години? (стр. 129 - прашање за црнечките лидери да изберат од понудената листа на лидери во поширокаата заедница).
13. Дали во ова време користевте услуги од која било лоби група во Вашингтон, за да ви помага? (стр. 165)
14. Да претпоставиме дека има политички проблем пред заедницата што требаше да биде решен... која ќе беше линијата на акцијата во тој случај, ... каква политичка одлука ќе беше донесена? (стр. 172)
15. За да се иницира позначаен проект во поширокаата заедница: Дали би оделе на деловна вечера со клучните луѓе? Дали би телефонирале на другите за да добиете неформални информации? Дали би користеле кој било од овие методи, или би користеле, некој поинаков метод за контактирање? (стр. 191)

Ќе посочиме уште неколку битни елементи на репутацискиот модел, според кои се остварува неговата улога за утврдување на моќта на личностите во локалната заедница, а преку тоа и се нијансира самата структура на моќта. Иако репутацискиот метод најнапред ги открива елементите на репутацијата, ресурсите, имиџот, популарноста, односно, познатоста во јавноста на определена личност, според Ледјаев-Ледјаева: „концептот на моќ во него, во определена смисла е поконзистентен (во споредба со методот на одлучување) во објаснувањето на моќта како диспозиција, капацитет, кое доминира во концептуалната анализа на моќта.“ Кај репутацискиот метод, очигледно дека акцентот во поглед на релацијата со моќта повеќе се однесува на способноста на субјектот, на она што може да го направи субјектот кој ја има моќта во тие услови. Тоа, секако, е различно од ситуацијата со методот на одлучување, каде на моќта, всушност, се гледа како на еден вид дејствување или влијание. За Ледјаев-Ледјаева, моќта не е ограничена само на оние кои можат конкретно да ја применат при одлучувањето, туку моќта подразбира и нешто латентно, кое може да се дејствува под одредени услови. Затоа репутацискиот пристап има посебно место во концептуалната структура на моќта, кое е различно од оние аспекти на социјалната реалност, кои се означени со поимот за „влијание“ (Ледяев - Ледяева, 2002:167).

„Епистемолошката основа на репутацискиот метод се состои во фактот дека, поседувањето на соодветни елементи за репутација се сигурен показател на моќта, според кои може да се врши процена за структурата на моќта во заедницата. Истражувачите се однесуваат кон тие кои имаат моќ, на тој начин, што им веруваат на одговорите на своите испитаници“ (Ледяев, Ледяева, 2002:ibid.).

Точно е тоа дека репутацискиот метод се базира исклучиво на субјективните ставовите на интервјуираните, или претходно на ставовите на информантите, што може да има одраз и во резултатите на истражувањето, заради вредносниот систем на истражувачот, а исто така и заради предубедувањата на испитаниците. Дури и изборот на информантите, сам по себе се рефлектира на појдовното мислење на истражувачите, дека тие се уверени оти моќта се наоѓа во личностите кои се одбрани на листата. Но, дали е така, на крајот покажува анализата на добиените резултати од истражувањето.

Оваа проблематика е разгледувана подоцна преку податоци добиени од шест југозападни локални заедници вдолж границата на САД и Мексико, кои укажуваат на тоа дека „репутацискиот техника обезбедува мерење на согледувањата за општото влијание, за разлика од алтернативните феномени, дека таа е сигурна со текот на времето, и дека во крајна инстанца социометриски добиените лидери меѓу наведените општи влијателници се длабоко инволвирани во донесување одлуки од општа важност за заедницата“ (D’Antonio & Erickson, 1962:362).

Хантер користи социометриска техника за да се идентификуваат моделите на интеракција. Како подобра мерка, Хантер го додаде и испитувањето на одделни прашања, а направи и посебна анализа на лидерството во рамките на црнечката подзаедница за тоа како таа е поврзани со лидерството на белците во Атланта. Логиката на истражувањето на Хантер не беше утврдување на одреден број на врвни лидери, туку проучувањето на односите меѓу различните сектори и како тие влијаат врз односите на креирање на политики за заедницата.[34]

Како и да е, предизвикувањето силни реакции кај опонентите на репутацискиот модел, особено кај претставниците на плуралистичкиот модел, беше значајна причина

[34] http://what-when-how.com/social-sciences/hunter-floyd-social-science/

за долгогодишните спорови помеѓу следбениците на Хантер и на Дал. Затоа е потребно да ги опишеме подетално приговорите кои критичарите ги упатуваа на репутацискиот модел. Интересно е тоа што тој модел и покрај критиките, продолжи да се применува не само во САД, туку и во Европа, а сега веќе и во некои од поранешните социјалистички држави, а особено во Руската Федерација.

Откако ќе бидат набележани критиките на некои автори за репутацискиот модел на Хантер, ќе се осврнеме и на одговорите кои на тие „обвинувања“ и негирања ги дале повеќе автори, кои го поддржуваат репутацискиот модел.

Критиките на репутацискиот модел

Како што веќе споменавме, најбројните критики и забелешки на репутацискиот модел дојдоа најпрво од Роберт Дал, а потоа и од неговите најверни соработници, Нелсон Полсби и Рејмонд Волфингер. Критиките кон репутацискиот модел Абу-Лабан ги класифицира во три групи: критики на претпоставките, на процедурата и на наодите.

Се чини дека главниот проблем во релацијата меѓу плуралистите и елитистите, настана од тоа што плуралистите сметаат дека репутацискиот модел на Хантер произведува структура во заедницата во која „моќта е концентрирана во мала, кохезивна елита на стопанственици“. Според Волфингер „карактеристиката на овој метод е во тоа што репутацијата за влијание ја смета како индекс за дистрибуција на влијанието“, што доведува до „забуна помеѓу статусот и моќта“, што номинирањето е „произволно“ или „без користење на прашања“, па се „доделува моќ на лидерите-кандидати, според бројот, колку пати тие се именувани од страна на испитаниците“. Според тоа, „рангирањата на влијателните не се корисни, бидејќи: „(1) не постои начин да се процени релативната моќ на врвно-рангираните поединци во споредба со веројатно помалку моќните лица, бидејќи рангирањето се прави со своеволни претпоставки, (2) идентификацијата на лидерите не претставува соодветен опис на политичкиот систем и (3) репутацискиот метод претпоставува статична дистрибуција на моќта“ (Wolfinger, 1960:636).

Волфингер, кој е еден од најревносните критичари на репутацискиот модел на Хантер, смета дека проучувањето на локалните политички системи, кога е Хантеровиот модел во прашање, вклучува „две прашања: (1) Дали репутациите за моќ се соодветен индекс за дистрибуцијата на моќта? и (2) доколку, и ако, перцепциите на испитаниците за односите на моќ се точни, дали е корисно да се опише еден политички систем со презентирање на рангирањата на водечките учесници според нивната моќ?“. Тој е многу ригорозен од плуралистички аспект кога тврди дека „на репутацискиот метод треба да се смета како на систематски прв чекор во проучувањето на политичкиот систем на градот, отколку како на сеопфатна техника за откривање на дистрибуцијата на моќта“ и го смета моделот на Хантер за „скромна конструкција, или како водич за видните личности кои, за возврат би го одвеле него до други информатори, додека тој добие целосна слика за политичкиот систем кој е предмет на таа студија“ (Wolfinger, 1960:637).

„Строгоста“ на Волфингер не запира тука, па тој наведува дека „репутацискатa техника е малку повеќе од една варијанта на методолошки елаборат од постарата процедура на прашување на оние кои, како известувачи за случувањата од градското собрание се користат од страна на политичарите, ...брз преглед на локалните големци со цел да се идентификуваат потенцијално корисни испитаници“, или „претпоставката дека

„структурата на моќта“ се состои од оние лица на кои најчесто им се дава висок ранг во ‘панелите’ на судиите“ (Wolfinger, 1960:637-8).

Волфингер смета дека кај репутацискиот метод постои „променливост на моќта од еден вид на прашање до друго, и тешкотија да се биде сигурен дека истражувачот и испитаникот ја делат истата дефиниција за моќта... Со цел да се спореди моќта на двајца поединци, некој мора или да претпостави дека моќта е дистрибуирана еднакво во сите домени или таа да претставува различен сет на ранг-листи за секоја област“, тврди Волфингер, покажувајќи дека плуралистите бегаат од т.н. „општа моќ“. Еве го и плуралистичкиот доказ за тоа: „Ако за А се процени дека е најмоќен човек во градот за училишните работи и Б е прогласен за најмоќен во урбаното обновување, не постои начин да се споредат нивните моќи, освен со тврдењето дека моќта во една област е „поважна“ отколку во другата. Повеќето од репутациските истражувачи, …претпоставуваат дека моќта на нивните лидери-кандидати е еднаква за сите прашања, а некои истражувачи конкретно нагласуваат дека тие се занимаваат со „општата категорија на лидерството на заедницата“ (Wolfinger, 1960:638).

Она што според Волфингер е најсериозен приговор, е тоа што не постои претходен заеднички став, или прифатена дефиниција што е моќта, што би имало исто значење и за информантот и за истражувачот и за моќната личност од листата за истражување: „проблемот на дефинирањето на политичката моќ е многу тежок – вели Волфингер - еден истражувач треба да ја поставува како прашање неговата дефиниција за моќта на секој испитаник, или треба да користи поедноставено аналогно прашање, што е крајно сомнителна претпоставка. Тоа е неверојатно. Политичка моќ на поединецот варира во различните прашања. Затоа рангирањето на „општата моќ“ е погрешно“ (Wolfinger, 1960:638).

Критичарите, смета Баха Абу-Лабан, мислејќи на Роберт Дал и неговите следбеници Полсби и Волфингер, не ја признаат природата на репутацискиот пристап, како и карактерот на лидери кои тој ги издвојува. Следствено на тоа, тие во своите претпоставки, процедури и наоди донесуваат неквалификувани пресуди (Abu-Laban, 1965:36). Абу-Лабан нагласува и дека „плуралистичкиот пристап ја отфрла стратификацискатa теза дека *некоја* група доминира во заедницата. „Ако ништо друго - нагласува тој - се чини дека постои неискажана согласност меѓу плуралистичките истражувачи дека најнакрај *никој* не доминира во градот“ (Abu-Laban, 1965:37).

Критичарите генерално го осудуваат репутацискиот пристап затоа што утврдува постоење на "елита на моќта" во заедницата. Даловата дефиниција на "елитата на моќта" е заснована на хипотезата според која, под ‘владејачка елита’ Дал подразбира „прецизно дефинирана група“, дека постојат повеќе клучни политички одлуки во кои преференциите на таа група се спротивставени на која било друга таква група, и во тој случај, вообичаено преовладуваат преференциите на таа група. (Dahl, 1958:466).

Инаку, овие критичари наведуваат примери од одредени студии за моќта, за да покажат дека идентификуваната група во Атланта не е "елита на моќта." Тоа е непотребно докажување, според Абу-Лабан, бидејќи „претпоставката за откривање на "елита на моќта" во смисла на дефиницијата на Дал не е инхерентна за репутацискиот пристап“ (Abu-Laban, 1965:38).

Во делот на критиките на Полсби, се потенцира „предвремено затворање на финалната листа на лидери, поради ограниченото знаење кое информантите го поседуваат“. Критиките пак кои се однесуваат на наодите на репутацискиот модел тврдат дека „субјектите кои се истражуваат од страна на репутацискиот истражувач не се ‘вистински’ лидери, туку потенцијални лидери, бидејќи лицата кои имаат потенцијал за моќ не мора да го реализираат овој потенцијал“, па Полсби, забележува дека

„тековните студии на моќта на заедницата имаат тенденција да ги означат стопанствениците како елита на моќта, и да ги игнорираат политичарите" (Abu-Laban, 1965:41).

Може да се каже дека методот беше критикуван затоа што претпоставува постоење на одредена група на луѓе (владејачка елита). Дал и Полсби постојано истакнуваат дека Хантер ставил во неговиот модел премногу претходни убедувања за дистрибуцијата на моќта во Атланта. Тие истакнуваат дека наместо прашањата, кои содржат скриена изјава за присуство во владејачка елита во градот, испитаниците треба да се прашаат: „Дали некој има моќ во одредена област?“ (Ледяев-Ледяева, 2002:170).

Според плуралистите, за моќ може да се зборува само тогаш кога субјектот учествува во донесувањето политички одлуки. Ако тој е пасивен, не може да се смета за субјект на моќта. Репутацијата, според нивното мислење, не значи активно учество и затоа не е соодветен показател за моќта (Ледяев-Ледяева, 2002:171) ...Традиционалниот репутациски пристап, тврдат критичарите, не може да ги идентификува оние лидери кои не располагаат со висока класа или социјален статус (Ледяев-Ледяева, 2002:172), а испитаниците, укажуваат само на оние, за кои се смета дека располагаат со моќ, т.е. имаат соодветен имиџ, кој не мора да соодветствува на делувањето. „Последица на тоа, е релативно малата застапеност на водачите на работниците, локалните политичари и општинските службеници, бидејќи тие имаат понизок статус од оној на стопанствениците и лидерите на добротворните организации“ сметаат критичарите и нагласуваат дека репутациското метод обично во евидентирањето ги „пропушта“ оние, кои немаат висока репутација, иако активно влијаат на донесувањето на одлуки (Ледяев-Ледяева, 2002:168-9)

Предностите на Хантеровиот репутациски метод

„По објавувањето на „Структурата на моќта во заедницата“, голем број на истражувачи почнале да го применуваат методот на Хантер и во други градови, и во најголем дел, доаѓаат до слични наоди за доминација на стопанствениците“, тврди Волфингер. Во неговата статија: „Репутацијата и реалноста во проучување на моќта во заедниците“ (Wolfinger,1960), тој наведува дури 14 наслови, кои укажуваат дека репутациското модел бил применет и популарен во моментот кога тој ја објавува статијата, потоа дека биле објавени 7 наслови, во кои репутациското метод се оспорува (од кои 3 на Дал, 2 на Полсби и 2 на други два автори). Ова го наведуваме за да покажеме дека методот во периодот на споровите меѓу плуралистите и елитистите, навистина бил популарен и применуван.

Како што може да се види, критичарите на репутациското модел се обиделе да ги дисквалификуваат неговите основни претпоставки и да фрлат сомнеж на резултатите базирани на нив. Но, репутациското пристап продолжува да биде користен нашироко и покрај критиките. "Многу социолози - велат Д'Антонио и Ериксон - продолжуваат да ја користат оваа техника, едноставно затоа што критиките не покажаа дека репутациската техника е несоодветна" (Abu-Laban, 1965:35).

Абу-Лабан посочува дека според репутациското пристап лидерите се различно видливи за јавноста на заедницата, што значи дека одредени жители на заедницата почесто знаат и имаат подобро познавање за локалните лидери и за донесувањето одлуки во заедницата, од другите жители (Abu-Laban, 1965:37). Абу-Лабан го нагласува мислењето на Роси, дека "заедно со модификацијата на социометриското средство, со

цел да може да се примени за проучувањето на моќта", сознанието за видливоста на лидерите, е во суштина придонес на Хантер во проучувањето на моќта." Бидејќи, Хантер "правилно согледал дека неговите информанти ќе мора да бидат избрани од нивото на заедницата кое има контакти со централните институции и затоа тие имаат познавање за таа тема" (Abu-Laban, 1965:38).

Со оглед на тоа што, во која било заедница, има релативно голем 'базен' ('panels') на 'познавачи' од кои може да се избере групата на информанти, теориски е можно да се лоцира голем број на такви информантски групи, што претставуваат различни комбинации. За таа појава постои и емпириски тест, според кој различни групи информанти од иста заедница, давале слични (не исти) списоци на лидери. Абу-Лабан наведува дека Шулце и Бламберг утврдиле дека три различни групи на информанти во градот Цибола дале, во основа ист резултат (Abu-Laban, 1965:ibid.).

„Современите социолошки истражувања (секако во тоа време – н.з.) фрлаат дополнително светло врз согледувањето за начинот на одредувањето лидери во заедницата. Во најмалку три различни студии се покажало дека листата на посочени лидери од страна на информантите е слична со колективната слика на лидерите во заедницата. Агер и Голдрик, на пример, утврдиле значителна сличност помеѓу ранг-листите на лидери кои ги составиле жителите на заедницата и групата на партиципативни набљудувачи со листата на лидери која произлегла од истражувањето на заедницата. Сличен резултат дава и пилот студијата на Хантер, која претходеше на неговата истражување на структура на моќта во Атланта, како и истражувањето на Абу-Лабан на пацифичките градови. Примероците на ранг-листите, составени од жителите на заедницата даваат резултати кои се во согласност со оние на информантите и оние кои се резултат на интервјуата. Според Абу-Лабан, овие наоди го поддржуваат мислењето на Ервин Т. Сандерс, дека 'панел методот', односно користењето на информанти е валидна и *ефикасна* техника за идентификување на лидерите во заедницата (Abu-Laban, 1965:ibid.).

Приговорите дека идентификуваните лидери не го остваруваат својот потенцијал на моќ (т.е. дали тие се навистина лидери), и дали нивната подреденост по ранг има поинаков емпириски одговор од мислењето на информантите во некои од истражувањата во тоа време, не се исправни и според Абу-Лабан, фрлаат поинаква светлина врз карактеристиките и активностите на донесување на одлуки од страна на идентификуваните лидери (Abu-Laban, 1965:40). Тоа го покажале неколку студии, а особено компаративната студија на Делберт Милер, за еден американски и еден англиски град (1958).

Според Абу-Лабан, во тогашната студија на лидерството во една Југозападна заедница на САД со околу 700.000 жители, Хари Дик открил дека „општиот ранг на моќ претставува само скала на една димензија на Гатман (Guttman-type), што е утврдено со направен емпириски тест за „внатрешната валидност и значењето на ранговното подредување на лидерите според континуум за општо влијание во заедницата" (Abu-Laban, 1965:ibid).

За критиката на „предвременото" затворање на финалната листа на лидери, поради ограниченото знаење кое информантите го поседуваат за составувањето на таа листа, Абу-Лабан смета дека од праксата произлегуваат неколку аргументи кои кажуваат дека тој процес не е произволен. Прво, информантите се избрани од различни институционални сектори во заедницата, што ја намалува веројатноста за едностранн номинации на лидерите. Второ, номинациите на лидерите може да биде потпомогната од релативно инклузивна листа на активни граѓани во претходните фази на работа на терен од страна на истражувачот. Трето, примарната листа на лидери добиена од

информантите се подложува на модификација во следните фази на истражувањето, па можноста на предвремено затворање на листата е дополнително минимизирана (Abu-Laban, 1965:40).

Бранителите на Хантеровиот пристап сметаат дека две важни причини го иницираат присуство на стопанствениците во системите на влијание во заедницата, бидејќи во многу американски градови, особено во помалите, стопанствениците и самите се политичари, а како репрезенти на локалните партии самите се длабоко вклучени во локалната политика. Абу-Лабан го наведува мислењето на Милтон Гордон, кој забележува дека ...економската моќ обезбедува средства преку кои... моќта на политичката заедница може да се присвојува, и статусните разлики можат да се кристализираат (Abu-Laban, 1965:ibidem). Овде може повторно да се спомне и Делберт Ц. Милер, чија компаративна студија покажала дека во англискиот град, за разлика од американскиот, стопанствениците не се предоминантни во локалната заедница и во донесувањето на одлуки (Miller, 1958:13-14).

„Можеби Хантеровиот опис на структурата на моќта на Атланта како силна, солидарна и одлучувачка група предизвика критичарите погрешно да ги спознаат претпоставките на методот и, следствено на тоа, да се откажат и од примената на методот и од наодите кои ги остварил“ (Abu-Laban, 1965:ibidem), но важно е да се спомене дека бројните студии кои подоцна го користеле репутацискиот пристап не резултирале со исти или слични податоци како тие на Хантер.

Да додадеме уште една сугестија за валидноста на Хантеровиот репутациски модел, заради отстранување на можните заблуди. За структурата на моќта на самата доминантна група на стопанственици и формирањето на можна пирамида на моќта, Хантер го потенцира следново: „дискусијата тука примарно се однесува на структурирањето на моќта на ниво на креирање на политиката. Само една рудиментирана „пирамида на моќта“ на Регионалниот град ќе биде презентирана... јас сериозно се сомневам дека таа моќ формира една единствена пирамида со каква било прецизност, во една заедница со големина на Регионалниот град. Постојат *пирамиди* на моќ во оваа заедница кои се чини дека се многу поважни за сегашната дискусија отколку една пирамида“ (Hunter, 1953:62). Со ова, Хантер јасно покажува дека тој не смета дека со Атланта управува една и единствена пирамида на моќта.

Тука, ќе го заокружиме првиот или теоретскиот дел на овој труд, посветен на моќта, особено за репутацискиот метод на Хантер со констатацијата на Абу-Лабан дека „репутацискиот пристап истражува некои аспекти на моќта на заедницата кои, ниту пристапот на донесување на одлуки, ниту кој било друг пристап ги истражува“, па затоа тврдењето дека репутацискиот пристап не е валиден, според него останува недокажано. „Тоа е причината - вели тој - што многу политиколози и социолози продолжуваат да го користат овој метод“ (Abu-Laban, 1965:42).

Согласно текстот на Џон Волтан (Walton John, Substance and Artifact: The Current Status of Research on Community Power Structure, The American Journal of Sociology, Vol. 71, No. 4, 1966, pp. 430-438), овде ги наведуваме по редослед трудовите во кои се спроведени истражувања според репутацискиот метод, а детална класификација тој наведува во двете табели кои ги донесуваме во прилог на овој список на трудови:

Студиите наведени во Табела 1 и Табела 2, под редните броеви кои стојат пред нив се спроведени според репутациски метод, во периодот до 1966 година:

(1) Floyd Hunter, Community Power Structure, 1953

(3) Donald W. Olmstead, "Organizational Leadership and Social Structure in a Small City," American Sociological Review, XIX (June, 1954), 273-81;
(5) George Belknap and Ralph Smuckler, "Political Power Relations in a Mid-West City," Public Opinion Quarterly, XX (Spring, 1956), 73-81;
(6) Alexander Fanelli, "A Typology of Community Leadership Based on Influence and Interaction within the Leader Sub-system," Social Forces, XXXIV (May, 1956), 332-38;
(7) Harry Scoble, "Leadership Hierarchies and Political Is-sues in a New England Town," in Morris Janowitz (ed.), Community Political Systems (Glen-coe, Ill.: Free Press, 1961), pp. 117-45;
(8) Delbert C. Miller, "Decision-making Cliques in Community Power Structures: A Comparative Study of an American and an English City," American Journal of Sociology, LXIV (November, 1958), 299-310;
(9) Robert 0. Schulze, "The Bifurcation of Power in a Satellite City," in Janowitz, op. cit., pp. 19-80;
(13) William H. Form and William V. D'Antonio, "Integration and Cleavage among Community Influentials in Two Border Cities," American Sociological Review, XXIV (December, 1959), 804-14;
(14) Orion Klapp and Vincent Padgett, "Power Structure and Decision-making in a Mexican Border City," American Journal of Sociology, LXV (January, 1960), 400-406;
(15) Ted C. Smith, "The Structure of Power in a Suburban Community," Pacific Sociological Review, III (Fall, 1960), 83-88;
(17) Ernest A. T. Barth, "Community Influence Systems: Structure and Change," Social Forces, XL (October, 1961), 58-63;
(18) Robert C. Stone, "Power and Values in Trans-Community Relations," in Bert E. Swanson, Current Trends in Comparative Community Studies (Kansas City., Mo.: Community Studies, Inc., 1962) ;
(19) Linton C. Freeman et al., Local Community Leadership (Syracuse, N.Y.: University College, 1960) ; (20) Roscoe C. Martin et al., Decisions in Syracuse (Bloomington: Indiana University Press, 1961) ;
(21) Jackson M. McClain and Robert Highsaw, Dixie City Acts: A Study in Decision Making (Birmingham: Bureau of Public Administration, University of Alabama, 1962) ;
(22) David A. Booth and Charles R. Adrian, "Power Structure and Community Change: A Replication Study of Community A," Midwest Journal of Political Science, VI (August, 1962), 277-96;
(23) Delbert C. Miller, "Town and Gown: The Power Structure of a University Town," American Journal of Sociology, LXVIII (January, 1963), 432-43;
(24) Charles M. Bonjean, "Community Leader-ship: A Case Study and Conceptual Refinement," American Journal of Sociology, LXVIII (May, 1963), 672-81; (25) Ivan Belknap and John Steinle, The Community and Its Hospitals (Syra-cuse, N.Y.: Syracuse University Press, 1963) ;
(26) Gladys M. Kammerer et al., The Urban Political Community: Profiles in Town Politics (Boston: Houghton Mifflin Co., 1963) ;
(27) Carol Estes Thometz, The Decision-makers: The Power Structure of Dallas (Dallas, Texas: Southern Methodist University Press, 1963) ;
(28) Donald A. Clelland and William H. Form, "Economic Dominants and Community Power: A Comparative Analysis," American Journal of Sociology, LXIX (March, 1964), 511-21;
(29) Robert Presthus, Men at the Top: A Study in Community Power (New York: Oxford University Press, 1964) ;

(30) Ralph B. Kimbrough, Political Power and Educational Decision Making (Chicago: Rand McNally & Co., 1964) ;
(32) Robert E. Agger, Daniel Gold-rich, and Bert E. Swanson, The Rulers and the Ruled: Political Power and Impotence in American Communities (New York: John Wiley & Sons, 1964) ;

Табела - 1.

TABLE 1

COMPARATIVE OUTLINE OF STUDIES OF COMMUNITY POWER STRUCTURE*

Community	Region	< 10,000	10,000–50,000	50,000–100,000	> 100,000	Industrialized	Non-industrialized	Diversified Economy	Narrow Economy	Absentee Ownership	Increasing Population	Stable Population	Heterogeneous Population	Homogeneous Population	Integration	Cleavage	Reputational	Two-step	Positional	Decision-making	Combined	Case Study	Non-governmental	Governmental	Pyramidal	Factional	Coalitional	Amorphous	Leadership Group (N)
1. Regional City	S	....	....	....	×	×	....	×	....	....	....	×	×	....	....	×	×	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	....	40
2. Loraine	NC†	....	....	×	....	×	....	....	×	....	....	×	×	....	×	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	×	....	....	....
3. Red Wing	NC	....	×	....	....	×	....	×	....	....	....	×	....	×	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....
4. Big Town	S	....	....	....	×	×	....	×	....	×	×	....	×	....	×	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	....	....	×	....
5. Community A	NC	....	....	×	....	×	....	....	×	....	×	....	....	×	....	....	×	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	....	75
6. Bakerville	S	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	×	×	....	....	×	×	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	....	25
7. Bennington	NE	....	×	....	....	....	×	×	....	....	....	×	....	×	....	....	....	×	....	....	×	....	....	×	....	×	....	....	69
8. Pacific City	W	....	....	....	×	×	....	×	....	....	....	....	....	×	....	....	×	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	....	59
English City	....	....	....	....	×	×	....	×	....	....	....	....	....	×	....	....	×	×	....	....	....	....	×	....	....	....	×	....	47
9. Cibolia	NC	....	×	....	....	×	....	....	×	×	×	....	....	×	....	....	×	×	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	35
10. Seattle	W	....	....	....	×	×	....	×	....	×	....	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	×	....	....	×	....	76
11. Springdale	NE	×	....	....	....	....	×	....	....	....	×	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	×	....	....	....	5
12. New Haven	NE	....	....	....	×	×	....	×	....	....	....	×	×	....	×	....	....	....	×	×	....	....	....	×	....	....	×	....	415
13. El Paso	S	....	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	×	....	....	....	....	....	×	....	....	....	×	....	61
C. Juarez	....	....	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	×	....	....	....	....	....	×	....	....	×	....	....	60
14. Tia Juana	....	....	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	×	×	....	....	....	....	×	....	....	....	....	×	30
15. Northville	W	....	×	....	....	....	×	×	....	....	×	....	×	....	....	×	×	×	×	....	....	....	×	....	×	....	....	....	16
16. Miami (Dade County)	S	....	....	....	×	....	×	....	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	×	....	×	....	....	....	×	....
17. Sanford	S	....	....	....	×	×	....	....	×	....	×	....	×	....	....	×	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	....
Amory	S	....	....	×	....	....	×	×	....	....	×	....	×	....	....	×	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	....
Algona	S	....	×	....	....	....	×	×	....	....	×	....	×	....	....	×	×	....	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....
Gretna	S	....	....	×	....	×	....	....	×	....	×	....	×	....	....	×	×	....	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....
Milton	NC	....	×	....	....	....	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	×	....
Norwood	NE	....	×	....	....	×	....	....	×	×	....	×	....	×	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	×	....
18. Service City	W	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	....	....	....	....	×	....	....	....	....	×	....	....
19. Syracuse	NE	....	....	....	×	×	....	×	....	×	×	....	×	....	×	....	....	....	....	....	×	....	....	×	....	....	×	....	....
20. Syracuse	NE	....	....	....	×	×	....	×	....	×	×	....	×	....	×	....	....	....	....	×	....	....	....	×	....	....	×	....	....
21. Dixie City	S	....	....	×	....	....	....	....	....	....	×	....	×	....	....	×	....	....	....	×	....	....	....	×	....	....	×	....	....
22. Community A	NC	....	....	×	....	×	....	....	×	....	....	×	×	....	×	....	×	....	....	....	....	....	....	×	....	×	....	....	49
23. Cerebrille	NC	....	×	....	....	×	....	×	....	....	....	....	×	×	....	....	×	×	....	....	....	....	....	×	....	....	×	....	49
24. Burlington	S	....	×	....	....	×	....	×	....	....	×	....	×	....	....	×	×	×	....	....	....	....	×	....	×	....	....	....	16

* See n. 4. † North central region.

Во колоните кои се подвлечени со црна дебела линија се обележани заедниците каде се вршени истражувања според репутацискиот метод. Редните броеви на почетокот го означуваат бројот на студијата дадена во списокот на литературата веднаш по овие две табели: 1 и 2.

Во втората колона е применет репутацискиот метод во две фази, каде на информантите им се дадени листи од за да селектираат моќни личности, додека во првата колона се истражувањата со една фаза, каде информантите сами ги идентификувале моќните личности.

Табела - 2.

TABLE 1—*Continued*

Community	Region	<10,000	10,000–50,000	50,000–100,000	>100,000	Industrialized	Non-industrialized	Diversified Economy	Narrow Economy	Absentee Ownership	Increasing Population	Stable Population	Heterogeneous Population	Homogeneous Population	Integration	Cleavage	Reputational	Two-step	Positional	Decision-making	Combined	Case Study	Non-governmental	Governmental	Pyramidal	Factional	Coalitional	Amorphous	Leadership Group (*N*)
25. Watertown	S	....	....	....	X	....	X	X	....	....	....	....	....	X	....	....	X	X	....	....	....	....	X	....	X	....	....	....	74
Centralia	S	....	....	....	X	....	X	X	....	....	....	....	....	X	....	....	X	X	....	....	....	....	X	....	X	....	....	....	61
26. Orange Point	S	X	....	....	....	....	X	....	X	....	X	....	X	....	....	X	....	....	....	....	....	X	X	....	X	....	....	....	....
Floriana	S	....	X	....	....	....	X	....	X	....	....	X	X	....	....	X	....	....	....	....	....	X	X	....	....	X	....	....	....
Center City	S	....	....	X	....	X	....	....	....	....	X	....	X	....	....	X	....	....	....	....	....	X	....	X	....	X	....	....	....
Eastborne	S	X	....	....	....	....	X	....	X	....	....	X	....	X	....	....	....	....	....	....	....	X	X	....	X	....	....	....	....
Westborne	S	....	X	....	....	....	X	....	X	....	X	....	....	X	....	....	....	....	....	....	....	X	....	X	....	....	....	....	....
Dorado	S	X	....	....	....	....	X	....	X	....	X	....	....	X	....	....	....	....	....	....	....	X	X	....	X	....	....	....	....
Hiberna	S	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	X	....	....	X	....	....	....	....
Estiva	S	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	X	....	....	X	....	....	....	....
27. Dallas	S	....	....	....	X	X	....	X	....	....	X	....	....	X	....	....	X	X	....	....	....	X	X	....	X	....	....	....	....
28. Wheelsburg	NC	....	....	X	....	X	....	X	....	X	X	....	....	X	....	....	X	X	X	....	....	....	X	X	....	X	....	....	....	67
29. Edgewood	NE	X	....	....	....	....	X	....	X	....	....	....	....	X	....	....	....	X	....	....	X	....	X	X	....	....	X	....	....	78
Riverview	NE	X	....	....	....	....	X	....	X	....	....	....	X	....	....	....	....	X	....	....	X	....	X	X	....	....	....	....	....	36
30. Midway County	S	X	....	....	....	....	X	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	X	....	....	X	....	X	X	....	X	....	....	....	35
River County	S	....	....	X	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	X	....	....	X	....	....	X	....	X	....	....	....	20
Beach County	S	....	X	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	X	X	....	....	....	....	....	X	....	....	X	....	....	38
Southern County	S	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	X	X	....	....	....	....	....	X	X	....	....	....	....	18
31. Atlanta	S	....	....	....	X	X	....	X	....	....	....	X	X	....	....	X	X	X	....	....	....	....	....	X	X	....	....	....	....	8
32. Farmdale	W	X	....	....	....	....	X	X	....	....	X	....	....	X	....	....	....	X	....	....	X	....	X	X	X	....	X	....	....	133
Oretown	W	....	X	....	....	X	....	....	X	X	X	....	....	X	....	....	....	X	....	....	X	....	X	X	....	....	X	....	....	14
Petropolis	S	....	....	X	....	X	....	X	....	....	X	....	X	....	....	X	....	X	....	....	X	....	X	X	....	....	X	....	....	38
Metroville	S	....	....	X	....	X	....	X	....	....	X	....	X	....	....	X	....	X	....	....	X	....	X	X	X	....	X	....	....	61
33. Oberlin	NC	X	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	....	X	....	....	....	X	....	....	X	X	....	X	....	....	....	41

Во колоните кои се подвлечени со црна дебела линија се обележани заедниците каде се вршени истражувања според репутацискиот метод. Редните броеви на почетокот го означуваат бројот на студијата дадена во списокот на литературата веднаш по овие две табели: 1 и 2.

Во втората колона е применет репутацискиот метод во две фази, каде на информантите им се дадени листи од за да селектираат моќни личности, додека во првата колона се истражувањата со една фаза, каде информантите сами ги идентификувале моќните личности.

I I

Дел

Структурата на моќта во Битола

СТРУКТУРАТА НА МОЌТА ВО БИТОЛА

1. Битола како локална заедница

Географската локација на Битола е фокусна точка за транспортни операции, финансиски и деловни трансакции, кои се одвиваат во југозападниот дел на Република Македонија. Комерцијалните трансакции ја снабдуваат со стока внатрешноста на градот и околината, преку складирање, собирање и дистрибутивни активности. Суровините за работа на претпријатијата се обезбедени преку транспорт, или од внатрешноста на деловите на општината и им овозможуваат активност на многу гранки од преработувачката индустрија. Позицијата на Битола ја прави неа центар посветен на финансиите, градежните работи, трговијата и производството, според определен редослед на важност. Овие активност ги преокупираат повеќето луѓе во Битола, како што би рекол Хантер (за Регионалниот град), „од понеделник до сабота во секоја седмица“. Тоа значи дека во градот се одвива одреден промет на луѓе и добра, односно се одвива „бизнис“.

Општина Битола се наоѓа во југозападниот дел на Република Македонија и се граничи со градовите Прилеп, Ресен и Демир Хисар, а на југ со Република Грција. Битола долго време беше втор по големина град во Република Македонија со околу 90.000 жители (градот), и околу 125.000 жители (општината, заедно со 65-те села и населби).

Битола е важен комуникациски центар во регионот, бидејќи се наоѓа на меѓународниот пат К-10 со кракот М-5 (од Градско до границата со Република Грција), споен на запад со К-8, преку Е-65 до Охрид, а преку него со Република Албанија. Битола преку железничка линија е поврзана со Скопје на север, и со Солун, Република Грција на југ, иако овој, јужниот железнички правец не е во редовна употреба. Најблискиот аеродром во регионот е аеродромот во Охрид на 70 км, аеродромот во Скопје е оддалечен 160 км, а во Солун (Република Грција) е на 190 км., каде е и најблиското поморско пристаниште за Битола.

Географската положба на Битола и овозможуваше да биде значајна економска, културна и образовна крстосница низ сите периоди од нејзината историја, почнувајќи од Хералеа Линкестис, антички град од 4 век пр. н. е., кој се наоѓал на патот Виа Игнација, до денешно време. Кон крајот на 19 век и во првата половина на 20 век, до Првата светска војна, Битола бележи голем културен и економскиот раст и развој. По Втората светска војна, иако град на граничната линија со Република Грција, во периодот на социјализмот, помеѓу 70-80 години на минатиот век бележи динамичен индустриски развој, урбанистичко-станбена експанзија и севкупен развој. Од процесот на осамостојување на Република Македонија, во т.н. процес на транзиција и приватизација на општествениот капитал, Битола бележи подолготрајна стагнација, со висока безработица. Извесни раздвижувања се карактеристични во последните 4-5 години со отворање на големата фабрика со околу 2.200 вработени - „Кромберг и Шуберт“, странско вложување во Индустриската зона Жабени.

И покрај сите стопански падови, за стопанството на Битола се карактеристични определени потенцијали, кои овозможуваат нејзино брзо стопанско закрепнување. Таа се наоѓа во област на интензивно и развиено земјоделство, сточарство, овоштарство и претставува значаен земјоделско - индустриски центар, бидејќи регионот на Битола (со

Ресен и Демир Хисар) учествува со 11% во вкупната економија на Република Македонија.

Стопански субјекти во Битола

Бројот на активните претпријатија во стопанството на Битола, според евиденцијата на деловните субјекти, која се води во Државниот завод за статистика, заклучно со 31.12.2014 г., во општината Битола, изнесува 3.951 деловни субјекти. Најзначајни носители на стопанскиот развој се микро и малите претпријатија, на кои отпаѓаат 3.905 од вкупниот број претпријатија во општината.

Табела 1. - *Активни деловни субјекти по големина во Општина Битола, состојба 31 декември 2014 година*[35]

Општина Битола	2014				
	Вкупно	микро	мали	средни	големи
	3.951	2.824	1.081	27	19

Во битолската економија доминира примарниот сектор, со производство на електрична енергија (80% од вкупното производство во РМ) - ЕЛЕМ РЕК Битола; рударството – производство на јаглен лигнит за ЕЛЕМ РЕК Битола, со вработени 2.500 лица, кои годишно ископуваат 6 - 7 милиони тони лигнит и произведуваат 4,3 гигават часови електрична енергија. Потоа, во стопанството на Битола значителна улога има земјоделското производство: на пченица, тутун, одгледувањето на добиток и производството и преработката на млеко (ЗК Пелагонија и млекарите: ИМБ Млекара Битола - БиМилк, Идеал Шипка, Компани Ж. Радевски и други.).

Битолското поле го опфаќа најголемиот дел од Пелагониската котлина, со вкупна обработлива површина од околу 70.000 ха. Со хидросистемот Стрежево, се создадени дополнителни поволни услови за развој на земјоделството. Денес ЈП „Стрежево“ има вкупно 220 вработени, обезбедувајќи вода за наводнување на повеќе од 20.200 ха земја, а покрај оваа активност, Стрежево се занимава и со производство на електрична енергија - мини хидроцентрали, со одгледување на риби и печурки, како и со угостителски дејности.

Секундарниот индустриски сектор го сочинуваат: градежништвото (ГП Пелистер, Мак Строј, Стентон Градба и многубројни помали фирми), металопреработувачката индустрија (ФОД Новаци, Монтинг Инженеринг, МЗТ Инженеринг, Кобил), графичката индустрија и печатарството (Киро Дандаро, Фустеларко Борец, АНС Печатница, БизАрт и други.), текстилниот сектор (Родон, Саитис, Трикотажа Пелистер, Фалко), потоа прехранбената индустрија (Фабриката за квасец и шпиритус, Еврокекс, Мигрос, Цермат, Пивара АД Битола), полнењето на минерална вода (Пелистерка АД, Суна, Макминерал) и трговијата на големо и мало, со голем број на мали и средни претпријатија.

[35] Извор: Државен завод за статистика, http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp

Терцијалниот сектор во Битола го сочинуваат угостителството и туризмот (АДУТТ Македонија - Хотел Епинал, Хотел Капри, Хотел Милениум, повеќе помали хотели и хостели и голем број на туристички агенции), како и претпријатијата за транспорт и шпедиција (Фершпед, Макошпед, Игоимпекс, Генекс, Милениум Селтик, ГТ Шпед), а особено е значаен ИТ секторот (Интерворкс, Вебион, Нова Солушнс).

За битолската економија од големо значење се следните деловни субјекти: РЕК Битола, ЗК Пелагонија, Фабриката за квасец и алкохол, Пелистерка АД, ИМБ Млекара Битола, Пивара АД Битола, Фабриката за шеќер "4-ти Ноември", Синпекс – Битола, Идеал Шипка, Цермат, Сокотаб, АД Металец – Заштитно друштво, Киро Дандар, ГП Пелистер, Кромберг и Шуберт и др.

Во однос на структурата на деловните субјекти доминантни дејности во Општина Битола се трговијата на големо и мало, поправката на моторни возила и мотоцикли; транспортот и складирањето и преработувачка индустрија.

Банкарските и другите финансиски институции (приватни акционерски друштва) во Битола се застапени со една домицилна банка: Стопанска банка ад - Битола, и со филијали и експозитури на 11 други банки и 2 штедилници, и тоа: Стопанска банка ад - Скопје, ИК Банка ад Скопје, УНИ банка, Алфа банка, Комерцијална банка, Охридска банка (преземена од Сосиете Женерал, а потоа преземена од Шпаркасе банка), Тетекс - Кредитна банка, Тутунска банка, Прокредит банка, Шпаркасе банка, Централна-Кооперативна банка, Штедилница ФУЛМ и Штедилница МАК БС.

Скоро сите осигурителните компании, кои делуваат на државно ниво, исто така имаат свои филијали и експозитури во Битола. Нивната бројка сега изнесува 9, со тенденција за зголемување, а такви се:

Еуролинк осигурување ад - Скопје**,** А.Д. Кјуби осигурување Македонија, АД за осигурување Триглав - Битола**,** Осигурителна полиса - Битола**,** Кроација осигурување - Битола, Осигурување СИГАЛ - Битола**,** Осигурување СИГМА - Битола, АЛБСИГ - Битола, Винер штедише - Битола.

Табела 2. - *Активни деловни субјекти вкупно и по сектори на дејност според НКД Рев.2* во Општина Битола, состојба на 31 декември 2014 година*[36]

Општина Битола - 2014 година	
Дејности	
Земјоделство, шумарство и рибарство	263
Рударство и вадење на камен	8
Преработувачка индустрија	348
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	7
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	12
Градежништво	172
Трговија на големо и на мало; поправка на моторни возила	1.419
Транспорт и складирање	368

[36] Националната класификација на дејности - НКД Рев.2 е усогласена со Европската класификација на дејности - NACE Rev.2, Извор: Државен завод за статистика, http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp

Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	246
Информации и комуникации	70
Финансиски дејности и дејности на осигурување	14
Дејности во врска со недвижен имот	22
Стручни, научни и технички дејности	338
Административни и помошни услужни дејности	88
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	8
Образование	59
Дејности на здравствена и социјална заштита	200
Уметност, забава и рекреација	85
Други услужни дејности	224
Дејности на домаќинствата како работодавци	-
Дејности на екстра-територијални организации и тела	-
Вкупно	3.951

Образовни институции во Битола

За Битола треба да се каже, дека е универзитетски град во кој делува Универзитетот Св. Климент Охридски – Битола, со 11 факултети и еден институт, како и 2 придружни членки – еден завод и еден институт[37].

Во Битола, има 10 основни училишта, со 4 дисперзирани оддели и уште 8 во селските населби, или вкупно се 22, со 7.544 ученици. Додека средни училишта има 9, од кои 7 се државни и 2 приватни, со вкупно 4.168 ученици.

[37] Единици на универзитетот:
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ – ПРИЛЕП
ФАКУЛТЕТ ЗА БИОТЕХНИЧКИ НАУКИ - БИТОЛА
ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ – БИТОЛА
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ – БИТОЛА
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И УГОСТИТЕЛСТВО - ОХРИД
ФАКУЛТЕТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ – СКОПЈЕ
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ - КИЧЕВО
ТЕХНОЛОШКО-ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ - ВЕЛЕС
ВИСОКА МЕДИЦИНСКА ШКОЛА – БИТОЛА
ВЕТЕРИНАРЕН ФАКУЛТЕТ – БИТОЛА
ФАКУЛТЕТ ЗА ИНФОРМАТИЧКИ И КОМУНИКАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ – БИТОЛА
НАУЧЕН ИНСТИТУТ ЗА ТУТУН – ПРИЛЕП
Придружни членки:
ЈНУ ХИДРОБИОЛОШКИ ЗАВОД - ОХРИД
ЈНУ ИНСТИТУТ ЗА СТАРОСЛОВЕНСКА КУЛТУРА - ПРИЛЕП

Табела – 3. *Ученици во Општина Битола во учебната 2014/2015 година*[38]

Општина Битола	Учебна година 2014/2015		
	вкупно	ученички	ученици
Основни училишта	7.544	3.630	3.914
Средни училишта	4.168	2.089	2.079

Бројот на наставници во основните училишта во Битола во учебната 2014/2015 година изнесуваше вкупно 725, додека во средните училишта во Битола, во истата учебна година работеа 378 професори.

Табела - 4. *Вкупен број на наставници и професори во учебната 2014/2015 година во училиштата во Битола*[39]

Општина Битола	2014/2015		
	вкупно	жени	мажи
Основни училишта	725	560	165
Средни училишта	378	255	123

Во Битола постои Клиничка болница, Здравствен дом, ЈЗУ Центар за јавно здравје и 59 приватни здравствени општи и специјалистички амбуланти и ординации, како и голем број на стоматолошки ординации и дисперзирани единици на болниците на Филип Втори, Систина, Неуромедика и други приватни болници кои имаат седиште во Скопје.

Од аспект на културните установи и институции, во Битола постои Центар за култура и Народен Театар, кои организираат неколку културни манифестации од меѓународен карактер. Најпознати културни манифестации и настани во Битола се: Фестивалот на филмската камера - Браќа Манаки, фолклорниот фестивал Илинденски денови, Фестивалот на аматерски документарен филм Камера 300, Хераклејски вечери, БитФест – битолското културно лето, а постои и светски познатата ликовна колонија - Мал Битолски Монмартр.

[38] Извор: Државен завод за статистика, http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp

[39] Извор: Државен завод за статистика, http://makstat.stat.gov.mk/pxweb2007bazi/Dialog/Saveshow.asp

2. Политичкиот систем на локалната самоуправа

Кога станува збор за донесувањето на одлуки на ниво на локалната заедница, во случајот на Битола, согласно поставеноста на локалната самоуправа во Уставот на РМ, и согласно Законот за локална самоуправа, надлежна институција за донесување на одлуки кои го регулираат животот на локалната заедница е Советот на Општината, а во доменот на извршувањето на одлуките, надлежен е градоначалникот на Битола.

Според Законот за локална самоуправа,[40] „Општината“ е единица на локална самоуправа, како заедница на жителите на одредено подрачје, утврдено со закон, која преку своите органи и преку администрацијата и организираните јавни служби, овозможува вршење на надлежностите пропишани со закон; притоа, општината донесува свои "прописи", кои се општи акти, со кои Советот на општината, како орган, го уредува вршењето на надлежностите на општината.

Законот дефинира што е "процес на одлучување" во општината, а со тоа и структурата на моќта во општината. Процесот на одлучување претставува збир на активности на Советот на општината, кои се состојат од: дефинирање и определување на прашања кои треба да се решат; предлози и решенија; разгледување и донесување на прописи и мерки. Односно, процесот на одлучување ги опфаќа и поставувањата на дневен ред и процедурите за донесување на одлуките, бидејќи целосно ја креира општинската регулатива.

Ако се погледне членот 22 од Законот за локална самоуправа, таму се прецизно наведени важните области од локалниот живот, за кои е овластена да одлучува општината, како локална власт. Општината, одлучува за урбанистичкото (урбано и рурално) планирање, издавањето на одобренија за градење, уредувањето на просторот и уредувањето на градежното земјиште, одлучува за заштитата на животната средина и природата, за локалниот економски развој, за комуналните дејности, културата, спортот и рекреацијата, социјалната заштита и заштитата на децата. Исто така, таа одлучува за основното и средното образование, за примарната здравствена заштита, подготовките и преземањето на мерки за заштита и спасување на граѓаните и материјалните добра, како и за противпожарната заштита, што ја вршат територијалните противпожарни единици.[41]

---

[40] Закон за локална самоуправа, "Службен весник на Република Македонија" бр.5/2002 год., Член 2.

[41] Членот 22 од Законот за локална самоуправа ја донесува листата на надлежности на Општината, која го опфаќа следното:

1. Урбанистичкото (урбано и рурално) планирање, издавањето на одобрение за градење, уредувањето на просторот и уредувањето на градежното земјиште;
2. Заштитата на животната средина и природата - мерки за заштита и спречување од загадување на водата, воздухот, земјиштето, заштита на природата, заштита од бучавата и нејонизирачкото зрачење;
3. Локалниот економски развој - планирање на локалниот економски развој; утврдување на развојните и структурните приоритети; водење на локална економска политика; поддршка на развојот на малите и средните претпријатија и на претприемништвото на локално ниво и во тој контекст, учество во воспоставувањето и развојот на локалната мрежа на институции и агенции и промовирање на партнерство;
4. Комуналните дејности - снабдувањето со вода за пиење; испораката на технолошката вода; одведувањето и пречистувањето на отпадните води; јавното осветлување; одведувањето и третманот на атмосферските води; одржувањето на јавна чистота; собирање, транспортирање и постапување со комуналниот цврст и технолошки отпад; уредувањето и организирањето на јавниот локален превоз на

Меѓу најважните ингеренции на Советот на Општината се: донесувањето на Статутот, Буџетот и Годишната завршна сметка, со висината на изворите на приходи за финансирање на Општината. Потоа, основањето јавни служби (локални јавни претпријатија) и надзор над нивната работа; именувањето на членови во управните одбори на јавните служби, усвојувањето на програмите за работа, финансиските планови, извештаите и годишните сметки на јавните служби. Посебна ингеренција е давањето дозволи за вршење дејност од јавен интерес од локално значење, располагањето со сопственоста на Општината, како и изборот на лицето кое раководи со подрачната единица на Министерството за внатрешни работи во Општината[42] и сл.[43]

патници; снабдувањето со природен гас и топлинска енергија; одржувањето на гробовите, гробиштата, крематориумите и давањето погребни услуги; изградбата, одржувањето, реконструкцијата и заштитата на локалните патишта, улици и други инфраструктурни објекти; регулирање на режимот на сообраќајот; изградбата и одржувањето на уличната сообраќајна сигнализација; изградбата и одржувањето на јавниот простор за паркирање; отстранувањето на непрописно паркираните возила; отстранување на хаварисаните возила од јавните површини; изградбата и одржувањето на пазарите; чистењето на оџаците; одржувањето и користењето на парковите , зеленилото, парк-шумите и рекреативните површини; регулацијата, одржувањето и користењето на речните корита во урбанизираните делови; определувањето на имиња на улици, плоштади, мостови и други инфраструктурни објекти;

5. Културата - институционалната и финансиската поддршка на културните установи и проекти; негувањето на фолклорот, обичаите, старите занаети и слични културни вредности; организирањето културни манифестации ; поттикнувањето на разновидни специфични форми на творештво;

6. Спортот и рекреацијата - развојот на масовниот спорт и рекреативните активности; организирањето на спортски приредби и манифестации; одржувањето и изградбата на објекти за спорт; поддршка на спортски сојузи;

7. Социјалната заштита и заштита на децата - детски градинки и домови за стари (сопственост, финансирање, вложувања и одржување); остварување на социјална грижа за инвалидните лица; децата без родители и родителска грижа; деца со воспитно- социјални проблеми; деца со посебни потреби; децата од еднородителски семејства; децата на улица; лицата изложени на социјален ризик; лицата засегнати со злоупотреба на дрога и алкохол; подигање на свеста на населението; домување на лица со социјален ризик; остварување на право и воспитување на децата од предучилишна возраст. Вршењето на овие надлежности се во согласност со Националната програма за развој на социјалната заштита;

8. Образование - основање, финансирање и администрирање на основни и средни училишта, во соработка со централната власт, во согласност со закон, организирање на превоз и исхрана на ученици и нивно сместување во ученички домови;

9. Здравствената заштита - управување со мрежата на јавни здравствени организации и објекти од примарна здравствена заштита кои треба да вклучат застапеност на локалната самоуправа во сите одбори на сите здравствени организации во јавна сопственост, здравственото воспитување; унапредување на здравјето; превентивни активности; заштита на здравјето на работниците и заштита при работа; здравствен надзор над животната средина; надзор над заразните болести; помош на пациенти со специјални потреби (на пример, ментално здравје, злоупотреба на деца итн.) и други области кои ќе бидат утврдени со закон;

10. Спроведување на подготовки и преземање мерки за заштита и спасување на граѓаните и материјалните добра од воени разурнувања, природни непогоди и други несреќи и од последиците предизвикани од нив;

11. Противпожарна заштита што ја вршат територијалните противпожарни единици;

12. Надзор над вршењето на работите од нејзина надлежност и

13. Други работи определени со закон.

(2) Надлежностите од ставот (1) на овој член се извршуваат согласно со стандардите и постапките утврдени со закон.

(3) Со закон се утврдуваат работите од надлежност на општината кои таа задолжително ќе ги врши.

[42] Раководното лице од ставот (1) точка 12 на овој член е избрано ако за него гласале мнозинство од сите совети на општините, кои ги опфаќа подрачната единица на Министерството за внатрешни работи.

[43] Член 36 од Законот за локална самоуправа:

1. Го донесува Статутот на општината и други прописи;

2. Донесува буџет на општината и годишна сметка на општината;

Надлежностите на градоначалникот ги регулира членот 50 од Законот за локална самоуправа, при што најважни се: претставувањето и застапувањето на општината, контролата на законитоста на прописите и извршувањето на одлуките на Советот, извршувањето на работите коишто со закон и се делегирани на Општината, иницирање, предлагање и донесување на прописи од надлежност на Советот, предлагање и извршување на Буџетот и Годишната сметка на Буџетот на Општината, избирањето директори на јавните служби, како и решавањето во управни работи за права, обврски и интереси на правни и физички лица, во согласност со закон. Од аспект на контролирањето и функционирањето на Општината, градоначалникот донесува правилник за систематизација на работните места на општинската администрација и раководи со неа, одлучува за вработувањето, правата, должностите и одговорностите на вработените во општинската администрација... обезбедува правилно и законито користење, одржување и заштита на сопственоста на Општината.[44]

---

3. Ја утврдува висината на сопствените извори на приходи за финансирање на општината, во рамките утврдени со закон;
4. Основа јавни служби во рамките на надлежноста на општината и врши надзор над нивната работа;
5. Именува членови во управните одбори на јавните служби, кои ги основа;
6. Усвојува програми за работа и финансиски планови за финансирање на јавните служби, кои ги основала општината;
7. Ги усвојува извештаите за извршување на буџетот и годишната сметка на општината;
8. Одлучува за давање дозвола за вршење дејност од јавен интерес од локално значење, во согласност со закон;
9. Ги усвојува извештаите за работата и годишните сметки на јавните служби, кои ги основала општината;
10. Одлучува за начинот на располагање со сопственоста на општината;
11. Одлучува за начинот на вршење на финансиска контрола на буџетот на општината, во согласност со закон;
12. Го избира лицето кое раководи со подрачната единица на Министерството за внатрешни работи во општината, во согласност со закон;
13. Го разгледува и усвојува годишниот извештај за јавната безбедност на подрачјето на општината, кој го доставува до министерот за внатрешни работи и народниот правобранител;
14. Може да дава препораки на раководното лице на подрачната единица на Министерството за внатрешни работи од областа на јавната безбедност и безбедноста во сообраќајот и
15. Врши и други работи утврдени со закон.
(2) Доколку советот не ги усвои извештаите од ставот (1) точките (7) и (9) на овој член, може да поведе постапка за вршење на контрола над
11 материјалното и финансиското работење пред надлежниот орган за надзор.
(3) Раководното лице од ставот (1) точка 12 на овој член е избрано ако за него гласале мнозинство од сите совети на општините, кои ги опфаќа подрачната единица на Министерството за внатрешни работи.

[44] Член 50 ги донесува надлежностите на градоначалникот:
1. Ја претставува и застапува општината;
2. Ја контролира законитоста на прописите на Советот;
3. Ги објавува прописите на Советот во службеното гласило на општината;
4. Го обезбедува извршувањето на одлуките на Советот,
5. Го обезбедува извршувањето на работите коишто со закон и се делегирани на општината;
6. Иницира и предлага донесување на прописи од надлежност на Советот;
7. Го предлага годишниот буџет и годишната сметка на буџетот на општината;
8. Го извршува буџетот на општината;
9. Избира директори на јавните служби кои ги основала општината, врз основа на јавен конкурс;
10. Редовно го известува Советот за извршувањето на своите надлежности во согласност со статутот;
11. Решава во управни работи за права, обврски и интереси на правни и физички лица, во согласност со закон;
12. Донесува правилник за систематизација на работните места на општинската администрација;
13. Раководи со општинската администрација;
14. Одлучува за вработувањето, правата, должностите и одговорностите на вработените во

Опфатот на областите за кои одлучува локалната самоуправа не е мал по обем, како што не е мала по обем и можноста да се влијае или да се спроведува моќ од страна на Советот и градоначалникот, ако се знае дека со промената на некоја одлука, можат да се зголемат, во помала или поголема мерка, давачките на граѓаните или претпријатијата, кои делуваат на територијата на таа локална заедница. Исто така голем е бројот и на поединци, чијашто работна позиција зависи од тоа кој и како одлучува за нив, за нивното именување на раководни позиции, или едноставно за нивно вработување или отпуштање од работа, особено во делот на општинската администрација, која е директно зависна од волјата и моќта на градоначалникот (индиректно од моќта на партијата/коалицијата која е на власт, или од врските и релациите кои подредениот службеник ги има со претпоставените и со градоначалникот).

Од надлежностите на Општината, односно Советот и градоначалникот, како нејзини органи во спроведувањето на власта, произлегува и големината на интересот, или „борбата за власт“ која се случува за време на редовните, на секои 4 години, или вонредните (предвремени или други) избори за локална самоуправа, кои ги предвидува Законот за локална самоуправа, а се посебно регулирани со Изборниот законик.

Формалната политичка моќ на ниво на општина Битола

Согласно на демократските принципи по кои е уреден политичкиот живот во Република Македонија формалната политичка моќ се стекнува преку изборниот процес. Истото важи и за начинот на организација и распределба на политичката моќ на ниво на општината Битола.

Според Изборниот законик[45], начинот на кој се формира Советот и се станува градоначалник на Општината се базирани на резултатите кои ги остваруваат кандидатите на подносителите на листи за локалните избори.

Право на учество во процесот на кандидирање за избори за Совет и градоначалник имаат партии, коалиции, групи избирачи или независни кандидати. Подносител на листа на кандидати за членови на Совет и градоначалник, се регистрираните политички партии. Во случаите на независни листи и кандидати, според член 62 од Изборниот законик, подносител е група избирачи, која собрала најмалку 450 потписи од запишаните избирачи во изводот од Избирачкиот список за Општината, ако општината брои над 100.001 жители (како што е случајот со Битола).

Откако Изборната комисија ќе ги соопшти официјалните резултати од спроведените локални избори, и откако ќе поминат сите инстанци на можно судско оспорување на резултатите, значи, кога ситуацијата е чиста, следи процесот на конституирање на Советот и верификација на мандатите на советниците. Нивната бројка зависи од бројот

општинската администрација, доколку поинаку не е определено со закон.

15. Обезбедува правилно и законито користење, одржување и заштита на сопственоста на општината, во согласност со закон и статутот и

16. Врши други работи утврдени со закон и со статутот.

(2) Градоначалникот може да овласти раководен службеник на општината да ја води постапката и да решава во управни работи, како и да потпишува акти.

[45] Изборен законик, Службен Весник на Република Македонија бр. 40/2006 година, пречистен текст од 12.04.2014 г. (со внесени измени во: број 40/2006, 136/2008, 148/2008, 155/2008, 63/2008, 44/2011, 51/2011, 142/2012, 31/2013 и 34/2013).

на жителите кои општината ги има на избирачкиот список. Во случајот на Битола, бројката на советници изнесува 31 лице.

Согласно изборниот законик, Член 4, точка 3, „Изборот на членови на советите се врши на подрачјето на општината, односно градот Скопје според пропорционалниот модел“, а според точка 4 од истиот член „Изборот за градоначалник се врши на подрачјето на општината, односно градот Скопје според мнозинскиот модел“.

Значи според изборниот модел за советници, а врз основа на освоените резултати на изборите, се определува бројот на мандатите за советници кои ги добиле учесниците на локалните избори. Откако Изборната комисија ќе им издаде решенија на идните советници и градоначалникот, во случајот на Советот треба да се одржи конститутивна седница, која ја води по возраст најстариот советник, на која се избира Претседавач на советот, кој потоа раководи со работата на Советот.

Бидејќи функциите на советниците се стекнати како резултат на спроведени избори, тогаш нивната позиција и заднината од која произлегува нивната моќ како колективно тело - Совет на Општината е формално базирана на добиениот мандат на избори.

Според процедурите на деловничкото одлучување во Советот, мнозинството (партија/коалиција) во Советот ги донесува одлуките со гласање, односно со мнозинство на гласови. Така, сите одлуки на Советот, освен, ако за нив гласала и опозицијата (односно, ако се донесени едногласно) се смета дека ја изразуваат волјата на советничката група од владејачката партија/коалиција, која има мнозинство во Советот на локално ниво.

За разлика од Советот, за чиј избор при локалните избори се поднесуваат листи, секоја листа со по 31 предлог за советник, изборот на градоначалник се врши според мнозинскиот изборен модел. Градоначалникот го избираат граѓаните непосредно. Кандидат за градоначалник може да предложи прописно регистрирана политичка партија, или група избирачи, кога се предлага независен кандидат. Независен кандидат може да биде лице зад чија кандидатура стојат потписи (во случајот на Битола) од 450 граѓани регистрирани во избирачкиот список, кои потписи мораат да бидат дадени во подрачната единица на Министерството за правда, ако кандидатот ги исполнува законските услови.

И во првиот случај, кога кандидатурата е поднесена преку политичка партија/коалиција, или во вториот случај, со собрани потписи од граѓаните, кандидатот кој добил најмногу гласови во првиот, или ако не успеал во првиот, тогаш добил најмногу гласови во вториот круг, станува градоначалник.

Земено од формален аспект, со оглед на областите за кои Општината има можност да одлучува, произлегува дека донесувањето на одлуките од страна на Советот и градоначалникот се од пресудно значење за спроведување на локалните прописи, но исто така и од пресудно значење на животот на луѓето во локалната заедница. Токму тука се отвора и главното прашање: Ако одлуките на Советот и градоначалникот се пресудни, тогаш кој влијае врз тие одлуки, односно, дали тие одлуки зависат само од волјата на советниците и градоначалникот, или не? Ако одговорот е не, тогаш кој е тој што ја има реалната моќ и моќта да управува со јавниот живот во локалната заедница?

Нашето истражување се обидува да даде одговор на ова прашање.

3. Економскиот систем и влијанието врз животот на заедницата

Функционирањето на економскиот систем на Република Македонија се базира на уставните гаранции[46] и законските одредби, со кои економската слобода на поединецот е загарантирана и се остварува преку неколку видови сектори на сопственост, и тоа: Сектор на јавна сопственост (со техно-менаџерско управување); Сектор на мешовита сопственост; Средно и крупно приватно стопанство (со менаџерско управување); Мало приватно стопанство (со претприемничко управување) и приватни земјоделски домаќинства (со традиционална поделба на трудот)[47].

Структурата на стопанството во Македонија, во сегашните општествени услови, значи по 1990 г., и настанатите општествени промени од социјализам во капитализам, според секторите на сопственост станува доминантно приватна. Приватниот сектор во 2001 г. веќе создава 86% од вкупниот приход и вработува 80% од работната сила во Република Македонија; создава 66% од вкупната добивка и опфаќа 89% од регистрираните стопански субјекти. Покрај приватниот сектор, во македонското стопанство постои и државен (јавен) сектор, кој создава 20% – 30% од БДП; постои и мешовит сектор (приватна и државна сопственост), но може да се каже дека тој е во процес на дооформување.

Инаку, во претходниот, самоуправно-пазарен - социјалистички систем на РМ и (СФРЈ) до 1990 година во македонското стопанство доминираше општествениот сектор: поседуваше 90% од вкупниот капитал, создаваше над 80% од БДП, вработуваше над 2/3 од работната сила, и истиот по обем, од 1950 до 1990 г. беше зголемен за 5-6 пати. За разлика од него во истиот тој период приватниот сектор беше ограничуван во бројот на вработени (5-10 лица) и на средствата за работа. Поседуваше само 10% од вкупниот капитал и создаваше помалку од 20% од БДП, а забележал пораст за (само) 100% во периодот од 1950 до 1990 г.

Трансформацијата на општествената во приватна сопственост по 1989 година

Периодот по осамостојување на Република Македонија (1991 г.), е период на трансформирање на поголемиот дел на општествената сопственост (тогаш беа присутни незначителен број и со мал обем, приватни стопански претпријатија). Процесот на приватизација беше исполнет со разновидни сопственичко-правни спорови кои произлегуваа од бројните обиди со незаконска манипулација и принуда (уцена) на работниците, тие да ги продадат своите удели, или интерните акции, во полза на менаџерските тимови, кои ја беа започнале приватизацијата.

Во првата фаза на приватизацијата, менаџерските тимови беа со наследена менаџерска моќ од периодот на еднопартискиот систем, па најголемиот дел од управувачкиот капитал го стекнаа заради позицијата која ја заземаа во претпријатијата, или заради политичкото протежирање. Трансформација на општествената сопственост во Македонија беше започната во 1989 година со Законот за општествениот капитал, кој подразбираше постоење на т.н. интерни акции. Право на нив имаа само вработените во

[46] Устав на Република Македонија, член 8, Амандман VI, член 30 и 31.

[47] http://www.slideserve.com/piera/tema-br-4-funkcionirawe-na-ekonomskiot-sistem-na-republika-makedonija (Презентација - Тема Бр. 4 – Функционирање на економскиот систем на РМ, предмет применета економика, Правен Факултет Скопје)

односните претпријатија, што значи дека акциите не можеа да се продаваат на берза. Тогашната продажба на претпријатијата се одвиваше не според реална, туку според сметководствена вредност на капиталот. Со законот постоеше можност за откуп на капиталот со отплата во рок од 10 години, преку откуп на емисијата на нови (дополнителни) акции, што се правеше преку дел од платите на вработените. Резултатот на тоа беше: извршен откуп на капиталот на претпријатијата по нереална вредност, без уплата на готови пари, најчесто преку фиктивно зголемени плати. Овој модел на приватизација во Република Македонија траеше најдолго од сите поранешни членки на СФРЈ и следствено на тоа, во Битола како и во целата држава, беше спроведуван до 1991 година. Според тој закон беа трансформирани и делумно приватизирани, половината од општествените претпријатија.

Тој процес е продолжен во 1993 година со Законот за трансформација на претпријатијата со општествен капитал. Моделот на приватизацијата продолжи не со масовна приватизација, туку зависно од иницијативите на менаџерските тимови, со процена на вредноста на капиталот според посебна методологија, и со признавање на делумно остварената претходна приватизација, по извршена контрола и ревизија на нејзината исправност. Во голем дел од стопанските претпријатија тогаш настана период на брза стагнација, ликвидација и пропаѓање, за потоа истите, пред сè, физичката структура на објектите, инфраструктурата, возниот или машинскиот парк, да бидат купувани од страна на менаџерските тимови, или поединци во нив, најчесто со вршен притисок врз вработените, за да им ги продадат на менаџерскиот тим интерните акции, или уделите од сопственоста.

Продажбата потоа продолжи преку тендери, како јавна продажба со, право на купување на секој (и домашни и странски државјани), но и со попусти за вработените (за 30% од општествениот капитал), во висина од 30% од вредноста + 1% за секоја година работен стаж во претпријатието. Предвидени беа различни модели за приватизација, во зависност од големината на секое претпријатие, а плаќањето беше на максимум 5-годишни рати, со уплаќање учество (различно кај мали, средни и големи претпријатија и модели на приватизација), а дел од општествениот капитал беше бесплатно трансфериран на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување. Приватизацијата ја спроведуваше Агенцијата на РМ за трансформацијата на претпријатијата со општествен капитал.

Транзицискиот период за еден дел од македонските претпријатија заврши со колапс заради нерешливите и одолговлекувани судски спорови за стекнување со контролниот пакет на акции, што предизвика многу претпријатија да отидат во стечај. Така, во транзицискиот период беа затворени, престанаа со работа или отидоа под стечај (формата овде не е од пресудно значење) следните фабрики и значајни претпријатија во Битола: Битолатекс, Фрижидери, Металец, Жито Битола, КИБ – тулана, Краш – Битола, Иднина, Мокел, Фабриката за кожи, Битоласил, Водостопанство Пелагонија, Свиларницата Илинден, Фабриката за конзервирана храна, Фабриката за лимена амбалажа, и др., (со чие затворање останаа без работа, 5.500 – 6.000 тогашни вработени во овие капацитети, што на друга страна, во Битола создаде катастрофална безработица, со преку 30 % невработено население.

Од невработеното население во Република Македонија, кое во 2006 година изнесуваше вкупно 366.551, во Битола беа невработени 20.200 (или 5,5 % од вкупниот број на невработени лица во РМ). Во табела - 5, може да се види висината на невработеноста во периодот од 1996-2011 година.

Табела - 5. ***Проценти на невработеноста во РМ во периодот 1996-2011 година***[48]

Вака големи бројки од над 38 % на невработеност во Република Македонија (2005 г.) не беа присутни ниту во периодите на големите кризи во светот, пример за време на Големата економска криза во САД (1929-1933), процентот на невработени се движел меѓу 16-25 %.

Табела - 6. ***Проценти на невработеноста во САД во периодот 1929-1937 година***[49]

Статистика за невработеноста за време на кризата во САД				
Година	**Население**	**Работна сила**	**Невработени**	**Проценти од работната сила**
1929	88,010,000	49,440,000	1,550,000	3.14
1930	89,550,000	50,080,000	4,340,000	8.67
1931	90,710,000	50,680,000	8,020,000	15.82
1932	91,810,000	51,250,000	12,060,000	23.53
1933	92,950,000	51,840,000	12,830,000	24.75
1934	94,190,000	52,490,000	11,340,000	21.60
1935	95,460,000	53,140,000	10,610,000	19.97
1936	96,700,000	53,740,000	9,030,000	16.80
1937	97,870,000	54,320,000	7,700,000	14.18

[48] Извор: Годишен извештај на Агенцијата за вработување на Република Македонија за 2006, стр. 19

[49] Извор: http://www.u-s-history.com/pages/h1528.html

Но, бидејќи предметот на анализа на нашиот труд не е процесот на приватизација ниту на трансформацијата на македонското стопанство од општествена во приватна сопственост, сметаме дека наведената слика на состојбите е доволна за да покаже од каде произлегуваше стопанската моќ, која, своја појавна форма ќе искаже во случајот на лоцирањето на економската моќ во општина Битола.

Сопственичката структура на поголемите претпријатија во Битола

Покрај претпријатијата кои произлегоа од трансформацијата на општествената во приватна сопственост, во македонската економија денес[50] се присутни и многу новосоздадени претпријатија во приватната сопственост. Во прилог на нивното создавање одеа бројните можности што во изминатите дваесетина години им се даваа на стопанствениците, преку либерализација на законодавството, со цел да се развива приватниот сектор. Таквиот пристап услови појава и развој на голем број мали и средни приватни претпријатија, како и развој на претприемништво и самовработување. Приватизацијата беше општествено стимулирана и преку процесот на денационализација, како и со можност за заеднички вложувања со странски партнери. Последниве десетина години видно е присуството и на странски вложувања, особено во новосоздадените индустриски и развојни зони, од кои една постои и функционира и во општина Битола.

Транзицијата направи значителни промени во сопственоста на претпријатијата во битолското стопанство во периодот од 1989 наваму. Денес, единствени државни претпријатија во Битола се ЕЛЕМ РЕК Битола и ФОД Новаци[51], како и ЈП Стрежево. Единственото претпријатие со мешовита - државна и приватна странска сопственост во Битола, е Фабриката за шеќер 4-ти Ноември.

Сите други претпријатија, кои пред транзицијата беа значајни општествени претпријатија во Битола, сега се приватизирани во акционерски друштва: ЗК Пелагонија, Стопанска Банка АД Битола, ИМБ Млекара Битола - БиМилк, ГП Пелистер, Фабриката за квасец и алкохол, Сокотаб, Мак Строј, Монтинг Инженеринг, МЗТ Инженеринг, Киро Дандаро, Фустеларко Борец, Пелистерка АД, АД Лозар, АД Металец – Заштитно друштво, Мокел - ЕЕИИ, Еврокекс, Пивара АД Битола, Трикотажа Пелистер, АДУТТ Македонија - Хотел Епинал, Фершпед, Макошпед и други).

Како долго-постоечки приватни претпријатија од поголемо значење можат да се споменат: Синпекс - од поголем обем, Торпедо - од среден обем и Печатница Шикло - од мал обем. Сите други што ги наведуваме во продолжение, се резултат на нововложен приватен капитал и приватна иницијатива, настанати после транзицијата: Цермат, Идеал Шипка, Компани Ж. Радевски, Мигрос, Стентон Градба, Кобил, Интерворкс, Вебион, Нова Солушнс, АНС Печатница, Суна, Макминерал, БизАрт, Сат мода, Солпро, Каревски, Родон, Фалко, Енигма, Игоимпекс, Генекс, Хотел Капри, Хотел Милениум и голем број на туристички агенции. Секако ова значи само наведување на примери, но не и комплетен список на претпријатија од значење за битолското стопанство.

[50] Пресекот се однесува на 2014 година – н.з.

[51] Заради доминирањето на бројката на вработените кои живеат во Битола, се смета дека РЕК припаѓа на стопанството на општина Битола, иако претпријатието формално се наоѓа во општината Новаци. Истата констатација се однесува и на структурата на вработените во ФОД.

4. Односите на локалната со централната власт

Реалните односи на локалната со централната власт не можат целосно да се согледаат само со наведување на надлежностите кои според Законот за локална самоуправа ги има општината. Нејзината самостојност во однос на централната власт е можно да се согледа ако се утврди начинот на кој општините се финансираат од Буџетот на државата, односно кои и колку средства прибираат самостојно од локалните такси, даноци и други давачки на граѓаните од територијата на Општината. Овие односи ги регулира Законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа[52]. Од 1 јуни 2005 година, кога овој закон стапи на сила, до втората фаза на децентрализацијата, која требаше да биде заокружена до 1 јануари 2013 година, се одвиваше процесот на делумно функционално и финансиско осамостојување на локалната, во однос на централната власт. Во 2015 година, добар дел од надлежностите е веќе пренесен на општините, а во случајот на Битола, може да се каже дека процесот на децентрализација успеал да ги оствари повеќето од потребните чекори. Во овој момент, општините го немаат преземено финансирањето на основното и средното образование, културата, спортот и рекреацијата, како и социјалната заштита, заштитата на децата и примарната здравствена заштита. Овие дејности се управувани, само во поглед на именување на раководниот кадар (директорите) од страна на општината, односно градоначалникот, но нивните плати и другите трошоци од работењето се покриваат од Буџетот на надлежните министерства (државата).

За другите дејности во финансирањето на општините може да се каже дека се остварува значителен напредок, како во прибирањето на средства од сопствени приходи, така и од блок дотации, наменски дотации, капитални дотации и дотациите од делегирана надлежност,[53] кои општините ги добиваат од централната власт, но и од процентот што за локалната самоуправа се одвојува од данокот за додадена вредност, кој го собира централната власт. Овој процент во изминатите години се зголемуваше постепено, од 3,4 % во 2010 г., 3,7 % во 2011 г., 4 % во 2012 г. и 4,5 % во 2013 г.

Дека општините, во изминатиот период од 2005 г. до денес, особено општините со побројно население, се стекнале со солидни можности за самофинансирање може да посведочат и следните видови на приходи со кои располагаат тие: администрирање и собирање на данокот на имот и промет на недвижности, како и одредени локални надоместоци. На пример, Законот за данок на имот определува дека данокот на имот може да варира меѓу 0,1 до 0,2 % од проценетата вредност на недвижноста со која располага граѓанинот.

Други локални средства и даноци кои ги прибираат општините се: данокот на имот, на наследство и подарок, на промет со недвижност и 100% од персоналниот данок на индивидуалните занаетчии. Општините имаат право да собираат комунални и административни надоместоци, локални давачки, особено за уредување на градежното земјиште, давачки за урбанистичко и просторно планирање и давачки за користење на комуналните услуги; приходи од закуп на недвижност и приходи од каматна стапка; како и приходи од изречени казни за прекршување на општинските регулативи[54].

---

[52] Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа (Службен весник на РМ, бр. 61/2004, 96/2004, 67/2007, 156/2009, 47/2011)

[53] Член 2 ги дефинира подетално (Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа, Службен весник на РМ, бр. 61/2004)

[54] (Исто, член 4)

Не навлегувајќи повеќе во образлагање, може да се каже дека општините се сè уште зависни од централната власт во добивањето на блок дотациите со кои се финансира работата на дејностите на основното и средното образование, културата, спортот и рекреацијата, социјалната заштита, заштитата на децата, и примарната здравствена заштита, што може да биде предуслов за вршење на можен притисок или покажување моќ од страна на централната врз локалната власт, а може да се случуваат и „заобиколувања“ во распределувањето на наменските дотации, капиталните дотации и дотациите од делегираната надлежност, но таквите случаи не можат долго да останат нетранспарентни за јавноста.

Да наведеме уште дека Буџетот на општина Битола за 2015 година изнесуваше 1.381.796.425,00 денари[55], со приближно слични вредности како и во 2014 г., кога изнесуваше 1.440.000.000,00 денари[56].

5. Операционално дефинирање на моќта во Битола

Во оперционалното дефинирање на поимот на моќта ќе се потпреме на работната дефиниција која во своето истражување ја дал Флојд Хантер, затоа што ние ја проучуваме моќта во Битола, со примена на неговиот истражувачки модел. Ќе се сложиме со Хантер дека поимот моќ е апстрактен поим кој треба да овозможи да се објаснат односите на социјалната структура во локалната заедница и да ја покаже улогата која во тие структури ја има и ја реализира чинителот, односно човекот, како поединец, но и како дел од групата и организацијата, во рамките на кои тој е активен чинител.

Иако Хантер под операционалната дефиниција на моќта го подразбира „зборот кој се употребува за да го опише делувањето на тие кои се занимаваат со „бизнис“, за да ги натераат другите луѓе да делуваат во однос на нивното барање, или во однос на органските или неорганските работи“ (Hunter, 1953:2), ние под поимот моќ, операционално, ќе подразбираме:

Делување на еден чинител[57] кој во меѓусебните односи со друг чинител, или преку структурите на заедницата, во односите со другите чинители, ќе настојува да ги натера нив, да делуваат согласно неговите барања, интереси или волја.

Како и за Хантер, и за ова истражување „моќта е неопходна функција во општеството и заедницата, бидејќи таа го вклучува одлучувањето и спроведувањето на определени политики“, базирани на општествените правила предвидени во конститутивните акти на едно општество и со законите кои ги регулираат односите во државата и во една општествена заедница како што е Општина Битола.

Од поставеноста на општествениот систем произлегуваат определени функции кои подразбираат моќ, и овозможуваат делегирање на таа моќ на актуелните носители на општествените функции, односно на конкретни луѓе во една заедница. Изборниот процес во државата, и на ниво на локалната самоуправа, „преку фактот на општественото групирање, им овозможува на определени личности“ да се стекнат со позиции (функции) и да ги „извршуваат општествените функции, кои се поврзани со моќта“, откако нивната политичка партија (коалиција), или самиот поединец кој го поддржала група граѓани, ќе победи на локалните избори.

[55] http://bitolskivesnik.mk/donesen-budhetot-na-opshtina-bitola-za-2015-godina/
[56] http://daily.mk/makedonija/budjetite-na-bitola-i-resen-za-2014-godina-fokusirani-kon-kapitalni
[57] Чинител може да биде поединец, група или организација.

Покрај политичката моќ која, кога таа е во прашање, во суштина е делегирана од групата/организацијата (партијата/коалицијата) на поединците, моќта и кај другите видови на општествени групирања (здруженија на граѓани, и/или невладини организации) е, исто така, делегирана моќ, од групата/организацијата на поединецот.

Со промената на општествениот систем во Република Македонија, од социјалистички во капиталистички, економската моќ, покрај делегирана, сега може да биде и стекната (основачки влог во претпријатие), наследена (доколку основачот почине, или го препише капиталот на своите наследници), или споделена (акционерски друштва, или други видови на стопански друштва). Економската моќ, во вид на управувачка моќ може да биде и делегирана, во случаите на акционерските друштва или други видови на стопански друштва, каде управувачкото тело може да избере, или именува личност на позиција / функција - директор, главен менаџер и сл.

Во истражувањето на структурата на моќта во Битола, референтна рамка ќе биде Општината Битола, како локална заедница. Како и во случајот на истражувањето на Хантер во Атланта („Регионалниот град“), така и за нас, општината е „примарен центар на моќта, бидејќи е местото во кое односите на моќ можат најлесно да се набљудуваат“ (Hunter, 1953:2).

Заради појасно дефинирање на значењето и улогата на моќта во општината Битола, ние ќе го користиме операционалното значење на Хантеровиот поим „структура на моќта“, кое се базира на следниве постулати:

1. Моќта вклучува односи помеѓу поединците и групите/организациите, „и едните и другите се контролирани и контролираат: па бидејќи моќта вклучува такви односи, таа може да биде опишана структурално“.

2. Во Република Македонија, моќта е структурирана општествено преку две нивоа: централно/државно и локално ниво, „оттука двата вида на авторитети можат да имаат функционални, општествени и институционални единици на моќ, кои ним им се подредени“;

3. Моќта на поединецот е структурирана во припадност на определени групи/организации, или произлегува делегирано, од институционалните форми;

4. Моќта може да биде „ефективна, ако произлегува од организираните односи на моќ во заедницата и институциите на репрезентативната демократија, кои нудат најголема можност за обезбедување гласност за поединецот во определувањето и опфатот на политиката“ (Hunter, 1953:5-6). Во поглед на репрезентативните демократски институции на локално ниво кај нас, моќта произлегува од поставеноста на Советот на општината како главен орган за одлучување (како репрезент на локалните форми на легитимното политичко одлучување) и од функцијата градоначалник, како врвна извршна функција во општината, која легитимитетот го влече од непосредниот избор што го вршат граѓаните меѓу кандидатите за градоначалник.

5. Моќта е релативно константен фактор во општествените односи, според сфаќањето на Хантер, но количината на моќ на конкретните носители на функции варира во зависност од варијаблите: „богатство, општествен статус, и престиж“. Според нашиот пристап, количината на моќ варира зависно од варијаблите: богатство, врски, влијание, авторитет, вклученост во политика и способност.

Согласно дадената операционална дефиниција и наведените постулати поставена е рамка за да може да се проучува моќта и нејзините дејствија во општината Битола, при што е неопходно да се даде и физички опис на тоа каде, и зошто токму таму, се појавува, или е присутна моќта во општествената заедница, која е предмет на ова истражување.

Потенцијални извори на моќта во Битола

Врз основа на претходниот опис на заедницата, може да се каже дека распоредот и локацијата на општествената и политичката моќ во општина Битола ќе треба да се бара во круговите каде што се донесуваат одлуки за судбината на поголемиот број на жители, или кај оние, кои одлучуваат за судбината на другите членови на заедницата. Кога тоа се однесува на локалната власт и политиката, секако дека посочените: Совет и градоначалник, заедно со застапените политички организации: партии/коалиции во структурата на органите на општината (Советот и комисиите), се првиот ешалон кој треба да биде ставен под набљудување, а со тоа и опфатен во истражувањето. Покрај локалната власт и позициите во неа, можен извор на моќ се и подрачните единици на централната власт: министерствата, агенциите, фондовите итн. Ова произлегува оттаму што локалната власт и организациски, но и финансиски, не е комплетно самостојна во однос на централната власт, ниту пак ќе може да достигне степен на целосна самостојност во блиска иднина, што значи дека таа трпи, и ќе трпи, значајни влијанија од повисоките инстанци на власта.

Во претставувањето на организираниот живот на локалната заедница, покрај Советот и градоначалникот, беа споменати и различни стопански дејности и повеќе претпријатија, кои влијаат на секојдневниот живот на населението во заедницата. Општината е локација каде се собираат давачките и таксите за задоволување на заедничките потреби на граѓаните во локалната заедница, се плаќаат различните видови на услуги (комунални, станбени, снабдување со енергија, вода и сл.). Општинскиот простор е непосредното опкружување каде се лоцирани претпријатијата во кои се остварува работен ангажман на вработените граѓани заради обезбедување средства за нивна егзистенција. Дел од функционалната поставеност и улога на претпријатијата е да создаваат нова вредност наменета за пазар, но и да остваруваат профит за самото претпријатие, односно за оној кој го поседува него, или управува со него во нечие име и за нечија сметка.

Токму во тој процес се остваруваат елементите на економските односи, кои исто така, како и политичките, подразбираат можност за остварување на моќ на едни поединци над/или кон други, било да станува збор за моќ на поединци над или кон група/и, или на група над или кон поединци и други групи. Самата положба на пазарот, како што покажал и Макс Вебер, условува едни да се сопственици, или управувачи со капитал, а другите да немаат капитал и да работат за обезбедување на плата, односно средства за живот. Овој однос на права од сопственоста, е основа и за постоењето на економски односи на надмоќ, кои покрај тоа, можат да создаваат, или да мултиплицираат и други видови на моќ.

Ако сето ова се земе предвид, тогаш покрај сферата на политиката и сферата на стопанството, целиот општествен живот во заедницата треба да се смета дека е базиран на определени структури на моќта. Во тие структури, преку актерите кои неа ја остваруваат, или се во можност да ја остваруваат, како и преку другите актери кои не се во таква можност, структурата е заокружена: со тие кои се во ситуација да остваруваат, но и со тие кои се во ситуација да трпат моќ и влијание. Токму во тие релации, преку нашето истражување, се побараа сознанија за тоа кој и во рамките на кои структури во општина Битола поседува, спроведува или располага со моќ, и дали и како моќта влијае на животот на заедницата.

Дефинирање на структурата на моќта

Поединците и групите за кои ќе се утврди дека располагаат со моќ или имаат таков потенцијал, т.е. за кои ќе произлезе дека се моќни, во истражувањата се нарекуваат: моќни поединци, лидери, влијателници, моќници или носители на моќ. Нашата цел ќе биде нив на некој начин да ги лоцираме. Секако дека поединците сами по себе, не ќе можат да спроведуваат моќ, ако таа моќ не произлегува од нивната припадност кон определена група или организации (претпријатие, политичка партија/коалиција, здружение и сл.), или ако не заземаат позиција во системот на власта во општеството. За да нема поголеми недоразбирања околу поимот „структурата на моќта во заедницата“, овде ќе понудиме и операционална дефиниција за тој поим.

Тука за момент, повторно ќе се навратиме на постулатите за структурата на моќта кои во својата студија ги посочил Флојд Хантер. Моќта во општина Битола ќе биде опишана структурално, бидејќи таа постои во меѓусебните односи на поединците и групите. Во односите на поединците и групите постои меѓусебна контрола, односно некои се контролирани, а некои контролираат, што заедно со организацијата или институцијата во која тоа се остварува, претставува општествена структура во рамките на локалната заедница. Дел од структурите се институционално поврзани и делуваат за остварување на функциите на централната власт, а дел од другите структури, се поврзани со локалната власт. Дел од услужните и другите стопански претпријатија, опстојуваат заради остварување на основните потреби на граѓаните и населението на една, и заради остварување на добивка, односно профит за сопствениците, на друга страна.

Во современите речници, под поимот „структура на моќта на заедницата“, се наведуваат следните дефиниции: таа е „структурата на дистрибуција на моќта и авторитетот во една заедница“ заедно „со луѓето и групите кои се дел од една таква структура“. Како дополнителна, или алтернативна дефиниција, се наведува дека под структура на моќта во заедницата треба да се подразбира една „елитна група составена од луѓе кои заземаат/држат, влијателни позиции во рамките на владата/власта, општеството или некоја организација“, односно „хиерархија на управувачки авторитет: согледан како предност во структурата на моќта во претпријатијата“.[58] Или, според дефиницијата на Ешли Кросман: „Структура на моќта е дистрибуцијата на моќта меѓу поединците, или меѓу општествените категории, или меѓу општествените системи, како што се групите, организациите, заедниците и општествата“.[59]

Во нашиот обид да се осознаат релациите и структурите на моќта во општина Битола како заедница, ќе бидат направени напори да се осознаат двете компоненти на структурите на моќта: формалните и неформалните. Според Роберт В. Шивли „формалните структури на моќта се препознатливи и ги вклучуваат избраните и именуваните функционери и лидерите на граѓанските организации (пример: стопанските комори)... додека неформалните структури постојат паралелно со формалните и можат да имаат поголемо влијание врз развојот на заедницата“ (Shively, 1996:34). За идентификување на неформалните структури на моќта, покрај позициското метод, кој најчесто ги идентификува формалните структури, се користи и репутацискиот метод, кој ќе биде применет во нашето истражување.

[58] http://www.thefreedictionary.com/power+structure (Ashley Crossman: „Социолозите се најмногу преокупирани со тоа колку структурите на моќта се разликуваат според степенот на нееднаквост во распределбата на моќта“).

[59] http://sociology.about.com/od/P_Index/g/Power-Structure.htm

Пред да преминеме на методолошките прашања, би сакале да ја посочиме генеричката дефиниција за „структурата на моќта“ која ја дава Вилијам Г. Домоф. Таа, според него би можела да биде корисен вовед во кое било истражување, а гласи: „Структурата на моќта е мрежа на луѓе и институции во градот или државата кој/а се проучува, кои се наоѓаат на врвот на показателите на моќта, кои можат да се употребат во проучувањето“.[60]

Овде ја посочуваме нашата операционална дефиниција, според која Структурата на моќта во заедницата е комплексна мрежа на односи, во и помеѓу институциите (организациите, претпријатијата, здруженијата на граѓани), помеѓу институциите и препознатливите поединци - носители на моќта[61] во нив, како и помеѓу самите поединци, која мрежа ги опфаќа сите форми на одлучување кои овозможуваат остварување на организациските, групните, или индивидуалните интереси, цели и влијанија, во општина Битола

6. Формирање на листата на моќни поединци во Битола

Во *Ригионалниот град* на Флојд Хантер луѓето со моќ се лоцирани со наоѓање на лица на истакнати позиции во четири структурни групи кои Хантер ги идентификуваше во бизнисот, власта, здруженијата на граѓани, и "општествените" (хуманитарни) дејности. Според него, „листите на лицата за кои се претпоставува дека имаат моќ во работите на заедницата се добиени од признаените, или номиналните, споменати лидери во овие групи. Преку процес на селекција, користејќи пресек на "просудувачите" - (можеби ова е најсоодветен превод за „информантите“ - н.з.) во одредувањето на лидерскиот ранг, и конечно преку натамошниот процес на само-селекција, прилично долгата листа на кандидати за можното лидерство на моќта, Хантер ја сведува на податлива големина за конкретната намена на студијата. Четириесет лица во највисоките нивоа на моќта во *Ригионалниот град* (Атланта, Џорџија – САД) беа избрани од повеќе од 175 имиња (Hunter, 1953:11).

Хантеровото истражување започнува со испрашување на една група од 14 луѓе информанти (просудувачи) за кои тој сметал дека добро го познаваат животот во градот. Тоа биле професионалци од високата средна класа, и од нив побарал да одберат по десет врвни луѓе од четирите листи на организациските лидери. Имињата на лидерите тој ги собрал преку Стопанската комора (стопанските лидери), Лигата на жени гласачи (владини службеници), Градскиот совет („политички избрани личности“ – н.з.) и новинските известувачи и лидери на граѓанските здруженија ("општествени" лидери). Од таа општа листа која содржела 175 имиња, преку информантите, тој ги селектира оние 40 кои добија најмногу гласови, и потоа со нив спроведе интервју, секако, со оние со кои можеше да го направи тоа.[62] При тоа Хантер од конечната првична листа од 40 лидери успеал да интервјуира 27 личности.

---

[60] Domhoff, G. William, How to Do Power Structure Research, Analyzing Power structure, (2015) http://www2.ucsc.edu/whorulesamerica/methods/how_to_do_power_structure_research.html

[61] Kuponiyi A. F., Community Power Structure: The Role of Local Leaders in Community Development Decision Making in Ajaawa, Oyo State, Nigeria, Anthropologist, 10(4): 239-243 (2008), p. 239: „Стуктурата на моќта е комплексна мрежа на односи меѓу препознатливите поседници на моќта и на нивната меѓусебна игра на улоги во една заедница. Овие поседници на моќ, поинаку познати како лидери, ги водат работите во општеството кон остварување на определени цели.“

[62] Domhoff, William G., Atlanta: Floyd Hunter Was Right, 2005, http://sociology.ucsc.edu/whorulesamerica/power/atlanta.html (retrieved December 28, 2008)

Укажувајќи на патот како Хантер дошол до листата од 40 лидери. Сакаме да појасниме дека во нашиот случај, ние им дадовме позначајна улога на 14-те информанти, да постапат обратно. Наместо да им дадеме 4 листи со наведени имиња од групите кои биле карактеристични за Атланта, во нашите услови ние побаравме од информантите, самите, според свое согледување да наведат листа со најмалку 10 личности, за кои тие сметат дека се најмоќни во Битола. Ние се водевме од мислата дека, доколку им понудиме листи, самите листи и имињата можат да делуваат сугестивно и можат да влијаат врз изборот, што нема да биде изворно мислење на информантот.

Се определивме на овој чекор, бидејќи сметавме дека репутацијата така може да дојде најдобро до израз, но и врз основа на сознанијата од повеќе други студии кои беа направени според репутацискиот модел. Во нив, информантите се тие кои автохтоно ја генерираат листата[63] на моќни личности, кои потоа ќе бидат интервјуирани. Овие сознанија нè охрабрија на нашите информанти да им дадеме примарна улога во креирањето на листата на најмоќни (Walton, 1966:434).

Од наша страна беа комплетирани неколку листи, по принципот по кој ги собираше Флојд Хантер, и тие се приложени, заради комплетирање на увидот во пристапот кој ќе беше актуелен, ако дословно се применеше селектирањето на моќните лидери, како што во два-чекори беше правено кај Хантер. Од наша страна беше утврдена листа со членови на двете стопански комори (претставници на стопанството, или „стопанските лидери" кај Хантер) - кои делуваат во Битола. Едната листа на Стопанска комора на Македонија - Регионална комора со седиште во Битола[64] претставена со 30 членови, и другата, Сојуз на стопански комори[65] со 17 членови во својот состав. Прибавена беше и листата со

---

[63] Овде би сакале да посочиме дека во анализата на 33 студии за моќта во локалната заедница спроведени во 52 локални заедници во САД, Валтон утврдил различни варијанти на примена на репутацискиот модел во вкупно 25 студии, при што заклучува дека бил користен пристапот во еден-чекор и во два-чекори на овој метод:

„а) репутациски – од информаторите се бара да ги идентификуваат највлијателните луѓе во заедницата кога станува збор за реализирање на некои работи. Овде лидерите се номинирани директно во процедура со еден-чекор.

б) репутациски, во два – чекори – на информаторите им се дадени листи, собрани на разни начини, со наводно влијателни лидери, и од нив е побарано да ги оценат тие лидери, во смисла на влијание (обично со стеснување на листата или со рангирање на нејзините членови)." Притоа, Валтон наведува дека биле анализирани вкупно 10 студии со репутациски во еден-чекор и 15 студии со репутациски метод во два-чекори (Walton, 1966:434,436).

[64] **Членови на Стопанска комора на Македонија, Регионална комора со седиште во Битола,** во 2009 г. – 2013 г.: Претседател-Благој Стојчев, Раде Христовски, заменик-претседател, членови на Управниот одбор: Благој Стојчев, Млин Стојчев – Битола, Раде Христовски, Кандико – Битола, Милчо Лутовски, РЕК – Битола, Живко Радевски, Млекара – Битола, Владо Јовановски, Б&К Маркет – Битола, Тоде Богоевски, МОКЕЛ -Битола, Драги Милошевски, Киро Дандаро – Битола, Иванчо Наумов, Квасара – Битола, Вангел Гагачев, ЗК Пелагонија – Битола, Марија Герас - Дочовска, Мулти Импекс – Битола, Борис Андоновски, Стопанска банка - Скопје филијала Битола, Митре Таневски, МИГ Травел – Битола, Јанаки Петовски, Водовод – Битола, Љупчо Јанкуловски, хотел Битола, Трајан Котевски, Алгрета – Ресен, Никола Пројковски, Железник – Демир Хисар, Славко Петровиќ, Синпекс – Битола, Александар Илиевски, Агроплод – Ресен, Ѓорѓи Кочовски, Комора на занаетчии – Битола, Жан Милевски, Гранит – Битола, Јован Пејчиновски, Интербриџ – Битола, Драганчо Митревски, Стопанска банка ад Битола, Мирче Неделковски, ФОД Битола, Драган Дамјановски, Фондација за мали и средни претпријатија, Кире Стефановски, Енигма – Битола.

[65] **Сојуз на стопански комори – Комора Битола:** Јове Брглевски, Енергопром Битола, Зоран Крстевски, Макро дооел Битола, Ангел Јанкулов, Мега дооел, Велчо Петровски, Папал дизајн дооел – Битола, Томе Тошев, Тошеви – Битола, Иво Мицевски, Хари дооел – Битола, Јордан Силјановски, ЕУРО – Клима, Драган Герзовски, Мобил доо, Тома Гроздановски, Мултитекс, Предграг Цветковиќ, Млекара Битола,

членови на Советот на општина Битола[66], аналогно на лицата кои Хантер ги наведува во листата на Градскиот совет во *Риѓионалниот град*. Како пандан на „општествените лидери“ кај Хантер, од наша страна беа обезбедени листите на две организации на Ротари клубови во Битола: Ротари клубот - Битола[67] и Ротари клубот - Широк сокак[68], како и два Лајонс клубови од Битола: Лајонс клубот – Битола[69] и Лајонс клубот -

Димче Шеровски, Шеровски Комерц, Александар Поп Ристов, Интерворкс, Антоанета Петровска, Мегасофт Плус дооел - Битола, Сашо Јовевски, Мегасофт Инфо центар, Сашо Ристевски, Невада, Томислав Саздовски, АДУТ Македонија и Никола Трпеновски, Јувенали Трејд.

[66] **Членови на Советот на Општина Битола – според политички партии/коалиции:**

Вмро - Демократска партија за македонско национално единство: Силвана Ангелевска, Зоран Гешовски, Борис Дарковски, Димовски Илче, Моника Јовановска, Весна Јовковска, Николче Котевски, Кире Крстевски, Лилјана Кузмановска, Златко Милошевски, Горан Михајловски, Димче Попов, Николина Ристевска, Томислав Стојчевски, Горан Тасковски, Леонида Чолаковски и Михаило Џолонга.

Социјалдемократски сојуз на Македонија: Кочо Бањаров, Томе Наумов, Оливер Николоски, Љиљана Обедниковска, Јулијана Силјановска, Наташа Струмениковска, Методија Тасевски, Златко Ќурчиевски и Борис Чоревски.

Либерално-демократска партија: Валентин Груевски и Горан Милевски.

ВМРО-Народна партија: Томе Блажевски и Оливер Цветкоски.

Подем: Драган Ристевски.

[67] **Членови на Ротари Клуб - Битола:** Глигор Каневче, универзитетски професор, Константин Петковски, универзитетски професор, Наум Симјановски, приватен стопанственик, Раде Христовски, Кандико, приватен стопанственик, Владимир Атанасов, судија во Врховен суд, пензионер, Драган Дамјановски, универзитетски професор, Владе Јовановски, претседател, Б&К Маркет, приватен стопанственик, Веселинка Дребанова Крстева, нотар, Вангел Торков, пензионер, поранешен директор, Ванѓел Димовски, Јован Пејчиновски, приватен стопанственик, Миле Босилковски, приватен стопанственик, Јосиф Димитровски, специјалист, пензионер, Пеце Пановски, приватен стопанственик, Кире Тромбев, приватен стопанственик, Томислав Новаковиќ, приватен стопанственик и Јован Таневски, универзитетски професор.

[68] **Членови на Ротари Клуб - Широк сокак:** Сашо Додовски, претседател, економист, МКЦ, Нешат Аземовски, биолог, НВО, Златко Ќурчиевски, потпретседател, ел. Инженер, РЕК, Наташа Несторовска, економист, банкарски службеник, Билјана И. Ванчевска, заболекар, Николче Ацевски, универзитетски професор, политичар, Александар Саздовски, телекомуникации, Александар Марковски, економист, банкарски службеник, Оливера Г. Марковски, приватен стопанственик, трговија со масла, Златко Талевски, политиколог, МКЦ, Миле Спировски, професор на машински факултет, Зоран Јанкуловски, менаџмент, Јасмина Бошевска, правник, Никола Бабовски, професор во средно училиште, ветеринар, Пеце Николовски, универзитетски професор, Христо Тодоровски, приватен стопанственик, кафе-бар, ресторан, Владимир Петличковски, адвокат, Мендо Стојчевски, приватен стопанственик, дрвна индустрија, Анета Шијакова, новинар, Константин Гина, телекомуникации, Пеце Стојановски - Стентон, приватен стопанственик, Виолета Налевска, службеник во Општина и Владе Христовски, печатница Графопром.

[69] **Членови на Лајонс клуб - Битола:** Веле Стефановски, Жико Калпаковски, Александар Стојановски, Драги Филевски, Љубица Ангелова Манговска, Димче Кузмановски, Кристина Христова Николова, Васко Дамевски, Сашо Јанакиевски, Тереза Јанчевска, Аница Апчевска, Евгениј Милошевски, Павле Нашоку, Вукица Марковска Божиновска, Марио Трифуновски, Томе Гагачев, Лилјана Нечевска, Велчо Петровски,

Кабадаја.[70] Не беше обезбеден пандан само за една листа која фигурираше кај Хантер, Лигата на жени гласачи (владини службеници), бидејќи не постои таков еквивалент во локалната заедница во Битола, а сметавме дека за тоа не може да биде еквивалент, ако се направи листа со носители на функции во подрачните единици на министерствата и другите органи и тела кои ја претставуваат централната власт во Битола.

Улогата на информантите во создавањето на листата со моќни поединци

Процесот на формирање на репутациската листа, се потпираше на структурирано интервју, спроведено со 14 личности од јавниот живот – информанти, за кои сметавме дека добро ги познаваат јавните личности во градот, но исто така добро ги познаваат и успешните личности во сферите, од каде информантите произлегуваат, или каде, низ своите деловни активности имаат поширока мрежа на контакти, а преку нив и сознанија за јавниот живот и деловниот живот во градот.

Структурата на информантите (две од 14 беа од женски пол), по дејности и улоги беше следната:

1. Урбанист – архитект со над 25 години работно искуство и сознанија за урбанистичките состојби и развој на градот, со искуство од работење, претходно во јавен, а сега во приватен сектор (Томе Ристевски).
2. Приватен стопанственик кој над 15 години се занимава со стопански активности и соработува со јавни и приватни претпријатија (Ванѓел Коруновски).
3. Директор, новинар и водител на локална приватна телевизија која над 20 години е активна во деловниот сектор и има сознанија за состојбите во деловниот свет, локалната и централната политика (Љубица Ангелкова).
4. Поранешен адвокат, во моментот на интервјуирањето - раководител на подрачна единица на државен фонд со 30 години искуство во правниот сектор (Јулијана Димитровска).
5. Инспектор во подрачна единица на едно министерство - шумарски инженер - со 20 години искуство во службата (Петар Џима).
6. Висок раководител во една од банките во градот - дипломиран економист - со над 25 години искуство во кредитирање на стопанството, приватниот сектор и граѓани поединци (Веле Стефановски).

Марјан Танушевски, Љилјана Вељановска, Снежана Мојсовска Саламовска, Цветко Смилевски, Христо Бојаџиев, Весна Палмер, Гордана Османли, Славица Додовска, Ристо Алексовски, Ѓоко Христов, Илија Тодоровски, Никола Митревски, Стефан Талев, Александра Стојановска, Васко Јосифовски, Марина Цигарида, Марија Христовска и Димитар Котевски.

[70] **Членови на Лајонс клуб - Кабадаја Битола:** Борче Димитровски, Никола Димитровски, Никола Цветанов, Владимир Младеновски, Марија Додовска, Илчо Петковски, Александар Поповски, Андреј Поповски, Силвана Филевска, Мими Талева, Јасмина Јанчевска, Андријана Шокларовска, Сашка Јанчевска, Ивана Ангелковска, Михајло Роџевски, Билјана Гагачовска, Вангел Нечевски, Емилија Героска, Крсте Неделковски, Владо Самарџиски, Данчо Додовски, Диоген Хаџи-Коста Милевски, Александар Камбовски, Љупчо Вучков и Дарко Јанкуловски.

7. Приватен стопанственик – градежник - со над 20 години искуство, активен во градежната сфера и во моментот на анкетирање директор на јавна установа која функционира со самофинансирање (Сашо Мицевски).

8. Доктор на менаџмент и професор на приватен факултет, долги години новинар и дописник, со над 25 години работно искуство (Марјан Танушевски), своевремено секретар и член во раководството на една од големите политички партии СДСМ (за време на нашето истражување, СДСМ беше опозициска партија на локално и државно ниво).

9. Приватен стопанственик – архитект – урбанист со 15 години работно искуство, кој во моментот на анкетирање работеше во подрачна единица на државна агенција (Маја Зарова).

10. Приватен стопанственик – градежник – со над 20 години искуство, од кои десетина години во подрачно јавно претпријатие, во моментот на анкетирање, како приватен стопанственик, со спроведени повеќе надзори над градежни работи во Битола и околните општини (Борче Галовски).

11. Дипломиран економист – раководител на една невладина организација и претседател на една од хуманитарните организации во градот – со над 20 години искуство во дејностите во НВО секторот и цивилното општество (Сашо Додовски).

12. Висок раководител во локалната јавна администрација – со над 30 години искуство во сферата на фискалната политика, а последните 10 години со искуство во деловната политика на Општината (Слободан Бончаноски).

13. Адвокат со над 25 години искуство во адвокатура и активен член на Адвокатската комора на Македонија (Драган Атанасовски).

14. Раководител на регионална експозитура на странска компанија која извршува услуги на дел од јавниот сервис во градот, со над 25 години менаџерско искуство (Светлана Гочева).

Заради отстранување на можни недоразбирања или нелогичности во толкувањето на поимот моќ и што информантите подразбираат под тоа, во интервјуто беа структурирани шест карактеристики кои најчесто го определуваат значењето на поимот моќ: богатство, врски, влијание, авторитет, политика и способност. Доколку некој од нив поставеа прашање во која смисла е поимот, ние како појаснување, или некаква насока, ги упатувавме на следното значење:

- богатство - како материјален ресурс кој асоцира на економската моќ на посочените моќни личности;
- врски - општествен однос во кој моќните личности имаат комуникација со околината;
- влијание - поим кој подразбира дека моќните личности се во можност да делуваат врз и кон други личности во градот;
- авторитет (углед) - упатува на тоа дека моќните личности „во очите“ на другите се почитувани и респектирани како видни луѓе;
- политика - дека тие личности се или не се инволвирани во актуелните политички случувања, односно имаат воспоставени релации со политиката на локално и/или централно ниво, и
- способност - личноста е ценета и почитувана заради нејзините лични квалитети.

Од информантите беше побарано да наведат најмалку по 10 личности во анкетниот прашалник, и покрај името на личноста, за секоја од погоре споменатите карактеристики

на моќта, да ја оценат личноста која ја предлагаат, со оценка од 1 до 5, со значење 1 – најниска оценка, 5 – највисока оценка. Од сите информанти, шестмина предложија по 10 личности, 3 информанти предложија по 15 личности, 3 информанти дадоа по 11 предлози, еден информант даде 9 предлози и еден - 12 предлози, што вкупно претставува листа од 159 предложени имиња од страна на информантите во првичното предлагање.

Добиените листи потоа беа сумирани, споредени и беше утврдена просечната оценка за секоја личност. Потоа, според бројот на повторувањата на предлозите и според просечната оценка, произлезе листа од 55 предложени моќни поединци. Од нив, со рангирање, според бројот на најчестите споменувања од страна на информантите, беше утврдена листата на 40 најмоќни личности во Битола.

Покрај тоа редуцирање, беше сумирана и просечната оценка која ја добија предложените лица од страна на информантите, според 6-те карактеристики на моќта: богатство, врски, влијание, авторитет, политика и способност. Впечатливо беше совпаѓањето на просечната оценка на прворангираните по број на споменувања од страна на информантите, со висината на просечната оценка од шесте карактеристики на моќта. Така, од страна на информантите, две личности беа споменати по 13 пати, но тие имаа различна просечна оценка за карактеристиките на моќта, па тој со повисоката оценка беше погоре рангиран. Врз основа на висината на просечните оценки беа рангирани и другите личности, при што оние кои имаа ист број на споменувања, беа рангирани погоре на листата, во зависност од повисоката просечна оценка.

Рангирања според информантите врз основа на карактеристиките на моќта

Овде ќе ги посочиме рангирањата врз основа на карактеристиките на моќта, според кои информантите го искажуваа своето мислење за личностите за кои тие сметаа дека се најмоќни во Битола. Така, во рангирањето според карактеристиката **богатство** информантите ги рангираа личностите на следниот начин:

Табела 6. *Рангирање на најмоќните во Битола според мислењето на информантите за карактеристиката – богатство*

Ранг-листа на информантите за најмоќни битолчани според:		*Богатство*	
Рејтинг	Личност	Број на споменувања	Просечна оценка
1	СМ-34	13	4,6
2	ЖР	11	3,7
3	ВГ	8	2,1
4	ДМ-14	7	2,1
5	(ВТ-10)	13	2,0
6	ЗК-18	9	1,9
7	БС	8	1,7
8	РП-32	5	1,6
9	Сп. М-36	5	1,6
10	ЗР-20	5	1,4
11	ТМ-39	4	1,2

12	ТТ-37	4	1,1
13	СП-35	4	1,1
14	ЈИ-22	3	1,0
15	ДГ-13	3	0,9
16	БТ-6	3	0,7

Според карактеристиката – врски, информантите ја посочија следната ранг-листа меѓу своите предлози за најмоќни битолчани.

Табела 7. *Рангирање на најмоќните во Битола според мислењето на информантите за карактеристиката – врски*

Ранг-листа на информантите за најмоќни битолчани според:		*Врски*	
Рејтинг	Личност	Број на спомнување	Просечна оценка
1	(СМ-34)	13	4,6
2	(ВТ-10)	13	3,6
3	ЖР	11	2,4
4	ЗК-18	9	2,4
5	ВГ	8	2,1
6	БС	8	1,9
7	ДМ-14	7	1,6
8	РП-32	5	1,4
9	ЗР-20	5	1,1
10	Сп.М-36	5	1,1
11	БТ-6	3	0,9
12	ДГ-13	3	0,9
13	СП-35	4	0,9
14	ТМ-39	4	1,0
15	ЈИ-22	3	0,6
16	ТТ-37	4	0,6

Според карактеристиката на моќта – влијание, информантите го искажуваа своето милење по следниот редослед.

Табела 8. *Рангирање на најмоќните во Битола според мислењето на информантите за карактеристиката – влијание*

Ранг-листа на информантите за најмоќни битолчани според:		Влијание	
Рејтинг	Личност	Број на спомнување	Просечна оценка
1	(ВТ-10)	13	3,9
2	(СМ-34)	13	3,9
3	ЗК-18	9	2,8
4	ЖР	11	2,4
5	ВГ	8	1,8

6	БС	8	1,7
7	ДМ-14	7	1,5
8	РП-32	5	1,1
9	ЗР-20	5	1,0
10	ЈИ-22	3	0,9
11	ДГ-13	3	0,8
12	Сп.М-36	5	0,8
13	БТ-6	3	0,7
14	ТТ-37	4	0,7
15	ТМ-39	4	0,6
16	СП-35	4	0,4

Според мислењето на информантите, редоследот на личностите кај кои е најприсутна карактеристиката – авторитет, е следната:

Табела 9. *Рангирање на најмоќните во Битола според мислењето на информантите за карактеристиката – авторитет*

Ранг-листа на информантите за најмоќни битолчани според:		*Авторитет*	
Рејтинг	Личност	Број на спомнување	Просечна оценка
1	(ВТ-10)	13	3,3
2	(СМ-34)	13	2,8
3	ЖР	11	2,1
4	ЗК-18	9	1,7
5	ВГ	8	1,6
6	ДМ-14	7	1,6
7	БС	8	1,4
8	ТТ-37	4	1,1
9	Сп.М-36	5	1,0
10	РП-32	5	0,9
11	БТ-6	3	0,6
12	ЗР-20	5	0,6
13	ЈИ-22	3	0,6
14	ДГ-13	3	0,6
15	ТМ-39	4	0,5
16	СП-35	4	0,4

Според мислењето на информантите редоследот на личностите кај кои е најприсутна карактеристиката - политика (вклученост во политика), е следната:

Табела 10. *Рангирање на најмоќните во Битола според мислењето на информантите за карактеристиката – политика*

Ранг-листа на информантите за најмоќни битолчани според:		Политика	
Рејтинг	Личност	Број на спомнување	Просечна оценка
1	(ВТ-10)	13	4,6
2	ЗК-18	9	3,0
3	(СМ-34)	13	2,9
4	ЖР	11	1,4
5	ВГ	8	1,4
6	БС	8	1,4
7	РП-32	5	1,1
8	ДМ-14	7	1,0
9	ЗР-20	5	0,9
10	ТМ-39	4	0,9
11	БТ-6	3	0,9
12	Сп.М-36	5	0,5
13	СП-35	4	0,4
14	ТТ-37	4	0,4
15	ДГ-13	3	0,4
16	ЈИ-22	3	0,4

Според мислењето на информантите редоследот на личностите кај кои е најприсутна карактеристиката – способност, е следната:

Табела 11. *Рангирање на најмоќните во Битола според мислењето на информантите за карактеристиката – способност*

Ранг-листа на информантите за најмоќни битолчани според:		Способност	
Рејтинг	Личност	Број на спомнување	Просечна оценка
1	(СМ-34)	13	3,7
2	(ВТ-10)	13	2,7
3	ЖР	11	2,7
4	БС	8	1,9
5	ДМ-14	7	1,9
6	ЗК-18	9	1,6
7	ВГ	8	1,6
8	ТТ-37	4	1,3
9	РП-32	5	1,2
10	Сп.М-36	5	1,1
11	СП-35	4	1,1
12	ЗР-20	5	1,0

13	ЈИ-22	3	0,9
14	ТМ-39	4	0,7
15	БТ-6	3	0,7
16	ДГ-13	3	0,7

Карактеристично за репутациското рангирање кое го направија информантите е тоа што во првите 6 највисоко рангирани, според сите карактеристики на моќта се појавуваат личностите Силјан Мицевски и Владимир Талески, кои се спомнуваат по 3 пати како најмоќни, односно први на листата, а по два пати како втори, што укажува на постоење на ривалитет во смисла на моќта со која располагаат, или ја спроведуваат. Силјан Мицевски успешно опстојува како приватен стопанственик, а Владимир Талески успеа да обезбеди и трет градоначалнички мандат токму во периодот на спроведувањето на ова истражување. Интересно е, исто така, што личностите Живко Радевски и Ванѓел Гагачев се наоѓаат при врвот од 1 до 6 место, кај сите споменати карактеристики. Доколку тие не се повлечеа од јавниот живот по нивното пензионирање, веројатно ќе го задржеа видното место и за време на самото истражување. Тие не беа ставени на листата за интервјуирање заради нивното комплетно повлекување од јавниот живот. За Зоран Коњановски е карактеристично што во тој период беше пратеник, а потоа министер за одбрана и локална самоуправа, па заменик министер за земјоделие, шумарство и водостопанство, па беше сметан за моќна личност во рангирањата на речиси сите информанти.

Измени во првичната листа предизвикани од објективни околности

Поради одредени објективни причини првично добиената репутациска листа за најмоќни лица во Битола претрпе одредени корекции. Врз основа на добиени дополнителни сознанија за промени во социјалниот статус на посочените моќници, дел од нив мораше да бидат изоставени, или заменети со други личности, во периодот од 3 години што поминаа од првичното, до конечното формирање на листата. Така лицата Живко Радевски (реден број – 3 на листата) и Ванѓел Гагачев (реден број – 5 на листата) заради пензионирање и целосно повлекување од јавниот живот, и Благој Стојчев (реден број – 6 на листата) заради стечај на компанијата и целосно повлекување од јавниот живот, беа заменети со други личности. Личноста Димче Кузмановски (реден број - 21 на листата) беше заменета затоа што во меѓувреме настана измена во неговата општествена позиција на која се наоѓаше како директор на Клиничката болница, што според информантите кои претходно го беа предложиле, значеше голема промена во неговата моќна позиција. Истото, се однесуваше и на личноста Благој Стефановски (реден број - 24 на листата), кој претходно беше моќна личност како министер за култура, но подоцна, кога неговата партија ги изгуби изборите, неговата моќна позиција беше значително намалена.

Кај личностите на првичната ранг-листа, под редни броевите 22, 28 и 29 во тек беа судски постапки со различни обвинениј а, за организиран криминал, или стопански криминал, а едната личност беше и осудена на затворска казна. Во случајот на личностите под реден број 30 и 31, и двете личности починаа, па нивните места на листата мораше да бидат пополнети со други личности). Личностите под реден број 34,

35, 37 и 48 од првичната листа во меѓувреме се пензионираа и се повлекоа од јавниот живот.

За личноста Љубица Ангелкова (реден број - 27 на првичната листа) која се наоѓаше на нашата листа на информанти, беше констатирано дека таа како информант, не може да биде земена во предвид во листата на најмоќни.

Дел од личностите кои имаа само по една номинација на репутациската листа, секако дека се јавно познати, но еден дел од нив само според моќта на познатост, а кај кои, другите карактеристиките на моќта не беа изразени многу. Од друга страна, за голем дел од нив, но и за некои други посочени личности, постоеше само по една номинација, па тие личности беа сметани за помалку моќни од оние со повеќе номинации. Кај овие личности и општата просечна оценка за карактеристиките на моќта беше многу мала, околу 0,2 %.[71]

[71] *Широката листа составена од сите предлози на информантите*

Ренг листата на личности кои информантите ги сметаат за најмоќни во Битола			
Рејтинг	Личност	Број на спомнувања	Просечна оценка
1	Силјан Мицевски (СМ-34)	13	3,6
2	Владимир Талески (ВТ-10)	13	3,4
3	Живко Радевски	11	2,5
4	Зоран Коњановски (ЗК-18)	9	2,4
5	Ванѓел Гагачев	8	1,9
6	Благој Стојчев	8	1,8
7	Драги Милошевски (ДМ-14)	7	1,6
8	Ристо Пеев (РП-32)	5	1,2
9	Спиро Момирчевски (Сп.М-36)	5	1,1
10	Зоран Ристевски (ЗР-20)	5	1,0
11	Таше Трпчевски (ТТ-37)	4	0,9
12	Славко Петровиќ	4	0,8
13	Трајан Масалковски (ТМ-39)	4	0,8
14	Борис Таневски (БТ-6)	3	0,7
15	Драган Герзовски (ДГ-13)	3	0,7
16	Јаким Ивановски (ЈИ-22)	3	0,7
17	Васко Василев (ВВ-7)	2	0,6
18	Јорго Шундовски (ЈШ-24)	2	0,6
19	Васил Ѓорѓиев (ВЃ-8)	2	0,5
20	Даница Ристева (ДР-11)	2	0,5
21	Димче Кузмановски	2	0,5
22	Стевче Тасевски	2	0,5
23	Благој Залев (БЅ-4)	2	0,4

Листата која од страна на информантите првично беше предложена, од наша страна беше сумирана, на крајот на 2011 г. Во меѓувреме, односно во 2014 г. кога се започна со спроведување на интервјуата со моќните личности, некои од личностите кои првично беа предложени, требаше да бидат преиспитани дали сè уште ја имаат истата улога и моќ, како и порано. Во тоа преиспитување, за дел од нив, повторно беа

24	Благоја Стефановски	2	0,4
25	Златко Жоглев (ЗЖ-16)	2	0,4
26	Јовко Крстевски (ЈК-44)	2	0,4
27	Љубица Аѓелкова	2	0,4
28	Наум Симјановски	2	0,4
29	Петар Илиевски	2	0,4
30	Александар Прчевски	1	0,3
31	Гавро Пановски	1	0,3
32	Зоран Илиоски (ЗИ-17)	1	0,3
33	Зоран Манговски (ЗМ-19)	1	0,3
34	Ило Тасевски	1	0,3
35	Кире Секуловски	1	0,3
36	Коста Хаџитрифун	1	0,3
37	Адон Чобанов	1	0,2
38	Васко Михајлов (ВМ-9)	1	0,2
39	Димитар Котевски	1	0,2
40	Димче Ѓероски	1	0,2
41	Димитар Стојановски (ДС-12)	1	0,2
42	Драги Пажиќ	1	0,2
43	Живко Митревски (ЖМ-15)	1	0,2
44	Здравко Бошевски	1	0,2
45	Зоран Пејковски	1	0,2
46	Јоана Поповска	1	0,2
47	Калиопи Кривашија Стилиновиќ	1	0,2
48	Мирко Брдаровски	1	0,2
49	Петар Мирчевски	1	0,2
50	Пеце Стојановски	1	0,2
51	Цветан Панделевски (ЦП-40)	1	0,2
52	Томе Тромбев (ТоТ-38)	1	0,2
53	Трајче Котевски	1	0,2
54	Димче Шеровски	1	0,2
55	Тане Николовски	1	0,2

консултирани информантите, кои имаа увид и сознанија за актуелната состојба во сферата на делување на конкретните личности, по што, некои од личностите од првичната листа беа заменети со други.

Поголемите промени кои се случија во листата се однесуваа на следново: во меѓувреме починаа 3 личности од поширокатa листа. Личноста Славко Петровиќ (реден број - 12 на листата), беше заменета со неговиот син Синиша Петровиќ (кој по случајност ги има истите иницијали). Тој го продолжи водењето на семејното претпријатие, кое и понатаму е успешно на пазарот.

Втората личност која почина, Гавро Пановски, беше претседател на организацијата на Сојузот на борци учесници во НОБ, а третата личност која почина, Александар Прчевски, беше поранешен државен јавен обвинител.

Откако беше оформена последната листа на најмоќни лица во Битола, истата беше подредена по азбучен ред, според почетната буква на името на личноста и, беше конечно, заклучена во јануари 2014 година. Заради анонимноста и заради практичната можност за анализа, за секој поединец, покрај иницијалите на личноста стои и коден број, па иницијалите со кодниот број го сочинуваат псевдонимот под кој личноста ќе биде именувана понатаму во текстот.

Конечната листа на моќници со кои се спроведе истражувањето

Според рангирањето направено од страна на информантите и интервентните измени, направени од наша страна, заради променети околности кај некои од личностите, репутациската листа, според која беа спроведувани интервјуата, ја доби својата конечна форма.

За формирањето на конечната листа би требало да се спомене дека во неа во последен момент беа внесени 5 личности. Во меѓувреме (2011 г. - 2013 г.) некои од нив станаа сопственици на две големи акционерски друштва во Битола (АД Стопанска банка – Битола и АД ЗК Пелагонија - Битола), од кои едната личност, Цветан Панделевски (ЦП-40) беше спомнувана и претходно во поширокатa листа, бидејќи тој е еден од сосопствениците на поранешната фабрика за полнење на минерална вода „Пелистерка“, додека другата личност, Орце Камчев (ОК-31), за прв пат се појави и почна да фигурира само на конечната листа, како главен акционер во АД Стопанска банка – Битола и АД ЗК Пелагонија - Битола.

Исто така беа внесени и три личности, кои според мислење на некои од информантите, покажуваат истакната улога во стопанскиот живот и новосоздадената вредност од страна на нивните претпријатија, личноста Александар Поп Ристов (АПР-1), сосопственик со Александар Мемца, во многу успешната IT – компанија; личноста Вецко Котевски (ВК-2), сопственик на ланец на маркети отворени во Битола од 2011 година наваму, и личноста Благој Крстевски (БК – 3), која заедно со личноста Пеце Стојановски (споменат под реден број 50 од првичната листа на информантите), направија заедничка компанија, во која Благој Крстевски (БК-3) е главен сосопственик и управител.

Во рамките на конечната листа од 40 личности, од првичната листа која ја беа креирале информантите влегоа 26 личности, додека другите 14 влегоа врз основа на неопходни измени, кои погоре ги образложивме детално.

Табела 13. *Конечната листа според која се вршеше истражувањето*

Личност	Коден број	Псевдоним
Александар Поп Ристов	Личност бр. 1	АПР-1
Вецко Котевски	Личност бр. 2	ВК-2
Благој Крстевски	Личност бр. 3	БК-3
Благој Salев	Личност бр. 4	БS-4
Борче Неделковски	Личност бр. 5	БН-5
Борис Таневски	Личност бр. 6	БТ-6
Васко Василев	Личност бр. 7	ВВ-7
Васил Ѓоргиев	Личност бр. 8	ВЃ-8
Васко Михајлов	Личност бр. 9	ВМ-9
Владимир Талески	Личност бр. 10	ВТ-10
Даница Ристева	Личност бр. 11	ДР-11
Димитар Стојановски	Личност бр. 12	ДС-12
Драган Герзовски	Личност бр. 13	ДГ-13
Драги Милошевски	Личност бр. 14	ДМ-14
Живко Митревски	Личност бр. 15	ЖМ-15
Златко Жоглев	Личност бр. 16	ЗЖ-16
Зоран Илиоски	Личност бр. 17	ЗИ-17
Зоран Коњановски	Личност бр. 18	ЗК-18
Зоран Манговски	Личност бр. 19	ЗМ-19
Зоран Ристевски	Личност бр. 20	ЗР-20
Игор Божиновски	Личност бр. 21	ИБ-21
Јаким Ивановски	Личност бр. 22	ЈИ-22
Јанче Јанчевски	Личност бр. 23	ЈЈ-23
Јорго Шундовски	Личност бр. 24	ЈШ-24
Јордан Врбовски	Личност бр. 25	ЈВ-25
Раде Христовски	Личност бр. 26	РХ-26
Љупчо Петровски	Личност бр. 27	ЉП-27
Драган Главинче	Личност бр. 28	ДГ-28
Ејуп Фејзовски	Личност бр. 29	ЕФ-29
Јусуф Алиловски	Личност бр. 30	ЈА-30
Орце Камчев	Личност бр. 31	ОК-31
Ристо Пеев	Личност бр. 32	РП-32
Сашо Јанакиевски	Личност бр. 33	СЈ-33
Силјан Мицевски	Личност бр. 34	СМ-34
Синиша Петровиќ	Личност бр. 35	СП-35
Спиро Момирчевски	Личност бр. 36	Сп.М-36
Таше Трпчевски	Личност бр. 37	ТТ-37
Томе Тромбев	Личност бр. 38	ТоТ-38
Трајан Масалковски	Личност бр. 39	ТМ-39
Цветан Панделевски	Личност бр. 40	ЦП-40

Откако завршија сите подготовки, се прејде на реализирање на структурираните интервјуа со личностите на листата од 40 лица, која беше утврдена како листа на

најмоќни поединци во Битола. Притоа, во самиот процес на истражување произлезе дека листата ќе треба да биде дополнета и со 4 лица, кои исто така беа интервјуирани, а ги покриваат Советот на општината, преку претседавачот на Советот Силвана Ангелевска (СА-41) и двајца раководители на две значајни служби во општинската администрација: Ѓуро Илиќ (ЃИ-42) и Јосиф Гоновски (ЈГ-43). Четвртото лице со кое беше надополнета листата за истражување, беше Јовко Крстевски (ЈК-44), директор на најголемото државно претпријатие во Битола, ЕЛЕМ РЕК Битола.

Конечната бројка со која се пристапи во процесот на спроведување на истражувањето на структурата на моќта во Битола беше листа од 44 личности, кои беа предвидени за интервјуирање.

Резултати од спроведените интервјуа

Заради реализирање на истражувањето со кое требаше да се утврдат ставовите и мислењата на носителите на моќта во општина Битола, беше подготвена посебна рамка за структурирано интервју – интервју, лице в лице. Првичната замисла на истражувачот беше да разговара со секој од номинираните 40 лица на репутациската листа. Како и со уште 4 личности, чии мислења сметаше дека се битни за да се оформи реалната слика за ставовите на моќните поединци во Битола.

Рамката за разговор, се базираше на следните теми:

- Прашања кои се однесуваа на утврдувањето на релацијата на интервјуираните моќни поединци, во однос на делувањето на институциите и установите на локалната власт;
- Прашања кои се однесуваа на начинот на кој моќните поединци во Битола се обидуваат и успеваат, односно не успеваат, да ги реализираат нивните деловни или други интереси во однос на централната власт;
- Прашања кои се однесуваа на мислењето и ставовите на моќните поединци од Битола за улогата која во животот на општината ја имаат хуманитарните и општествени организации, од видот на Ротари, Лајонс и сл., заедно со прашањата, дали членуваат во истите, што значат за нив тие организации, и дали таквите организации, според нивното мислење, можат да се сметаат за неформални моќни групи;
- Прашања кои се однесуваа на политичкиот ангажман на моќните поединци од Битола, во смисла на нивно членување или нечленување во политичка партија, причините за нивниот политички ангажман, ако членуваат, или причините за неангажирање, ако не членуваат;
- Од интервјуираните се бараше да посочат 10 лица, кои тие ги сметаат за најмоќни во Битола, од листата со предложени 40 личности. Интервјуираните имаа можност, доколку со листата не се опфатени некои лица за кои тие сметаат дека се моќни, да ги додадат во понудената празна графа, а исто така имаа можност да дадат и оценка за нив, согласно понудените обележја на моќта: богатството, врските, влијанието, авторитетот, вклученоста во политика и способноста (со тоа што ќе одберат една бројка во скалата, од 1 (најмалку) до 5 (најмногу).[72]

72

- Интервјуираните моќни поединци, исто така, беа прашувани за нивните меѓусебни релации со лицата од листата на 40 најмоќни битолчани (дали и колку добро меѓусебно се познаваат), каква им е меѓусебната комуникација и соработка, за искуството од претходната нивна меѓусебна соработка, ако ја имале, и дали и со кого од листата би сакале да соработуваат во иднина;

- Тие, исто така, беа прашувани на кој начин би сакале да се вклучат, или во која ситуација би се вклучиле, доколку се иницира реализација на некој позначаен проект за Битола и на кој начин тие би се обиделе, или би сакале да се вклучат во таа реализација, од аспект на начинот на комуникација, деловно соработување и контактирање;

- Од нив, исто така, се бараше да посочат во која стопанска дејност претежно ги остваруваат средствата за егзистенција и колкав е бројот на вработените со кои раководат во остварувањето на нивната стопанска дејност;

Беше побарано да наведат што, според нивно мислење, подразбира поимот - елита? Потоа, да изберат од листата со 40 најмоќни, 10 лица за кои сметаат дека припаѓаат на некој вид елита и да одговорат дали себе си се сметаат за дел од елитата во градот;

- Интервјуираните требаше да одговорат и дали сметаат дека постои некоја неформална, ама моќна група, која влијае врз најважните одлуки за животот во градот, и ако сметаат дека таква постои, да наведат која личност во таа неформална група има клучна улога;

- Интервјуто завршуваше со прашање на кое интервјуираните требаше да одговорат кој, според нивно мислење, е најмоќен човек во Битола?

Така конципирани, интервјуата беа спроведувани со претходна достава на краток опис на темите за кои ќе се разговара, и со пропратно писмо од кое можеше да се види дека Филозофскиот факултет – Скопје потврдува дека интервјуто е за научни цели и ја потврдуваше автентичноста на личноста на истражувачот.

Од страна на истражувачот, интервјуата беа спроведувани согласно строгите критериуми за реализација на структурирано интервју. Се водеше сметка за моралниот аспект и доверливоста на разговорот, беше претходно договарано и беше побарана согласност за разговор од интервјуираните, со избор на соодветен простор за разговорот, како и со претходно побарана согласност за употреба, или неупотреба на касетофон. Покрај тоа се водеше сметка разговорот да се одвива според претходно подготвениот

Ред. Бр.	Наведете ги моќните личности во Битола кои не се споменти во листата, а споре вас, би требало да бидат						
	Име и презиме	Вид на моќ*					
		богатство	врски	влијание	авторитет	политика	способност
1		5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1
2		5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1
3		5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1
4		5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1	5 4 3 2 1

потсетник, со бележење и на визуелните реакции на испитаникот (ако имаше такви), како и со внимателно набљудување на објектот, или просторот во кој работи испитаникот.

Мора да се каже дека покрај проблемот со повеќекратните обиди за договарање за остварување на разговор, најголем проблем при спроведување на интервјуата беше, испитаниците да се решат да прифатат интервју, а исто така и да одделат доволно време, од најмалку еден час, за спроведување на интервјуто.

Само една личност, од интервјуираните 29, прифати разговорот да се води со снимање, додека другите личности, не беа расположени за снимање на разговорот, така што, сите податоци беа рачно запишувани од страна на истражувачот. Покрај 29 интервјуирани личности од листата, беа спроведени уште 4 интервјуа, со следните личности: претседавачот на Советот на општина Битола, директорот на државното претпријатие ЕЛЕМ - РЕК Битола, и двајца раководители на различни сектори во општинската администрација.

I I I

Дел

МОЌТА НА МОЌНИТЕ ВО БИТОЛА

МОЌТА НА МОЌНИТЕ ВО БИТОЛА

1. Основни сознанија за битолските моќници

Репутациската листа со 40 најмоќни битолчани, според која беа спроведени интервјуата на 29 личности од листата и 4 личности вон листата, ја сочинуваат во најголем дел стопанственици од приватниот сектор. Од јавниот и државниот сектор на листата се наоѓаат вкупно 6 личности: градоначалникот Владимир Талески (ВТ-10), Васко Василев (ВВ-7), специјалист-кардиолог, кој работи во Клиничката болница - Битола, но истовремено е сопственик на приватна специјалистичка ординација, претпријатие кое располага со транспортни и рударски машини и една мала хидроцентрала на реката Шемница. На таа група припаѓа и лицето Зоран Илиоски (ЗИ-17), кое за време на истражувањето беше директор на ЈКП „Водовод“ (општинско претпријатие), а потоа стана пратеник во Собранието на РМ, како и лицето Зоран Коњановски (ЗК-18), кое во време на истражувањето беше заменик министер за земјоделие, шумарство и водостопанство, а претходно министер за одбрана и за локална самоуправа, а потоа советник на директорот во ЕЛЕМ (а пред да стане министер, беше директор на РЕК - Битола). Од областа на судството, на листата се наоѓаат претседателот на Апелациониот суд - Битола, Даница Ристева (ДР-11) и претседателот на Основниот суд – Битола, Јордан Врбовски (ЈВ-25).

Во поглед на бројот на вработени со кои управуваат погоренаведените личности може да се каже следното: градоначалникот Владимир Талески управува директно со 120 лица од општинската администрација, и индиректно, преку просветата, градинките и други дејности кои ги покрива општината, со уште 1.500 вработени. Тој ги именува директорите и раководителите и ги распоредува средствата за плата и материјални трошоци на тие институции.

Претседателот на Апелациониот суд во Битола, Даница Ристева, под своја надлежност има 87 вработени, од кои 29 судии и 26 судски стручни соработници, додека претседателот на Основниот суд во Битола, Јордан Врбовски, управува со 145 вработени, од кои 28 судии и 16 стручни соработници. Како директор на ЈКП „Водовод“, лицето Зоран Илиоски, управуваше со 212 вработени. Во периодот кога лицето Зоран Коњановски беше заменик министер во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (понатаму во текстот МЗШВ - н. з.) тоа министерство броеше 366 лица. Во јавниот сектор спаѓа и лицето Златко Жоглев, кое во периодот на спроведувањето на истражувањето, беше ректор на Битолскиот универзитет, а со таа позиција покриваше околу 200 редовно вработени во универзитетот и факултетите и околу 400 хонорарни вработувања во високото образование.

Овде ќе ги спомнеме и личностите кои беа дополнително интервјуирани како значајни за истражувањето, а поврзани со јавниот сектор. Претседавачот на Советот на општината, Силвана Ангелевска (СА-41) покрај контактот со 30 други личности во Советот е и универзитетски професор и има и професионална комуникација со голем број студенти на Техничкиот факултет во Битола. Двајцата раководители во службите на општината, кои беа дополнително интервјуирани, а се вон листата на 40 најмоќни, исто така, имаат значајна улога во работата на Општината и покриваат поголем број вработени, лицето Ѓуро Илиќ (ЃИ-42) покрива бројка од 50 вработени во административниот сектор, а лицето Јосиф Гоновски (ЈГ-43), 15 вработени во секторот

за правни прашања. Лицето Јовко Крстевски (ЈК-44), кое е директор на РЕК - Битола, деловна единица на претпријатието ЕЛЕМ во државна сопственост, управува со бројка од околу 3.000 работници.

Од преостанатите 33 личности кои се наоѓаат на листата на најмоќни битолчани, треба да се спомене дека има една личност, која е синдикален лидер во ССМ, најголемиот и најбројниот синдикат во државата, со членство кое претставува 20 % од целокупната бројка на вработени лица во државата (околу 700.000 работници). За Живко Митревски (ЖМ-15), може да се каже дека има влијание и ги артикулира интересите на околу 140.000 работници. Овде ќе ги споменеме уште две личности кои се на листата на најмоќни 40 во Битола, а кои се занимаваат со адвокатура. Тоа се: Васил Ѓоргиев (ВЃ-8) кој има адвокатско биро со 4 вработени правници и адвокати и Васко Михајлов (ВМ-9), кој адвокатската работа ја врши сам. Заради потребата на групирање, овде ќе go сместиме и Јаким Ивановски (ЈИ-22), која е единствениот пензионер на листата на најмоќни, поранешен директор на Стопанска банка ад Битола, кој има значително количество на акции во банката и за кого нашите информанти сметаа дека сè уште има врски и влијанија.

Преостанатите 29 личности на листата се стопанственици, а само двајца од нив се истовремено и лекари - специјалисти. Едниот веќе го споменавме претходно, дека формално е во работен однос во Клиничката болница во Битола, Васко Василев, но овде ќе посочиме дека како сопственик на приватно претпријатие, покрива 40 вработени, во дејностите градежништво, рударски услуги, транспорт и производство на електрична енергија (мала хидроцентрала). Другата личност, примариус Таше Трпчевски (ТТ-37), кој е специјалист - гинеколог, е сопственик на приватната болница „Плодност“, за ин-витро оплодување и други медицински услуги, каде управува со 76 вработени лица.

Другите стопанственици кои се наведени на листата од 40 најмоќни битолчани би можеле да се групираат според дејностите со кои се занимаваат. Најбројна и најдоминантна група се оние кои управуваат, или се сопственици во градежната дејност, па во таа група спаѓаат: Благој Крстевски (БК-3) кој управува и е сосопственик во претпријатието „Стентон-градба“ ДОО, Градски паркинзи и БК-кабелска телевизија, кој покрива бројка од 200 вработени во градежниот дел и 70 во другите дејности (вкупно 270). Благој Залев (БЅ-4) е сопственик на претпријатието „Пелагонија Комерц“, кое се занимава со градежништво и во кое има 30 вработени и 200 како подизведувачи, и е сосопственик во претпријатието „Лапор“, заедно со лицето Јорго Шундовски (ЈШ-24) и уште два други сосопственици: Илиос Вилос и Ице Дамчевски, а има и сопствен објект за сместување на студенти.

Во оваа група спаѓа и лицето Борче Неделковски (БН-5) кое има градежно претпријатие – „БВ Инженеринг“ ДООЕЛ и управува со 50 вработени. Со градежништво и машински работи се занимава и претпријатието „Мак-строј Инженеринг“, сопственост на Борис Таневски (БТ-6), во кое се вработени 53 работници. Во оваа група спаѓа и веќе споменатиот Јорго Шундовски (ЈШ-24), кој е сопственик на претпријатието „Форми“, за урбанизам и архитектура, но кој има и акционерски дел во градежното претпријатие „Лапор“, кој управува со 120 вработени заедно со уште 3 лица (споменати погоре во текстот).

Најзначајното градежно претпријатие, ГП „Пелистер“ ДОО, е во доминантна сопственост на Силјан Мицевски (СМ-34), кој раководи со 650 работници. Овде треба да се спомене дека тој, како дел од семејно претпријатие има влијание и врз претпријатието “Еуро-Фарм“, кое е веледрогерија со голем број на сопствени аптеки низ државата, кое претпријатие брои 52 вработени, а го водат неговата ќерка и зет.

Во оваа група на претпријатија ќе споменеме уште две, односно уште две личности од листата на најмоќни во Битола. Томе Тромбев (ТоТ-38) која е директор на претпријатието „Метеорит“, со 70 вработени, кое изведува градежни работи и произведува и монтира метални конструкции. Спиро Момирчевски (СпМ-36), стопанисува со хотел „Треф-бистро“, кој, покрај хотелиерство и услуги, се занимава и со градба и продажба на недвижнини и има 50 вработени. Инаку, Момирчевски беше поранешен сопственик на млекарницата „Идеал Шипка“, што ја продаде на хрватското претпријатие - „Дукат“.

Во следната група на приватн стопанственици од листата на 40 најмоќни лица во Битола преовладуваат личности кои поседуваат претпријатија кои се занимаваат со трговски и угостителски дејности, со една банка, но и неколку производни претпријатија. Така, Александар Поп Ристов (АПР-1), е сосопственик на претпријатието за програмирање и софтвер (IT услуги) - „ИнтерВоркс“, кое работи со развој и извоз на софтвер за странски пазари, и управува со 60 вработени, со сосопственикот Александар Мемца. Лицето Вецко Котевски (ВК-2) е сопственик на ланец на маркети во Битола, Демир Хисар и другите околни градови, се занимава со трговија на големо и мало и со производство, управува со 110 вработени. Димитар Стојановски (ДС-12), кој исто така е на листата на најмоќни битолчани, е доминантен акционер во поранешното општествено претпријатие „Трикотажа Пелистер“, а со својот син Александар Стојановски имаат приватно претпријатие за полнење на минерална вода, „Пела - Роса“, и управува со 300 вработени. На листата е и лицето Драган Герзовски (ДГ-13) сопственик на претпријатието за трговија со горива и плин, кој ги поседуваше автосервисот и бензинската пумпа - „Торпедо“, потоа продадени, а сега располага со соларна централа за производство на електрична енергија и покрива околу 10 вработени лица.

На листата на најмоќни лица во Битола се наоѓа и лицето Драги Милошевски (ДМ-14) долгогодишен директор на една од најголемите и најуспешни печатници во државата, АД „Киро Дандаро“ - Битола, сега еден од доминантните акционери во неа, каде се вработени 185 лица. Тука ќе го споменеме и Зоран Манговски (ЗМ-19), кој е сопственик на регионалната телевизиска куќа ТВ „Тера“, во која се вработени 14 лица во редовен работен однос. На листата на најмоќни се наоѓа и Игор Божиновски (ИБ-21), сопственик на претпријатието „Божиновски“, кое располага со 15 продажни места низ државата - јувелирници и продажба на познати марки на часовници, а вработува 27 лица.

На листата од 40 најмоќни се наоѓа и лицето Зоран Ристевски (ЗР-20) сосопственик на „Цермат“ ДОО, производител на сладолед, замрзната храна и други кондиторски производи, во чија фабрика и трговска мрежа се вработени 110 лица. На листата се наоѓаат и двајца сопственици на хотелски објекти. Јанче Јанчевски (ЈЈ-23) е сопственик на хотел „Премиер“ и „Премиер Центар“, како и „Гранд Премиер“, една од најголемите банкет сали за свадби и свеченост во градот, и управува со 60 вработени. Ристо Пеев (РП-32) е сопственик на најголемиот хотелски објект од периодот на општествената сопственост, хотелот „Епинал“, со 66 соби и 2 претседателски апартмани, со казино, сала за свадби и свечености, конференциски сали и базен, кој управува со 56 вработени. Како доминантен акционер фигурира неговото претпријатие „КАК“ ДОО-Скопје (со 92 % од акциите), а другите акции ги поседуваат дел од поранешните вработени на АД УТТ „Македонија“.

Раде Христовски (РХ-26) од листата на најмоќни битолчани е сосопственик на трговското претпријатие „Кандико“ за трговија на големо и мало, кој, заедно со стопанственикот Томислав Стојчевски, управува со 45 вработени. Драган Главинче (ДГл-28) е сопственик на трговското претпријатие „Меркур - трејд“, за трговија со козметика и управува со 50 вработени. Во претпријатието за производство на картонажа и амбалажа „Фустеларко – Борец“, доминантен сопственик е Љупчо Петковски (ЉП-27) кој упра-

вува со 175 вработени. Во оваа група ќе го споменеме и Ејуп Фејзовски (ЕФ-29), чие претпријатие „Мигрос“ се занимава со откуп на пченица, производство и трговија со брашно и леб, кој управува со 24 работници.

Во листата на најмоќни битолчани спаѓа и Јусуф Алиловски (ЈА-30) сопственик на претпријатието „Европа експрес“, кое се занимава со превозни и транспортни услуги, во кое во моментот работаат 10 лица. Сашо Јанакиевски (СЈ-33) е сопственик на претпријатието „Еко-Клуб“ ДООЕЛ, кое се занимава со комунални и погребни услуги, и управува со 93 вработени. Орце Камчев (ОК-31) со своето претпријатие „Орка Холдинг“ АД е доминантен сопственик во „Стопанска банка ад – Битола“ (управува со 166 вработени) и ЗК „Пелагонија – Битола“ (управува со 731 вработен).

Синиша Петровиќ (СП-35) е сосопственик во претпријатието „Синпекс“ ДОО, кое е едно од најстарите приватни претпријатија во Битола (25 години пред промената на општествениот систем), кое се занимава со продажба на земјоделски машини, опрема и механизација, и управува со 45 вработени. Трајан Масалковски (ТМ-39) е сопственик на претпријатието „Пелагонија-петрол“ (со околу 20 вработени) и е еден од поголемите акционери во „Стопанска банка ад - Битола“, а располага и со деловен простор на локацијата на поранешниот хотел „Македонија“ на Широк сокак. Цветан Панделевски (ЦП-40) е еден од членовите управниот одбор на ЗК „Пелагонија“, каде индиректно има влијание врз 731 вработен во земјоделскиот комбинат и е сосопственик со Тане Николовски и Орце Камчев во АД „Пелистерка“, каде управува со 83 вработени.

Овде би сакале да наведеме и некои податоци и сознанија за дел од претпријатијата на личностите кои се наоѓаат на нашата листа, кои се управувани или се во сопственост на најмоќните 40 личности во Битола, кои, во некои рангирања се појавуваат и меѓу најуспешните претпријатија во државата. Секако дека она што претходно е наведено како број на вработени лица со кои управуваат во рамките на претпријатијата и установите/институциите со кои раководат, не ја отсликува нивната реална моќ во однос на други параметри. Затоа ќе бидат наведени и дополнителни податоци кои укажуваат на нивата моќ и моќта на претпријатијата со кои тие управуваат.

Така, според годишната едиција: „200 најголеми претпријатија во Македонија“ која ја подготвува и објавува повеќе години наназад Еуро Бизнис Центар – Скопје (овде е даден периодот 2011-2013 г.), меѓу 200-те најголеми претпријатија во Македонија се наоѓаат и некои од битолските претпријатија, кои се управувани или се сопственост на некои од личностите од листата на 40 најмоќни битолчани: ГП „Пелистер“ ДОО, ЗК „Пелагонија“ АД, “Еуро-Фарм“ ДООЕЛ и АД „Киро Дандаро“.[73]

[73] *Најголеми претпријатија од Битола меѓу 200 најголеми во Македонија*

Година и место на листата				Вкупен приход во денари	Вкупен приход во ЕВРА
2011	2012	2013		2013	2013
48	45	47	МЛЕКАРА АД - Битола	2.271.465.810,00	36.934.403
75	100	81	ПЕЛИСТЕР ДОО - Битола	1.359.073.823,00	22.098.761
93	103	76	ЗК ПЕЛАГОНИЈА АД - Битола	1.427.050.142,00	23.204.067
103	110	149	ВЕСТ ДООЕЛ - Битола	798.051.214,00	12.976.442
90	129	176	4-ТИ НОЕМВРИ АД - Битола	687.027.966,00	11.171.186
159	149	119	ЕУРО - ФАРМ ДООЕЛ - Битола	1.022.467.870,00	16.625.493
141	161	198	ИДЕАЛ ШИПКА ДООЕЛ - Битола	620.587.290,00	10.090.850
-	-	99	КРОМБЕРГ И ШУБЕРТ ДООЕЛ	1.193.073.403,00	19.399.567
-	184	160	АД КИРО ДАНДАРО	747.749.491,00	12.158.528
-	-	171	МАРКОВСКИ КОМПАНИ ДООЕЛ	702.457.252,00	11.422.069

Дека и другите претпријатија од листата на 10 најголеми меѓу 200 најголеми во Република Македонија се водени или се сопственост на моќни личности од Битола може да се осознае од одговорите кои некои од интервјуираните ги даваа на дадената можност да допишат некоја личност, за која сметаат дека не е на листата, а според нивно мислење би требала да биде. По оваа основа беа споменати, но само со по еден предлог, и лицата кои управуваат со: „Млекара“ АД, „Вест“ ДООЕЛ, „Марковски компани“ ДООЕЛ и Фабриката за шеќер „4-ти Ноември“ АД.

Ако се погледне рангирањето за „200 најуспешни претпријатија во Македонија“ (Еуро Бизнис Центар – Скопје, за истиот период: 2011-2013 г.), можат да се забележат исто така десетина битолски претпријатија, кои се управувани или во сопственост на некои од лицата на листата на 40 најмоќни во Битола. На оваа листа на најуспешни се наоѓаат: ГП „Пелистер“ ДОО, „Марковски компани“ ДООЕЛ, „ОРКА Холдинг“ АД (која во Битола е доминантен сопственик на „Стопанска банка АД – Битола“ и ЗК „Пелагонија“ АД). ЗК „Пелагонија“ АД не е на листата во 2013, но е присутна во претходните години, додека „Млекара“ АД, „Лапор“ ДОО, „Цермат“ ДОО, “Еуро-Фарм“ ДООЕЛ и „Интерворкс“ ДООЕЛ (се меѓу најуспешните во 2011 г.)[74]

Инаку, доколку се направи анализа на содржината на македонските пишани и електронски медиуми, во разните рангирања кои се правени од 2011 до крајот на 2014 година, можат да се најдат оскудни податоци за најмоќните луѓе во државата, секако пооскудни за Битола. Така, „Утрински весник“[75], на 22.07.2011 г., под наслов „Топ-листа 25 на локални богаташи“ ги наведува нив според градовите во Македонија, па во Битола ги спомнува и некои од лицата кои се присутни во нашето истражување, а некои беа прикажани во првичната наша листа која ја составија информантите со свои предлози.

Извор: Годишната едиција 200 НАЈГОЛЕМИ ФИРМИ ВО МАКЕДОНИЈА е подготвена и издадена од Еуро Бизнис Центар – Скопје, http://www.eurobc.mk/utd_200_mk.html

[74] *Најуспешни претпријатија од Битола во 200 науспешни претпријатија во Македонија*

Година и место на листата			
2011	2012	2013	Претпријатие
22	44	-	ЗК Пелагонија ад
125	84	23	Марковски Компани дооел
16	22	15	Пелистер доо
130	197	139	“Еуро-Фарм“ дооел
-	89	83	Лапор доо
105	82	105	Цермат доо
53	58	-	ФОД дооел ад ЕЛЕМ
-	79	-	ГРИНФРУТ дооел
-	99	-	ДИГЕР дооел
-	136	-	СИМБОЛ-КАРТОНАЖА дооел
-	150	-	ИНТЕРВОРКС дооел
-	-	47	МЛЕКАРА АД Битола
8	50	24	ОРКА ХОЛДИНГ АД - Скопје

Извор: Годишната едиција 200 НАЈГОЛЕМИ ФИРМИ ВО МАКЕДОНИЈА е подготвена и издадена од Еуро Бизнис Центар – Скопје, http://www.eurobc.mk/utd_200_mk.html

[75] http://www.utrinski.mk/?ItemID=E7E0CA68FC17F84594089F5AF843A517

Тоа се лицата Силјан Мицевски[76], Живко Радевски[77], Ванѓел Гагачев[78], Трајан Масалковски[79], Спиро Момирчевски[80] и Јорго Шундовски.[81]

Две години подоцна, на 06.01.2013 г., електронскиот портал „Макборба“ (Македонска борба)[82] објавува листа на 20 најбогати фамилии во Македонија[83]. Во таа листа има две личности кои се наоѓаат и на нашата листа на 40 најмоќни во Битола: на таа листа под реден број 2 е наведено лицето Орце Камчев[84], а под реден број 20, лицето Силјан Мицевски[85].

---

[76] Цитирано според „Утрински весник“: **„Силјан Мицевски:** Првата асоцијација на битолчани за богатство, раскош и моќ се поврзува со името на експградоначалникот на Битола, Силјан Мицевски-Циле. Циле, според познавачите на состојбите, е најкрупната риба во Битола, но и човек што може да го мери својот капитал со најбогатите бизнисмени во државата. Мицевски е првиот човек на градежното претпријатие „Пелистер“, неговото семејство поседува близу 50 аптеки „Еуро фарм“ низ цела Македонија. Поседува капитал и во повеќе компании низ Македонија што се занимаваат со градежништво... Инаку, важи за човек што со години помага во битолскиот спорт, културата, а им помогнал и на голем број битолчани“.

[77] Цитирано според „Утрински весник“: **„Живко Радевски:** Поранешните менаџери на битолската млекарница ИМБ по продажбата на фабриката станаа милионери. Еден од нив е и бившиот прв човек на млекарницата, Живко Радевски. Од продажбата на акции во ИМБ, Радевски се офајди со над 5 милиони евра. Сега се обидува да отвори друга млекарница и повторно да се зафати со работа во млечниот бизнис, но засега неуспешно.“

[78] Цитирано според „Утрински весник“: **„Вангел Гагачев:** Ретко некој од имотните битолчани ја посакуваат славата на богатите. Пример за тоа е Вангел Гагачев, поранешен генерален директор на ЗК „Пелагонија“. Битолчани за Гагачев велат дека е еден од најбогатите пензионери, но во исто време и најскромен. Тој поседува голем дел од акциите, не само во ЗК „Пелегонија“, туку и на Стопанска банка - Битола.“

[79] Цитирано според „Утрински весник“: **„Трајче Масалковски:** Сопственикот на бензинската пумпа „Пелагонија петрол“ е исто така на списокот на најбогати битолчани. Тој поседува акции во Стопанска банка - Битола, а располага и со голем недвижен имот во градот. Во негова сопственост е и зградата на поранешниот хотел „Македонија“ на Широк сокак.“

[80] Цитирано според „Утрински весник“: **„Спире Момирчевски:** Поранешниот сопственик на битолската млекарница „Идеал шипка“, Спире Момирчевки, котира високо на списокот на богати битолчани. Од продажбата на млекарницата инкасираше неколку милиони евра. Сега е дел од бизнисот со градење станбени објекти низ Битола. Голем дел од објектите во центарот на градот се во негова сопственост, а работи и со фабрика за сувомесни производи.“

[81] Цитирано според „Утрински весник“: **„Јорго Шундовски:** За битолчани прв на списокот за најбогат политичар без конкуренција е поранешниот министер за транспорт и врски, Јорго Шундовски. Тој има проектантско биро и е главен кројач на урбанистичките планови во Битола без оглед која власт е во опција.“

[82]http://makborba.mk/index.php/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%98%D0%B0/item/228-%D0%BD%D0%B0%D1%98%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5-20-%D1%84%D0%B0%D0%BC%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B8-%D0%B2%D0%BE-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0.

[83] „Официјални информации не можете да добиете. Од оние податоци кои и се достапни на јавноста редакцијата на Македонска борба ја направи следната ранг-листа, за која сепак не тврди дека е прецизна и точна“.

[84] „Цитирано според „Макборба“: „Орце Камчев и фамилијата: Неговото богатење почна во времето на приватизацијата на Македонија спорт од неговиот татко. Се занимаваше долго со лон и извоз на текстил. Од 2006 година наваму стануваат сопственици на многу компании во Македонија. Работат со широк дијапазон од здравство до текстил и градба. Сосопственик во болницата „Систина“, сопственик на Стопанска Банка Битола, ЗИК Пелагонија Битола, сосопственик во Лозар-Пелистерка и многу други компании. Преку ЗИК Пелагонија се здоби со управување на 10.000 хектари земја. Не мал е и уделот во медиумскиот сектор, но од таму влечи мали профити. Експанзијата продолжува со несмалено темпо во следните 2 години“.

[85]„Цитирано според „Макборба“: „Силјан Мицевски и фамилијата: Силјан Мицевски е почесен конзул на Србија, кој ја приватизираше градежната компанија Пелистер. Тој и неговата ќерка имаат низа компании

Овде би го споменале и еден постар напис на новинарот Небојша Јаконов од 23.09.2008 година во неделниот весник „Глобус“[86], под наслов „Стоте највлијателни луѓе во Македонија“, каде прави анализа на една листа на влијателни поединци надвор од сферата на политиката, и опфаќа повеќе различни дејности во општеството. Листата не е подредена по редни броеви на рангирана моќ, туку се споменуваат како влијателни личности од општествените дејности и области. Од личностите кои се спомнуваат за Битола, во листата може да се сретне лицето Орце Камчев[87], и личноста Благоја Стефановски[88], која беше спомнувана во нашата првична, но не и во конечната листа на личности, предлагана од нашите информанти. „Глобус“ споменува и една личноста, која има реално големо влијание во животот на Битола, иако никој од информантите посебно не ја спомена, па ја нема ниту во листата на најмоќни 40 битолчани. Тоа е личноста на Митрополит Преспанско-пелагониски и администратор Австралиско-новозеландски, Господин Господин Петар[89].

Сметаме дека досега наведените дополнителни податоци даваат поопширна слика за личностите наведени во листата на 40 најмоќни. Во самото истражување ние успеавме да интервјуираме 27 од нив, па во продолжение ги донесуваме сознанијата за нивната возраст и професионална определба, односно степен на образование.

Возраста, образованието и професијата на битолските моќници

Доколу се погледне листата од аспект на возраста на најмоќните 40 битолчани, може да се забележи дека во неа се доминантни три возрасни групи.

Најбројна е групата на возраст од 56-60 години, каде припаѓаат 11 личности, или 27,5 % од личностите на листата. Оние кои се помлади од нив и се од 50-55 години возраст, како и оние кои се пет години постари, и се од 61-65 години, се по 8 личности во група, и претставуваат секоја група по 20 %. Ако се земат заедно трите групи, тогаш најголемиот дел од листата на најмоќни се лица на возраст од 50 до 65 години, или такви се 67,5 % од листата.

на свое име, а во многу компании се и акционери. Поседува голема градежна компанија која работи во Битолскиот регион, а фирмите во Скопје на неговата ќерка се во сосема други области. Денес е еден од најмоќните бизнисмени во Југозападниот дел и најбогат во тој регион во бизнисот со ископ и градежништво. Поседува десетици недвижнини во Битола, Охрид, Скопје и цела Македонија“.

[86] http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=169A939AD8E5304083A41C75BE6FA823

[87] „Орце Камчев: Сопственик и менаџер на „Орка спорт“. Како изданок на познато бизнис семејство, едно од првите што влезе во приватниот бизнис, Орце Камчев во себе ги обединува својствата и на старата и на новата македонска бизнис елита. Човек е кој несомнено знае да се снајде во општествениот лавиринт и да ги ползува тие свои релации во динамичното ширење на своите бизнис интереси. Што се однесува до јавниот профил, Камчев настојува да остане во сенка, но тоа се' чини и го прави „интересен“ за поширокатa јавност.“

[88] „Благоја Стефановски, театарски работник и менаџер во културата“.

[89] „Г. Г. Петар: Митрополит Преспанско-пелагониски и администратор Австралиско-новозеландски г. Петар - Еден од најекспонираните членови на Светиот синод на МПЦ. Меѓу останатото, г. Петар е познат и по неговата претензија за архиепископскиот трон, поради што му се припишуваа обиди за „лобирање“ во круговите на политичките елити. Тоа, велат, и го наредува меѓу црковници со добри врски, за што, според некои, потврда е и неговото опстојување и покрај приличниот број контроверзи сврзани со него. Иако е често преку океанот во епархијата која ја администрира, и денес важи за еден од најмоќните митрополити.“

Најмладата група од 45-49 години, брои 6 личности и претставува 15 % од листата. Групата која е помеѓу 66-тата и 70-тата година се состои од 5 лица, и претставува 12,5 %, а само 2 лица или само 5 % се над 70 години возраст.

Табела 11. *Возраста на битолските моќници*

Возраст	Име и презиме	Број	%
45-49	Зоран Коњановски, Зоран Ристевски, Игор Божиновски, Драган Главинче, Орце Камчев и Сашо Јанакиевски	6	15,0
50-55	Вецко Котевски, Живко Митревски, Зоран Илиоски, Зоран Манговски, Љупчо Петковки, Јусуф Алиловски, Синиша Петровиќ и Томе Тромбев	8	20,0
56-60	Александар Поп Ристов, Благој Salев, Борче Неделковски, Владимир Талески, Драган Герзовски, Златко Жоглев, Јанче Јанчевски, Јорго Шундовски, Раде Христовски, Спиро Момирчевски и Таше Трпчевски	11	27,5
61-65	Благој Крстевски, Борис Таневски, Васко Василев, Даница Ристева, Драги Милошевски, Јордан Врбовски, Трајан Масалковски и Цветан Панделевски	8	20,0
66-70	Васил Ѓоргиев, Васко Михајлов, Димитар Стојановски, Ејуп Фејзовски и Силјан Мицевски	5	12,5
над 70	Јаким Ивановски и Ристо Пеев	2	5,0
	ВКУПНО	40	100,0

Покрај возраста на личностите на листата на 40 најмоќни во Битола, во делот за социо-економските податоци ќе ја посочиме и нивната образовна структура и професионална определба.

Табела 12. *Степен на образование на битолските моќници*

Број на лица						
струка	докторат	специја-листи	магистра-тура	факултет	средно	пенз.
економска			2	7	1	1
правна	1			7		
медицина		2				
информатика				1		
архитектура				2		
драматургија	1					
социологија	1					
градежна				1		
техничка				1	6	
машинска				4	1	
електро				1		
ВКУПНО: 40	3	2	2	24	8	1

Што се однесува до образовната структура на најмоќните личности во Битола, треба да се каже дека дел од нив во изминатиот период настојуваа да го комплетираат своето образование, а некои и да се стекнат со научни титули. Освен тогашниот ректор на битолскиот универзитет, само уште градоначалникот делумно се занимава и со академка дејност, па сметавме дека нема потреба да ги образлагам подетално титулите на другите личности.

Така, на листата има 3 доктори на науки: ректорот Златко Жоглев како социолог, Живко Митревски, професор по трудово право и градоначалникот Владимир Талески[90] - драматургија. Меѓу другите личности има двајца магистри: Силјан Мицевски, по менаџмент и Јаким Ивановски по економски науки, и двајца лекари со специјализација: Васко Василев и Таше Трпчевски. Од другите на листата, 24 имаат факултетско образование и осуммина имаат средно образование. Според бројката на оние кои имаат факултетско или повисоко образование, произлегува дека 31 личност, или 70 % од листата на најмоќни битолчани имаат високо образование.

2. Релации со политичките институции и граѓанските здруженија

Релациите со локалната власт

Оваа група на одговори и добиени сознанија се однесуваа на релациите кои интервјуираните моќни поединци од Битола ги имаат кон институциите и установите на локалната власт. Од интервјуираните беше побарано, да го искажат своето мислење за улогата која во секојдневниот живот на Битола ја имаат институциите на локалната власт и начинот на кој моќниците успеваат да ги реализираат своите деловни интереси во однос на таа власт. Беа прашувани дали некој нивни проект, или барање биле поставени на дневен ред во Советот на општина Битола, или пред управен одбор на некоја локална институција и како, во врска со тоа, било постапувано од страна на локалната власт: дали проектот бил прифатен, или одбиен од тие институции. Ако имало случај проектот да биде одбиен, интервјуираните беа замолени да го искажат сопственото мислење - зошто тоа се случило и токму така се постапило. Во случај да бил прифатен проектот, беа замолени да појаснат за која проблематика станувало збор.

За да се истражи дали моќните поединци имале некакво влијание на кадровската политика во локалната самоуправа, во разговорот беше побарано да одговорат дали некој од нивните блиски, пријатели и/или соработници, е член во Советот на општината, или членува во некој управен одбор, и по можност, да кажат во која институција се тие, ако имало некој таков?

По спроведената анализа на одговорите произлегоа следните сознанија: само 12 од интервјуираните 29 лица (41 %), имале доставено некакво барање, или по нивно барање биле поставени точки на дневен ред пред Советот на општината, на кои се расправало за нивните проблеми или потреби. Ниту еден од интервјуираните не посочи дека за некој

[90] Во 2000 година специјализирал театарска режија на Националната академија за театарска и филмска уметност во Софија, Бугарија.

нивни проблем или барање е расправано пред некој управен одбор на локална институција. Барањата за кои Советот дискутирал, можат да се групираат, на оние со урбанистичка проблематика: изработка на Детален урбанистички план (ДУП), измени на ДУП, легализација на објекти. Потоа, ослободување од данок на имот за заштитни организации, организирање определени форми на специјализација на работници, формирање на Локален економски-социјален совет; формирање на радиодифузно друштво „УКЛО – Радио“; предлог за оформување на цена за земјиштето во зоната Жабени. Тие се обраќале до Советот и градоначалникот и за понезначајни работи, како ослободување од наплата на паркинг пред Апелационият суд - за потребите на судот, изградба на тротоар пред болницата „Плодност“ и поставување на рекламни паноа во околината на истата болница.

За разлика од овие личности кои, имале доставени барања, 11 интервјуирани (38 %) изјавија дека немале доставено никакво барање до локалната власт, односно, дека во изминатиот период кај нив не се појавила таква потреба.

Заклучокот кој произлезе од добиените сознанија е дека доколку интервјуираните имале потреби, тие се обраќале до надлежните органи на локалната власт. Најактуелни за нив и најчесто поставувани биле прашањата од областа на урбанизмот. Според спроведената анализа на содржината на заклучоците и одлуките на седниците на Советот на општината за 2013 г., може да се види дека на тие седници прашањата од урбанистичката проблематика се најчесто поставувани и разгледувани. Од анализата беше видливо дека локалната самоуправа има голема надлежност во процесот на издавање на урбанистичка документација. Реализацијата на урбанистичките постапки зависи од одлуките на Советот, од делувањето на Секторот за урбанизам на општината, и во крајна инстанца, или пред сè, зависат од потписот на градоначалникот, без чиј потпис не може да се добие градежна дозвола.

Ова може да се смета за аргумент дека улогата на локалната власт во урбанистичката област е многу значајна, или може да се рече и - пресудна. Тоа, исто така, ја покажува конкретната позициона моќ, или моќта на функцијата, која ја имаат личностите кои се членови на Советот, и пред сè, функцијата градоначалник.

Следниот аспект на ова прашање беше дали некој предложен проект или поставено барање од моќниците биле прифатени, или одбиени од Советот или од управен одбор? Ако биле одбиени, дали барателите добиле образложение, а ако биле прифатени, од интервјуираните се бараше да посочат за која проблематика станувало збор.

На ова прашање, во одговорите на 11-те личности кои наведуваат дека доставените барања биле прифатени, имаше и одговори дека некои барања не биле целосно реализирани. Имено, еден ДУП и едно урбанистичко решение по тој ДУП, биле прифатени дури после 3 години меѓусебно убедување и доставување дополнителни барања.

Друга личност од интервјуираните, која во доменот на својата работа најчесто изработува урбанистички планови, потенцираше дека дури половината од 70-те ДУП и локални урбанистички документации кои ги изработил биле видоизменети од Комисијата за урбанизам на Советот на општината.

Некои од одговорите укажуваа на сè уште недонесени одлуки по нивните барања, а само 6 одговори, покажуваат дека одлуките се донесени на задоволувачки начин за барателот.

Ова може да се земе како сознание дека дејството на лостовите на моќта: Совет - Комисии на советот - градоначалник - администрацијата со која раководи градоначалникот, се, или можат да бидат, значаен фактор на спроведување моќ врз граѓаните, или врз поединци. Таа моќ може да се спроведува било преку формалното донесување на одлуки од страна на Советот или градоначалникот (Првото лице на моќта - варијантата

на Роберт Дал), било преку недонесување на одлуки (Второто лице на моќта – варијантата на Бакрач и Барац).

Третиот аспект на релациите со локалната власт го истражувавме со прашањето: Дали некој од блиските, пријателите или соработниците на испитаниците е член во Советот на Општината, или е член во некој управен одбор? Ако има таков, се бараше да се каже во која институција е/бил член?

Од добиените одговорите на овие прашања - кои беа обид да се истражи дали некои од интервјуираните личности може индиректно да се инволвирани во лостовите на одлучувањето во Советот на општината, или во некој од управните одбори на локалните претпријатија и институции - не покажаа некоја значителна застапеност, бидејќи многу мал и безначаен дел од интервјуираните одговорија позитивно на ова прашање.

Имено, 16 личности, или 55 % дадоа негативен одговор, еден спомена дека негова-та сопруга со договор за дело е вработена во администрацијата на Општината, четвори-ца, или 13,7 % изјавија дека имаат пријател/роднина во Советот, а тројца, или 10 % дека имаат пријател/роднина во некој од управните одбори на локалните институции.

Бидејќи мнозинството членови во Советот и управните одбори, ги определува и поставува политичката партија/коалиција која е на власт, минорното присуство на блиски личности во овие институции, на само неколкумина од интервјуираните, може да се смета за недоволна можност интервјуираните да можат да реализираат сопствени интереси по таа основа. Дури и кај оние шестмина кои ја декларираа својата партиска припадност кон владејачката коалиција, само еден, односно Борис Таневски (БТ-6) изјави дека имал блиска личност во Советот, односно во некој управен одбор.

Доминација на политичката моќ

Овде би можела да се анализира релацијата која постои помеѓу Општинскиот комитет на партијата (нема големи разлики и кај коалициските партнери), која има мнозинство во Советот, и има градоначалник од своите редови. Имено, поголемиот дел од членовите на Советот во најчест случај се и членови на раководното тело на партијата – Општинскиот комитет.[91] Како заслуга за политичкиот ангажман, скоро секоја политичката партија значаен дел од општинското партиско раководство го номинира на партиската листа („награда“), според која на локалните избори тие добиваат мандати и влегуваат во Советот.

Од друга страна, практиката покажува дека пред секоја седница на Советот, Општинскиот комитет на партијата ги усогласува и дефинира ставовите по одлуките за кои ќе гласа на седницата на Советот. Најчесто, пред седниците, советниците од партијата / коалицијата на власт, но и од опозицијата, одржуваат координативни состаноци за усогласување на ставовите и за определување тактика за самата седница, односно како најефикасно би ги бранеле или елаборирале своите залагања за донесување на секоја од одлуките.

За определени одлуки за кои има извесно внатрешно-партиско разногласие (веројатно заради некаков личен интерес, или спротивставено мислење на поединци, ако такво воопшто има), претседавачот на Советот се консултира и со повисоката партиска инстанца, односно, со генералниот секретар на партијата. Во таквите случаи, не постои

[91] Во истражуваниот случај, потпретседателот на Општинскиот комитет на владејачката партија истовремено и е претседавач на Советот на општината, а секретарот на Комитетот – истовремено е советник и актуелен координатор на советничката група.

друга можност освен застапување на партискиот /коалицискиот став на самата седница. Секако, прашање за себе е, дали може, и во вака поставената релација на подреденост кон партиската централа, да се појават лични релации или спрега на меѓусебни интереси, помеѓу надредениот генерален секретар и локалниот претседател на партискиот огранок, и сл.

Кога се во прашање и позициите и улогата на градоначалникот на општина Битола важи истото што важи и за градоначалниците на другите општини во државата, кои се од редовите на владејачката партија (во конкретниот случај, ВМРО-ДПМНЕ). Тој, како и сите други градоначалници, на секои 2 месеци, на координативен состанок пред лидерот на партијата реферира како се спроведуваат зацртаните активности од партиската програма, односно, што и како сработиле. Оттаму, тие не можат да застапуваат друга политика, освен политиката на партијата. Секако, дел од поневажните, но можеби и некои поважни прашања за кои се одлучува во општината, можат да бидат и под влијание на личноста на градоначалникот, доколку тој се обидува да оствари и некаков сопствен интерес, или влијание, или да угоди за некое прашање на лидерот на партијата или на некој друг многу моќен во раководството на партијата.

Практиката многу ретко може да отстапува од она што го предвидува Статутот на самата партија, кој во Членот 38 потенцира дека „Советниците на ВМРО-ДПМНЕ во Советите на општините и на град Скопје, претставуваат советнички групи на ВМРО-ДПМНЕ. Советничките групи се должни своето дејствување во советите да го вршат во согласност со Програмата и Статутот на партијата и за таа цел да вршат консултации со органите на партијата“[92].

Ништо поразлично не се случува ниту во настапите на опозицијата во Советот на општината, бидејќи тие (било само опозициската партија, било опозициската коалиција), во своите гласања се едногласно против одлуките на власта.

Релациите на битолските моќници со централната власт

Релациите на интервјуираните со централната власт и остварувањето на нивните потреби и интереси, беа анализирани преку зачестеноста на нивните контакти со пратениците од власта (и/или опозицијата); контактите со министрите или други функционери од владата, кои се по потекло од Битола; контактите со министрите или други функционери од владата кои не се по потекло од Битола; и преку одговорите на прашањата: дали комуникацијата била правена преку личен контакт со некој функционер, преку некоја личност од посочената листа на 40 најмоќни, и дали се обидувале да остварат некоја своја потреба преку иницирање на амандман или законска измена.

[92] Статут на ВМРО-ДПМНЕ (Статутарната одлука за изменување и дополнување на Статутот на ВМРО-ДПМНЕ донесена на седницата на Централниот комитет на ВМРО-ДПМНЕ одржана на 12 ноември 2006 година). Во Пречистениот текст на Статутот на ВМРО-ДПМНЕ бр.02-193/1 од 29.07.2016, членот 38 е избришан, но истата содржина која ја наведуваме таму, може да се најде во членот 41 во пречистениот текст на Статутот.
https://vmrokarpos.files.wordpress.com/2019/12/vmro-dpmne-statut.pdf

На прашањето: Дали и колку често контактирате со пратениците од Битола (од власта и опозицијата)? од интервјуираните 29, со ДА одговорија 10 личности (34 %), а од нив дека РЕТКО контактирале одговорија 6 лица (21 %). Дека ЧЕСТО контактирале, одговорија 4 лица (14 %).

Од тие што контактирале ЧЕСТО, Борис Таневски наведува дека контактирал двојно почесто со пратениците од позицијата, отколку со тие од опозицијата, додека пак Зоран Илиоски контактот ЧЕСТО го правел само со пратениците од власта.

Лицето Борис Таневски е приватен стопанственик, па затоа неговите контакти се подиференцирани, додека лицето Зоран Илиоски, покрај пратеничката функција, ја извршуваше и функцијата координатор на ВМРО-ДПМНЕ за Битола, па логично е што неговите контакти биле чести со пратениците од власта (ВМРО-ДПМНЕ).

Структурата на оние кои одговорија со ДА - често, покрај координаторот на ВМРО-ДПМНЕ, ја сочинуваат и градоначалникот, ректорот на Битолскиот универзитет и веќе споменатиот стопанственик Борис Таневски.

Структурата на оние кои одговорија со ДА - ретко, ја сочинуваат шест личности, од кои едниот е директор на државно претпријатие, другиот е синдикален лидер, а четирите други се приватни стопанственици, од кои едниот, Јорго Шундовски нагласи дека контактирал со сите пратеници, од сите политички партии.

Во овој дел каде одговорот е ДА, можат да се споменат и одговорите на двајцата раководители од општинските служби, од кои Јосиф Гоновски, споменува дека имал контакт со пратениците и од власта и од опозицијата, затоа што сите тие редовно се поканувале да присуствуваат на седниците на Советот на Општината. Ѓуро Илиќ пак, изјави дека контактите се од случај до случај, зависно од потребата на делокругот на неговата работа, како шеф на општинскиот протокол.

Дека, НЕ контактирале со пратениците од Битола одговорија 15 интервјуирани (52 %), а од нив само двајца одговорија дека НИКОГАШ не контактирале, од кои едниот, Даница Ристева е од судската власт, а другиот, Таше Трпчевски е сопственик на приватна болница. Структурата на оние кои одговориле дека не контактирале, претежно ја сочинуваат: стопанственици - 11, адвокати - 2 и претходно споменатите две личности кои одговорија со -никогаш.

На прашањето: Дали и колку често контактирате со министрите и со други функционери во владата, кои се по потекло од Битола?, лепезата на одговори се движеше меѓу: да (ретко/често) - не (никогаш).

Со позитивен одговор, односно со ДА - Ретко, одговорија 10 личности од листата (34%), една личност од раководителите на општинските служби и една личност - директор на државно претпријатие. Од преостанатите осум, седуммина се приватни стопанственици, и еден е од судската власт. Личностите со кои тие контактирале, иако ретко, се следните: министерот за информатичко општество, Иво Ивановски и заменикот министер во МЗШВ, Зоран Коњановски. Меѓу оние кои одговорија со ДА - РЕТКО, четворица: Даница Ристева, Јорго Шундовски, Сашо Јанакиевски и Јовко Крстевски го посочуваат Зоран Коњановски, а само Јорго Шундовски и Јовко Крстевски го спомнуваат и Иво Ивановски.

Оние кои контактирале често, се четири личности: градоначалникот Владимир Талески, синдикалниот лидер Живко Митревски, ректорот Златко Жоглев и координаторот на ВМРО-ДПМНЕ, Зоран Илиоски. За често контактирање со министерот за информатичко општество, Иво Ивановски и заменикот министер во МЗШВ, Зоран Коњановски, се искажа само синдикалниот лидер, Живко Митревски.

Побројни беа одговорите дека НЕ контактирале, а такви одговори беа дадени од 13 личности (45 %).

Синиша Петровиќ, сосопственикот на „Синпекс“ не спомена ниту да - ниту не, туку го даде следниот одговор, кој посредно упатува на контакт со заменикот министер Зоран Коњановски, дека контактирал процедурално, зависно од проектот за кој станува збор, бидејќи постојат субвенции за земјоделски машини, а такви на пазарот пласира неговото претпријатие. Тие имале контакти и со Министерството за земјоделие, шумарсто и водостопанство и со Агенцијата за развој на земјоделието.

На прашањето: Дали и колку често контактирате со министрите и други функционери во владата, кои не се по потекло од Битола?, со ДА – Ретко одговорија вкупно 6 лица, од кои одговорите на 2 лица го опфаќаат контактот со личности од министерствата за економија и животна средина и просторно планирање. Едно лице го посочува министерот за здравство Никола Тодоров и две лица кои го посочуваат заменик претседателот на владата за економски прашања, Владимир Пешевски.

Во категоријата на одговори ДА – често, бројката на лицата кои така одговориле е осуммина (27 %), и во нивните одговори се спомнуваат контактите со министерствата за: правда, труд и социјална политика, економија, образование, земјоделие, шумарство и водостопанство, а од министрите се спомнуваат заменик претседателот на Владата и министер за финансии, Зоран Ставрески, заменик претседателот на Владата за економски прашања, Владимир Пешевски и министерот за транспорт и врски, Миле Јанакиески. Во одговорите со ДА – често, градоначалникот, Владимир Талески не ги посочува имињата на оние министри со кои контактирал често, Вецко Котевски споменува дека често контактирал со еден пратеник од Струга, а лицето Спиро Момирчевски, дека контактирал често со Владимир Пешевски, пред истиот да стане функционер во владата.

Со одговор НЕ - се изјаснија 15 личности (52 %), а ниту еден не се изјасни со одговорот НИКОГАШ.

Битолските моќници слабо користат лоби - групи

Еден од начините за влијание врз определени поединци, а преку нив и врз институциите, е користењето на лоби групи. За таа цел битолските моќници беа прашани: Дали за остварување на некоја деловна цел користите или сте користеле услуги од некоја лоби група во Скопје?

Само 2 интервјуирани се изјаснија дека користеле услуги на специјализирано претпријатие за лобирање, што укажува дека битолските моќници сè уште го користат застарениот модел на комуникација и имаат непроменета навика да ги остваруваат сопствените цели преку моделот на врски и пријателства. Едниот од интервјуираните кои потврдија дека користеле лобирање ги посочува услугите на претпријатието „Лобисти“ од Скопје, а другиот ја наведе причината за ангажирање на лоби групата, но не и нејзиното име – „за побрза наплата на побарувањата“. Преостанатите 27 интервјуирани (93 %) се изјаснија дека не користеле услуги за лобирање.

Интересирајќи се за можноста битолските моќници да влијаат врз определени законски измени, им го поставивме следното прашање: Дали некоја ваша потреба била реализирана како амандман или дел од некоја законска измена?

Со ДА одговорија само 3 интервјуирани лица.

Амандманите за кои се ангажирале да ги вметнат во законските решенија кои им биле битни, се однесуваат на следните проблеми и теми: Амандман во Законот за води и водостопански претпријатија и Законот за минерални суровини - половично успешно остварено, според Благој Крстевски; Синиша Петровиќ изјави дека двапати имале образлагање пред комисиите на владата за законот за сообраќај. Се барале измени за воведување на правила за казнување, доколку тракторите и земјоделските машини не се технички исправни, а се вклучени во сообраќај - не биле прифатени. „Сум предлагал доста амандмани - изјави Јорго Шундовски - можеби преку 100, мислам на периодот кога бев заменик министер, и во претходните власти, но и кај сегашната власт. Сега, и наназад земено, околу 10 % од тие амандмани биле усвоени, но не знам дали биле вметнати во законските решенија“.

Другите 27 интервјуирани, или 93 % се изјаснија дека не го користеле пристапот со амандмани за влијаење врз централната власт.

На делот од прашањето, дали своите барања и интереси се обидувале да ги остварат преку измени на закони, бројката на интервјуирани кои тоа го правеле е значителна, односно 13 личности (45 %) се изјаснија дека користеле таква форма за остварување на своите потреби. Преостанатите 16 интервјуирани (55 %) одговорија со НЕ.

Со цел да го дознаеме начинот на кој битолските моќници остварувале одредена законска иницијатива им го поставивме прашањето: Дали тоа сте го направиле преку личен контакт со некој функционер, или во тоа ви помогнала некоја личност од листата која е пред вас?

Бројката на оние кои одговорија со ДА е 7 интервјуирани (24 %), од кои, еден го спомена името на министерот за информатичко општество Иво Ивановски, двајца го споменаа името на заменикот министер за ЗШВ, Зоран Коњановски, и двајца одговорија дека контактот и барањето го правеле преку Сојузот на стопански комори. Во делот на контакти преку лица од листата на 40 најмоќни личности во Битола, само двајцата службеници на Општината дадоа обопштени одговори, едниот, дека комуникацијата со лицата од листата била со лични контакти, а другиот, дека контактите биле претежно преку пратениците од Битола. Другите 22 интервјуирани (76 %) одговорија со НЕ, односно дека преку личен контакт не иницирале барања до функционерите од централната власт.

Релациите со невладини и други организации

Ако се погледне членството на интервјуираните најмоќни битолчани во хуманитарни организации и граѓански здруженија, произлегува дека од 29 интервју-ирани лица од листата со 40 најмоќни, само 10, или над 1/3 членуваат во хуманитарни организации. Од нив, најбројни се оние кои се членови на Ротари Клубовите (има 2 клуба во Битола), каде четири лица се сегашни членови, а еден бил порано член на Ротари клубот Битола.

Други тројца интервјуирани изјавија дека се членови на Лајонс Клубовите од Битола (во Битола такви клубови има 4), а преостанатите двајца интервјуирани се членови, секој поединечно, на: Црвениот Крст и Здружението за македонско - руско пријателство. Едно лице не сакаше да го наведе името на организација чиј член е, што не наведе на размислување дека е можеби член на масонска ложа. Исто така, еден од

интервјуираните изјави дека имал понуда за членство во масонска ложа, но дека истата ја одбил.

Согласно изјавата на оној којшто порано членувал во Ротари клубот, а сега веќе не, произлегува дека се откажал од активноста затоа што не констатирал напредок во работата на клубот - коментирајќи дека има чувство „како да не биле дораснати за таквата дејност“.

За разлика од овие 10 личности кои изјавија дека се членови на некоја невладина, хуманитарна организација или здружение, другите 19 интервјуирани (66 %) изјавија дека не се членови на таква организација. Од нивните одговори, 13 личности (45 %) сметаат дека овие хуманитарни организации немаат важна улога за животот на градот. Другите шест одговорија со поблага варијанта, дека сепак, сметаат оти хуманитарните организации и здруженија во Битола имаат некаква улога во животот на градот. Едни сметаат дека таа улога е прескромна, дека немаат директно влијание, дека имаат инцидентна улога, мало влијание, без големо значење за околината, додека шестмина (21 %) веруваат дека иако не е големо нивното влијание, дека тие преземаат иницијативи и активности и дека донекаде влијаат на животот во градот. Само една личност е категорична дека улогата на овие организации е многу важна, а друга личност смета дека нивната важност може да произлезе само од нивните ангажмани и постигнатите резултати, па колку се поактивни, толку е подобро за градот.

Интересни се коментарите на петмина интервјуирани (17 %) за причините зошто некој членува во тие хуманитарни организации и здруженија. „Формирани се од луѓе кои се моќни со пари или имаат познато име, но не го гледам хуманитарното во овие организации - истакнува Александар Поп Ристов - нема аспекти на хуманитарност, јас тоа не сум го видел овде... мислам дека некои од нив сакаат да бидат видени дека се таму... им годи“. Слично размислува и градоначалникот Владимир Талески, кој споменува дека „она што досега го остварувале е без големо значење“, и дека „тоа го прават во суштина за компензирање на некој статус кој не го стекнале во животот“. Како мотив за членство во овие организации Јорго Шундовски ја смета „желбата за снобовски себедокажувања“ на членовите на овие организации, а Јовко Крстевски смета дека „членуваат само заради нивни личен интерес“. Интересно е искажувањето на Даница Ристева, која изјави дека нејзе тие не и се многу омилени, гледано од аспект на нејзините верски убедувања.

Покрај прашањето за членување и за улогата на хуманитарните и други организации во кои членуваат интервјуираните, беше поставено и прашањето дали во тие организации постои тенденција за делување како неформална моќна група. Само 4 личност (14 %) одговорија дека во тие организации има такви тенденции, додека 23 личности (80 %) дадоа негативен одговор, односно дека хуманитарните и општествените организации во Битола, гледани одвнатре, не можат да се сметаат за неформална моќна група.

Оние кои сметаат дека во овие организации нема таква тенденција дале најчесто отсечен одговор – НЕ, а само две личности коментираат дека „не се влијателни“, а според Борис Таневски, кај членовите во тие организации „можеби постои желба, но тие не работат на тоа“, дека „можеби имаат таква намера - но Даница Ристева не знае - дали имаат таква моќ“. Има и еден одговор од Спиро Момирчевски, кој посочува дека „можеби порано имаше таква тенденција во Ротари клубот - Битола, додека беше претходната власт“. (Овде се наведува таквата релација, затоа што во периодот кога СДСМ беше на власт на државно и на локално ниво, пред 2006 година, овој клуб беше формиран претежно од личности кои беа директори на установи и претпријатија кои беа во општествена сопственост, а приватниот капитал беше во фаза на издигнување - н.з.).

Кај оние 4 личности кои сметаат дека во хуманитарните и општествените организации во Битола имало тенденции за делување како неформална моќна група, Владимир Талевски наведува: „да, се обидувале“, а Раде Христовски наведува дека „има обиди за неформално групирање и во самите организации и кон надвор“. Јусуф Алиловски пак, истакнува дека „поединци внатре се моќни, но не знам дали делуваат како неформална моќна група“. Силвана Ангелевска смета дека тоа е можно „зошто таму членуваат видни луѓе“.

Релациите на битолските моќници со политичките партии

Анализата на политичката припадност и политичкиот ангажман на личностите кои беа интервјуирани покажа дека само 1/5 од нив, или 6 лица се директно вклучени во политика, или ја наведуваат својата политичка припадност. Интевјуираните лица кои ја потврдија својата политичка припадност се членови на ВМРО - ДПМНЕ, односно на владејачката партија, од кои едниот, Зоран Илиоски, во времето на спроведувањето на интервјуто (почетокот на 2014 г.) беше Општински координатор на ВМРО-ДПМНЕ, додека другата личност Јовко Крстевски, која беше интервјуирана од дополнителните четири личности вон листата, беше координатор, пред него.

Наведувајќи ја причината за својот политички ангажман, одговорите варираат од тоа дека Благој Крстевски е „еден од основачите на партијата ВМРО-ДПМНЕ“, Борис Таневски, кој е долгогодишен член на ВМРО-ДПМНЕ смета дека преку политичката партија има „можност да се влијае врз работите во градот“. Градоначалникот, Владимир Талески, кој исто така е член на владејачката партија смета дека е „чест да се биде во врвот на партијата ВМРО-ДПМНЕ“ и дека неговата „партија го прави најдобро она што една политичка партија треба да го прави, со своите критериуми, методи и почитување на поединецот“.

Координаторот на Општинскиот комитет на ВМРО-ДПМНЕ, Зоран Илиоски даде лаконски одговор дека членува во партијата „заради неговите убедувања“, додека претседавачот на Советот на општината, Силвана Ангеловска изјави дека е член на владејачката партија затоа што „сака да даде придонес во политичкиот живот“. Според претходниот координатор на Општинскиот комитет на ВМРО-ДПМНЕ, Јовко Крстевски „партискиот живот е неразделно поврзан со општествениот живот, па за државата единствено може да се придонесе ако си вклучен во политички активности“.

Овие искажувања индиректно упатуваат на значењето на политичката вклученост и нејзиното доминантно влијание во општествениот живот, бидејќи укажуваат на евидентната можност да се влијае врз животот на локалната заедница и пошироко, преку вклученост и делување во политиката. Ако се навратиме на сознанието дека одлуките во општественото живеење на локално ниво претежно се донесуваат во Советот на општината и дека тие одлуки ги тангираат сите жители на локалната заедница, повеќе од јасно е дека политичкиот ангажман е предуслов за моќ, влијание и остварување на партиските, а преку нив и личните интереси.

За разлика од овие 6 личности кои ја назначија и образложија својата политичка припадност, преостанатите 24 интервјуирани (73 % од вкупно интервјуираните 33 личности, 29 моќници и 4 лица од дополнителната листа) наведуваат дека не се политички активни. Во оваа група има и една мала подгрупа, во која би можеле да се вбројат пет личности (15 %) кои претходно биле политички ангажирани, но од тој ангажман веќе се откажале. Тоа се главно поранешни припадници и активни членови и

функционери на СДСМ, кои сега се оддалечени од политиката и се посветиле исклучиво на својот деловен ангажман. Така, двајца од нив, Борче Неделковски и Раде Христовски, покрај тоа што наведуваат дека порано биле, а сега не се активни, наведуваат дека чувствуваат „замор“ од политичкиот ангажман. Благој Залев наведува дека веќе осум години не е активен, но Томе Тромбев (поранешен министер за урбанизам во Владата на СДСМ) е категоричен и тврди „расчистив со политиката“. За разлика од нив интересен е исказот на Јорго Шундовски, поранешен заменик министер за урбанизам од редовите на СДСМ, кој нагласува „Порано се занимавав со политика, но не знам колку тоа беше добро, бидејќи влегов во политиката како чесен човек, а ми накалемија дека сум ’мафијаш‘. Кој се гори од млекото ќе дува и на матеницата“.

Кај сите петмина може да се забележи повлеченост од политиката, односно дека пред неа, како приоритет си поставиле да се занимаваат со својата дејност или професија од која егзистираат, и може да се каже, егзистираат добро.

Во групата на оние кои својата политичка неангажираност ја објаснуваат со некомпатибилност на политиката со нивната актуелна професија, односно законската забрана за политички ангажман се вкупно четворица (12 % од сите интервјуирани), од кои две личности беа интервјуиран од листата на 40 најмоќни и 2 личности од дополнителната листа. Претседателот на Апелациониот суд во Битола Даница Ристева и претседателот на ССМ Живко Митревски ја потенцираа својата политичка неутралност, а двајцата други, кои се раководители во општинските служби Ѓуро Илиќ и Јосиф Гоновски, интервјуирани од дополнителната листа, ја потенцираат својата законска обврска за деполитизираност, односно професионалната некомпатибилност со политичкиот ангажман.

Мотивите за политичката неактивност на преостанатите 15 интервјуирани личности (45 %) можат да се групираат, според бројноста на изјавите, во следниве категории:

а) Мислат дека политиката не треба да се меша со бизнисот

Седуммина, од 15 политички неактивни, изјавија дека не сакаат да го мешаат бизнисот со политика, дека им е најважна нивната работа, дека приватниот бизнис и политиката не одат заедно, па дека мешањето на тие две работи може да има и негативни ефекти во работењето, а еден е категоричен: „Не сакам да се мешам, ниту да ми се мешаат во работењето“.

б) Индивидуален страв од последици од вклучување во политиката

Тројца интервјуирани имаат став дека преку политичка партија успехот и пропаѓањето се молскавични, па оттука и многу ризични: „Партијата кога е на власт, во првите 4 години те прави ‘цар’, ама потоа те претвора во ‘измеќар’... каде и да се приклониш, премногу брзо се расипува ‘љубовта’ “... Ако си член на партија, можеш да ја доживееш судбината на квасецот - брзо да порасне, ама и набрзо потоа, да се истроши. Според четвртиот, „не се зрели условите човек да се вклучи во политика и да помага – само може да си стекне непријатели“. Петтиот истакна дека „се плаши од можни последици“. Иако звучи, различно со последниот случај, тука може да се додаде и изјавата на Васко Василев: „Дедо ми, во времето на Уриетот[93] беше во затвор заради

[93] Младотурската револуција – н.з.

политика и тој нѐ учеше - во животот комар и политика - не... сега и дрога - не“. Последниов беше единствениот од оние кои не се активни во политика, што ја истакна својата наклонетост како симпатизер „на ВМРО-ДПМНЕ“.

в) Во партиите нема демократска атмосфера

Другите одговори кои звучат негативно за партискиот ангажман се потпираат на малку поразлични образложенија од кои може да се почувствува и критика за недемократичност во внатрепартискиот живот и недоволно демократски дијалог.

Еден од оние кој не е партиски ангажиран, изјави дека е веќе стар за таква активност и дека „во партиите малку сакаат да слушаат критика“, друг дека немам желба да се занимава со политика, трет дека во овој момент не чувствува потреба, а помага со идеи на оние кои ќе го побараат неговото мислење. Четвртиот, дека не се наоѓа себеси во таа област, и дека за тоа треба слободно време. Интересна е изјавата на Љупчо Петровски, дека тој нема слободно време, но дека „можеби би посакал да се ангажира во политика, ако советничките и пратеничките функции не бидат платени, туку да се извршуваат без финансиски надомест“. Во оваа група би ја навеле и изјавата на Александар Поп Ристов, кој нагласи дека тој „припаѓа“ на „партијата - Промени за секогаш - Подобра Македонија“, тврдејќи дека во политиката кај нас „Идеологии нема!“

3. Меѓусебните односи на битолските моќници

Меѓусебното познанство на моќниците

Со намера да се утврди општествената кохезија на лицата од листата на најмоќни битолчани и дали тие се препознаваат себеси како една група или не, од нив беше побарано да одберат еден или повеќе одговори, за тоа дали и колку меѓусебно се познаваат. Во рамките на одговорите беа понудени варијантите: „имам контакт“, „го познавам од јавниот живот“, „добро го познавам“, „слабо го познавам“ и „не го познавам“, при што одговараа за секое лице од листата.

Од добиените одговори може да се констатира дека листата на личности кои најмногу ги познаваат лицата од листата е следната:

А) Имам контакт со моќниците од листата

Најмногу контакти со лицата од листата според личното искажување имаат: Јанче Јанчевски, стопанственик кој се занимава со хотелиерство и располага со два хотели, и со две сали за организирање на свадби и масовни свеченост. Во петте личности со најмногу наведени контакти се и Златко Жоглев, ректорот на Битолскиот универзитет, Зоран Илиоски координаторот на владејачката партија ВМРО-ДПМНЕ во Битола до 2014 г. и директор на ЈКП „Водовод“ од Битола, а потоа пратеник во Собранието на РМ. Тука со своите одговори е и лекарот специјалист и сопственик на приватната болница Плодност, Таше Трпчевски, а во оваа група која речиси повеќе од двојно посочува дека

има контакти со дел од личностите од листата, е и сосопственикот на градежно претпријатие, кој има и приватна кабелска телевизија, а ги стопанисува и паркинзите во градот, Благој Крстевски. Другата група, со двојно помалку контакти ја предводи адвокатот Васко Михајлов, а тука се и Даница Ристева, Живко Митревски, Владимир Талески, Јорго Шундовски, Силвана Ангелевска и Вецко Котевски. Интересно е што добар дел од интервјуираните сметаа дека ова прашање не е доволно важно, па не го одговараа.

Табела 13. *Имаат контакти со лица од листата на моќници*

„Има контакт“ со лица од листата на најмоќни	Број на лица од листата со кои „има контакт“
ЈЈ-23	28
ЗЖ-16	26
ЗИ-17	26
ТТ-37	24
БК-3	20
ВМ-9	12
ДР-11	9
ЖМ-15	8
ВТ-10	7
ЈШ-24	7
СА-41	7
ВК-2	6

Б) Ги познаваат моќниците од „јавниот живот“

На прашањето кого од листата го познаваат само од јавниот живот, што асоцира на тоа дека немаат личен контакт, или го познаваат помалку од првиот случај, каде барем некако контактирале, дава слика за меѓусебното лично познавање, односно непознавање со дел од личностите од листата. Тие кои наведуваат најголем број на лица што ги познаваат од јавниот живот, всушност најмалку ги познаваат лично, или имаат најмалку некакви меѓусебни релации. Личноста која наведува дека најголемиот дел од лицата на листата на најмоќни ги познава од јавниот живот е Спиро Момирчевски, со познавање преку јавниот живот на 21 лице. Тој е стопанственик кој порано ја поседуваше млекарницата „Идеал Шипка“, и веројатно презафатеноста со водењето на таа дејност влијаеше да се најде на врвот на листата на лица кои другите личности најмалку ги познаваат лично.

Веднаш по него е лицето Јоасиф Гоновски, кој дури со 19 лица од листата немал контакт или не ги познава лично. Во оваа листа трета личност во рангот, која најмалку познава лично лица од листата е Јовко Крстевски, кој преку јавниот живот познава 17 лица. Тој е моментално генерален директор на РЕК Битола, а пред тоа беше директор на ЈП „Комуналец“ - Битола. Еден период од својот живот тој живееше во Австралија, па е можно дел од личностите на листата помалку да ги познава лично. При врвот во оваа група која само од јавниот живот ги познаваат дел од лицата на листата спаѓа и Владимир Талевски, градоначалникот на Битола, кој 16 лица од листата ги познава само по таа основа - од јавниот живот. Со оглед на тоа што на листата се претежно

стопанственици можно е, претходно Талевски со дел од нив да немал, или имал помалку контакти, затоа што тој работеше како актер во Народниот Театар - Битола, а дел од стопанствениците, веројатно имале помалку време за посетување културни настани. Во горниот дел на групата, која другите лица од листата ги познава само преку јавниот живот, спаѓа и лицето Васко Михајлов, познат адвокат, а претходно судија во Основниот суд Битола, кој од јавниот живот познава 13 лица, како и лицето Љупчо Петровски, кој се занимава со трговија на големо во „Јан - Комерц“ и сосопственик на фабриката за картонажа „Фустеларко“, кој познава 12 лица преку јавниот живот.

Другите личности кои преку јавниот живот познаваат по 10 лица од листата, па и помалку се: приватниот стопанственик Благој Крстевски, синдикалниот лидер Живко Митревски, претседавачот на Советот на општината, Силвана Ангелевска, адвокатот Васил Ѓоргиев, стопанственикот од фирмата за IT технологија „ИнтерВоркс“, Александар Поп Ристов и Златко Жоглев, ректорот на битолскиот универзитет.

Табела 14. *Познавање на моќниците преку јавниот живот*

Ги познаваат само преку јавниот живот	Број на лица кои ги познаваат по таа основа
СпМ-36	21
ЈГ-43	19
ЈК-44	17
ВТ-10	16
ВМ-9	13
ЉП-27	12
БК-3	10
ЖМ-15	10

В) Добро ги познаваат моќниците од листата

Во третото прашање за тоа, колку „добро“, ги познаваат лицата од листата на најмоќни покажа поинаков редослед од претходните два одговори. Во ова рангирање на интервјуираните лица, најголем број на личности од листата „добро“ ги познава Драги Милошевски, директор на печатницата „Киро Дандаро“, дури 34 лица. Исто толку, 34 лица од листата “добро“ ги познава и Јусуф Алиловски, која е приватен стопанственик, кој долги години работи со транспорт. Во оваа група при врвот е и Димитар Стојановски, доминантен акционер во трикотажата „Пелистер“ и сосопственик на „Пела-Роса“, кој “добро“ познава 32 лица од листата. Во групата кои “добро“ познаваат по 30 и над 30 лица од листата, спаѓа и Благој Залев, кој е поранешен стопанственик во општественото, а потоа негово претпријатие „Пелагонија Комерц“.

Табела 15. „Добро“ ги познаваат моќниците од листата

“Добро“ познаваат дел од лицата на листата на најмоќни	Број на лица од листата на најмоќни
ДМ-14	34
ЈА-30	34
ДС-12	32
БС-4	30
СЈ-33	24
ЈШ-24	23
СП-35	23
РХ-26	22
БТ-6	21

Во групата на лица кои “добро“ познаваат 20-30 личности од листата на најмоќни битолчани се лицата: Сашо Јанакиевски, приватен стопанственик на комунално претпријатие „Еко-Клуб“, кој познава 24 лица, Синиша Петровиќ, приватен стопанственик, сосопственик на „Синпекс“, како и Јорго Шундовски, приватен стопанственик, сопственик на урбанистичко-архитектонското претпријатие „Форми“ и сосопственик на градежно претпријатие „Лапор“. Тие двајца познаваат по 23 лица од листата. Раде Христовски, приватен стопанственик и сосопственик на трговското претпријатие „Кандико“, “добро“ познава 22 личности од листата. Борис Таневски, е сопственик на градежното и машинско претпријатие „Мак-строј“, кој познава “добро“ 21 лице од листата. Во групата која “добро“ познава помеѓу 10 и 20 личности од листата има 9 лица, а во групата која “добро“ познава од 0-9 лица од листата има 8 личности.

Г) Слабо, односно, малку ги познава лицата од листата

Во групата на лица која „слабо“ ги познава лицата од листата на најмоќни битолчани се следните лица: Васко Василев, кој работи како лекар специјалист во Клиничката болница во Битола, а има и приватни претпријатија, изјави дека слабо познава 30 лица од листата. Александар Поп Ристов, сосопственик на претпријатие за IT технологија, за 27 лица од листата тврди дека слабо ги познава. Лицето Драган Главинче тврди дека слабо познава 12 лица од листата. Сашо Јанакиевски, сопственикот на „Еко-Клуб“ и Таше Трпчевски, сопственикот на болницата „Плодност“, тврдат дека слабо познаваат по 11 лица од листата. Градоначалникот Владимир Талески, тврди дека 9 лица од листата слабо ги познава, Синиша Петровиќ, сосопственикот на „Синпекс“, одговори дека 8 лица од листата слабо ги познава. Борис Таневски, сопственикот на „Мак-строј“ и ректорот Златко Жоглев наведуваат дека слабо познаваат по 7 лица од листата, а Благој Залев, сопственикот на „Пелагонија комерц“ дека слабо познава 6 лица од листата.

Табела 16. “Слабо“ познавање на лица од листата

„Слабо“ ги познаваат дел од лицата на листата на најмоќни	Број на лица кои „слабо“ ги познаваат
ВВ-7	30
АПР-1	27
ДГл-28	12
СЈ-33	11
ТТ-37	11
ВТ-10	9
СП-35	8
БТ-6	7
ЗЖ-16	7
БЅ-4	6

Д) Не ги познава лицата од листата со моќници

Кај групата на лица кои „не ги познаваат“ дел од личностите на листата на најмоќни битолчани, на чело на листата, или оној кој најмалку познава лица од листата е Вецко Котевски, сопственикот на „Ангромаркет“ и винаријата „Лозар“ – Битола, кој воопшто не познава 16 личности. Со оглед на тоа што Вецко Котевски е стопанственик кој живеел во Демир Хисар, а од скоро отвори повеќе маркети во Битола, веројатно заради делокругот на движење не познава добар дел од личностите на листата. После него, втор на листата кој не ги познава дел од лицата на листата со моќни битолчани е адвокатот, Васил Ѓоргиев, кој изјави дека не познава 13 личности од листата.

Адвокатот Васко Михајлов и стопанственикот Љупчо Петровски не познаваат по 10 личности од листата. Приватните стопанственици Драган Главинче и Синиша Петровиќ, како и претседавачот на Советот на општината Силвана Ангелевска, не познаваат по 9 личности од листата. Урбанистот и архитект Јорго Шундовски и стопанственикот Димитар Стојановски, сопственик на Трикотажа „Пелистер“ и „Пелароса“ не познаваат по 8 личности од листата. Приватниот стопанственик Раде Христовски, сосопственик на „Кандико“ не познава 7 личности од листата, а директорот на РЕК – Битола, Јовко Крстевски не познава 6 личности од листата.

Табела 17. *Не познава лица од листата со моќници*

„Не познаваат“ дел од личностите на листата на најмоќни	Број на лица кои „не ги познаваат“ лично
ВК-2	16
ВЃ-8	13
ВМ-9	10

ЉП-27	10
ДГл-28	9
СП-35	9
СА-41	9
ЈШ-24	8
ДС-12	8
РХ-26	7
ЈК-44	6

Начини и форми на меѓусебна соработка на најмоќните

Од анализата на меѓусебната соработка на личностите наведени во репутациската листа произлезе дека од интервјуираните 29 лица најмногу меѓусебна соработка во изминатите 5 години имале 11 лица од листата и едно лице од дополнително интервјуираните 4 лица. Во групата на лица со најголема соработка според искажувањата на самите интервјуирани, најмногу, или 26 релации на соработка искажува лицето Јанче Јанчевски, кој е сопственик на хотелите „Премиер“ и „Премиер - Центар“. Веднаш по него со најмногу соработка е координаторот на ВМРО-ДПМНЕ, Зоран Илиоски со 25 релации.

Приватниот стопанственик Синиша Петровиќ, сосопственик на „Синпекс“ имал остварено 23 релации со разни личности од листата на најмоќни во изминатите 5 години. Со 22 релации е лицето Сашо Јанакиевски сопственик на приватното комунално претпријатие „Еко - Клуб“. Со остварени по 20 релации на соработка со личности од листата на најмоќни битолчани се приватните стопанственици, Благој Крстевски и Борис Таневски, и градоначалникот Владимир Талески. Со по 19 остварени релации се лицата Јусуф Алиловски, сопственик на транспортното претпријатие „Европа Експрес“ и Спиро Момирчевски сопственик на хотел „Треф-бистро“.

Во оваа горна група на лица со најмногу остварени релации со лица од листата во последните пет години се и Димитар Стојановски, сопственикот на Трикотажа „Пелистер“ и „Пела–Роса“ и урбанистот и архитект Јорго Шундовски, сопственик на „Форми“ и сосопственик на „Лапор“.

Табела 18. *Соработка со лица од листата*

Псевдоним	**Со колку лица од листата Соработувал 5 години наназад**
ЈЈ-23	26
ЗИ-17	25
СП-35	23
СЈ-33	22
БК-3	20
БТ-6	20

ВТ-10	20
ЈА-30	19
СпМ-36	19
ДС-12	18
ЈШ-24	18

Партнери со кои би сакале да соработуваат на иден проект

Прашањето „Со кого би сакале во иднина да соработувате на некој значаен проект во општината“ беше наменето да покаже со кои личности од листата на најмоќни битолчани испитаниците ќе покажат најголема доверба и емпатија за соработка. Интервјуираните во своите искажувања како најпожелни потенцијални партнери за идна соработка ги посочија следните личности: градоначалникот Владимир Талески и Драги Милошевски, директорот на печатницата „Киро Дандаро“, со кои сакаат да соработуваат 14 личности од интервјуираните.

Сосема блиску до нив со 13 добиени гласови, за пожелен партнер за соработка во иднина интервјуираните го посочија Зоран Илиоски, директорот на „Водовод“ Битола и координатор на ВМРО-ДПМНЕ, а по 12 гласови како пожелни соработници добија Орце Камчев, доминантен акционер на „Стопанска банка АД Битола“, ЗК „Пелагонија“ и сопственик на „Окра Холдинг“, и Силјан Мицевски, главниот акционер на ГП „Пелистер“ и сосопственик на “Еуро-Фарм“. Шестата личност која доби најмногу гласови за пожелен иден партнер во заеднички проект е Јорго Шундовски, со 11 споменувања, и 10 споменувања доби Зоран Ристевски, сосопственик на „Цермат“.

Табела 19. *Посакувана соработка со лица од листата*

Псевдоним	Би сакал да соработува во иден проект со
ВТ-10	14
ДМ-14	14
ЗИ-17	13
ОК-31	12
СМ-34	12
ЈШ-24	11
ЗР-20	10
ЗК-18	9
ИБ-21	9
СП-35	9
ВЃ-8	9
ЦП-40	9

Осмо-рангирана личност која би сакале да ја имаат за партнер во иден проект според интервјуираните е Зоран Коњановски, кој во времето на спроведувањето на ова истражување, беше заменик министер за ЗШВ. Деветта е личноста Игор Божиновски, со 9 споменувања, сопственик на фирмата „Божиновски“ за трговија со сатови, бижутерија и производи со скапоцени камења. Десеттото, единаесеттото и дванаесеттото место заедно со Игор Божиновски, го делат Синиша Петровиќ, сосопственик на „Синпекс“, адвокатот Васил Ѓоргиев и Цветан Панделевски, сосопственик на „Пелистерка“ и акционер на ЗК „Пелагонија“, бидејќи сите имаат по 9 споменувања.

Начин на вклучување во иден значаен проект во општината

Во рамките на спроведеното интервју, беше предвидено интервјуираните да го искажат својот став по прашањето: *Кога би се иницирала реализација на некој позначаен проект за Битола, на кој начин би се обиделе да се вклучите во него?* Прашањето се однесуваше на видот на самата комуникација, при што замислата беше да се утврди колку тие преферираат комуникација со електронски средства, а колку со личен контакт. Затоа како потпрашања следуваа: дали би оделе на ручек/вечера со клучни луѓе од локалната или централната власт, дали контактот би го направиле со телефонирање на некоја од влијателните личности од локалната и централната власт, или би контактирале непосредно со некои од лицата кои се наоѓаат на листата на најмоќни, за да се добијат некакви подетални информации.

Дополнително го поставувавме и прашањето: *како би реагирале доколку бидете, а како доколку не бидете, повикани да се вклучите.* При што произлезе дека вториот, провокативниот дел од прашањето беше поефикасен во обезбедувањето на одговор.

Добиените одговори се групирани во пет категории, прикажани во продолжение:

а) Петмина покажуваат решеност за комуникација ако е во прашање значаен проект за Битола. Благој Залев, би се вклучил „директно“, Васко Василев „е можно да побара да го вклучат“, Васил Ѓоргиев потенцираше дека доколку не го вклучат, а смета дека е важно, ќе се обиде да се вклучи самиот. Васко Михајлов тврдеше дека ќе се вклучи „ако има потреба, зависно од можноста“, а Јанче Јанчевски, потенцираше дека „би се вклучил на секој можен начин“.

б) Двајца од интервјуираните одговорија: Благој Крстевски со „да, би презел некоја иницијатива, но не верувам дека би била прифатена“, а Јорго Шундовски одговори со „не“, бидејќи „ако сакам да се вклучам, јас ќе предложам нешто, но ако носителите на идејата / проектот не сакаат да ме вклучат, не би настојувал“.

в) Најголемиот дел од интервјуираните наведуваат дека би се вклучиле, но поставуваат предуслови, односно спомнуваат - „ако“ и наведуваат во кој случај би се вклучиле, или не би се вклучиле во таквиот проект.

Вкупно шестмина, тврдеа дека не би се вклучиле ако не бидат повикани, односно, не би барале самите за да бидат вклучени. Борис Таневски, смета дека „не би им се наметнувал“, Димитар Стојановски, дека „би се вклучил ако го сакаат негово мислење и совет“. Третиот, Драги Милошевски е категоричен, дека „нема лично да се вклучи ако не биде повикан, затоа што нема за што и кому да се докажува“. Раде Христовски и Љупчо Петровски исто така „не би контактирале ако не бидат повикани“, а вториот нагласува дека „не би барал да го вклучат доколку екипата не му одговара“. Таше

Трпчевски и Драган Главинче сметаат дека нивното вклучување зависи многу од тоа „дали некој ќе ги повика“, а за вториот, предуслов е, „кој ќе го повика“.

г) Изјавата на Васил Ѓоргиев: „Битола ја сакам и сакам да ја видам во вистински сјај“ е интересен одговор, на кој може да се надоврзат и изјавите на уште тројца интервјуирани: Даница Ристева, би се вклучила „ако смета дека проектот е битен за Битола“, Сашо Јанакиевски, дека „штом е од интерес за градот би се вклучил по која било основа“, а Драги Милошевски „би се вклучил, доколку бидам повикан, ако е во интерес на градот и би помогнал, ако треба и финансиски“.

д) Од преостанатите четворица интервјуирани, тројца, покрај интересот за Битола, како услов го спомнуваат и сопствениот интерес, како што спомена Зоран Илиоски, а другите двајца изјавија: Синиша Петровиќ, дека ќе се обиде да се вклучи на секаков можен начин доколку во тој проект гледа можност за бизнис, Спиро Момирчевски би се вклучил, ако гледа интерес и за себе и за градот. Четвртиот, Вецко Котевски потенцираше дека „нема да се вклучи во тој проект, иако би имал интерес, доколку не го повикаат“.

Од 24-цата кои се изјаснија за оваа тема, Борче Неделковски, го изјави следното: „Не гледам во што би можел да учествувам, не гледам ниво за заедничко делување, нема континуитет, нема клима. И како фирма немаме капитал за такво вклучување, ние сме мала фирма. “

За разлика од другите, лицето Александар Поп Ристов, изјави дека за него најдобриот начин да комуницира е комуникацијата преку е-мејл, како наједноставен, цивилизиран начин, но во изјавата констатира дека „кај нас тој начин на комуникација не се користи многу“.

Ако се земат во обзир позитивните и негативните одговори, тогаш 20 лица (69 %) од интервјуираните се изјаснија со „ДА“, а 7 лица (или 24 %) се изјаснија со „НЕ “, што значи дека две третини од моќниците го прифаќаат предизвикот за лично учество во некој позначаен проект за градот.

4. Кој е елита во Битола? - мислења и ставови на моќниците за елитата

До оваа тема поставуваните прашања во истражувањето, во најголем дел беа реплика на прашањата кои ги користел Флојд Хантер во неговото истражување. Но, прашањето за мислењата и ставовите на битолските моќници за постоење на елита во Битола, беше автентично за ова истражување.

Доколку се погледне листата на најмоќни битолчани, рангирана според прашањето: *кое лице од листата го сметате за припадник на елитата во Битола*, со барање да се заокружат 10 личности од листата, според добиените одговори, во горниот дел на листата, или во врвот, произлезе дека се наоѓаат оние личности чија моќ се темели најмногу на богатство и врските со кои располагаат.

Првите двајца кои се извојуваат од другите и имаат подеднаков број на споменувања се: Орце Камчев, стопанственик кој не е од Битола, но во последните години успеа да стане доминантен сопственик во стопанството на Битола и Силјан Мицевски, кој е втор на листата само заради азбучниот ред на иницијалите, инаку, има иста бројка на споменувања како и Камчев.

За разлика од првите две личности, кои најчесто беа споменувани како елита, третата личност Цветан Панделевски, со 11 споменувања е исто така во горната група на елитни моќни личности. И оваа личност не живее во Битола. Во оваа група, која ја

сочинуваат претежно стопанственици, според рангот, или бројот на споменувања како елита, се спомнува и градоначалникот Владимир Талески, кој во овој момент го реализира својот трет градоначалнички мандат.

Првата група се заокружува со петтата личност, Синиша Петровиќ, кој е претставник на оној дел од битолските моќни личности кои произлегле и постојано се занимавале со приватна стопанска дејност.

Од наведеното, а согласно бројот на споменување од страна на интервјуираните, може да се заклучи дека првата елитна петорка на моќни личности во Битола, се состои од четири стопанственици со значителна економска моќ и една личност со значителна политичка моќ.

Интересно е сознанието дека од 29 интервјуирани битолски моќници, само 6 личности се сметаат себеси за припадници на елитата во Битола: адвокатот Васил Ѓоргиев, претседателката на Апелациониот суд, Даница Ристева, ректорот Златко Жоглев, Спиро Момирчевски, сопственик на хотелот „Треф-бистро“ и сопственикот на болницата „Плодност“, примариус Таше Трпчевски, додека сопственикот на транспортното претпријатие Европа Експрес, Јусуф Алиловски, тоа за себе го кажа со делумна резерва, со изразот: „донекаде“. Останатите 21 лице, се изјаснија дека не се сметаат себе си за припадници на елитата, а две лица не дадоа одговор на ова потпрашање.

Кога ќе се сублимираат бројот на споменувањата и видот на описните карактеристики за поимот елита, произлегува дека моќните поединци во Битола под припадник на елита подразбираат: образована личност (18 - споменувања), авторитетна личност со лидерски способности (15 - споменувања), личност која располага со богатство, или која е економски силна (11 - споменувања), личност која остава впечаток дека е културно издигната (8 - споменувања), личност која има влијание врз средината (6 - споменувања), која прави забележителни нешта (6 споменувања), која располага со моќ (5 - споменувања), а некоја од нив располага и со политичка моќ (3 - споменувања).

Најголемиот дел од интервјуираните ја стават на прво место карактеристиката: образование, а дури потоа богатството, и тие кои се културно поиздигнати личности ги сметаат за поелитни од оние кои имаат само влијание во средината. Бројката на оние кои ја разбираат елитата како поширок поим, е поголема од бројката на оние кои елитата ја сведуваат на поединци кои располагаат со политичка моќ.

Втората група најчесто споменувани како елита ја сочинуваат 4 личности со по 7 - споменувања и 5 личности со по 6 - споменувања. Во погорниот дел на оваа група се двајца стопанственици: Драги Милошевски, директор на печатницата АД „Киро Дандаро“ и Зоран Манговски, директор и сопственик на ТВ „Тера“, и двајца политичари: Зоран Илиоски директор на ЈКП „Водовод“ и координатор на владејачката партија на локално ниво и Зоран Коњановски, заменик министер (двајцата на тие функции во време на спроведувањето на ова истражување). Во подгрупата со 6 - споменувања се четворица стопанственици: Зоран Ристевски, сосопственик на Цермат ДОО, Јанче Јанчевски сопственик на хотелите „Премиер“, примариус Таше Трпчевски, сопственик на болницата „Плодност“, Јорго Шундовски, урбанист, сопственик на претпријатието „Форми“ и адвокатот Васил Ѓоргиев.

Во долниот дел на листата или оние кои биле помалку пати споменувани како елита во Битола, се 23 лица. Од листата, 4 лица не биле посочени ниту еднаш како елита. Структурата на долниот дел од листата се состои претежно од стопанственици, од кои еден истовремено е и лекар-специјалист во Клиничката болница во Битола..

Табела 20. *Елитна идентификација на битолските моќници*

Код на личности рангирани како елита од интервјуираните	Колку пати е споменат
ОК-31	14
СМ-34	14
ЦП-40	11
ВТ-10	10
СП-35	9
ДМ-14	7
ЗИ-17	7
ЗК-18	7
ЗМ-19	7
По ова прашање не се изјасниј личностите: Александар Поп Ристов, Благој Крстевски, Владимир Талески, Драги Милошевски и Јовко Крстевски.	

5. Дали постои скриена форма на моќ во Битола?

Иако е многу тешко да се препознае делувањето во форма на моќ „зад сцената“, во интервјуто сепак беа предвидени и некои прашања, односно потпрашања со таква намена. Кај прашањата за скриената форма на моќ се направи обид нештата да се откријат, или да се добијат индиции, дали такви форми на моќ постојат. Така, на интервјуираните им беше поставено прашањето: *дали според ваше мислење во Битола постои неформална моќна група, која влијае врз најважните одлуки во градот?*

Во одговорите на 20 личности, стои дека *тие не препознаваат или не знаат*, дека постои таква група. Одговорите на овие 20 лица се движат од кратко: „не“, до следното: „не е дефинирана некаква група“, „не верувам дека постои“, “не постои групна моќ во Битола“. Другите одговори со „не“ гласеа: „не - освен политичкото (партиското) групирање“, за да се затвори оваа лепеза на одговори, со констатацијата - „сите работи се одвиваат преку партиското одлучување“.

Оние интервјуирани кои во своите одговори навестуваат постоење на некаква неформална/и моќна/и група/и во Битола се вкупно 10 лица, а нивните одговори се движат во следниот распон: од „нешто веројатно постои - но немам сознанија“, „мислам дека постои“, „можно е да постои“, „има и тука“, потоа одговорите - „постои“, „тоа понекогаш е организирано настапување, но е нестабилно како структура“, до квалификацијата дека „неа ја сочинуваат политичките и економските моќници, кои на незаконит начин се стекнале со економска моќ“.

Земени заедно, неколку од изјавите на интервјуираните можат да создадат констатација за неформалното моќничко организирање во Битола: „Не постои групна моќ во Битола - таквата група не е целосно влијателна“. „Постојат извесни групирања кои не се од траен карактер - се е од личен интерес, било преку партиска линија, или

неколку личности кои создаваат извесен круг заради задоволување на бизнис интереси“… „Тоа е некогаш организирано настапување, но е нестабилно како структура“.

Сосема конкретно, се појавуваат само неколку искажувања за тоа кои личности стојат, или ги водат тие неформални групи (ако такви групи воопшто постојат – н.з.): „покрај името на Силјан Мицевски, кое се спомнува два пати. По еднаш се спомнуваат имињата на Благој Крстевски и Владимир Талески. За лицата Трајче Котевски - Т.К.[94] и Димче Шеровски - Д.Ш.[95] беше посочено дека тие двајца - „го моделирале градоначалникот“, а се споменуваат и имињата на уште две личности од нашата интервјуирана листа - Јорго Шундовски и Благој Залев, како и сопственичкиот партнер на Благој Крстевски[96], како и за две лица кои беа на поширокатa листа креирана од нашите информанти: Ице Дамчевски - И.Д.[97] и Трајан Врткoвски - Т.В.[98]. Кај преостанатите одговори може да се насети извесна доза на страв од отворен одговор, а тие одговори гласат: „не можам да ви кажам“ (2 интервјуирани) и „не би споменувал имиња“ (1 интервјуиран).

Споменатите имиња, земени како можни носители на неформална моќ, упатуваат на потребата од дополнително истражување, доколку се бараат сериозни сознанија за тоа дали постои неформална група со моќ во Битола, колку е таа моќна и евентуално, кој е нејзин лидер. Со самото тоа што повеќе од 1/3 од интервјуираните спомнуваат постоење, може да се констатира дека паралелно со легалните и формални органи за одлучување: Совет и градоначалник, некакви форми на влијание од аспект на неформалната моќ, сепак постојат. Бидејќи, еден од интервјуираните ја посочува улогата на „моделирање“ на градоначалникот, тоа упатува на размислување дека индиректно, некои личности од неформална/и група/и можат да влијаат, или влијаат, врз одлуките и ставовите на градоначалникот, но веројатно не само врз него.

Ситуацијата, во која некои од интервјуираните имаат констатирано неформално дружење на другите посочени личности со градоначалникот, пред сè на „групата на Јорго Шундовски“, може да асоцира на евентуално влијание, или обид за лобирање кај градоначалникот, од страна на таа неформална група. Интересно е тоа што, помеѓу личноста која единствено е два пати посочена во неформалното групирање, Силјан Мицевски и личноста на градоначалникот Владимир Талески не успеавме да дојдеме до сознанија, или барем индиции, за нивно меѓусебно неформално дружење.

Во овој дел, за можното постоење на неформална моќ, би можел да се вброи и одговорот кој е врзан за улогата и постоењето на хуманитарните и други општествени организации. Во делот, кој го активира прашањето дали во тие организации има тенденции тие да претставуваат неформална моќна група, 20 интервјуирани одговориле кратко и јасно: „НЕ“. Од нив, една личност тврди дека „не се влијателни, иако желба постои, но тие не работат да станат неформална моќна група“, а друга личност наведува дека, „можеби имаат таква намера, но јас не знам дали имаат таква моќ“.

Меѓу оние личности кои сметаат дека и во овие организации постои тенденција или обид, тие да делуваат како неформални моќни групи, две тврдења се следните: „да, се обидувале“, и „имало обиди за неформално групирање и внатре во организацијата, но

[94] Трајан Котевски, советник на градоначалникот за економски прашања.
[95] Димче Шеровски, директор на Индустриската зона Жабени.
[96] Пеце Стојановски, кој е сосопственик со Благој Крстевски во претпријатието „Стентон – градба“ и партнер на Општината во јавно-приватно партнерство „Градски паркинзи“.
поиздигнати[97] Ице Дамчевски, еден од партнерите во претпријатието „Лапор“, заедно со Јорго Шундовски, Благој Залев и Илиос Вилос.
[98] Трајан Врткoвски, главен акционер во печатницата АД „Киро Дандаро“, сопственик на две банкет сали за свадби и свеченост „Вавилон“.

и кон надвор“. Една личност спомнува дека „имало таков обид во Ротари клубот - Битола, но порано“. Во одговорот на еден од интервјуираните, кој е член на Лајонс клуб Битола се наведува дека „тенденции за неформално групирање како моќна група во клубот нема, затоа што не се влијателни, иако постои желба кај нив, но тие и не работеле на тоа“.

Врз основа на овие искази, може да се заклучи дека, тие како сознанија не се доволни за да можат да претставуваат некакво тврдење дека постои моќ „зад сцената“.

Од добиените сознанија може само да се констатира дека премногу кусиот период на заедничко делување, променливиот и непостојан состав на членството во хуманитарните и другите организации, и нивниот необврзувачки карактер за делување, се можеби, главната причина што нивните членови не се поставиле така, за да можат да делуваат како група со неформална моќ.

Ако се вкрсти членувањето во овие хуманитарни и други организации со имињата на личностите кои претходно се спомнуваат како клучни личности меѓу интервјуираните, дека се носители на неформалната моќ во градот: Силјан Мицевски, Владимир Талески, Благој Крстевски, Јорго Шундовски, Цветан Панделевски и Орце Камчев, ќе се добијат сознанија кои не упатуваат на постоење на посебна поврзаност меѓу едните и другите. Така, личностите Борис Таневски, Раде Христовски, Спиро Момирчевски, не се наоѓаат во споменатото групирање, а градоначалникот Владимир Талески, со својот одговор упатува на сознание дека некои од моќните личности во хуманитарните и општествените организации „се обидувале“, што значи дека всушност - не успеале да се организираат, како моќ „зад сцената“.

Доколку пак се вкрстат одговорите на споменатите клучни личности за постоење на неформална моќна група, со партиската припадност на истите, кај дел од нив постои партиска припадност кон иста политичка опција: Благој Крстевски и Владимир Талески, како и кај двете личности Трајче Котевски - Т.К. и Димче Шеровски - Д.Ш, за кои еден интервјуиран тврдеше дека го „моделираат“ градоначалникот Владимир Талески, кои исто така се членови на ВМРО-ДПМНЕ, како и градоначалникот.

Како клучна личност за неформалното групирање е споменат Силјан Мицевски од лицата Благој Крстевски, Зоран Коњановски и Јорго Шундовски, од кои првиот и вториот се партиски активни во ВМРО-ДПМНЕ, а другиот е поранешен функционер на СДСМ. Личноста Силјан Мицевски, која трипати е спомената како носител на неформална моќна група, во моментот нема директна партиска инволвираност. Од трите личности Јорго Шундовски, Благој Залев и Ице Дамчевски - И.Д., двете личности кои ги интервјуиравме, Јорго Шундовски и Благој Залев, посочуваат дека порано биле политички активни, но дека сега не се. Овие личности порано беа активни актери во политиката на СДСМ, па за нив е интересно што, како неформална моќна група, која делува сега кога на власт е друга политичка опција, за такво нивно групирање ги посочува Раде Христовски, кој исто така порано беше активен член и функционер на СДСМ, а сега е политички неактивен.

Оние кои сметаат дека сепак, има неформални моќни групи, се две личности кои не се политички инволвирани. Првата личност е Драган Главинче кој како клучни личности со неформалната моќ, ги посочува лицето Пеце Стојановски[99] (сосопственик со Благој Крстевски од нашата листа) и лицето Трајан Вртковски[100], а додека втората личност, Јанче Јанчевски, како клучна личност во неформална моќна група го спомнува Благој Крстевски.

[99] Пеце Стојановски („Стентон – градба“ и партнер во Градски паркинзи)

[100] Трајан Вртковски (главен акционер во АД „Киро Дандаро“, сопственик на банкет салите „Вавилон“)

6. Кој е најмоќен човек во Битола

Во последното прашање во интервјуто, како формален крај на разговорот, од интервјуираното лице се бараше следното: *„Ве молиме, според ваше мислење, да наведете кој е најмоќен човек во Битола“*. Поголемиот број на интервјуирани не се двоумеа и не размислуваа долго за давање на овој одговор. Некои сметаа дека треба да посочат повеќе од едно име, па од нив не се бараше да се определат за едно, туку беа евидентирани сите имиња што тие ги споменуваа.

Од вкупниот број на интервјуирани, 24 сметаат дека Силјан Мицевски е најмоќна личност во градот, иако последните неколку години формално живее во Скопје. Втора личност по број на добиени гласови, со 21 глас, за најмоќна личност во Битола е Орце Камчев. Иако Орце Камчев не живеел и не живее во Битола, тој се стекна со неколку големи битолски претпријатија[101], па тоа е основата за неговото високо рангирање на листата на најмоќни битолчани.

Веднаш по нив, на третата позиција на листата е Владимир Талески, актуелен градоначалникот на Битола, за кого се изјаснија 19 лица од интервјуираните. Четврта личност на оваа ранг-листа е Цветан Панделевски, со 16 споменувања, кој исто така не живее во Битола, но интервјуираните сметаат дека е моќна личност на ниво на државата[102].

Петтата по ред најмоќна личност на листата за најмоќен човек во Битола со 15 споменувања е Зоран Илиоски, од 2014 година пратеник на ВМРО-ДПМНЕ во Собранието на Република Македонија. Со исто толку споменувања - 15, на шесто место (заради азбучен ред) е личноста Јорго Шундовски. Оваа група на личности во горниот дел на табелата, кои имаат над 10 споменувања, се состои и од: седмо рангираниот, со 14 споменувања Зоран Коњановски, во време на спроведувањето на истражувањето, заменик министер за ЗШВ, а осми со 11 споменувања е Драги Милошевски, директорот на печатницата АД „Киро Дандаро“. Деветта, е претседателот на Апелациониот суд – Битола, Даница Ристева со десет споменувања и десетти, со исто така 10 споменувања е примариус Таше Трпчевски, специјалист-гинеколог и сопственик на приватната болница „Плодност“.

Табела 21. *Најмоќниот човек во Битола според изјаснувањето на интервјуираните*

Ранг	Најмоќен човек во Битола	Број на споменувања
1	Силјан Мицевски (СМ-34)	24
2	Орце Камчев (ОК-31)	21
3	Владимир Талески (ВТ-10)	19

[101] ОРКА Холдинг АД – Скопје, „Стопанска банка ад Битола“, ЗК „Пелагонија“...

[102] Познат на битолчани по приватизација на АД „Лозар – Пелистерка“, преку неа важен акционер во „Стопанска банка ад Битола“ и акционер во ЗК „Пелагонија“.

4	Цветан Панделевски (ЦП-40)	16
5	Зоран Илиоски (ЗИ-17)	15
6	Јорго Шундовски (ЈШ-24)	15
7	Зоран Коњановски (ЗК-18)	14
8	Драги Милошевски (ДМ-14)	11
9	Даница Ристева (ДР-11)	10
10	Таше Трпчевски (ТТ-37)	10
11	Златко Жоглев (ЗЖ-16)	9
12	Јанче Јанчевски (ЈЈ-23)	9
13	Ристо Пеев (РП-32)	8
14	Благој Крстевски (БК-3)	7
15	Живко Митревски (ЖМ-15)	7
16	Јордан Врбовски (ЈВ-25)	7
17	Зоран Ристевски (ЗР-20)	6
18	Благој Ѕалев (БЅ-4)	6
19	Спиро Момирчевски (СпМ-36)	6
20	Васко Василев (ВВ-7)	5
21	Синиша Петровиќ (СП-35)	5
22	Борис Таневски (БТ-6)	4
23	Васил Ѓоргиев (ВЃ-8)	4
24	Драган Герзовски (ДГ-13)	4
25	Зоран Манговски (ЗМ-19)	4
26	Димитар Стојановски (ДС-12)	3
27	Трајан Масалковски (ТМ-39)	3
28	Борче Неделковски (БН-5)	2
29	Игор Божиновски (ИБ-21)	2
30	Сашо Јанакиевски (СЈ-33)	2
31	Томе Тромбев (ТоТ-38)	2
32	Вецко Крстевски (ВК-2)	1
33	Васко Михајлов (ВМ-9)	1
34	Раде Христовски (РХ-26)	1
35	Драган Главинче (ДГл-28)	1
36	Ејуп Фејзовски (ЕФ-29)	1
37	Јусуф Алилоски (ЈА-30)	1
38	Александар Поп Ристов (АПР-1)	0
39	Јаким Ивановски (ЈИ-22)	0
40	Љупчо Петровски (ЉП-27)	0
	За оваа листа не се изјасни Даница Ристева	

Втората група на рангирани најмоќни личности според интервјуираните, брои 11 личности и се состои од 2 лица кои се споменати по 9 пати; Златко Жоглев, ректорот на Битолскиот универзитет и Јанче Јанчевски, сопственикот на хотелите „Премиер“. Со осум споменувања е Ристо Пеев, сопственикот на хотел „Епинал“, со по 7 споменувања се 3 личности и тоа: Благој Крстевски, сосопственик на „Стентон-градба“, Живко Митревски, претседателот на Сојузот на синдикати - ССМ и Јордан Врбовски, претседателот на Основен суд - Битола.

Во подолниот дел на листата, со по 6 споменувања се три лица Зоран Ристевски, сосопственикот на „Цермат“, Благој Залев сопственикот на „Пелагонија Комерц“ и Спиро Момирчевски, сопственикот на хотел „Треф-бистро“. Две личности се споменати пет пати и тоа, Васко Василев, специјалист-кардиолог, сопственик на претпријатие за транспорт и ископ, и мала хидроцентрала, и Синиша Петровиќ, сосопственик на „Синпекс“ ДОО.

Овде би ги споменале уште оние кои имаат по 4 споменувања, а тоа се 4 личности: Борис Таневски, сопственик на „Мак-строј“, адвокатот Васил Ѓоргиев, Драган Герзовски, сега сопственик на соларна централа и Зоран Манговски, сосопственик на телевизија „Тера“.

7. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Сосема свесни дека се завлезе во една област на истражување, во која од домашни извори има оскудни истражувачки сознанија, но понесени од привлечноста на феноменот на моќта се одлучивме за предизвикот, односно за темата Структурата на моќта во Битола – Примена на Хантеровиот репутациски модел.

Предизвикот беше двоен, едниот - соочување со реалноста и правење обид да се остави скромен придонес во современата политичка историја на Битола, како град, со оставање еден опис и сведоштво за структурата на моќните личности, кои во даден историски пресек, 2011 – 2014 година делуваат во локалниот живот во сферата на политиката и економијата, и влијаат на секојдневните случувања во градот.

Другиот предизвик беше, дали е можно да се примени репутацискиот модел за утврдување на моќници и да се провери дали функционира како истражувачки пристап, нешто што е правено во друго време и на друго место, од страна на социологот Флојд Хантер, во сосема поинаков историски контекст (1950-1953 г.) и во сосема поинаква средина (САД) во пет пати поголема градска населба од Битола – во градот Атланта. Така „тргнавме по овој пат“, во кој, методолошки, во најголем дел, беше направена реплика на репутацискиот метод на Флојд Хантер. Иако, за волја на вистината, споредувајќи ги двете стварности, Атланта („Регионалниот град“) и Битола, беше невозможно да се направи и примени сето она што Хантер го беше направил во својата студија.

Во првата фаза беше спроведена селекција на можните ‘информанти’ („просудувачи“), или личности, кои со своето познавање на луѓето и средината, можеа да помогнат во утврдувањето на листата на моќни личности во Битола. Тие информанти, во сегашниот општествено-политички-економски момент, се обидоа да ги детектираат некои од личностите кои влечат значајни потези и влијаат на промените во животот на градот Битола.

Сметаме дека нашите информанти успешно ја остварија својата задача. Од нивните предлози се создаде листа, која и обичниот познавач на животот на Битола, без многу дилеми и противење би ја прифатил. Таа листа во најголем дел остана валидна и по спроведените интервјуа, во кои, самите моќни личности по свое мислење и видување можеа да додадат и други имиња. Доколку имаше повеќе такви предлози, тие, можеа да ја изменат структурата на првичната листа составена од страна на информантите, но тоа не се случи.

Дури 24 личности од листата на информантите, од вкупно 55 понудени имиња од нивна страна, беа потврдени како моќни личности во одговорите на 29-те интервјуирани моќници и 4-те дополнително интервјуирани личности. Најголемиот дел од првите 10 најмоќни, според искажувањата на интервјуираните, на прашањето: *Кој е најмоќен човек во Битола?,* ги наведоа оние личности кои беа наведени за најмоќни и во листата на информантите.

Кај информантите недостасуваше само личноста Орце Камчев, која направи поинаков распоред меѓу првите 5 личности од листата на информантите. Голем скок и различна позиција доби и личноста Цветан Панделевски, која од 51 место, од вкупно 55 рангирани од информантите, заради сопственичките промени во стопанството на

Битола, се искачи дури на 4-тото место на најмоќни во листата која произлезе од интервјуираните моќници.

Информантите и интервјуираните, моќта на Силјан Мицевски ја проценија исто - најмоќен. Може да се каже дека и моќта на Владимир Талески ќе беше оценета исто на двете листи, ако не беше престигнат од Орце Камчев, по купувањето на контролните пакети на акции во „Стопанска Банка ад Битола“ и ЗК „Пелагонија“. Заради просечната оценка 3,6 на листата на информантите, Силјан Мицевски беше пред Владимир Талески, оценет со 3,4 како просечна оценка, иако бројот на номинации од информантите, за двајцата беше ист - по 13 номинации за секого.

На листата за најмоќен човек во Битола, кај интервјуираните, петти е Зоран Илиоски, а кај информантите трет е Зоран Коњановски, што е логична разлика, бидејќи она што информантите го селектираа беше во 2011 г. а тогаш Зоран Коњановски беше на повисоки политички позиции од Зоран Илиоски и со поголемо влијание во владејачката партија. Од 2013 г. Илиоски напредна во својата позиција и влијание, откако стана пратеник, па кај интервјуираните моќници тој е рангиран пред Зоран Коњановски, кој слезе, од третото место кај информантите, на седмо место кај интервјуираните.

Голема разлика меѓу рангирањето има на шестопласираниот кај интервјуираните, Јорго Шундовски, кој кај информантите беше на 18 место на листата. Сериозна разлика, во позитивна смисла има и кај Даница Ристева во листата на интервјуираните, каде таа е деветта, во споредба со листата на информантите, каде беше на 20 место.

Позицијата на Драги Милошевски кај информантите (седми), а кај интервјуираните (осми) е големо совпаѓање. Оваа процена ќе ја завршиме со десетто-пласираниот кај интервјуираните, Таше Трпчевски, кој кај информантите беше единаесетти, што исто така е совпаѓање на проценатa.

Сметаме дека дополнителни објаснувања и докажувања за позитивната и сериозна улога на информантите не е потребна, па вербата што Хантер ја покажал кон своите информанти, се покажа оправдана и во нашиот случај, бидејќи и ние верувавме дека нашите информанти добро ја познаваат средината во која живеат.

Интервентните промени кои кај нас беа направени помеѓу листата на информантите и конечната листа за интервјуирање, беа од објективни причини и беа направени во консултација меѓу информантите и истражувачот, а се однесуваа на битни измени во позицијата на некои моќни личности и промената настаната во нивната животна ситуација во периодот 2011-2014 година. Овие измени беа детално објаснети во вториот дел од книгата.

Различни контексти даваат различни сознанија

Разликите во општественото опкружување на моќните личности во Атланта и во Битола се резултат на различни историско - политички и економски предуслови. Во структурата на моќта на локалните заедници во САД, а пред сè во Атланта, која ја прикажува Хантер, доминира економската моќ. За разлика од тоа во Република Македонија, и во Битола, според нашето сознание, во структурата на локалната заедница доминира политичката моќ.

Веројатно заради историскиот развој на САД и околностите на населување на таа држава во нејзината рана историска фаза од нејзиното конституирање, во структурата на моќните личности на Атланта, доминантна улога, и во политиката и во економијата на

тој град, стекнале велепоседниците и сопствениците на земјиште. Можеби ќе звучи премногу грубо, но не и невистинито, дека на Индијанците под принуда им беше одземена земјата, што претставуваше своевидна насилна акумулација на капиталот. Во период од сто и педесет години, колку што поминале од одземањето на земјата од Индијанците, до времето кога Хантер го вршел истражувањето, заради големините на поседот (поголемите парцели доделувани на белци преку лотарија, биле помеѓу 0,8 и 2,0 километри квадратни)[103], тој земјишен капитал создаде во Атланта и околината општествени слоеви кои доминираат со економијата, истата ја контролираат и се длабоко навлезени во сите општествени пори, а преку неа ја контролираат и политиката, особено во локалната заедница.

По Втората светска војна, сите државни напори на САД за вложувања во развој, урбанизација и индустријализација, на сопствениците на земјиштето од овој дел на државата Џорџија им донесоа дополнителни богатства, заради цената на земјата која стана атрактивна заради градежната експанзија и развој. Оттука, во обидот да се преслика или да се најде пандан на економските формални и неформални институции, здруженија и клубови („комитети“) кои постојат во градовите во САД, пред сè во Атланта, со слични институции или асоцијации кај нас не беше можно, бидејќи и стопанските комори кај нас немаат такво влијание врз општествениот и политичкиот живот какво што имаат стопанските комори и разни здруженија во Атланта.

Покрај велепоседниците или сопствениците на земјиштето, видна улога во Атланта во 1950-тите години имаа и сопствениците од индустријата, од локален или поширок карактер, финансиските моќници кои ги поседуваат локалните банки и претставништвата на банките со главни седишта вон Атланта. Таму постоеше и развиена филантропска култура кај определен број богати семејства кои, наследно стекнатото богатство го користеа за одржување на сопствениот престиж.

Со други зборови, во Атланта живееше и делуваше една економски моќна група, која неколку генерации наназад имаше суштинско влијание врз животот на градот. Независно од тоа кој колку е богат, оние коишто биле во горниот дел од листата на најмоќни кај Хантер, според неговите сознанија, живееле во еден релативно компактен крај на градот, издвоен и изолиран, со сите погодности за удобен живот, во еколошки зачувана, естетски и урбано добро уредена и станбено-комфорна периферија.

Хантер ги опишува и нивните деловни објекти, со детален опис на надворешниот и внатрешниот изглед, како и пристапот до самите личности, кој колку „филтер личности“ има како препреки, за да не може лесно да се стигне до нив, или да не може секој да стигне до моќната личност и да оствари контакт со неа. Значи, според описот на општественото потекло, кај „неговата“ група на моќници, имаше еден горен слој, или повисок слој во листата на моќници.

Во својата студија Хантер наведува два интересни факти, дека во Атланта постојат два т.н. комитети, или асоцијации на најбогатите и најпрестижните личности. Тие комитети не се формални институции, но нивните членови, според Хантер, целосно го контролираат креирањето на политиката во градот. Таа политика, потоа од неформална, преку институциите, се претвора во формална моќ, речиси секогаш според волјата и интересот на економски најмоќните.

Да бидеме попрецизни, преку зборовите на Хантер: “Во општата општествена структура на животот во заедницата социолозите се склони да гледаат на институциите и формалните здруженија како на моќни сили, и лесно ќе се сложите со ваквото гледиште. *Многу институции и здруженија се подредени, секако на интересите на*

[103] Види под Land Spaces ((https://en.wikipedia.org/wiki/Georgia_Land_Lotteries)

*креаторите на политиката, кои делуваат во економската сфера на животот на заедницата во Регионалниот град. Институциите на семејството, црквата, државата, образованието, и слични, немаат економско-институционални извори и затоа се подредени на оваа институција, повеќе од кој било. И двете категории, институциите и формалните здруженија играат витална улога во извршувањето на определена политика, но формулирањето на политиката често се одвива надвор од овие формални групирања. Во групите кои ја формираат политиката, економските интереси се доминантни" (Hunter, 1953:81-82), (*подвлечено од нас - н.з.*).*

„Не може некој, ниту во случајот на Регионалниот град, да гледа на организираните институции како креатори на политиката, ниту на формалните здруженија, кои се дел од тие институции. Но дозволете ни јасно да ја дефинираме улогата на организациите. Постојат поголем број на организирани групи во Регионалниот град: „Комората", „Чуварите на заедницата", „Ротари клубот", „Y.M.C.A.", „Советот на заедницата", „Здружението на Големата Порота", „Здружението на сопственици на барови" (Hunter, 1953:83).

„Две формални организации - (според интервјуираните личности кај Хантер – н.з.) - беа споменати, кои не се познати на поширокатa заедница, но кои, од страна на луѓето со моќ, се сметаат за доста влијателни. Едната се вика „Клуб 49", а другата „Комитет 101. Клубот 49 е строго селективна група организирана во Регионалниот град на крајот од 19 век. Тој е составен од група на луѓе, кои се проминентни во животот на заедницата и кои, во некоја инстанца, имаат наследно место на списокот на членството. *Клубот ги дискутира главните прашања на заедницата кои се дискутираат пред општите тела кои се занимаваат со политика, за да се постигне договор за општите политички прашања.* Неговите состаноци не се формални и често се одржуваат во домовите на членовите. Кога ќе почине некој член, еден временски период неговото место не се пополнува. Оној кој е одбран да ја пополни празнината е многу почестен. Неколку од врвните луѓе на нашата листа припаѓаат на овој клуб"

„'Комитетот 101' е речиси ексклузивно посветен на дискусии за политички прашања. Тој дискутира за кандидати и определени прашања, но нема дејствување по ниту едно прашање кое ќе дојде пред нив, ниту се прават формални записници на состаноците. Договорените предуслови исто така се изнесуваат пред Клубот 49. Членството во Комитетот 101 се смета за привилегија, но не е од таков ранг како во Клубот 49. И двата клуба имаат високи членарини, дел од кои се трошат за разонода на членовите" (Hunter, 1953:85).

„Ниту институционалните форми, ниту здруженијата, ниту економските групирања, не ја сочинуваат целината на моќната шема во Регионалниот град. Разликата помеѓу креирањето на политиката и извршувањето на политиката е нагласена и беше покажано, дека различни организации во заедницата можат да бидат многу важни при спроведувањето на политичките одлуки. Идентификувани се сегменти на структурата која вклучува поединци и клики, особено оние кои се поврзани со повисоките групи кои донесуваат одлуки. Уште една организациска компонента мора да биде анализирана пред да се поврзат заедно единиците на структурата на заедницата. Оваа компонента е онаа што може да се нарече флуидна структура на Комитетот. Комитетот е феномен кој е неизбежен во организираниот живот во заедницата во американските населби, села, мали градови, и големите градски центри. Речиси секоја активност од какво било значење во нашата култура мора да биде проследена и низ работата на комитетот, извршена од комитетот, и конечно потоа оценета од страна на комитетот. Регионалниот град не е исклучок од општото правило" (Hunter, 1953:88).

Наведените цитати погоре се повеќе од јасна слика дека во „светот на Атланта на Хантер“, економски најмоќните личности ги контролираат сите канали на општествениот и политичкиот живот и влијаат на работата на Градскиот совет, (било лично), било преку личности со кои имаат добри врски, или деловно влијание и контрола врз нив. Формално, политичките одлуки во врска со урбаното живеење и организираниот живот во градот се носат во Градскиот совет, *но тие одлуки всушност, се пренесена и реализирана волја на Клубот 49*. Врвните моќници, кои го контролираат Клубот 49, ги имаат под свое влијание или се во релации на меѓусебен респект со политичко-државните претставници во институциите, кои делуваат во Атланта. Тие имаат посебна култура на општествена комуникација и процес на размена на информации, преку усогласување на ставовите и интересите. Тоа се прави на неколку места за јавно дружење, каде се вршат разјаснувања и се моделира економско-политичката креација на интересите.

Идните потези на политички и економски моќната структура, преку статусните и наследени форми на доминација, се спроведуваат во локалното живеење. Политиката таму е присутна, но не е најважна спојка, бидејќи таа всушност го реализира, со формално одлучување, она што претходно добило „јавно“ прифаќање низ „општествените мрежи“ на моќните структури во Атланта. Со други зборови, државата (централната власт и политиката) и политиката на локално ниво, во најголем дел го прават, она, што доминантните економски чинители на Атланта го бараат.

Сето погоре наведено за Атланта не може да се види, ниту да се утврди во спроведеното истражување во Битола, пред сè, заради големата разлика во историските околности, развојот на политичкиот систем кој е сосема различен со тој во САД и во локалниот живот на Атланта. Токму на тие околности може да се базира констатацијата до која се дојде во нашето истражување: Дека во Битола постојат економски моќни поединци, но не и формално или неформално организирани економски моќни групи. Штом тоа не постои, не постои ниту отворен механизам за влијание на економските моќници врз формите на политичка моќ и владеење, кои во Битола (и во државата) ги креираат интересите на заедницата и ги носат одлуките за нивно реализирање. Значи, моќни поединци постојат, но не постојат ниту неформално организирани клики, ниту формално организирани асоцијации, како тие што делуваат во Атланта, со престиж, влијание и доминација на економските моќници во креирањето на политиката.

Од истражувањето произлезе сознанието дека структурата на моќта во Битола, во околностите во кои се живее кај нас, и врз основа на реалните состојби и релации помеѓу политиката и економијата, има сосема поинаква поставеност на улогите. Структурата на листата на најмоќни личности кај нас покажува поинаков социјален контекст, што веројатно е резултат на историска различна конструкција на акумулацијата на капиталот.

Листата на најмоќни битолчани, земена во целост, се состои од личности кои својот капитал го стекнале во најголем дел по Втората светска војна, или поточно во последните 30 години, кои немаат социјални корени кои покажуваат генерациски стекнат и пренесуван од колено на колено имот и богатство (со сосема мали исклучоци), ниту наследен престиж и култура на припадност на високи општествени слоеви, од типот на економските моќници на Атланта.

Во нашата поблиска историја (по Втората светска војна), се случува национално ослободување, но се случува и општествена преобразба, во која народната, па потоа, социјалистичката државата го пресекува во корен недоразвиениот капитализам и насилно им ги одзема имотите (претежно на големите поседници на земја) и врши подржавување на приватната сопственост и имотите. Во Битола, во најголем дел од

имотното население, покрај земјоделското земјиште и шумите, се одземаат и деловните објекти во Чаршијата, или дуќаните, како што популарно се нарекуваа. За волја на вистината овде не се мисли на соработниците на окупаторот, кои ги казнуваше новата власт, туку на сите оние кои го надминуваа земјишниот максимум („кулаците“ – според сталиновата формулација).

Најголемиот дел од сопственоста станува општествена (државна), и таквата акумулација на капиталот во државни раце ја етаблира целата економска моќ како државна моќ, односно како политичка моќ, или политичка 'семоќ'. И тоа, завиткано во идеолошката флоскула на социјалната правда и еднаквост, со претпоставена државна принуда, опстојува цели 50 години, додека „социјалистичките“ општества „не пукнат по рабовите“. Кај нас капитализмот формално се врати на сцена, со Уставот од 1991 година.

Капитализмот кај нас се враќа преку т.н. трансформација, која всушност е *нова првобитна акумулација на капиталот*, или „приватизација“ на општествениот капитал, креирана од дотогаш еднопартиската политика и е реализирана од нејзина страна. Трансформацијата на општествениот капитал е најмногу во интерес на тогашниот актуелен менаџмент на претпријатијата, кого го беше поставила и го контролираше последната формална структура на единствената партија на власт, во тогашната социјалистичка држава.

Исклучок во таа „првобитна акумулација на капиталот“ се вратените имоти на определен број граѓани преку процесот на денационализацијата - иако стварноста не беше праведна кон сите, па поединци уште водат процеси пред судовите за враќање на одземените и невратените имоти од страна на претходната, социјалистичка држава.

И сето тоа, повторно го спроведува политиката, и повторно политиката е коренот и изворот на моќта, бидејќи тешко некој самиот може доброволно да се трансформира од доминантен контролор, во создавач на услови за нов економски и демократски амбиент на живеење. Политиката, до ден денес, задржува елементи на државно влијаење врз стопанството. Така, низ правниот лавиринт на приватизацијата, почнува да настанува економската моќ на поединци во нашата средина. Мнозинскиот дел од населението, особено оние кои останаа без работа заради приватизацијата, истата ја сметаат за нечесна и нерамноправна. Оваа форма на „првобитна акумулација на капиталот“, секако, изгледа многу „поцивилизирано“ отколку, таа со едностраното одземање на земјата од Индијанците. Во нашиот случај работниците остануваат без дел од општествениот имот (без „нивните фабрики“ - флоскулата на самоуправниот социјализам, и без работа, заради пуштање на фирмите во стечај или ликвидација, без право тие да добијат дел од општествениот имот).

Секако дека ова е многу поразлична состојба од „првобитната акумулација“ која се вршеше врз грбот на домородното население, односно Индијанците, со принудно присвојувањето на нивната земја по доселувањето на Европејците во САД. Особено трагична била судбината на индијанските племиња Чироки и Мускоги, со спроведената присилна преселба на Чироките од нивната земја во Џорџија (Атланта и околината), на 1.600 милји подалеку, во Оклахома. Овој историски факт е познат во историјата на САД како „Патеката на солзите“, (која некои автори отворено ја нарекуваат геноцид), кога над 35.000 лица морале да ја остават својата земја и да заминат во далечен резерват. Нивната земја, потоа, од државата Џорџија била делена на доселениците од Европа, преку организирање на неколку последователни лотарии за земјишните поседи.[104]

[104] Системот за земјишна лотарија во Џорџија

Помеѓу 1805 и 1833 година, државата Џорџија спроведе осум земјишни лотарии (по една во 1805, 1807, 1820, 1821, 1833 и 1833 година и две во 1832 година) во кои јавните земјишта во внатрешноста на

државата беа поделени на мали земјоделци (т.е. земјоделци кои обработуваат сопствена земја) врз основа на систем на подобност и шанса. Во текот на дваесет и осумте години во кои функционираше лотаријата, Џорџија продаде приближно три четвртини од државата на околу 100.000 семејства и поединци за мали суми пари.

Како колонија, Џорџија била контролирана од елитна група аристократски големопоседници. Оризот и индигото се одгледувале во крајбрежниот регион околу Аугуста и Савана, дозволувајќи им на неколку луѓе да се стекнат со земја, да поседуваат робови и да акумулираат богатство, додека мнозинството на белото население останало сиромашно и политички невлијателно. Граѓанската војна (1861-1864) ја намалила политичката и економската моќ на колонијалната елита, зголемувајќи го влијанието на малите поседници. Уставот на Џорџија од 1777 година, кој ја одразуваше идејата обичниот човек да ја контролира владата, ја прифати оваа промена на моќта.

Зголемувањето на побарувачката за земја од обичните земјоделци ја поттикна миграцијата кон Запад. По Граѓанската војна, Џорџија доби територија западно до реката Мисисипи. Овој огромен регион и дозволи на државната влада да ги плати оние кои се бореле против Британците со земјишни грантови. Глава на домаќинство во Џорџија би можела да добие 200 хектари земја или повеќе, доколку во домаќинството има членови на семејството или робови. Сепак, до 1780-тите шпекулантите и законодавците одобруваа повеќе земјиште за домување отколку што беше достапно. На шпекулативната треска ѝ дојде крај во 1795 година, кога Законодавниот дом го усвои Законот за Јазу, заради аферата Јазу со која се продаде речиси 60 отсто од земјиштето во денешна Алабама и Мисисипи на четири компании за 500.000 долари. Четирите компании дале поткуп за да го добијат договорот, и поради оваа корупција, Џорџија стави крај на нерегулираниот систем на шпекулации со земјиштето, воведувајќи го системот за лотарија за располагање со јавните земјишта.

Првата лотарија за земјиште, беше одржана во 1805 година (одобрена од Законодавниот дом на 11 мај 1803 година) и вклучуваше парцели од 490 хектари во округот Вејн и парцели од 202,5 хектари во округзите Болдвин и Вилкинсон. За такса од четири центи по акр, обичните Џорџијци можеа да добијат значителен имот. Во секоја лотарија, учесниците кои ги исполнуваа условите (семејства составени од маж, жена и најмалку едно дете; вдовица со деца; и секој бел маж кој живеел во Џорџија најмалку една година) ако биле пријавени во државата, таа ги внесувала нивните имиња на листови хартија депонирани во еден барабан, додека броевите на лотовите на расположливите имоти биле ставени во друг барабан. Колку пати името на учесникот било внесено во првиот барабан се утврдувало според возраста, брачниот статус, воената служба, успешното учество во претходните лотарии и годините на престој во Џорџија.

Останатите седум земјишни лотарии биле организирани на истите принципи како и првата. За просечна цена од седум центи по хектар, Џорџијците постепено се населуваа на запад, на земјиштето кое претходно беше во сопственост на домородните Американци. Стекнувањето со ова земјиште се интензивира откако Џорџија и американската влада потпишаа Договор во 1802 година. Во тој договор Џорџија се согласи да се откаже од претензиите кон Алабама и Мисисипи; во замена за тоа, федералната влада и плати на државата 1,25 милиони долари, кои беа искористени за решавање на спорните барања за земјиштето од Јазу, и за исполнување на ветувањето дека ќе ги отстрани преостанатите Крикс индијанци од границите на Џорџија. Победата на Ендрју Џексон над Крикс индијанците за време на војната од 1812 година (1812-1815) ефикасно помогна да се елиминираат индијанците Крикс од државата. Лотариите од 1805, 1807, 1820, 1821 и 1827 година го вклучуваа земјиштето на Крикс; лотаријата од 1820 година ги вклучила земјите на Крикс и Чироки; и двете лотарии од 1832 година и една во 1833 година ги вклучуваа земјиштата на Чироки индијанците. Почнувајќи од 1832 година, територијата на Чироки индијанцте во денешните округзи Бартоу, Чероки, Коб, Флојд, Форсајт, Гилмер, Лампкин, Марej, Полдинг и Унија (овие округзи се во и околу денешна Атланта – н.з.), влегле во системот на лотарија и биле поделени на илјадници семејства во Џорџија. Во 1832 година се одржала посебна лотарија за да се дистрибуираат „златните области“ од четириесет хектари, по цена од 10 долари, во истата област на Чероки индијанците.

Земјиштето стекнато првично на границата со лотариите се користело за одгледување тутун, но со воведувањето на памукот и иновацијата на џиновски памук, земјоделството се префрлило на производство на памук. Потребата од работна сила за овие плантажи низ државата барала сè повеќе робови; до 1820 година, поробените Афроамериканци сочинувале 44 отсто од населението на Џорџија. Затоа, земјишната лотарија не само што го зголемила имотот на обичните Џорџијци, туку ја зголемила и нивната можност да станат робовладетели и да влезат во класата на големопоседници.

Според Land Lottery System in New Encyclopedia of Georgia, Author: Jim Gigantino, University of Georgia (Џигантино, Џим. „Систем за земјишна лотарија“. Енциклопедија на Нова Џорџија, ажурирано на 28 септември 2020 година.)
https://www.georgiaencyclopedia.org/articles/history-archaeology/land-lottery-system/

Но да се вратиме на случајот во нашата држава. Процесот на приватизација во последните години почна да ги покажува посериозните појавни форми на општественото раслојување кај нас, а политиката со својата доминација, сè уште ги креира и спроведува законските измени и условите за стопанисување, па таа може да ја крои судбината на стопанствениците, креирајќи, или деградирајќи економски моќници. Нашите новосоздадени економски моќници, се многу далеку од општествената позиција и моќ со која располагале економските моќници во Атланта, споредено со истражувањето на Хантер. Економските моќници во Битола не се во можност, тие лично да ја креираат политиката и да влијаат врз донесувањето на одлуки, како што тоа го правеле економските моќници во Атланта. Единствената можност за влијание на нашите економски моќници се личните врски, или преку дискретни финансирања на партиите/коалициите.

Тоа е суштинската: историско-економско-политичка и социолошка разлика во која го спроведувавме нашето истражување. Методот на истражување може формално да се „пресади“ како истражувачка процедура, но не може да послужи како потврда, или негирање, дека репутацискиот модел по дефиниција, создава пирамидална структура на моќта, како што за формата на моќ во Атланта тврдеа плуралистите. Но пред да се обидеме да ја „обликуваме“ структурата на моќта во Битола во некаква дефинирана рамка, да посочиме уште неколку важни разлики меѓу општественото опкружување на Атланта и Битола.

Имено, дека кај нас не станува збор за долгогодишна, наследна и етаблирана економска моќ и нејзино групирање, покажува и ситуацијата во Битола, каде не постојат посебни станбени квартови или локации, каде се сконцентрирани економски најбогатите семејства.

Уште во времето на социјализмот во Битола беа изградени неколку нови станбени зони, покрај старото градско јадро. Најнапред во тоа јадро, во т.н. „Влашко маало“ беа разрушени 50-тина куќи, заради отворање на простор за изградба на Домот на културата, и во негова близина беа разурнати повеќе големи објекти на т.н. „Стара болница“, за да се изгради еден станбен комплекс со неколку висококатници. Во нив се насели, во тој момент, имашлив слој на население. Во тие станбени објекти инвестираа и „гастарбајтери“, кои сметаа дека во Битола ќе можат да започнат „бизнис“ со парите кои ги беа спечалиле во странство. Но таа населба, ниту оддалеку не може да се спореди со населбите на економските моќници во Атланта.

Другите станбени зони (во 60-70 години на 20 век), каде имаше извесно групирање на економски моќници во Битола беа населбите „Бактериолошка“ и „Пејтон“ (алузија на популарна американска ТВ-серија прикажувана на Македонската радио-телевизија во тоа време), локации, каде сопствени куќи изградија 50-70 семејства, претежно тогашни директори, лекари и друг раководен кадар во поуспешните битолски претпријатија. Тие стекнале солиден станбен простор за наши услови, но тоа се објекти со мала дворна површина и „залепени“ еден до друг. Неколку личности од денешната листа на моќници во Битола имаат свој станбен простор таму, уште од тоа време.

Слична населба, во која се сместуваа оние кои беа во менаџерските тимови, на исто, или на малку пониско општествено ниво од претходното споменатите беше Брусничката населба. Тука локации за градба купуваа и некои лица од дијаспората, заинтересирани за враќање во татковината. Во оваа населба моделот на градба беше со мала дворна површина и куќа со 200-300 м2, на 2 или 3 ката, со речиси, типизирани форми на градба.

Тоа беше моќта, која економски можеше да се достигне и јавно да се манифестира во фазата на самоуправниот социјализам, но тоа јасно покажува дека состојбите на економската моќ во САД и овде, не можат да се споредат.

Затоа ние, повеќе се држиме до корисноста во примената на репутацискиот метод, како модел кој успева да издвои една група на личности, како помоќни од самата средина што ги опкружува, и можноста тие да се рангираат според основните елементи на моќта. Сметаме дека во тоа примената на моделот беше успешна, и тој, во основа може да биде применуван во секоја локална заедница, бидејќи репутацијата се базира на ставовите и мислењата на луѓето (било да се информанти, истражувачи, интервјуирани моќници, или обични граѓани) за тоа, дали некој е моќен, според нивните согледувања, и каков е неговиот општествен статус, секако врз основа на појавните параметри, како што се: богатството, влијанието, престижот (авторитетот, угледот), способноста, врските, вклученоста во политика, итн.

Политичката моќ во Битола доминира над економската

Како резиме на посочените аргументи може да се каже дека политичката и економската моќ во Битола треба да се сфатат како две појави кои, од фаза на апсолутна доминација на првата, постепено преоѓаат во фаза на меѓусебен ривалитет на моќта. Ако за политичката моќ е евидентно дека е доминантна во однос со втората, кај економската моќ, постои тенденција за постепено интегрирање со политичката моќ. Сепак респектот на економската кон политичката моќ е сè уште видлив, веројатно затоа што политиката сè уште доминира во општествениот систем на нашата држава.

Овде ќе се навратиме на изворот на формалната политичка моќ кај нас, кој беше споменат во почетокот на Вториот дел од книгата, каде зборувавме дека главните лостови во општествениот живот на заедницата и спроведувањето на надлежностите на општината, се реализираат преку двете одлучувачки тела во локалната власт - Советот и градоначалникот. При тоа беше објаснето дека структурата на Советот, па и самата личност на градоначалникот, барем кога е во прашање Битола, покажуваат голема зависност од политичките партии/коалиции кои ги кандидирале, и преку изборниот модел и организирањето на изборните кампањи, им овозможиле да бидат избрани на тие функции.

Политичките партии во нашиот политички систем, барем досега, се централизирани и строго контролирани субјекти од страна на лидерите и централните извршни органи на партиите. Седиштата и административната структура на политичките партии, во најголем дел се лоцирани и делуваат во главниот град на државата (Скопје). Неприкосновената лидерска позиција на личностите кои ги водат политичките партии кај нас, и структурата на личностите кои ги опкружуваат нив, им овозможува да ја контролираат партиската структура и моќ.

Структурата на локалната власт во Битола во периодот од 1995 година, од кога во Република Македонија стартуваше реформата на локалната самоуправа, со тенденција за нејзина поголема самостојност во однос на централната власт, се состои од формална моќ, која според Законот за локална самоуправа ја имаат советниците и градоначалникот, кои одлучуваат, согласно надлежностите што ги имаат, но најчесто според партиската политика.

Овде, како важно, се наметнува прашањето: Дали избраните советници (избрани посредно, преку партиските листи) и градоначалникот (избран непосредно од граѓаните,

но најчесто кандидирани преку политичката партија/коалиција) одлучуваат според интересите и потребите на граѓаните, или според интересите и потребите на политичката партија/коалиција која им овозможила да се стекнат со позицијата, односно со политичката моќ. Моделот на избор на советници и градоначалник, без разлика што е пропорционален за советниците, и мнозински за градоначалникот, има една „котва“ која, партиската моќ, особено моќта на лидерот на партијата, ја прави неприкосновена во поглед на поднесувањето на кандидатурите за советничката листа и кандидатурата за градоначалник. Тоа е моќта на „последниот збор“ во изборот на кандидати, врзан со потребниот потпис на лидерот на политичката партија, или овластениот потписник во негово име, за да се поднесе кандидатурата пред Изборната комисија, за кандидатите да можат да влезат во изборната трка.

Покрај таквото „закотвување“, кое и покрај одлучувањето на партиските органи, сепак на лидерот на партијата му дава „последен збор“, постои уште еден фактор кој мора да биде споменат, а тоа е: претпоставената, и/или реалната поддршка на структурата на партијата/ коалицијата во изборната кампања, која ќе стои зад кандидатите за советничката листа и градоначалникот. Поддршката од партиското/коалициското членство во изборниот процес креира претпоставено „задолжување“ (техничко или морално) во релацијата: советник – партија/коалиција, или градоначалник – партија/коалиција. Значи, едноставно речено, партијата/коалицијата го кандидирала и му ја реализирала кампањата, па се подразбира дека го „задолжила“ да ги остварува нејзините/нивните интереси во власта, односно во располагањето со моќта која ја добил.

Откако советниците и градоначалникот ќе ги добијат верифицираните мандати, односно ќе ја заземат формално-правно функцијата, од тој момент, може да почне да се поставува следното прашање: според чиј интерес избраниот советник, кој дошол во Советот преку партиската/коалициската листа, ќе одлучува или ќе гласа за одлуките за кои ќе расправа Советот? Односно, според чиј интерес ќе управува градоначалникот, кој го избрале граѓаните непосредно, но кој го кандидирала и победата му ја овозможила партијата/коалицијата која го кандидирала?

Во најчест случај во досегашните искуства со локалните избори во Битола, барем до 2014 г., кога е пишуван овој труд, советниците, било на листата на позицијата или опозицијата, биле избрани преку поднесени изборни листи од политички партии/коалиции.

Структура на општинската власт во Битола во периодот 1995-2014 г. според добиените мандати на локалните избори[36]

Год.	Градоначалник	Положба во власта	ПАРТИЈА – КОАЛИЦИЈА	Број на советници
1996	СИЛЈАН МИЦЕВСКИ	ПОЗИЦИЈА	СДСМ - коалиција со ВМРО-ДП	12
		ОПОЗИЦИЈА	ВМРО-ДПМНЕ - коалиција со ЛП и ДП	11
			ВКУПНО	23
2000	ЗЛАТКО ВРШКОВСКИ	ПОЗИЦИЈА	СДСМ - коалиција со ЛДП, ЛД и СПМ	13
		ОПОЗИЦИЈА	ВМРО-ДПМНЕ – коалиција со ДА	9
			ЛПМ – гласаше според интересот	1
			ВКУПНО	23
2005*	ВЛАДИМИР ТАЛЕСКИ	ПОЗИЦИЈА	ВМРО-ДПМНЕ – коалиција со ВМРО-НП	18
		ОПОЗИЦИЈА	СДСМ – коалиција со ЛДП, ЛП И ДУИ	13
			ВКУПНО	31
2009	ВЛАДИМИР ТАЛЕСКИ	ПОЗИЦИЈА	ВМРО - ДПМНЕ - коалиција со ДОМ, ДС, СПМ, Партија на Власите и ПОДЕМ	18
		ОПОЗИЦИЈА	СДСМ - коалиција со ВМРО-НП	13
			ВКУПНО	31
2011	ВЛАДИМИР ТАЛЕСКИ	ПОЗИЦИЈА	ВМРО - ДПМНЕ - коалиција,	17
		ОПОЗИЦИЈА	СДСМ - коалиција	14
			ВКУПНО	23

Според табеларниот приказ даден погоре, може да се види дека во Битола, во периодот од 1995 г., до 2014 г., не се случило некој да добие советничко место, ниту пак да стане градоначалник, како личност која била кандидирана од група на избирачи, или била „непартиска“ личност. Штом е така, тогаш, е легитимно и прашањето кое го поставуваме: *чии интереси застапуваат избраните функционери*?

Бидејќи ова прашање според нас отвора интересна тема, сметаме дека таа состојба и појава, би можела во иднина да биде предмет на научни истражувања и да покаже колку и како моќта на локалните политички функционери може да биде ставена во функција на реално подобрување на условите за живот на граѓаните на Битола, и на кој начин, релацијата меѓу граѓаните и политиката би можела да биде канализирана, за да биде во интерес на поефикасното остварување на потребите и интересите на граѓаните.

Да се вратиме повторно на нашата претпоставка според која политичката и економската моќ во Битола, барем според добиените сознанија од нашето истражување, се два навидум паралелни света: свет на политичка моќ, кој во најголем дел е креиран од формалната политичка позиција која произлегува од поставеноста на политичкиот систем и свет на економска моќ, кој има моќ, но нема посебни механизми за наметнување на своите интереси врз политиката и претставува неконзистентна и недооформена целина на структурата на моќта. Оттука, постои голема разлика во улогата на економската моќ кај нас, ако се спореди со споменатите од Хантер: „Клубот – 49“ или „Комитетот – 101“, заедно со неформалните клики на економска моќ, кои ја креираа политиката во Атланта.

Бидејќи, по наше мислење, политичката моќ во Битола, во суштина е партиска моќ, па во односот кон неа не се сосема јасни и видливи односите и релациите на носителите на економската моќ во нашата средина, би можеле да заклучиме дека: во Битола нема структурално изградена и дефинирана локална економска моќ, која би можела формално, преку општествено-политичкиот систем да ја загрози или ограничи политичката моќ. Политичката моќ системот ја создава преку механизмот на избори и законите кои им даваат надлежност и права на избраните функционери во политичките институции: Совет и градоначалник. Оттука, сите одлуки кои тие ги носат, без разлика колку и каква економска содржина да имаат тие, можат да се сметаат за исклучиво политички одлуки, кои фактички, претставуваат институционално покритие на политичката моќ.

Авторот на овој труд, работејќи како новинар, известувач за работата на Советот и градоначалникот за локалните весници во Битола, „Битолски весник“ и „Его“, а потоа и како претседател на огранокот на политичката партија ДОМ (која беше застапена со еден советник во владејачката коалиција во Советот во периодот 2009-2011 г.), редовно присуствуваше, и со *непосредно набљудување* на седниците на Советот, можеше јасно да согледа дека *сите гласања за одлуките на Советот беа партиски инструирани, односно партиски колективно остварувани.* Доколку се случеше некаква разлика (еден до два гласа помалку, било „за“ или „против“ по некоја одлука, тие промени беа заради отсуство, или моментално отсуство од седницата на некој член на Советот, независно дали стануваше збор за позиција или опозиција. Постои и форма на гласање: „воздржан“, што деловнички е дозволена и не повлекува обврска на советникот да образлага зошто е воздржан, но тоа беше многу ретко користена форма на гласање.

Евиденцијата која го потврдува ова е достапна и може лесно да се провери, со едноставен увид во записниците од седниците на Советот, кои се чуваат во Општинската архива, но сметаме дека тоа треба да е, евентуално, предмет на истражување на некој друг труд, кој ќе се занимава со прашањето за процесот на донесување на одлуки во локалната заедница. Инаку, во службениот гласник на општина Битола се објавуваат сите донесени одлуки од седниците на Советот, но таму не се наведува со колку гласови „за, против или воздржани“ се тие донесени, и кој советник од која партија/коалиција како гласал (тоа може да се види само од записниците), иако содржината на самата одлука, датумот и деловодниот бројот од седницата, се наведени во објавите во службениот гласник.

Со намера да се докаже дека партиско-политичката моќ, односно формалната моќ е доминантна врз советниците, и градоначалникот, треба да се посочи уште еден механизам на „врзување“ за партијата и партискиот интерес. При номинацијата на кандидатите за советници, постои можноста на т.н. „врзано кандидирање“, кога партијата која го кандидира кандидатот за советник, бара тој да депонира и своерачно потпишана изјава на нотар, во која наведува дека поднесува оставка на своето

советничко место. Таквата изјава, партијата ја чува како гаранција за неговата кооперативност и може да ја активира во оној момент, кога советникот нема да ги остварува интересите на партијата во Советот.

Согласно моделот за добивање мандати, штом лицето „х“ поднесува оставка, Советот, по предлог на Комисијата за мандати и именувања, го верифицира мандатот на следниот кандидат за советник, кој бил едно место подолу на листата на соодветната партија/коалиција. Така, „врзаната кандидатура“ го „цементира“ интересот на партијата, па формалната моќ, иако е претставена преку личностите на советниците, фактички е партиска моќ, која ја ограничува слободата на мислење и делување на советникот.

Сега да ја споредиме ситуацијата на Атланта со нашата реалност. Одлуките со политичка конотација таму ги креираше економската моќ и ги претвораше во формални одлуки, како политичка моќ во Градскиот совет. Кај нас, од изјавите на интервјуираните, особено за прашањата од урбанистичката сфера, можеше да се види дека, и покрај економската моќ со која располагаат некои стопанственици, тие во суштина зависат и мораат да се повинуваат на политичката моќ на Советот и градоначалникот.

Во оваа релација постои простор за посебно научно истражување, со кое ќе се утврдат начините и механизмите, како и дали, економскиот интерес на стопанствениците влијаел, и дали можел да влијае, врз креирањето на политичките одлуки, кои ги донесува Советот на Општината. На пример, едно такво истражување веројатно ќе може да покаже дали идејата и реализацијата на станбената развојна зона „Касарна“ беше започната како резултат на политичката платформа на владејачката партија, односно, дали тоа беше идеја само на централна власт, или пак, зад таа идеја стојат и успеале да ги валоризираат бизнис интересите некои економски моќници од градежната сфера од Битола, или пошироко, заради остварување на профит од тој проект. Тоа останува детално да се истражи со некој друг истражувачки проект.

Во Битола не постојат клубови од типот на “Клубот - 49“ или “Комитетот - 101“ како во Атланта, кои ги споменува Хантер, каде преку дебата на економските моќници се профилира одредена потреба за изградба на нова станбена зона. Во Битола, партиската/коалициската програма која ги предвидела развојните проекти во Индустриската зона Жабени, или станбениот проект „Касарна“, за кои Советот и градоначалникот во 2010 г., носат наменски одлуки за реализација на проектите, имаат политичка поддршка од партијата/коалицијата на власт (во овој случај иста политичка опција на централно и на локално ниво). Тие одлуки, претходно не поминуваат низ некој општ филтер на економската моќ, како што тоа се правело во “Клубот - 49“ или “Комитетот - 101“ во Атланта.

Од добиените сознанија со истражувањето, кај истражувачот постои силен впечаток дека одлуките на Советот и градоначалникот на една страна, и потребите за стопански активности на поголемиот дел од личностите на листата на најмоќни битолчани, се две различни, или би можело да се каже „паралелни линии“ на интереси, кои само понекаде се вкрстуваат. Доколку се вкрстат, економската моќ прави сè, за да се адаптира на условите кои ги наметнува политичката моќ, наместо да создава услови, токму таа да ја креира политиката за конкретно прашање.

Да го погледнеме малку подлабоко случајот за изградба на нова станбена зона во Битола во 2010 година, со можности за градба во просторот на поранешната воена касарна на АРМ. Владејачката партија/коалиција, ВМРО-ДПМНЕ, во тој период на власт (на централно и на локално ниво во Битола) донесе одлука за станбената изградба во тој простор (изработен беше Детален урбанистички план - ДУП и определени т.н. градежни маркици со дозволи за градба). Законот за градба ги предвидува сите неопходни документи и услови за добивање на градежна дозвола. Во фазата додека се

определи една градежна зона, а таа зона пред тоа немала таквата намена, главниот збор го има локалната самоуправа (владејачката партија/коалиција) во донесувањето на ДУП. Но после таа одлука, правото на добивање на градежни дозволи, се остварува преку јавно наддавање за локации, каде, во случајот на поранешните воени касарни е вклучена и централната власт, преку Министерството за транспорт и врски.

Оттука па натаму, поради јавното наддавање, отворено е прашањето дали процесот може и понатаму целосно да биде под контрола само на политичката (партиската/коалициска) моќ. За волја на вистината, во учеството на лицитациите, на сцена настапува економската моќ. Заради јавното наддавање, нема гаранција дека лицитацијата ќе ја добие моќникот кој е во спрега со политичката моќ, иако се можни разни манипулации во процедурите за јавно наддавање. Овде нема повеќе да навлегуваме во самиот процес на јавно наддавање, бидејќи таа тема не е предмет на овој труд.

За нас е важно да се утврди дали економската моќ, или оние кои ги добиле парцелите за градба во зоната на Касарната Битола се под, или се вон влијанието на политичката моќ. За таа цел ќе ја погледнеме сопственичката структура на објектите кои се изградиле или се градат во зоната на касарната на АРМ до 2014 година, и ќе ја споредиме со листата на моќници во Битола, утврдена со овој труд.

Во текот на 2010 година, од страна на владата на ВМРО-ДПМНЕ беше започнат проект насловен „Старите касарни за нов развој - Владата за граѓаните“, со цел поголемиот дел од просторот на касарните на поранешната ЈНА да биде наменет за урбанистички развој. По заминувањето на Југословенската народна армија (ЈНА), и прогласувањето на независноста на Република Македонија во 1991 година, армиската бројност беше сведена на потребите на Република Македонија, па остана неискористен голем дел од просторот што ЈНА го користеше за воени потреби. Дел од тој простор, со одлука на Владата на Република Македонија и согласност на Министерството за одбрана (тогаш министер за одбрана беше Зоран Коњановски од Битола, присутен на нашата листа на најмоќни битолчани - ЗК-19), беше пренесен во сопственост на Министерството за транспорт и врски, и на некои општини во Република Македонија. Меѓу општините кои многу брзо реагираа и сакаа да ја искористат можноста за нов урбанистички подем беше и Битола, особено заради поволната локација што во просторот на градот Битола ја имаше просторот на касарната.

Советот на Општина Битола на вонредна седницата одржана на 06.09.2010 година, донесе Одлука за донесување на Детален урбанистички план (ДУП) за „АРМ Четврт 1 АРМ Четврт 2 АРМ Четврт 3“. Со тој детален урбанистички план се предвидуваше да се дозволи инвестирање и градба од страна на приватни инвеститори, како во станбени згради и други повеќенаменски објекти, така и во индивидуална станбена градба, на простор кој опфаќаше површина од 103,6 ха. „Со ова ќе се добие атрактивна населба. Ова е еден од најзначајните проекти за Битола, со кој се вложува во нејзиниот иден развој“ – гласеше една од изјавите на тогашниот градоначалник, Владимир Талески (ВТ-10), исто така присутен на нашата листа на најмоќни битолчани.[105]

[105] Содржините на детаљниот урбанистички план „АРМ четврт 1, 2 и 3“, (скратено име), опфаќаа: колективно домување со околу 1300 станови; индивидуално домување со околу 200 локации; основно и средно училиште; против-пожарен дом; бензиска пумпа; детска градинка; полициска станица; реонска пошта; 2 здравствени домови; 3 верски објекти; 2 хотели со високи категории. Потоа, 2 градски хотели со гостилница; 3 преноќевалишта; градска куќа; резиденцијален хотел - вила; видиковец - споменик; спортски и спа центар со мини базен; сервиси и други дејности во вид на перални, пекари и др; 5 административни објекти со државни претпријатија; 3 големи продавници - молови; десетина угостителски објекти; филмски град со студија; повеќе спортски терени со аква-парк; музеј на историјата на Битола и личностите; галактичка опсерваторија; 10 поголеми објекти со времено домување; нов

Заради потребата на нашиот труд, ние претежно ќе се задржиме на делот од колективната станбена изградба, и пропратните објекти во делот од просторот од Блок 2 до Блок 9, според ДУП, каде беа предвидени најголеми вложувања и каде беа најатрактивните парцели за градба на станбени згради, која градба, обезбедува најголеми комерцијални приходи на инвеститорите. Ќе се обидеме да направиме евиденција на компаниите и поединците кои добиле можност за заработка преку инвестирање во колективни станбени згради, трговски, хотелски и угостителски објекти, од што би можело, евентуално, да се согледа и изворот на економската моќ, или политичката моќ на поединци и групи, поврзани со градежната експанзија, која ја нудеше деталниот урбанистички план за касарната во Битола.

Во 2011 г. има објава за продажба на градежно земјиште во касарната во Битола, спроведена од Министерството за транспорт и врски, при што се продадени осум локации наменети за изградба на станбени згради, каде како купувачи се јавуваат: ГП „Пелистер“ од Битола, сопственост на Силјан Мицевски, од нашата листа на најмоќни битолчани, со вкупно откупени 5 парцели; фирмата „Беком-инвест“ заедно со фирмата „Лапор“, каде Јорго Шундовски е сосопственик, кој исто така фигурира на нашата листа на најмоќни битолчани, кои се купувачи на две парцели, додека една станбена парцела откупил архитектот Драган Секуловски. Тој откупил и една парцела за изградба на деловен простор, но Секуловски не се наоѓа на нашата листа на најмоќни битолчани.

Со оглед на тоа што на откупените парцели постои можност да се отпочне градбата во рок од шест години од денот на откупувањето, времето покажа дека парцелите наменети за хотелски комплекс останаа уште долго време неоткупени, а како најпривлечни за инвестирање се покажаа парцелите наменети за станбени згради.[106]

градски центар со пјацета; мала спортска сала; локации за неколку помали банки; скај бар кула - видиковец со скај бар; топлана за целиот комплекс; повеќе локации за споменични целини; 3 катни гаражи; 15 трафостаници; 3500 паркинг места. (Општински информатор, Битола, бр. 18).

[106] Погледнато редоследно, во 2011 г. Владата прави дополнителен чекор, и донесува Одлука за вршење на работите за располагање со градежното земјиште сопственост на Република Македонија за општина Битола. Со оваа одлука, општина Битола од септември 2011 г. може да ги врши работите на располагањето со градежното земјиште, да остварува промет со градежното земјиште и приходи по тој основ. До јуни 2012 г. општина Битола донесува и Програмата за работа во областа на располагањето со градежното земјиште во сопственост на Република Македонија на подрачјето на општина Битола.

Веќе во февруари 2012 г., општина Битола објавува оглас за отуѓување на градежно земјиште во сопственост на Република Македонија наменето за изградба на објекти за домување во станбени згради на просторот од поранешната касарна „Стив Наумов“ во Битола. Почетната цена на електронското јавно наддавање за градежните парцели е 2.300 денари од метар квадратен, а право на учество имаат сите заинтересирани домашни и странски физички и правни лица кои можат да стекнат сопственост на градежно земјиште во Македонија и кои ќе преземат обврска објектите да ги изградат во рок од шест години.

На 14 јуни 2012 г. поставени се темелите на луксузниот станбено-деловен комплекс „Јурий“ на рускиот инвеститор Јурий Липухин, кој ќе има вредност 8,5 милиони евра. Работите ги изведува „Елита инвест трејд ДООЕЛ Скопје“. (Изведувач на градежните работи е битолската компанија “Лапор”. Првата од трите парцели, на која стартуваше изградбата е со големина од 1.500 квадрати и на неа ќе никне станбена зграда за колективно домување, на седум ката со приземје и потпокрив.

На 20.08.2013 г., во општина Битола беше ставен камен-темелник и на уште една нова инвестиција во поранешната касарна, инвестицијата „Михајлов апартментс” на Ѓорѓи Михајловски, иселеник во Австралија. Инвестицијата е со вредност од 2 милиони евра.

Општина Битола во месец август 2013 г. исто така, објави оглас за продавање градежно земјиште, сопственост на Република Македонија, по пат на електронско јавно наддавање во просторот на поранешната касарна „Стив Наумов“, во кој ќе може да се купат и изградат 3 трговски единици со различна површина - хотелскиот комплекс урбанистички е планиран на површина од 8.972 квадратни метри, додека за катните гаражи се предвидени површини од 4.976 и 1.417 квадратни метри. На продажба се огласени и 5 локации за домување во станбени згради.

Од страна на Министерството за одбрана, во текот на 2011 година, во просторот на касарната од Блок 3, 4, 5 и 6 од ДУП, беа продадени повеќе објекти на Армијата на Република Македонија (АРМ), а како најважен купувач се појавува ГП „Пелистер“. „Мицевски стана сопственик на ресторанот “Вардар“, стационарот на битолскиот гарнизон, командата на гарнизонот, стражарскиот комплекс и неколку атрактивни парцели за изградба на станбени згради.“ [107]

Тогаш беа продадени и три градежни парцели на ГП „Пелистер“ и три на еден руски инвеститор, чие име се дознава подоцна, во 2012 година, кога на почетокот на летото се отпочнува со градба на станбено-деловниот комплекс „Јури“ на рускиот инвеститор, компанијата “Јурий Липухин“. Станбено-деловниот комплекс „Јурий“ опфаќа површина од 35.000 квадратни метри, со луксузни станови и деловни објекти. Вкупната вредност на вложувањето изнесува 8,5 милиони евра. Како изведувачи на работите во овој комплекс се појавија „Елита трејд“ од Скопје и фирмата „Лапор“ од Битола, сосопственост на Јорго Шундовски, од нашата листа на најмоќни битолчани. Интересен податок е што во тој период првичната канцеларија на рускиот инвеститор се наоѓаше во просториите на т.н. Стаклена зграда, односно седиштето на ГП „Пелистер“ во Битола, во деловни простории кои ги земаат под закуп од ГП „Пелистер“.

Во поглед на површината која ја откупиле за изградба на станбени згради, ГП „Пелистер“ на Силјан Мицевски, во првата фаза за отпочнување со градба во касарната (2011-2012 г.) откупил околу 6.379 м2 површина во Блок - 2, 715 м2 во Блок - 3 и 3.684 м2 површина во Блок 8, додека површината на постоечките објекти кои ги откупил од Министерството за одбрана, вкупно изнесува: 2.609 м2 приземје, 951 м2 на кат и 106 м2 подрум.

Другите инвеститори, кои учествувале на наддавањето на Министерството за транспорт и врски, имаат откупено парцели за градба на станбени објекти, со далеку помала површина од таа на Силјан Мицевски, а меѓу нив спаѓаат: Драган Секуловски, архитект, кој не беше евидентиран на листата за најмоќни битолчани, потоа фирмата „БК Инвест“, чиј сопственик и основоположник е Владо Јовановски, кого го имаше на пошироката листа на најмоќни составена од нашите информанти пред финалната селекција, и лицето Јорго Шундовски, кој покрај Силјан Мицевски е присутен на нашата листа на најмоќни битолчани. На страната на главните носители на иницијативата за отуѓување на државното, односно општинското земјиште, според својата тогашна политичка функција се наоѓаат две лица од нашата листа на најмоќни битолчани: тогашниот министер за одбрана, Зоран Коњановски и тогашниот градоначалник на Битола, Владимир Талески.

Со оглед на тоа што нашиот труд го опфаќаше периодот до 2014 година, ние главно ги наведовме промените кои настанаа во почетокот на градежната експанзија. Заклучно со 2014 година е продаден само дел од градежното земјиште и во тој период главни инвеститори во просторот на касарната во Битола се: ГП „Пелистер“, односно

Процесот на оттуѓувањето на градежното земјиште е поддржан и од тогашната влада на ВМРО-ДПМНЕ која во ноември 2013 година носи Одлука за оттуѓување на градежно земјиште сопственост на РМ за градежните парцели: 7.2, со површина од 7.456м2, и 4.19, со површина од 2.671м2. Владата тоа го прави врз основа на согласноста број 02-8883/3, од 8.10.2013 година, на Министерството за транспорт и врски, со која се откажала од потребата за изградба на градби од јавен интерес утврдени со закон. Оваа одлука треба да ја спроведе општина Битола согласно Одлуката за вршење на работите за располагање со градежно земјиште сопственост на Република Македонија за општина Битола број 51-5137/1 од 28.09.2011 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ број 140/11.

.

[107] (25 април 2011)
https://forum.kajgana.com/threads/%D0%91%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%B0.235/page-56

Силјан Мицевски и Јорго Шундовски, фирмата „Лапор“, каде тој, е партнер со уште 3 лица од Битола, која фирма е и изведувач на работите во комплексот „Јури“ заедно со фирмата „Елита трејд“ од Скопје на Љубомир Палигора, кој пак, е партнер на руската фирма „Јурий Липухин“. Во инвестицијата „Михајловски апартментс“ за изградба на 46 станови, инвеститор е Ѓорги Михајловски, кој живеел и работел во Австралија.

На 4 јули 2014 година, Општина Битола информира дека се огласени 11 парцели за отуѓување по пат на јавно наддавање, исто така сопственост на Република Македонија, кои се наоѓаат во поранешната касарна, а се наменети за изградба на хотелски комплекс, катна гаража, трговски центар и станбени згради.[108] Ваквите објави се присутни и во наредните години.

Останува заклучокот дека во поглед на остварената економска моќ до крајот на 2014 г., личности кои директно со свои вложувања се инволвирани во градежната експанзија во просторот на битолската касарна се Силјан Мицевски и Јорго Шундовски. Шундовски е партнер во тие вложувања со уште неколку личности, од кои на нашата листа за најмоќни битолчани се наоѓа неговиот партнер Благој Salев, но не и другите двајца партнери Ице Дамчевски и Илиос Вилос. На страната на создадената политичка клима за реализација на таквата градежна експанзија во име на власта и политиката се појавуваат тогашниот министер за одбрана, Зоран Коњановски и тогашниот градоначалник на Битола, Владимир Талески, кои се наоѓаат на нашата листа на најмоќни битолчани. Останатите личности кои имаа удел во градежната експанзија во битолската касарна во периодот до 2014 г., се: рускиот инвеститор Јурий Липухин, во партнерство со компанијата „Елита трејд“ од Скопје на лицето Љубомир Палигора, архитектот Драган Секуловски и иселеникот Ѓорѓи Михајловски. Овие личности не беа евидентирани на нашата листа со најмоќни битолчани.

Меѓусебните релации на битолските моќници

Обидот да се утврдат извесни релации или можни врски помеѓу најмоќните личности во Битола, добиените одговори од интервјуата настојувавме да ги согледаме од поинаков агол, за тоа кого тие добро го познаваат, со кого соработувале во изминатите пет години и со кого би сакале да соработуваат на некој нареден значаен проект за градот. Иако овие елементи на анализата беа претставени во третиот дел на книгата, сметаме дека, можеби, можат да произлезат поинакви видувања и релации, ако уште еднаш, од друг агол, ги споредиме нивните искажувања.

Од листата на најмоќни, од интервјуираните личности произлезе дека Драги Милошевски (ДМ-14) е личност која „добро“ познава вкупно 34 лица од листата на најмоќни битолчани, која ги познава сите 10 најмоќни, а „добро“ ја познава и 11-тата личност по ред, а самиот тој спаѓа во најмоќните 10 (*7-ми по ранг во најмоќните*). Во изминатите 5 години Драги Милошевски соработувал со Златко Жоглев, Зоран Илиоски, Зоран Коњановски и Силјан Мицевски, од листата на првите 11 најмоќни, а во иден проект би сакал да соработува со: Зоран Илиоски, Јорго Шундовски и Силјан Мицевски. Тој, исто така е и личност од листата на најмоќни која доби најмногу гласови (14

[108] https://kanal5.com.mk/objaven-oglas-za-izgradba-na-objekti-vo-bitolskata-industriska-zona-zhabeni/a209151

личности, од 29-те интервјуирани), дека сакаат во иднина да соработуваат со него, меѓу кои најголем дел се стопанственици, но има и двајца политичари Зоран Илиоски и Зоран Коњановски, еден синдикален лидер, Живко Митревски и ректорот на Битолскиот универзитет - Златко Жоглев. Од листата, од 10-те најмоќни, со него сакаат да соработуваат Зоран Илиоски, Зоран Коњановски, значи, двајцата политичари и урбанистот Јорго Шундовски. Инаку Драги Милошевски е член на Ротари клубот од Битола. За хуманитарните организации во Битола смета дека „или немаат влијание, или немаат битно влијание“, а во Ротари клубот е член, заедно со личностите Борис Таневски и Раде Христовски, од нашата листа на најмоќни. Во поглед на постоење на неформална моќна група во Битола смета дека „постојат извесни групирања кои не се од траен карактер - се од личен интерес, било преку партиска линија, или тоа се неколку личности кои создаваат извесен круг, заради задоволување на бизнис интереси“, при што не споменува имиња. Инаку, Драги Милошевски не е член на политичка партија.

Покрај Драги Милошевски, кој „добро“ познава најмногу од личностите на листата, други личности кои „добро“ познаваат најмногу личности од листата на најмоќните се: Димитар Стојановски, Јусуф Алиловски, Благој Salев, Сашо Јанакиевски, Јорго Шундовски, Синиша Петровиќ, Раде Христовски и Борис Таневски.

Владимир Талески (ВТ-10), или градоначалникот на Битола е *трето-рангирана личност на листата на најмоќни*. Според неговите искажувања од вкупно 40 личности на листата на најмоќни, тој добро познава само 7 (седум) личности. Од првите 11 најмоќни, тој тврди дека „добро“ не познава ниту една од личностите, и дека имал „контакт“ со 4 личности од 11-те најмоќни, и тоа со: Даница Ристева, Златко Жоглев, Зоран Илиоски, Зоран Коњановски, додека 6 личности познава преку „јавниот живот“ и тоа: Драги Милошевски, Јорго Шундовски, Орце Камчев, Силјан Мицевски, Таше Трпчевски и Цветан Панделевски.

На прашањето со кои личности од 11-те најмоќни тој соработувал во изминатите 5 години, тој изјави дека соработувал со: Даница Ристева, Драги Милошевски, Златко Жоглев, Зоран Илиоски, Зоран Коњановски, Јорго Шундовски, и Силјан Мицевски, а на прашањето со кого од 10-те најмоќни би сакал да соработува на иден проект, тој го посочи само Цветан Панделевски.

Интересно беше да се види кои личности Владимир Талески ги познава „добро“, бидејќи ниту една од нив не е меѓу 10-те најмоќни, туку се подолу на листата. Талески добро ги познава: Благој Крстевски, Благој Salев, Борче Неделковски, Борис Таневски, Васил Ѓоргиев, Васко Михајлов и Игор Божиновски. Кога кажува дека имал добра соработка во изминатите 5 години, тој ги спомнува само Благој Крстевски, Борче Неделковски и Борис Таневски. Во оваа група на личности кои градоначалникот ги познава „добро“, првите 4 личности се занимаваат со градежни работи, две личности (Васко Ѓориев и Васко Михајлов) се адвокати, додека личноста Игор Божиновски е сопственик на претпријатие за скапоцености, часовници и накит. Благој Крстевски со Општината има договор за јавно приватно партнерство за стопанисување со паркинзите во градот, а фирмата на Борче Неделковски изведуваше градежни работи за Општината: кружниот тек и мостот на реката Драгор кај Црн Мост и градбата на киното Манаки (во спомен на Браќата Манаќи) на Широк сокак. Борис Таневски, има изведувано дел од работите за изградба на тротоарите во градот.

Доколку се погледне релацијата на политичката активност или припадност на Владимир Талески и личностите кои тој ги познава „добро“ може да се констатира дека со дел од нив, партиската припадност и дружењето на таа основа, можеби имале влијание на развивање на заемно добри односи. Владимир Талески, Благој Крстевски и

Борис Таневски, ја посочуваат сопствената партиска припадност кон ВМРО-ДПМНЕ и се гордеат со припадноста кон таа партија, а Благој Крстевски потенцира и дека е еден од основачите на таа партија во Битола. Од друга страна пак, личностите Благој Залев и Борче Неделковски, кои Владимир Талевски тврди дека ги познава „добро“ сега не се политички активни, но кога беа, тие беа активни во СДСМ.

Владимир Талески не се изјасни по прашањето дали во Битола постои неформална моќна група, а за хуманитарните организации смета дека немаат некоја улога во животот на градот, бидејќи „она што досега го остварile не е од големо значење - тоа го прават во суштина за компензирање на некој статус, кој не го стекнале“. Во поглед на соработка на некаков иден проект Владимир Талески е личност со најмногу посочувања (14 пати) за партнер со кој интервјуираните би соработувале во иднина, заедно со Драги Милошевски, а од првите 11 најмоќни, со него би сакале да соработуваат личностите: Вецко Котевски, Благој Крстевски, Благој Залев, Васко Василев, Васко Михајлов, Живко Митревски, Златко Жоглев, Зоран Илиоски, Јанче Јанчевски, Јусуф Алиловски, Томе Трombев, потоа претседателот на Советот, Силвана Ангелевска и директорот на РЕК, Јовко Крстевски. Последните две личности се и партиски соработници со него, а исто така со него би сакал да соработува раководителот на општинската администрација, Ѓуро Илиќ и шефот на правната служба на Општината, Јосиф Гоновски, што е логична релација, бидејќи Талески е формално нивен претпоставен.

Меѓу 10-те најмоќни е и личноста Јорго Шундовски (ЈШ-24). Тој, според мислењето на интервјуираните моќници, е *рангиран на 6-тото место на листата*. Тој посочи дека „добро“ познава 7 личности од првите 11 личности од листата: Силјан Мицевски, Орце Камчев, Владимир Талески, Цветан Панделевски, Зоран Илиоски, Зоран Коњановски и Драги Милошевски, додека со Даница Ристева и Златко Жоглев има „контакт“, а Таше Трпчевски го познава „слабо“, додека од целата листа со 40 најмоќни, Шундовски тврди дека „добро“ познава 23 личности. Шундовски, изјави дека во изминатите 5 години, со оние кои се меѓу 11-те најмоќни, имал добра соработка со: Владимир Талески, Драги Милошевски, Златко Жоглев, Силјан Мицевски и Цветан Панделевски, а во некој иден проект, од тие 11 најмоќни, би сакал да соработува само со Драги Милошевски. Инаку, Јорго Шундовски за можен иден партнер во некаков проект во општината го посочија 12 личности, од кои од листата на првите 11 најмоќни, се личностите: Драги Милошевски, Златко Жоглев и Зоран Коњановски.

Оваа личност не е член на хуманитарна организација и смета дека тие поединци што членуваат во тие организации тоа го прават заради „снобовски себе-покажувања“. Смета дека тие организации немаат битна улога во животот на градот. Тој изјави дека во Битола нема неформална моќна група, но како водечки личности кои би можеле да имаат улога во евентуална таква група/и ги спомена Силјан Мицевски и градоначалникот Владимир Талески. Интересно е што и Јорго Шундовски е споменат од лицето Раде Христовски дека припаѓа на неформална моќна група, а меѓу петте личности кои ги споменува Христовски, лицето Јорго Шундовски е посочено како водечка личност во неговата група, која ја сочинувале уште две личности: Ице Дамчевски и Благој Залев. Тие се формално и сосопственици со него во фирмата „Лапор“. На листата на најмоќни битолчани, покрај Јорго Шундовски, од сосопствениците на „Лапор“ се наоѓа само Благо Залев.

Од листата на најмоќни, од првите 10 личности, ние не успеавме да ги интервјуираме личностите Орце Камчев (ОК-31) и Цветан Панделевски (ЦП-40), *од кои*

Орце Камчев е второ рангирана личност на листата на најмоќни, а Цветан Панделевски е четврто рангирана личност.

Од одговорите на интервјуираните личности, произлегува дека Орце Камчев (ОК-31) го познаваат „добро“ само 3 личности: Драги Милошевски, Јорго Шундовски и Сашо Јанакиевски, при што Драги Милошевски и Јорго Шундовски се наоѓаат во првите десет на нашата ранг-листа на најмоќни. Дека Орце Камчев го познаваат од „јавниот живот“, потврдија вкупно 12 интервјуирани, од кои само Зоран Илиоски, е на петтото место, од десетте најмоќни и две личности, се од дополнително интервјуираните.

Дека имал „контакт“ со Орце Камчев наведува само Таше Трпчевски, кој е на листата на најмоќни рангиран на 10-тото место. Дека слабо го познаваат Орце Камчев се изјасниле Борис Таневски и Синиша Петровиќ, а дека „не го познаваат“, изјавиле 7 личности од листата на најмоќни: Благој Залев, Васко Ѓорѓиев, Васко Михајлов, Димитар Стојановски, Јанче Јанчевски, Раде Христовски, Драган Главинче и Ѓуро Илиќ од дополнително интервјуираните.

Во одговорот на прашањето со кого соработувале „добро“ во изминатите 5 години, личноста Орце Камчев ја спомнуваат само лицата: Вецко Котевски, Зоран Илиоски, Раде Христовски, Сашо Јанакиевски, Синиша Петровиќ, Таше Трпчевски, како и Јовко Крстевски (ЈК-44) од дополнителната листа. Дека во иднина би сакале да соработуваат во некаков проект со Орце Камчев, се изјасниј̀а: Вецко Котевски, Благој Залев, Борис Таневски, Васко Василев, Васко Михајлов, Јусуф Алиловски, Сашо Јанакиевски, Синиша Петровиќ, Таше Трпчевски, Томе Трombев и од дополнително интервјуираните, Силана Ангелевска и Јовко Крстевски.

Цветан Панделевски (ЦП-40), кој е четврто рангиран меѓу десетте најмоќни, тврдат дека „добро“ го познаваат 13 личности, од кои, од 10-те најмоќни, него добро“ го познава само Драги Милошевски. Од „јавниот живот“ Цветан Панделевски го познаваат вкупно 7 лица, а од нив меѓу 10-те најмоќни се личностите Владимир Талески и Зоран Илиоски, додека едно лице од четирите дополнително интервјуирани, исто така тврди дека го познава од „јавниот живот“. Пет лица тврдат оти „слабо“ го познава Цветан Панделевски, од кои Даница Ристева и Таше Трпчевски се на потесната листа од 10 најмоќни. Дека со Цветан Панделевски во изминатите 5 години соработувале добро, наведуваат следните личности: Вецко Котевски, Благој Крстевски, Благој Залев, Васко Михајлов, Живко Митревски, Зоран Илиоски, Јанче Јанчевски, Јорго Шундовски, Јусуф Алиловски, Синиша Петровиќ и од дополнително интервјуираните Ѓуро Илиќ. За пожелна идна соработка на некаков проект со Цветан Панделевски се изјасниј̀а: Вецко Котевски, Благој Залев, Васко Василев, Васко Михајлов, Владимир Талески, Јусуф Алиловски, Синиша Петровиќ и Томе Трombев, што значи дека од листата на десетте најмоќни, е само Владимир Талески.

За Зоран Илиоски (ЗИ-17), кој е *петто рангиран* на листата на најмоќни личности, дека „добро“ го познаваат се изјасниле 13 личности, од кои меѓу 10 најмоќни се само Даница Ристева, Драги Милошевски и Таше Трпчевски. Дека оваа личност ја познаваат од „јавниот живот“ се изјасниле три личности, од кои една од дополнителната листа. Дека имаат „контакт“ се изјасниле шест личности, од кои една е од дополнителната листа, а две личности, Владимир Талески и Јорго Шундовски, се од листата на 10 најмоќни. Дека „слабо“ ја познаваат се изјасниле само 4 личности, а ниту една личност од интервјуираните на навела дека „не ја познава“. За успешна соработка во изминатите 5 години со првите 11 личности од листата на најмоќни за Зоран Илиоски се изјасниле следните лица: Владимир Талески, Драги Милошевски, Златко Жоглев, Зоран Коњановски и Јорго Шундовски. Кога е во прашање соработката на иден проект,

Илиоски би сакал да соработува со следните лица од првите 10 најмоќни: Владимир Талески, Драги Милошевски, Зоран Коњановски и Таше Трпчевски.

За иден партнер во можен проект за Битола Зоран Илиоски сакаат да го имаат: 11 личности од кои на листата на првите 11 најмоќни се: Драги Милошевски, Златко Жоглев и Таше Трпчевски, а од дополнителната листа Силвана Ангелевска и Јовко Крстевски. Во оваа варијанта меѓу оние кои „добро“ ги познава и „добро“ го познаваат, како и оние кои сакаат да соработуваат со него во иднина, а се евидентирани од партиско политички аспект, се следните личности: Зоран Коњановски, Благој Крстевски, Силвана Ангелевска и Јовко Крстевски, а Илиоски би сакал да соработува со Владимир Талески и Зоран Коњановски.

Зоран Илиоски, смета дека во Битола не постои неформална моќна група и дека хуманитарните организации немаат некоја улога во животот на градот.

Зоран Коњановски (ЗК-18) е *седмо рангиран* меѓу првите 10 најмоќни битолчани. Дека него „добро“ го познаваат, се изјаснија 13 личности, од кои на потесната листа од 10 најмоќни се: Даница Ристева, Драги Милошевски, Зоран Илиоски, Јорго Шундовски и Таше Трпчевски. Од 10-те најмоќни, само Владимир Талески изјави дека со Коњановски „има контакт“, и од дополнителната листа, тоа го изјави Силвана Ангелевска. Дека од „јавниот живот“ го познаваат Зоран Коњановски изјавија 6 лица од листата на најмоќни битолчани и едно лице од дополнителната листа, а дека „слабо“ го познава, изјави само едно лице, и едно лице изјави дека „не го познава“.

На прашањето со кои личности најдобро соработувал во изминатите 5 години, од првите 11 најмоќни, Зоран Коњановски ги посочи следните личности: Владимир Талески, Драги Милошевски, Златко Жоглев, Зоран Илиоски, Јорго Шундовски, Силјан Мицевски, Таше Трпчевски и Цветан Панделевски, додека идна соработка со лицата од првите 10, тој би сакал да има со: Драги Милошевски, Зоран Илиоски, Јорго Шундовски и Силјан Мицевски. Како личности, кои со Зоран Коњановски би сакале да соработуваат во иднина се изјаснија: 8 личности од листата на 40 најмоќни и двајца од дополнителната листа, при што од оние кои се од иста политика припадност со него, за идна соработка се изјаснија: Борис Таневски и Зоран Илиоски, како и Јовко Крстевски од дополнителната листа.

Интересно е искажувањето на Зоран Коњановски, кој не е член на некоја хуманитарна организација, дека тие организации имаат сосема мало влијание во животот на градот. На прашањето: Дали според негово мислење во Битола постои и некоја неформална, но моќна група, која влијае врз најважните одлуки во градот, тој, како личности кои имаат клучна улога во таквото групирање ги наведе: градоначалникот Владимир Талески, Цветан Панделевски, Орце Камчев и Силјан Мицевски.

Тука ќе ги наведеме уште меѓусебните познанства на уште две личности, кои се деветто и десетто рангирани меѓу најмоќните. *За деветто рангираната личност, Даница Ристева (ДР-11),* дека „добро“ ја познаваат изјавиле 6 лица од интервјуираните и едно лице од дополнителната листа, а од 10-те најмоќни, неа „добро“ ја познава само Драги Милошевски. Од „јавниот живот“ неа ја познаваат 2 личности, имаат „контакт“ 7 личности, од кои четворица се од 10-те најмоќни: Владимир Талески, Зоран Илиоски, Зоран Коњановски и Јорго Шундовски, а дека „слабо“ ја познаваат се изјасниле 3 личности, како и една личност од дополнително интервјуираните. Дека „не ја познаваат“ се изјасниле 6 личности, од кои само примариус Таше Трпчевски е од 10-најмоќни. Со кои личности соработувала во изминатите пет години, Даница Ристева не сакаше да одговори, ниту пак да посочи со кого би сакала да соработува на евентуален иден проект.

Десетто рангираната личност, Таше Трпчевски (ТТ-37), од листата на најмоќни, дека „добро“ ја познаваат изјавија 12 лица, меѓу нив само Драги Милошевски е од 10-те

најмоќни, а две личности се од дополнителната листа на интервјуирани. Дека ја познаваат од „јавниот живот“ се изјаснија 6 личности, од кои само Владимир Талески, е од листата на 10-те најмоќни. Дека имаат „контакт“ се изјаснија 3 личности, од кои само Зоран Илиоски е од листата на 10-те најмоќни, а дека „слабо“ ја познаваат се изјаснија 4 личности, од кои една е од дополнително интервјуираните. Дека „не ја познаваат“, се изјаснија 2 личности, од кои едната, Јорго Шундовски е од листата на 10 најмоќни.

Во изминатите пет години примариус Таше Трпчевски имал успешна соработка со следните од 10 најмоќни личности од листата: Владимир Талески, Зоран Илиоски, Зоран Коњановски и Силјан Мицевски. Тој посочи дека на иден проект, од 10-те најмоќни на листата, би сакал да соработува со: Зоран Илиоски, Зоран Коњановски и Орце Камчев. И во двете овие варијанти Таше Трпчевски го споменува и ректорот Златко Жоглев, кој е на 11 место од листата на најмоќни. Таше Трпчевски, како партнер за иден проект би сакале да го имаат 6 личности, од кои на листата од првите 10 најмоќни, е само лицето Зоран Илиоски.

На прашањето дали постои некоја неформално моќна група во градот, тој ни даде интересен одговор - „да, партијата“. А за хуманитарните организации смета дека на некој начин имаат влијание.

Бидејќи со Силјан Мицевски (СМ-34), кој е наведен како *најмоќна личност на листата со моќни битолчани,* не успеавме да реализираме интервју, иако беа направени повеќе обиди за средба, овде ќе споменеме само дека за него тврдат дека „добро“ го познаваат 19 личности од вкупно интервјуираните 29 лица од листата на најмоќни и 3 личности од дополнително интервјуираните четворица, што значи него „добро“ го познаваат 22 од вкупно 33 интервјуирани личности, или 67 % од интервјуираните.

Интересно е што некои од личностите за Силјан Мицевски ги даваат следните одговори: Владимир Талески, Љупчо Петровски и Јовко Крстевски посочуваат дека Силјан Мицевски го познаваат од „јавниот живот“, а личностите: Златко Жоглев, Зоран Илиоски, Јанче Јанчевски и Таше Трпчевски дека со Силјан Мицевски „имаат контакт“. Иако Зоран Коњановски не даде одговор на ова прашање, би можеле да претпоставиме дека со личноста Силјан Мицевски, Зоран Коњановски, веројатно имал „контакт“, бидејќи Коњановски беше генерален директор на РЕК Битола, каде претпријатието на Силјан Мицевски подолг временски период има обемни деловни активности.

Во искажувањата на 20 личности од листата стои дека тие имале добра соработка со Силјан Мицевски во изминатите 5 години, од кои, од првите 10 личности на листата, со него добра соработка имале: Владимир Талески, Драги Милошевски, Зоран Илиоски, Зоран Коњановски, Јорго Шундовски, Таше Трпчевски и од дополнителната листа, Ѓуро Илиќ и Јовко Крстевски. Во иднина, на некаков иден проект со Силјан Мицевски би сакале да соработуваат 15 личности, од кои во групата на првите 10 најмоќни спаѓаат: Драги Милошевски и Зоран Коњановски, а од дополнителната листа Силвана Ангелевска и Јовко Крстевски.

Она што може да се заклучи од претходно пренесените добри познанства, добра соработка, пожелна соработка во иднина, евентуалното постоење на неформални моќни групи, за влијанието на некои хуманитарни организации итн., се само можни предуслови за некакво идно создавање на групи, или „клики“, како што во Атланта, дел од моќните личности меѓусебно се нарекувале, според истражувањето на Хантер. Но повеќе од очигледно е дека во догледно време нема да се искристализира некоја моќна економска група или пирамида на моќта, која би можела да оствари сериозно влијание врз политичката моќ во Битола.

Освен некои од нашите претпоставки за можна посериозна соработка, ние не успеавме да најдеме некоја цврста поврзаност помеѓу моќниците од политичкиот и

економскиот сектор во Битола. Речиси сите сознанија за можна соработка и меѓусебни влијанија, кои ги споменуваме, се само изјави добиени во разговор за кој, малкумина од личностите со кои разговаравме во интервјуто, сакаа поопширно да зборуваат. За прецизно утврдување дали зад изјавите и исказите стојат и посилни скриени врски, сметаме дека се потребни подетални и подолгорочни истражувања на меѓусебните односи на дел од личностите, кои би можеле да бидат носители на таквата поврзаност. Тоа останува за некои идни истражувања, кои би требало да го потврдат или да го демантираат тоа.

Покрај се, и после се, по искажувањата на интервјуираните личности во Битола сметаме дека постои двојство на моќта во секојдневното живеење. Политиката сама креира политичка моќ, иако некакви влијанија, можеби, таа трпи од страна на еден дел од економските моќници. Но, влијанието на економската моќ е многу мало, ако се спореди со моќта на економските моќници во Атланта.

Во нашиот случај, ако економските моќници се директно вклучени во политиката, тогаш единствената можност тие да влијаат врз политиката на нивната партија или коалиција е тие да се вклучени во финансирање на политичките активности. Позначајно влијание врз партиската политика веројатно имаат можност да остварат само оние економски моќници, кои ќе успеат да ги 'маѓепсаат' политичките лидери, за тие да ги прифатат и форсираат нивните економски интереси. Постои и можна трета алтернатива, доколку постои скриен договор, токму економскиот моќник во спрега со некој моќен политичар, „зад сцената", двајцата да работаат за личен интерес и сопствена агенда, што е тешко остварливо кај поголемите партии, кои се залагаат и за поопшти општествени интереси.

Ако економските моќници не се во можност да го наметнат своето мислење врз политичарите, или ако, економскиот моќник не најде начин да го пласира сопствениот интерес кај определена партија/коалиција, тогаш тој остава политиката да си ја остварува својата агенда. Во вакви услови, животното искуство на економските моќници ги тера нив да „го одврзуваат ќесето" кон различни политички моќници и политички опции, за непречено да управуваат со својата економска моќ, користејќи ја прагматичната девиза: „и кој да дојде на власт, него веќе сум му помогнал", па останува надежта дека никој нема да го 'задева' економскиот моќник. Тоа во практика значи, да „го остават на мир, бидејќи тој им помогнал финансиски во остварување на нивната цел, да дојдат на власт. За чудо, ваквиот пристап е доста присутен кај оние економски моќници, кои не се формални членови на политичките партии. Но оваа теза бара дополнително расветлување и докажување, што може да биде предмет на нечиј иден научен труд.

Претпоставки за структурата на моќта во Битола

Според добиените одговори од моќниците, во спроведеното истражување и формираната листа на најмоќни личности во Битола, произлегоа следните претпоставки за структурата на моќта во Битола:

Политичката моќ, која развива компатибилни односи со економската моќ, во почетната фаза на соработувањето, се потпира на сопствените, партиски определени економски моќници. Таквата фаза почнува да се менува, кога политичката моќ ќе стане постабилна и подолготрајна, особено ако е покриена со повеќе мандати на власт, едноподруго.

Политичката моќ, може да се обидува да го шири кругот на соработка со економски моќници, независно од политичката припадност на вторите, онаму каде политиката создава предуслови за остварување на економски интерес и можност за заработка без постоење на т.н. „идеолошките разлики“. Таквата политика побрзо и полесно го отвора патот за создавање на идна можна поповолна позиција на „бизнисот“ во однос на политиката.

Во нашиот пристапен елаборат за добивање на правото за изработка на овој труд како докторска теза беше наведена следната хипотеза: „Структурата на моќта во Битола е составена од различни носители на моќ, кои сочинуваат неконзистентна/и група/и, чија неконзистентност зависи од промените кои ги предизвикуваат изборите за органите на локалната и централната власт“. Бидејќи кај нас не постојат посебни институции кои економската моќ би ја форсирале, како во случајот на Хантеровата Атланта, ваквата претпоставка се чинеше логична.

Од добиените сознанија во нашето истражување, ние би можеле да ја дополниме оваа хипотеза со следниве ставови: „Покрај неконзистентните групи, структурата на моќта во Битола ја сочинуваат и т.н. „слободни економски стрелци“, кои се обидуваат да изградат подобра сопствена позиција преку употреба на својата економска и општествена моќ, настојувајќи да станат посакуван економски партнер на политиката“.

Тоа веројатно ќе биде така до моментот, кога политиката ќе стане помалку важен фактор, и кога партиципацијата во неа ќе биде поорганизирана, со поброjно присуство на демократски мотивиран и организациски зајакнат граѓански сектор, помогнат со организациски зајакнат економски сектор, кој би сакал да има поголемо, или одлучувачко влијание, во и врз сферата на политиката.

Во нашиот случај, тоа ќе мора да се случува преку граѓански активизам, но и низ структурите на политичкиот систем, со вклучување на се повеќе форми на непосредна демократија, на една страна (кога се во прашање пошироките интереси на граѓаните) и со создавање на демократска јавност, каде економскиот фактор ќе ги посочува развојните интереси на заедницата, кога заради јавноста, политиката ќе треба, или ќе мора, тоа да го уважува.

Тоа бара демократизирани политички партии, во кои и статутарно, но и организациски, лидерството ќе произлегува одоздола, од активизмот и слободната и креативна мисла на членството. Во тој процес политичките партии ќе треба внатрепартиската лидерска трка да ја институционализираат со избор на лидер/и исклучиво помеѓу повеќе кандидати. Веројатно ваквата перспектива делува идеалистички, но дури и толку многу спомнуваниот во ова истражување Флојд Хантер, во Атланта, која целосно била доминирана од економскиот сектор, ја посочувал потребата од вклученост на повеќе чинители во процесот на одлучување, за процесот навистина да стане демократски. За разлика од Атланта, каде демократизацијата би требала да се случува во однос на цврсто држените спреги на економската моќ врз власта и политичката моќ, во Битола, тоа треба да се случува во однос на цврсто поставените и држани спреги на политичката моќ врз власта и моќта, воопшто.

Кога би постоела можност за рамнотежа, можеби 50:50 меѓу политиката и економијата, веројатно тоа би била некаква идеална рамнотежа за постигнување поправедна општествена моќ во заедницата.

Најнакрај, да посочиме дека целта на оваа истражување беше да утврди која е структурата на моќта во Битола, и дали таа е повеќеслојна. Дали во структурата на моќта во Битола доминираат поединци, кои се застапени во формите на т.н. институционална, или формалната структура на моќта, или пак, поединци или групи, од т.н. неформалната структура на моќта, доколку таква воопшто постои во Битола. Сметаме дека во оваа

насока се стигна до половина пат, затоа што неформалната моќ не е толку видлива како во Хантеровиот случај со Атланта. Кај нас е многу видлива, мерлива и споредлива само формалната или институционалната моќ, затоа што таа извира од заземањето и држењето на политичките позиции, достапни со остварување победа на избори, било за локална, било за централна власт.

Практичната цел на ова истражување се состоеше во потребата да биде утврдено дали во Битола како локалната заедница одлучуваат формалните структури на моќта, односно оние кои политичките партии ги номинирале за функции, а граѓаните ги избрале на избори, или пак моќта е распоредена и во други, неформални структури на моќ. Тука само се насети дека влијанијата се можни од страна на неформалните структури, или групирања, но дека во крајна инстанца, одлучувањето во формалните структури на моќта (пред сè, Советот на општината и градоначалникот), се тие од кои зависи локалната политичка моќ. Таа пак, е цврсто контролирана од партијата/коалицијата која има мнозинство во Советот, или чиј кандидат кој победил на изборите е градоначалник.

Научната цел на ова истражување беше да ја утврди структурата на моќта во Битола преку примена на Хантеровиот репутациски метод и да изврши проверка дали тој метод во една сосема различна средина и во сосема различно време од тоа кога Хантер ја истражувал структурата на моќта во Атланта, доведува до ист или сличен резултат. Со право можеме да кажеме дека методот е применлив, дека дава резултати, но дека од средина до средина произлегуваат различни структури на моќ, помалку или повеќе централизирани, што во крајна линија можат да зависат, и зависат, и од општествено-политичкиот систем на конкретната држава.

Да кажеме уште тоа, дека научната оправданост на нашето истражување произлегува од тоа што кај нас не се посебно научно истражувани односите на моќ или структурата на моќта во некоја локална заедница, ниту се вршени истражувања во кои би се проучувала конкретната владејачка елита, како општествен и политички феномен.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Abu-Laban Baha, The Reputational Approach in the Study of Community Power: A Critical Evaluation, The Pacific Sociological Review, 1965, Vol. 8, No. 1, pp. 35-42
2. Baha Abu-Laban,The Reputational Approach in the Study of Community Power: A Critical Evaluation, The Pacific Sociological Review, 1965, Vol. 8, No. 1, pp. 35-42
3. Baldwin A. David, Money and Power, The Journal of Politics, Vol. 33, 1971, pp578-614
4. Baldwin A. David, Power and Social Exchange, An American Political Science Review, Vol. 72, 1978, pp. 1229-1242
5. Barnes Barry, The Nature of Power, Polity Press, University of Illinois Press, New York, 1988
6. Barry M. Brian, The liberal theory of justice: a critical examination of the principal doctrines in A Theory of Justice by John Rawls, the University of Michigan, 2008 (First print by Clarendon Press, 1973)
7. Clegg R. Stewart, Frameworks of Power, SAGE, London, Thousand Oaks and New Delhi, 1989
8. Dahl Robert A., A Critique of the ruling Elite Model, The American Science Review, 1958, Vol. 52, No. 2, pp. 463-469
9. Dahl, R.A., 1961b. Who Governs? Democracy and Power in an American City. New Haven, CT: Yale University Press.
10. D'Antonio V. William and Erickson C. Eugene, The Reputational Technique as a Measure of Community Power: An Evaluation Based on Comparative and Longitudinal Studies, American Sociological Review, 1962, Vol. 27, No. 3, pp. 362-376
11. David L. Swartz, Recasting power in its third dimension, Review of Steven Lukes, Power: A Radical View. New York: Palgrave Macmillan, 2005
12. DeLamater John, Ward Amanda, Handbook of Social Psychology (Handbooks of Sociology and Social Research) Kindle Edition, Springger Dordrecht Haidelberg, New York - London, 2013, наведено според: Cook S. Karen, Chesshire Coye, Rice R.W. Eric, and Nakagawa Sandra, Chapter 3, Social Exchange Theory, pp. 61-62
13. Domhoff William G., Who Rules America? The Triumph of the Corporate Rich, 7th Edition, McGraw-Hill, (Original from the University of California), 2006, преземена од: http://www2.ucsc.edu/whorulesamerica/methods/studying_power.html
14. Dowding K Keith, Power, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1996.
15. Dowding Keith, Agency and Structure: Interpreting Power Relations, Journal of Power, Vol. 1, No. 1, April 2008, 21-36
16. Dowding Keith, Rational Choice Approaches to Analyzing Power, p. 29 http://goodliffe.byu.edu/310/protect/dowdingshort.pdf
17. Dowding Keith, Resources, power and systematic luck: A response to Barry. Polities, Philosophy and Economics. 2(3), 2003 pp. 305-322.
18. Dowding Keith, Why should we care about the definition of power, Journal of Power, Vol. 1, No. 1, April 2008, 119-135
19. Dowding, Keith, Rational choice and political power. Aldershot, Edward Elgar, 1991.
20. Dynamis (δύναμις=моќ, би можело да),
21. E.C. Banfield: Political Influence (new York: Free Press of Glencoe, 1962), p.348

22. Encyclopedia of Power, edited by Keith Dowding, 2011, SAGE Publication Inc., Thousand Oaks, California
23. Fararo J. Thomas, Social Action Systems: Foundation and Synthesis in Sociological Theory, Greenwood Publishing Group Inc., Westport, 2001
24. Flynn Jeffrey, Communicative Power in Habermas's Theory of Democracy, European Journal of Political Theory, SAGE Publication Ltd, London, Thousan Oaks and New Delhi, 3 (4) pp. 433-454, http://faculty.fordham.edu/jeflynn/flynn_communicative_power.pdf
25. *Flyvbjerg Bent,* Rationality and Power: Democracy in Practice*, University of Chicago Press, 1998, pp. 9-38,* http://flyvbjerg.plan.aau.dk/truthlyingexample.php
26. Foucault Michael, 1994, Znanje i mo}, Globus, Zagreb
27. ftp://c-bc9de555.018-278-73746f44.cust.bredbandsbolaget.se/disk2/N2/ENTERTAINMENT/NON-FICTION/Political%20philosophy/Arendt,%20Hannah/Arendt,%20Hannah%20-%20On%20Violence%20(Harcourt,%201969).pdf
28. Giddens Anthony, Central Problems in Social Theory: Action, Structure, and Contradiction in Social Analysis, University of California Press Berkeley and Los Angeles, 1979
29. Giddens Anthony, The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration, John Wiley & Sons, 2013 (First printed in 1984)
30. Goverde Henri & Lentner H. Howard (ed.), Power in Contemporary Politics: Theories, Practices, Globalizations, 2000
31. Grdešić Ivan, Političko odlučivanje, Alinea, Zagreb, 1995
32. Gregg M. Phillip, in Book review: „A Theory of Political Exchange: Economic Reasoning in Political Analysis" by R. L. Curry, Jr., L. L. Wade (Midwest Journal of Political Science, 1970, Vol. 14, No. 2, pp. 339-Blau Michael Peter, Exchange and Power in Social Life, Thirteenth printing 2009 (Copytright 1986 by Translation Publishers, originally published 1964, New York, by John Wiley & Sons, Inc.)
33. Guzzini Stefano, Power, Realism and Constructivism, Routledge, Oxon and New York, 2013, pp.54-55
34. Haas Michael, Polity and Society: Philosophical Underpinning of Social Science Paradigms, Greenwood Publisher Groop, 1992
35. Habermas Jurgen, Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1996
36. Habermas Jürgen, The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society, Thomas Burger, Cambridge Massachusetts: The MIT Press, 1989
37. Habermas Jürgen, The theory of communicative action: Lifeworld and system: a critique of functionalist reason, Volume 2, Beacon Press, 2003
38. Haugaard Mark (ed.) Power: An Annotated Reader, Manchester University Press, 2002
39. Haugaard Mark, Reflections on Seven Ways of Creating Power, European Journal of Social Theory, 2003, 6(1): 87–113
40. Haugaard Mark, Contemporary Social Thought: making sense of power, SP405, http://www.nuigalway.ie/soc/undergraduate/courseoutlines/SP405_Contemporary_Social_Thought_2014-15.doc
41. Haugaard Mark, Ryan Kevin (eds.) Political Power: The Development of the Field The World of Political Science – The development of the Field, Barbara Budrich Publishers, 2012, преземено од:

http://www.academia.edu/12355999/Mark_Haugaard_Kevin_Ryan_eds._Political_Power_The_Development_of_the_Field.
42. Haugaard Mark, The Constitution of Power: A Theoretical Analysis of Power, Knowledge and Structure, Manchester University Press, 1997
43. Hendley Steve, From Communicative Action to the Face of the Other: Levinas and Habermas on Language, Obligation, and Community, Lexington Books, 2000, p. 17
44. Hoffmann-Lange Ursula, Methodological Developments in Elite Research, 2006, pp. 1-22, http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_5308.pdf.
45. Homans Caspar George, Social behavior; its elementary forms, Brace, Jovanovich, University of Michigan, 1974 (First published 1961, Routledge & Kegan Paul)
46. Homans Caspar George, The Human Group, Transaction Publishers, Rutgers, 2009, (Eith printing, Originaly published in 1951 by Routledge & Kegan Paul Ltd.)
47. http://cogito.ucdc.ro/nr_2v2/M.%20FOUCAULT'S%20VIEW%20ON%20POWER%20RELATIONS.pdf,
48. http://dspace.flinders.edu.au/xmlui/bitstream/handle/2328/35502/Quigley%20Aristotle%202015.pdf?sequence=1
49. http://ecsocman.hse.ru/data/901/876/1219/012_Ledyaevx2c_Ledyaeva_164-177.pdf.
50. http://monoskop.org/images/d/d4/Dreyfus_Hubert_L_Rabinow_Paul_Michel_Foucault_Beyond_Structuralism_and_Hermeneutics_2nd_ed.pdf
51. http://web.archive.org/web/20080313022823/http://etext.lib.virginia.edu/toc/modeng/public/MicPoli.html
52. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:HLLyizvEpbkJ:web.ceu.hu/crc/cdc/syllabi/Ledyaev.doc+&cd=1&hl=en&ct=clnk
53. http://what-when-how.com/social-sciences/hunter-floyd-social-science/
54. http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-0318/2010/0038-03181001001I.pdf)
55. http://www.encyclopedia.com/topic/Ludwig_Wittgenstein.aspx
56. http://www.merriam-webster.com/dictionary/meta-language
57. http://www.perseus.tufts.edu/hopper/morph?l=dunamis&la=greek&prior=
58. http://www.researchgate.net/publication/228350783_Rational_Choice_Theory_and_Explanation
59. http://www2.ucsc.edu/whorulesamerica/theory/four_networks.html
60. https://ia801406.us.archive.org/17/items/rulingclass031748mbp/rulingclass031748mbp.pdf
61. Hunter Floyd, Community Power Structure: A Study of Decision Makers, A Doubleday Anchor book, University of North Carolina Press, 1953
62. Hunter Floyd, Community Power Structure: A Study of Decision Makers, University of North Carolina Press, 1953 (Original from the University of Michigan)
63. James Coleman, "Foundations for a Theory of Collective Decisions" (612-627), in American Journal of Sociology, vol. 71, no. 6, 1966
64. Jeffrey C. Isaac, "Beyond the Three Faces of Power: A Realist View." Polity, vol. XX, no. 1 (Fall 1987), pp. 4-31. (A revised version of this paper appears in Approaches to Power, Thomas Wartenberg, ed. [State University of New York Press, 1992.]).

65. John Gaventa, Power and Powerlessness: Quiescence and Rebellion in an Appalachian Valley (Urbana: University of Illinois Press, 1980).
66. John Von Neumann, Oskar Morgenstern, Theory of Games and Economic Behaviour, J. Wiley, 1944
67. Kate Nash (Editor), Alan Scott (Editor), The Blackwell Companion to Political Sociology, Wiley-Blackwell, 2004. Chapter 3: Dowding Keith, Rational Choice

Approaches to Analyzing Power, pp.29-39 http://goodliffe.byu.edu/310/protect/dowdingshort.pdf
68. klaus von beyme – suvremene političke teorije, http://boo.mi2.hr/~domes/fx/sis_pol_znan/beyme.rtf)
69. Krstić Miloš, Teorija racionalnog izbora i objašnjenje društvenih fenomena, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, 2015, vol. 9, br. 13, str. 165-184
70. Lasswell and Kaplan: Power and Society (New Haven: Yale University Press, 1950), p. xvii
71. Lee Allen, Liebenau Jonathon, DeGross Janice, Information Systems and Qualitative Research, Springer, 2013 (Proceedings of the IFIP TC8 WG 8.2 International Conference on Information Systems and Qualitative Research, 31st May–3rd June 1997, Philadelphia, Pennsylvania, USA)
72. Lovett Frank, Rational Choice Theory and Explanation, Rationality and Society, Vol. 18, No.2, 2006.
73. Luj Altiser, Ideologija i državni ideološki aparati, Loznica: Karpos, 2009, pp. 24-34, http://www.csi-platforma.org/sites/csi-platforma.org/files/tekstovi/Althusser-Louis-drzavni%20ideoloski%20aparati%20odlomak.pdf , (www.csi-platforma.org)
74. Lukes Steven, Power: A Radical View. New York: Palgrave Macmillan, Second edition, 2005 (First published 1974)
75. M. FOUCAULT'S VIEW ON POWER RELATIONS Sergiu Bălan, Ph.D Institute of Philosophy and Psychology „C.R. Motru", Bucharest. http://cogito.ucdc.ro/nr_2v2/M.%20FOUCAULT'S%20VIEW%20ON%20POWER%20RELATIONS.pdf
76. M. Haugaard and K. Ryan (eds) Political Power, Leverkusen, Berlin and Toronto: IPSA and Budrich publishers. 2012.
77. Maks Veber, Politika kao poziv (1919), u: Maks Veber, politicki spisi, Filip Visnjic i Sluzbeni glasnik, Beograd, 2006.
78. Mann Michael, The sorces of Social Power, The Rise of Classes and Nation-States, 1760 – 1914, (Vol.2) Cambridge University Press, 1993
79. Mann Michael, The Sources of Social Power: Volume 1, A History of Power from the Beginning to AD 1760, Cambridge University Press, 1986
80. Marjan Ivković, HABERMASOVA KONCEPCIJA SISTEMSKE KOLONIZACIJE SVETA ŽIVOTA
81. Mark G.E. Kelly (ed.), Foucault's History of Sexuality, The Will of Knowledge, Volume I, 2013, Edinburg University Press Ltd.
82. Mark Haugaard, Power: A Reader, Manchester University Press, 2002, pp. 113-131 (Chapter 6 – Barnes)
83. Mark Haugaard, The Constitution of Power: A Theoretical Analysis of Power, Knowledge and Structure, Manchester University Press, New York, 1997
84. Mark Kramer, MEASURING THE POLITICAL POWER OF KEY ELITES IN EURASIAN COUNTRIES THEORETICAL ISSUES AND PERSPECTIVES, 2010-2011: http://www.fas.harvard.edu/~postcomm/schedule_2010_11.html
85. Martinelli Claudio, Gaetano Mosca's Political Theories: a Key to Interpret the Dynamics of the Power, ITALIAN JOURNAL OF PUBLIC LAW (2009) Vol. 1 (p.1-44)
86. Marx's theory of economic crisis, Stuart Easterling, International Socialist Review Issue 32, November - December 2003, (http://isreview.org/issues/32/crisis_theory.shtml)

87. Michels Robert, Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy, Hearst International Library Co., New York, 1915, translated by Eden & Cedar Paul
88. Michels Roberto, First Lectures in Political Sociology, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1949, Translated and Introduction by Alfred de Grazia
89. Miller Delbert C., "Industry and Community Power Structure: A Comparative Study of an American and English City," Sociological Review, 1958, pp.9-15
90. Mills C. Wright , POWER ELITE 2E P, Oxford University Press, 1999
91. Mills Wright C., THE POWER ELITE 2E P, Oxford University Press, 1999 (originaly printed Mills C. Wright, The Power Elite, Oxford University Press, 1956)
92. Morriss Peter, Power: A Phylosophical Analysis, Manchester, 2002
93. Mosca G., TEORICA DEI GOVERNI E GOVERNO PARLAMENTARE, PALERMO, TIPOGRAFIA DELLO «STATUTO» 1884: http://documenti.camera.it/bpr/11606_testo.pdf
94. Mosca Gaetano, The Ruling Class (Elementi di Scienza Politica), 1939, McGrow-Hill Book Company, Inc., New York and London (translation of Hannah D. Kahn).
95. Pansardi Pamela, The Concept of Power: A Meta-theoretical Approach, University of Pavia∗, Paper prepared for the SISP Annual Conference, IUAV, Venice, 16-18 September 2010, http://www.sisp.it/files/papers/2010/pamela-pansardi-647.pdf
96. Parry Geraint, Political Elites, ECPR Press, Colchester, 2005 (First Published in 1969)
97. Parsons Talcott, On the Concept of Political Power, Proceedings of the American Philosophical Society, Vol. 107, No. 3, 1963, pp.232-262 Published by: American Philosophical Society, URL: http:// www.jstor.org/stable/985582
98. Parsons Talcott, Shils Edward, Naegele D. Kaspar, Pitts R. Jesse, Theories of Society, Foundations of Modern Sociological Theory, Volume I, Free Press of Glencoe, Inc., 1961, pp. 551-557 (5. Circulation of Elites by Vilfredo Pareto)
99. Patrick O'Mahony, Habermas and communicative power, Journal of Power, Volume 3, Issue 1, 2010, pages 53-73.
100. Perrucci Robert and Pilisuk Marc, Leaders and Ruling Elites: The Interorganizational Bases of Community Power, American Sociological Review, 1970, Vol. 35, No. 6, pp. 1040-1057
101. Peter Bachrach, Morton S. Baratz, Two Faces of Power, The Americun Political Science Review, Volume 56, Issue 4 (Dec., 1962), 947-952.
102. Political Parties, Robert Michels, Sixt Printing 2009, Copyright 1999 by Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey. Originally published in 1962 by The Crowell-Collier Publishinh Company.
103. Poulantzas, Nicos. The capitalist state: a reply to Miliband and Laclau, New left Review, n. 95, p. 63-83, 1976. (file:///C:/Users/Pece/Downloads/POULANTZAS_Nicos_Capitalist_State_Reply_Miliband_Laclau_New_left_Review_n95_p_63_83_1976%20(2).pdf)
104. Powers, Ronald C. "Identifying the Community Power Structure," North Central Regional Extension, No. 19. NCRS-5 Leadership Series No. 2, Iowa State University of Science and Technology, Cooperative Extension Service, 1965. http://www.soc.iastate.edu/extension/pub/comm/NCR19.pdf
105. Priya Rashmi, Pareto's Circulation of Elites: Characteristics and Criticisms, http://www.yourarticlelibrary.com/sociology/paretos-circulation-of-elites-characteristics-and-criticisms/43779/)

106. Ralph Miliband, The State in Capitalist Society, Merlin Press, 2009 (First print: Miliband Ralph, The State in Capitalist Society, London, Weidenfeld & Nicolson, 1969)
107. Russell Bertrand, Power: A New Social Analysis, Psychology Press, 2004 (First publish 1938, George Allen & Unwin Ltd., London, and First publisher in 2004 by Routledge Classics)
108. Ryan Kevin and Haugaard Mark, Power in Social and Political Theory, (Haugaard Mark, Ryan Kevin (eds.) Political Power): 2012, pp. 23-56
109. Ryan Kevin, Social exclusion and the politics of order. Manchester: Manchester University Press, 2007.
110. Saar Martin, Power and critique, Journal of Power, Vol. 3, No. 1, 2010, pp.7–20
111. Sarah Joseph, Political Theory and Power, 2004, Manas Saikia for Foundation Books, New Delhi (Foundation Books, First Edition1988, E.J. Brill, Leiden, The Nederlans)
112. Schumpeter A. Joseph, CAPITALISM, SOCIALISM AND DEMOCRACY, Routledge, London and New York, This edition published in the Taylor & Francis e-Library, 2003 (First published in 1942), http://digamo.free.fr/capisoc.pdf
113. Shawn Grimsley, http://study.com/academy/lesson/rational-choice-theory-definition-principles.html
114. Shively, Robert W., "Community Power Structures" Practicing Economic Development, 3 113 Edition, American Economic Development Council, Educational Foundation, 1996, pp. 34-36.
115. Šijaković Ivan, Savremena sociologija, Prolegomena za individualističku teoriju u sociologiji, Radna verzija. http://www.sijakovic.com/wp-content/uploads/2012/02/savremena-sociologija-1-1-1-1-1.doc
116. Sociology (Sociologija), issue: Vol. 52/1/2010, pages:1-22, www.ceeol.com.
117. SPINOZA, COMPLETE WORKS, Baruch Spinoza: 1632-1677, Hackett Publishing Company, Inc., Indianapolis - Cambridge, 2002: http://www2.dsu.nodak.edu/users/dmeier/31458292-Spinoza-Complete-Works.pdf
118. Stewart Agnus, Theories of Power and Domination, SAGE Publications, London - Thousand Oaks - New Delhi, 2001
119. *Stewart* Kennedy, "*Persistent Losing" and Electoral Fairness in Four World*, *2003*
120. Stone Clarence, Systemic Power in Community Decision Making: A Restatement of Stratification Theory," *American Political Science Review,* Vol. 74, 1980, 978-990.
121. The Power Debate by Joseph M. Ellis, http://polisciprof.blogspot.com/2006/03/power-debate-by-joseph-m-ellis_16.html Thursday, March 16, 2006
122. Tomas Botomor, Elite i drustvo, Mediterran Publishing, Novi Sad, 2008
123. Veber Maks, Privreda i drustvo, 1976, Beograd, Prosveta, tom prvi, s. 37
124. Vukašin Pavlović, Diskursi moći, http://documents.tips/documents/teorije-moci-vukasin-pavlovic.html
125. Wallace L. Walter, Principles of Scientific Sociology, Transaction Publishers, Rutgers, 2009, p. 252

126. Walton John, "Community Power and the Retreat from Politics; Full Circle after Twenty Years?", University of California Press, Social Problems, Vol. 23, No. 3 (Feb., 1976), pp. 292-303
127. Walton John, Substance and Artifact: The Current Status of Research on Community Power Structure, The American Journal of Sociology, Vol. 71, No. 4, 1966, pp. 430-438.
128. Wolfinger Raymond E., Reputation and Reality in the Study of "Community Power", American Sociological Review, 1960, Vol. 25, No. 5, pp. 636-644
129. Wood Cunningham John (ed.), Karl Marx's Economics: Critical Assessments, Taylor & Francis, Volume III, Routledge, London and New York, 2004, p.869
130. Wrong Dennis H., Power: Its Forms, Bases, and Uses, Transaction Publishers, New Brunswick, 2009 (Fifth printing, copyright printing 1995, Transaction Publishers, New Brunswick and London, originaly published in 1979 by Harper and Row)
131. Wrong H.Dennis, Some Problems in Defining Social Power, The American Journal of Sociology, 1968, Vol. 73, No. 6, pp. 673-681
132. Yıldırım Barış Aydın, Social Construction of Power in Turkish Democratic System: Turkish Armed Forces and Its Perceived Power, The Turkish Yearbook of International Relations, Vol. 43 (2012), pp.139-157
133. Ацески Илија, Социологија, Филозофски факултет, Скопје 1998
134. Кај Валери Ледјаев (Ledyaev, Power and Politics, 2001 / 2002, Sillabi, p.4): http://web.ceu.hu/crc/cdc/syllabi/Ledyaev.doc , or
135. Ледяев, В. Г., & Ледяева, О. М. (2002). Репутационный метод в эмпирических исследованиях власти в городских общностях. *Журнал социологии и социальной антропологии*, (4), 164-177.
136. Ташева Марија, Социолошки теории, Филозофски факултет, Скопје, 1999.
137. Трајковски Ило, Политика на човековите права, Прв дел – Основни поими, Филозофски факултет Скопје, 2005